

Erkki Nevanperä

YRITTÄJYYS SUUPOHJAN
OPISKELIJANUORTEN AJATTELUSSA

Tutkimus Suupohjan seudun nuorisoasteen opiskelijoiden
yrittäjyysnäkemyksistä sekä yrittäjyysopetuksen
opetussuunnitelman kehittämisspyrkimyksistä

Esitetään Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa juhlasalissa (S212)
huhtikuun 4. päivänä 2003 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2003

YRITTÄJYYS SUUPOHJAN OPISKELIJANUORTEN AJATTELUSSA

Tutkimus Suupohjan seudun nuorisoasteen opiskelijoiden
yrittäjyysnäkemyksistä sekä yrittäjyysopetuksen
opetussuunnitelman kehittämisspyrkimyksistä

Erkki Nevanperä

YRITTÄJYYS SUUPOHJAN
OPISKELIJANUORTEN AJATTELUSSA

Tutkimus Suupohjan seudun nuorisoasteen opiskelijoiden
yrittäjyysnäkemyksistä sekä yrittäjyysopetuksen
opetussuunnitelman kehittämisspyrkimyksistä

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2003

Editors

Tuomo Takala

School of Business and Economics, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Marja-Leena Tynkkynen

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

ISBN 951-39-1443-7 (nid.), 978-951-39-5161-0 (PDF)

ISSN 1457-1986

Copyright © 2003, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä
and ER-Paino Ky, Lievestuore 2003

ABSTRACT

Nevanperä, Erkki

How the young residents in Suupohja region see entrepreneurship: study of students' opinions about entrepreneurship in juvenile degree schools and the efforts in developing the curriculum of entrepreneurship education

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2003, 210 p.

(Jyväskylä Studies in Business and Economics

ISSN 1457-1986; 24)

ISBN 951-39-1443-7 (nid.), 978-951-39-5161-0 (PDF)

This study examines the opinions of young students about the personal features, knowledge, skills and attitudes that an entrepreneur should possess. The study addresses the students' opinions of the importance and adequacy of entrepreneurship education. Furthermore, it deals with how much is known about student's aspirations to become entrepreneurs in the future. The study will especially look at whether students who have an entrepreneurship background wish to continue family owned enterprises in the near future. The students were in their second or third school year in six juvenile degree schools in the Suupohja region (N = 638).

The students emphasize innovation, self-assurance, invention, courage and social behavior. They also emphasize aggressiveness and our national virtue "sisu". The long and effective entrepreneurship education and training has a positive effect on the students' attitude towards entrepreneurship. The students coming from Teuva emphasized the entrepreneurship features, skills and knowledge significantly more than the comparison group. Their attitudes towards enterprises and entrepreneurship are more positive than those of the comparison group.

In the attitudes of the girls and the boys towards entrepreneur features, skills and knowledge, there are significant differences. The girls emphasize these values more than the boys do. The students who have an entrepreneurship background have a more positive attitude towards entrepreneurship than the students without an entrepreneurship background. There are nine types of entrepreneurs and five roles and intentions of entrepreneurs in this study. The students are most interested in the entrepreneur types of "Subcontract entrepreneur" and "Team entrepreneur". The boys are more interested in these roles than are girls. The students with an entrepreneurship background are also more interested in these roles than the students without an entrepreneurship background.

Family entrepreneurship, does not interest the students with an entrepreneurship background. On the other hand *the students who had an entrepreneurship background gave significantly higher points to the "Family entrepreneur" than those without an entrepreneurship background.* All the students think that *entrepreneurship education is not at the level that they would like it to be.* The students want considerably more education in the following areas: *creativity and entrepreneurship as well as team work and group dynamics.*

Keywords: Entrepreneurship, curriculum of entrepreneurship education, learning, education and teaching, family entrepreneurship, entrepreneur roles and intentions.

Author's Address

Erkki Nevanperä
Rantatie 7
64700 TEUVA
FINLAND

Phone: +358 050 386 4611
E-mail: erkki.nevanpera@teuva.fi

Supervisor

Professor Matti Koiranen
School of Business and Economics
University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland

Reviewers

Professor (emeritus) Erkki Asp
University of Turku, Turku, Finland

Professor Elina Varamäki
University of Vaasa, Vaasa, Finland

Opponent

Professor (emeritus) Erkki Asp
University of Turku, Turku, Finland

TIIVISTELMÄ

Nevanperä Erkki; Yrittäjyys Suupohjan nuorten ajattelussa; tutkimus Suupohjan seudun nuorisoasteen opiskelijoiden yrittäjyysnäkemyksistä sekä yrittäjyysopetuksen opetussuunnitelman kehittämissäytymyksistä.

Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta. Jyväskylä.

Tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa eteläpohjalaisten nuorten käsityksiä yrittäjältä edellytettävistä henkilökohtaisista ominaisuuksista, tiedoista, taidoista ja asenteista. Lisäksi halutaan tutkia, mitä mieltä eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, nuoret ovat nuorisoasteella annettavan yrittäjyysopetuksen asiasisältöjen tärkeydestä ja riittävydestä. Tutkimuksella pyritään myös saamaan tietoa siitä, millainen asema yrittäjyydellä on heidän tulevaisuuden kuvassaan. Erityisesti tutkitaan lisäksi, miten yrittäjätaustan omaavat nuoret suhtautuvat sukunsa perheyriityksen jatkamiseen lähitulevaisuudessa. Tutkimus on jatkotutkimus esitutkimukselle (Nevanperä 1998). Se käsittää kaikki Suupohjan alueen (eteläinen Etelä-Pohjanmaa) kuuden nuorisoasteen koulun toisen ja kolmannen lukuvuoden opiskelijat (N = 638).

Tutkimuksen nuoret painottavat luovuutta, itsevarmuutta, kekseliäisyyttä, rohkeutta ja sosiaalisuutta tärkeinä yrittäjäominaisuuksina. Myös kansallishyveemme sisu ja yritteliäisyys saavat nuorilta korkeat pistearvot. Tarpeeksi pitkäkestoisella tehostetulla yrittäjyyskasvatuksella ja -opetuksella on positiivista vaikutusta nuorten suhtautumisessa yrittäjyyteen. Tutkimuksessa mukana olleet teuvalaiset nuoret näyttävät painottavan vertailuryhmää enemmän yrittäjän kannalta tärkeitä yrittäjäominaisuuksia, -taitoja ja -tietoja ja heidän asenteensa yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin ovat vertailuryhmää positiivisempia.

Tutkimuksen tuloksena on havaittavissa, että tyttöjen ja poikien suhtautumisessa yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin on merkitseviä eroja tyttöjen eduksi. Myös yrittäjätaustan omaavat nuoret suhtautuvat yrittäjyyteen ei-yrittäjätaustaisia merkitsevästi positiivisemmin. Tutkimuksessa erottui yhdeksän erilaista yrittäjäominaisuusfaktoria sekä viisi nuorten tulevaisuuden yrittäjäroolia tai -aikomusta kuvaavaa faktoria. Alihankintayrittäjä, liikemiesyrittäjä sekä verkostoyrittäjä kiinnostavat nuoria eniten. Toisaalta on havaittavissa, että poikia kiinnostavat edellä mainitut yrittäjäroolit enemmän kuin tyttöjä, samoin yrittäjätaustaisia enemmän kuin ei-yrittäjätaustaisia.

Tärkein tämän tutkimuksen tulos on, että perheyrittäjyys ei näytä kiinnostavan yrittäjätaustaisiakaan nuoria. Tutkimustulos on samansuuntainen kaikkien kuuden tutkimuksessa mukana olleen koulun osalta. *Toisaalta on todettava, että yrittäjätaustaiset nuoret antoivat kuitenkin erittäin merkitsevästi korkeamman pistearvon perheyrittäjäfaktorille kuin ei-yrittäjätaustaiset nuoret.* (yrittäjätausta= 2.27; ei-yrittäjätausta 1.87; Sig = ***).

Koulutyyppien suhteen ilmenee myös merkittäviä eroja opiskelijademografisten tekijöiden ja tutkittavien osa-alueiden osalta. Kouluissa annettu yrittäjyysopetussuunnitelman mukainen yrittäjyysopetus ei vastaa sitä, mitä opiskelijat odottavat. Seuraavia osa-alueita tulee painottaa enemmän: johtaminen (esimiestyö ja organisointi), yrittäjyys ja kapitalismi yhteiskunnallisena ilmiönä, innovatiivisuus ja yrittäjyys yhteiskunnassa, pienyrityssektorin merkitys ja rakenne, verkostuminen ja yritysyritys yhteistyö sekä yrityksen ohjaus ja strategiat. Eniten tarvittaisiin lisäopetusta seuraavissa osa-alueissa: luovuus ja yrittäminen sekä tiimityöskentely ja ryhmädynamiikka.

Avainsanat: Yrittäjyys, yrittäjyysopetussuunnitelma, oppiminen, yrittäjyyskasvatus ja -opetus, perheyrittäjyys, yrittäjäroolit ja -aikomukset

ALKUSANAT

Tämän tutkimuksen tekemisessä tarvittava, yrittäjyyteen liittyvä kiinnostus ja hinku alkoi muodostua minulle 1990-luvun alkupuolella, jolloin eteläisellä Etelä-Pohjanmaalla, tarkemmin Suupohjan seutukunnassa käynnistettiin laaja kuntien kouluhallintoviranomaisia, koulunjohtajia ja rehtoreita koskeva johtamiskoulutusohjelma. Minun tehtäväkseni annettiin suunnitella, laatia ja esitellä koulutettavalle ryhmälle yrittäjyyttä koskeva koulutusohjelma. Ohjelma sisälsi sisäistä yrittäjyyttä painottavan opetussuunnitelman yleissivistävän koulutuksen tarpeisiin. Näin käynnistettiin Suupohjan seutukunnassa yrittäjyyskasvatustohjelma, joka sisälsi yrittäjyysvastuupettajien nimeämisen, opettajien koulutuksen ja oppimateriaalin valmistuksen. Varsinainen innostukseni tutkimuksen tekoon syntyi vuonna 1995, jolloin aloitin tätä tutkimusta edeltävän yrittäjyysaiheisen lisensoitettututkimuksen teon.

Väitöskirjatutkimuksen tekeminen on yksinäistä työtä, varsinkin silloin, kun tutkija tekee työtään kaukana yliopistolta, kotonaan. Tutkijayhteisön henkinen tuki ei silloin voi olla jokapäiväistä. Olen kuitenkin saanut tarvittaessa tukea Chydenius Instituutin yrittäjyystutkimusryhmän jäseniltä. Erityisen kiitoksen haluan kuitenkin antaa ohjaajalleni professori Matti Koiraselle, joka on antanut tutkimukseni tekoon hyviä neuvoja ja henkistä tukea. Pitkäaikainen ystäväni yrityskouluttaja, filosofian maisteri Markus Flaaming on ollut minulle korvaamattomana apuna tutkimukseni taulukoiden, kuvioiden ja ulkoasun suunnittelussa ja laadinnassa. Hän on ollut minulle myös tärkeänä henkisenä tukena tässä vuosia kestäneessä raskaassa työssä. Kiitän FT Matti Parikkaa, KTT Asta Wahlgrenia ja VTT Hannu Katajamäkeä, joiden antaman palautteen pohjalta olen voinut merkittävästi parantaa tutkimustani. Lisäksi haluan kiittää työni esitarkastajia VTT Erkki Aspia ja KTT Elina Varamäkeä hyvistä ohjeista ja neuvoista.

Mainittujen henkilöiden lisäksi esitän erittäin lämpimän kiitoksen kaikille niille nuorille, jotka vastasivat kyselylomakkeisiin sekä tutkimuksessa mukana olleiden koulujen rehtoreille ja muille henkilöille, jotka organisoivat kyselyn jaivat palautukset minulle. Lisäksi haluan kiittää kaikkia niitä lukuisia henkilöitä, joilta olen saanut erilaisia tutkimukseen liittyviä tärkeitä viiheitä, kommentteja ja neuvoja. Teuvan kunnan kirjaston henkilökuntaa haluan myös kiittää erinomaisen asiantuntevasta avusta.

Kiitän Kunnallissalan kehittämissäätiötä taloudellisesta tuesta sekä työnantajani Teuvan kuntaa siitä, että olen voinut joustavan työajan myötä keskittyä tarpeen vaatiessa tutkimukseni tekoon täysipainoisesti. Erityisen lämpimän kiitoksen osoitan vaimolleni Marketalle sekä perheelleni, jotka ovat ymmärtäneet ja tukeneet minua monivuotisen tutkimushankkeen kaikissa eri vaiheissa.

Teuvalla

Erkki Nevanperä

SISÄLLYS

ABSTRACT
TIIVISTELMÄ
ALKUSANAT

1	JOHDANTO	13
1.1	Tutkimuksen taustaa	13
1.2	Tutkimuksen lähtökohdat, rajaus ja tarkasteltavan alueen valinta.....	17
1.3	Tutkimuksen tavoitteet , metodologia ja tutkimusasetelma.....	24
1.4	Tutkimuksen rakenne	29
2	YRITTÄJYYS.....	30
2.1	Yrittäjyyden käsitteet.....	30
2.1.1	Yrittäjyyden olemus ja merkityserot	30
2.1.2	Sisäinen yrittäjyys	35
2.1.3	Ulkoinen yrittäjyys, yrittäjä ja yritys käsitteinä.....	37
2.1.4	Yhteenvedo ja päätelmät yrittäjyyden määritelmistä	40
2.2	Yrittäjyyden henkinen hierarkia	42
2.2.1	Ihmisen affektinen alue	42
2.2.2	Elämäkatsomus	43
2.2.3	Arvot, arvojen käsite ja luokittelu.....	44
2.2.4	Asenteet	45
2.2.5	Motivaatio	46
2.2.6	Motivaatio ja tahto sekä niiden merkitys yrittäjyydelle	49
2.2.7	Yhteenvedo ja päätelmät yrittäjyyden henkisestä hierarkiasta.....	50
2.3	Yrittäjyystutkimus.....	52
2.3.1	Yrittäjyystutkimuksen näkökulmia	52
2.3.2	Demografialähtöiset empiiriset tutkimukset	54
2.3.2.1	Yrittäjien taustaan liittyvät tutkimukset	54
2.3.2.2	Perheyrittäjyyteen liittyvät tutkimukset	55
2.3.2.3	Verkostumiseen, yrittäjäominaisuuksiin ja -opetukseen liittyvät tutkimukset.....	57
2.3.2.4	Nuorten yrittäjyyshalukkuuteen liittyvät tutkimukset.....	59
2.3.3	Yrittäjyysaikomukset ja yrittäjäksi ryhtyminen	61
2.3.4	Yhteenvedo ja päätelmät yrittäjyysaikomuksista ja yrittäjäksi ryhtymisestä	68
3	KASVATUS JA OPPIMINEN	69
3.1	Kehitys ja kasvu.....	69
3.2	Kasvatus, koulutus ja opetus.....	69

3.2.1	Kasvatus yleissivistävän koulutuksen opetussuunnitelmien valossa	72
3.2.2	Kasvatus ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien valossa	74
3.3	Oppimisenäkemykset ja oppiminen.....	76
3.3.1	Yleistä.....	76
3.3.2	Oppimisenäkemykset.....	77
3.3.2.1	Behavioristinen oppimisenäkemys	78
3.3.2.2	Kognitiivinen oppimisenäkemys	79
3.3.2.3	Konstruktivistinen oppimisenäkemys.....	79
3.3.2.4	Kokemuksellinen oppiminen.....	80
3.3.2.5	Yhteistoiminnallinen oppiminen.....	81
3.3.3	Yrittäjyys ja oppiminen	82
3.3.3.1	Affektiiviset, kognitiiviset ja konatiiviset rakenteet.....	82
3.3.3.2	Tahdon ja motivaation dynaamisuus	83
3.3.4	Yhteenvedo sekä päätelmät kasvatuksesta ja oppimisesta	84
3.4	Yrittäjyyskasvatus	86
3.4.1	Yleistä yrittäjyyskasvatuksesta, yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja sisällöt	86
3.4.2	Yrittäjyyskasvatuksen ja -opetuksen tulo opetussuunnitelmiin	91
3.4.3	Yrittäjyyskasvatuksen menetelmät.....	95
3.4.4	Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja sisältö Teuvan, seutukunnan ja yhteistyöalueen yläasteilla ja lukioissa sekä Suupohjan alueen nuorisosaasteen kouluissa	99
3.4.5	Yrittäjyyskasvatus Englannissa ja Norjassa	104
3.4.6	Yhteenvedo ja päätelmät yrittäjyyskasvatuksesta.....	109
4	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	112
4.1	Tarkennetut tutkimusongelmat	112
4.2	Tutkimuksen metodologiaan liittyviä näkökohtia.....	114
4.3	Mittarin kuvaus	115
4.4	Tutkimuksen kohderyhmä	116
4.5	Aineiston keruu ja kyselyn toteuttaminen	118
5	TULOSTEN ANALYSOINTI	121
5.1	Tulosten analysoinnissa käytetyt menetelmät	121
5.2	Tutkimuksen kokonaisluotettavuus.....	122
5.2.1	Tutkimuksen validiteetti	123
5.2.2	Tutkimuksen reliabiliteetti.....	124
5.2.3	Tutkimuksen eettiset näkökohdat	128

6	TULOKSET	130
6.1	Esitutkimuksen keskeiset tulokset koosteena	131
6.2	Teuvalaisten ja ei-teuvalaisten näkemyserot suhtautumisessa yrittäjä-ominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin sekä yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin	131
6.3	Yrittäjäominaisuuksien, -taitojen ja -tietojen sekä suhtautu- misen yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin faktorointi.....	137
6.4	Opiskelijademografisten tekijöiden vaikutus suhtautumisessa eri yrittäjäominaisuuksiin (faktorit I-IX).....	142
6.4.1	Sukupuolen, teuvalaisuuden, koulutyyppin ja taustan omavaikutus.....	142
6.4.2	Sukupuolen, teuvalaisuuden, koulutyyppin ja taustan kaksisuuntainen yhdysvaikutus	148
6.5	Opiskelijoiden suhtautuminen yrittäjyyteen opetuksessa	151
6.6	Teoreettisen jaottelun, yrittäjäroolit ja -aikomukset faktorointi..	153
6.7	Opiskelijademografisten tekijöiden vaikutus suhtautumisessa tulevaisuuden yrittäjärooleihin ja -aikomuksiin (faktorit I-V)	157
6.7.1	Sukupuolen, teuvalaisuuden, koulutyyppin ja taustan omavaikutus.....	157
6.7.2	Sukupuolen, teuvalaisuuden, koulutyyppin ja taustan kaksisuuntainen yhdysvaikutus	162
6.7.3	Sukupuolen, teuvalaisuuden, koulutyyppin ja taustan kolmisuuntainen yhdysvaikutus	165
6.8	Yhteenvedo tutkimustuloksista	166
7	POHDINTA.....	171
7.1	Pohdintaa tutkimuksen teoreettisesta osuudesta	171
7.2	Pohdintaa tutkimuksen menetelmistä	174
7.3	Tutkimustuloksien luotettavuuden arviointia vastaavien tutkimuksien valossa	176
7.4	Pohdintaa jatkotutkimusaiheista	185
	SUMMARY.....	188
	LÄHTEET	190
	LIITTEET	

KUVIOT

KUVIO 1	Tutkimustyön perusoletukset (sovellus; alkup. Anttila 1996, 43)	26
KUVIO 2	Kaksivaiheinen poikittaistutkimus kaaviona	27
KUVIO 3	Tutkimuksen tutkimusasetelma	29
KUVIO 4	Yrittäjyyden ilmenemismuodot.....	40
KUVIO 5	Yrittäjyyden henkinen hierarkia (Peltonen 1986, 32)	42
KUVIO 6	Perheyrittäjän edellytysten ulottuvuudet (Koiranen 1998, 52.)	56
KUVIO 7	Yrittäjältä vaadittavat ominaisuudet (Ray 1993,350).....	58
KUVIO 8	Yrittäjyyskasvatuksen rakennemalli (Soininen 1997, 56)	61
KUVIO 9	Yrittäjäksi ryhtymistä koskeva päätöksentekoprosessi	63
KUVIO 10	Prosessimalli yrittäjäksi ryhtymisestä (Huuskonen 1992, 107).....	67
KUVIO 11	Kasvatus ja oppiminen (Koiranen & Peltonen 1995, 13).....	70
KUVIO 12	Tehokkaan koulutuksen mekanismi (Seppänen 1992, 186).....	71
KUVIO 13	Kokemuksellisen oppimisen malli (Kolb 1984, 21).....	81
KUVIO 14	Yksilöllisiä konstruktioeroja kuvaava taksonomia (Snow, Corno & Jackson 1996, 247)	82
KUVIO 15	Oppimisprosessiin liittyviä konatiivisia käsitteitä (Ruohotie 1999, 74)	84
KUVIO 16	Työkasvatus, yrittäjyyskasvatus ja -opetus yhteydessä työn muutokseen ja opetussuunnitelmiin.....	94
KUVIO 17	Oppimistyyliä ja pedagogiset menetelmät (Ulrich & Cole 1987, 36).....	97
KUVIO 18	Teuvalaisten (n=121)/ei-teuvalaisten (n=290) antamat pisteet (ka.) yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin.	132
KUVIO 19	Teuvalaisten (n=121)/ei-teuvalaisten (n=290) antamat pisteet (ka.) yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin.	133
KUVIO 20	Teuvalaisten (n=121)/ei-teuvalaisten (n=290) antamat pisteet (ka.) yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin.	134
KUVIO 21	Teuvalaisten (n=121)/ei-teuvalaisten (n=290) antamat pisteet (ka.) suhtautumisessa yrittäjyyteen ym.	135
KUVIO 22	Teuvalaisten (n=121)/ei-teuvalaisten (n=290) antamat pisteet (ka.) suhtautumisessa yrittäjyyteen ym.	136
KUVIO 23	Faktoreiden I-IX havainnollistaminen.....	142
KUVIO 24	Tyttöjen (n=221) ja poikien (n= 170) suhtautuminen pistearvoina (ka.) faktoreihin faktorit I, II ja IV	143
KUVIO 25	Tyttöjen (n=221) ja poikien (n=170) suhtautuminen pistearvoina (ka.) faktoreihin VI-IX.....	145
KUVIO 26	Opiskelijoiden suhtautuminen koulutyypeittäin tieto-faktoriin (IV)	146
KUVIO 27	Yrittäjä- (n=155) ja ei-yrittäjätaustan (n=236) omaavien nuorten suhtautuminen pistearvoina (ka.) faktoreihin II, III ja IX.....	147
KUVIO 28	Teuvalaisen yrittäjä- (n=49) ja ei-yrittäjätaustan (n=49) yhdysvaikutus pistearvoina suhtautumisessa faktoreihin IV, V ja VIII	148
KUVIO 29	Teuvalaisen tytön (n=56), pojan (n=52), ei-teuvalaisen tytön (n=165) ja pojan (n=118) yhdysvaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa tietofaktoriin IV	149
KUVIO 30	Tyttöjen ja poikien suhtautuminen pistearvoina (ka.) koulutyypeittäin tietofaktoriin IV	150
KUVIO 31	Opiskelijoiden suhtautuminen yrittäjyyteen opetuksessa (yrittäjyysopetuksen tärkeys/yrittäjyysopetusta saatu).....	152
KUVIO 32	Faktoreiden havainnollistaminen	157
KUVIO 33	Sukupuolen (tytöt n=218, pojat n=168) omavaikutus pistearvoina (ka.)	

	suhtautumisessa faktoreihin I, III ja V	159
KUVIO 34	Koulutyyppien omavaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa faktoreihin II, III ja V; A (n=82), B (n=201), C (n=103)	159
KUVIO 35	Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omavaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa perheyrittäjä-faktoriin (III)	161
KUVIO 36	Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan ja teuvalaisuuden yhdysvaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa faktoriin V.....	163
KUVIO 37	Sukupuolen ja teuvalaisuuden yhdysvaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa faktoriin III	163
KUVIO 38	Sukupuolen ja koulutyyppin yhdysvaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa faktoriin III	164

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Yrittäjyyden osa-alueet Peltonen & Ruohotie (1987, 97) mukaan (vrt. Peltonen 1986, 65-68)	32
TAULUKKO 2	Yrittäjän nelikenttäasetelma Harvey'a & Evansia (1995, 331-347) mukaellen	33
TAULUKKO 3	Yrittäjyysorganisaation ja perinteisen hierarkisen organisaation periaatteet (Routamaa 1993, 16)	37
TAULUKKO 4	Yhteenveto yrittäjyyteen liittyvistä keskeisistä käsitteistä ja niiden määrittelystä tässä tutkimuksessa.....	41
TAULUKKO 5	Yhteenveto yksilön affektiseen alueeseen liittyvistä keskeisistä käsitteistä ja niiden määrittelystä tässä tutkimuksessa	51
TAULUKKO 6	Yrittäjä-/yrittäjyystyyppit Huuskosen mallin mukaisesti luokiteltuna	68
TAULUKKO 7	Kasvatuksen ja koulutuksen erot (Hirsjärvi & Huttunen 1995, 40-41)	71
TAULUKKO 8	Ihmiskäsityksen, tiedonkäsityksen ja oppimiskäsityksen dimensiot Patrikaisen (1997) mukaan (Patrikainen & Myller 1997, 194).....	78
TAULUKKO 9	Yhteenveto kasvatukseen ja oppimiseen liittyvistä keskeisistä käsitteistä ja niiden määrittelystä tässä tutkimuksessa	86
TAULUKKO 10	Opetusmenetelmät yrittäjyyden opetuksessa (Mansio 1998, 106)	99
TAULUKKO 11	Yhteenveto yrittäjyyskasvatukseen liittyvistä keskeisistä käsitteistä niiden määrittelystä tässä tutkimuksessa.....	110
TAULUKKO 12	Opiskelijoiden jakautuminen opiskelijademografian mukaan	117
TAULUKKO 13	Analyysimenetelmät	121
TAULUKKO 14	Faktoreiden I-IX reliabiliteetit.....	127
TAULUKKO 15	Faktoreiden I-V reliabiliteetit.....	128
TAULUKKO 16	Opiskelijademografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset faktoreiden I-V suhteen (nelisuuntainen varianssianalyysi).....	143
TAULUKKO 17	Opiskelijademografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset faktoreihin VI-IX (nelisuuntainen varianssianalyysi).....	145
TAULUKKO 18	Opiskelijademografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset faktoreiden I-V suhteen (nelisuuntainen varianssianalyysi).....	158
TAULUKKO 19	Yhteenveto tutkimustuloksista; suhtautuminen yrittäjäominaisuuksiin, yrityksiin ym. ja faktorit I-IX	169
TAULUKKO 20	Yhteenveto tutkimustuloksista; faktorit I-V	170

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Yrittäjyyttä arvostetaan Suomessa ja siitä puhutaan myönteisesti. Toisaalta yrittäjyysaktiivisuustutkimukset osoittavat toista. Areniuksen ja Aution (1999, 8) mukaan vuoden 1999 lopulla julkaistu Global Entrepreneurship Monitor (GEM) -tutkimus kymmenen länsimaan yrittäjyysaktiivisuudesta paljastaa ns. Suomi-paradoksin, Suomi oli jumbosijalla. Suoritetussa aikuisväestökyselyssä omaa yritystä perustamassa olleiden osuus vaihteli Suomen 1,4 prosentista Yhdysvaltain 8,5 prosenttiin.

Kulttuuri Suomessa on suosinut 1990-luvulle saakka suuryrityksiä ja yrittäjyyttä lisäävät kannustimet ovat olleet riittämättömiä (vrt. Havusela 1999, 142-147). EU:n yrityspolitiikan osaston toimintaohjelmissa on luettavissa yrittäjyyden olevan avainasemassa tulevaisuudessa. Suunnitelman pääkohdat painottavat muiden muassa yrittäjyysasenteen ja riskinottohalukkuuden kasvattamista. (Havunen 2000, 2.)

Nuoret suhtautuvat varsin myönteisesti yrittäjyyteen, yritystoimintaa pidetään taloudelle välttämättömänä ja työllisyysnäkökulmasta katsoen tärkeänä (Suokas 1990, 63). Nuoret pitävät yrittäjyyttä myös yhtenä mahdollisuutena, vaikkakaan he eivät pidä yrittämistä vaihtoehtona helppona tapana työllistyä (Paunikallio 1998, 118). Toisaalta ilmenee myös kielteistä suhtautumista yrittäjyyteen. Kanniaisen (1998, 11-12) mukaan kielteinen suhtautuminen johtuu siitä, että myös epätervettä yritystoimintaa ilmenee. Kielteinen suhtautuminen yrittäjyyteen aiheuttaa säätelystä ja valvontaa, positiivinen suhtautuminen taas aiheuttaa päinvastaisen menettelyn (Kyrö & Nissinen 1995b, 84).

Elinkeinoelämänvaltuuskunta (EVA) on tutkinut yrittäjyyden kannatusta. Väittämän "mikäli maassamme suhtauduttaisiin myönteisemmin yrittämiseen, siitä hyötyisi koko yhteiskunta" kanssa samanmielisiä oli yli kahdeksankymmentä (80) prosenttia vastaajista. Väestöryhmien välillä ei ilmennyt eroja. Yleinen yhteiskuntakäsitys yrittäjyyteen liittyen on täten erittäin suotuisa. (Raportti suomalaisten asenteista 1997, URL:<http://www.eva.fi/julkaisuraportit/asenne/html>).

Omistajayrittäjyyden ilmenemisessä on alueellisia eroja. Alueellisesti vuonna 1992 Ahvenanmaa oli suhteellisesti yrittäjien määrässä omaa luokkaansa. Hämeen ja Vaasan läänit olivat tasavahvoja, samoin Lapin lääni. Heikoimpia yrittäjäläänejä olivat Oulun lääni ja Kymen lääni. (Yrittäjyys ja alkavien .... 1995, 27). Areniuksen & Aution (1999, 49) mukaan tuoreimmat tutkimukset osoittavat edelleen, että oman yrityksen perustamista pidetään arvostetuimpana vaihtoehtona Länsi-Suomessa, missä 78 % vastaajista arvioi yrittämisen olevan kunnioitettua yhteisössään. Muissa osissa Suomea tämä osuus vaihteli 63 % ja 69 % välillä.

Eteläpohjalainen yrittäjä on syntynyt suoritusmotivoivaan ympäristöön, joten yrittäjyys säilyy Etelä-Pohjanmaalla vahvana (Hult 1989). Kokonaisuudessaan Pohjanmaalla vallitsee myönteinen läntinen yrittäjyysmielikuva. Rungas pienyrittäjyys on sille tunnusomaista. (Hietala 1987, 75, 88.) Ylikangas (1999) näkee pohjalaisen yrittäjyyden keskeisinä historiallisina vuosisataisina taustatekijöinä muiden muassa. kuljetusolosuhteet, joet ja meren läheisyyden, markkinoiden kannalta otolliset tuotteet, joista erityisesti terva 1700-luvulla sekä tasa-päisen talonpoikaiskulttuurin eli naapureilta oppimisen ja yhteistoiminnan. Viime vuosina Pohjanmaan yrittäjyys on perustunut pääosin perheyrittäjyydelle. Siksi yrittäjätaustaisten nuorten suhtautuminen perheyrittäjyys jatkamiseen on alueen kannalta erittäin tärkeää. Pienten ja keskikokoisten yritysten omistajanvaihdosten arvellaan lisääntyvän lähivuosina. Tätä sukupolvenvaihdoksen mukanaan tuomaa rakennemuutosta hankaloittaa se, että omistajien perilliset on koulutettu muille aloille.

Tutkimuksin onkin todettu, että monet perheyrittäjyys eivät säily samalla tavalla pitkään. Kansainvälisesti ottaen alle kymmenen prosenttia perheyrittäjyysistä siirtyy kolmannelle sukupolvelle saakka. Asian tärkeyttä kuvaa se, että perheyrittäjyys osuus bruttokansantuotoksesta (BKT) vaihtelee eri Euroopan maissa 45:stä 65:een prosenttiin. Perheyrittäjyys palveluksessa on yli puolet kaikesta työvoimasta näissä maissa. (Koiranen 1998, 8-10.)

Perheyrittäjyys on tärkeä koko Suomen hyvinvoinnille. Erityisen tärkeä merkitys sillä on väestöä koko ajan menettävälle maakunnille. Eteläinen Etelä-Pohjanmaa kuuluu myös niihin alueisiin. Siksi on kohtalokasta, että omistajanvaihdoksiin liittyy usein myös työpaikkojen vähentämiseen liittyviä toimenpiteitä. Toisaalta on todettava, että yksityisen sektorin työllisten palkansaajien määrän kasvu pysähtyi jo 1980-luvulla, julkinen sektori sen sijaan kasvoi voimakkaasti aina 1980-luvun loppuun saakka. Rakennemuutoksen edistyessä 1990-luvulla myös julkisen sektorin henkilömäärä väheni huomattavasti. (Aho, Kivimäki & Koski 1995, 1; Jukka 1995, 12-13.)

Kyseinen rakennemuutos on aiheuttanut paineita yrittäjyyskasvatusta ja -opetusta järjestäville tahoille. Laajan kansallisen yrittäjyysvuosikymmenen 1995-2005 ohjelman tavoitteina ovatkin juuri positiivisten yrittäjyysasenteiden vahvistaminen, yrittäjyyskasvatuksen lisääminen, yhteiskuntaan vaikuttaminen ja uuden yrittäjyyskulttuurin kasvattaminen. Koulujen osuus tulevan yrittäjyyskulttuurin kasvattamisessa on tärkeä, ja koulujen tehtävänä on nimenomaan yrittäjyystietojen, -taitojen ja -asenteiden opettaminen. (Routamaa, Nissilä & Vanne, 2000, 16-18.)

Yrittäjyyskasvatuksen ja -opetuksen merkitykseen on kyllä kiinnitetty huomiota jo 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Yrittäjyys kirjattiin (vrt. Ojala & Pihkala 1993, 7-8) yhdeksi tavoitteeksi valtioneuvoston hyväksymässä koulutuksen kehittämissuunnitelmassa. Vuonna 1992 asetettiin neuvottelukunta yrittäjyyden edistämiseksi kasvatuksessa ja koulutuksessa. Hanke oli yhteinen opetushallinnon, yritysten ja erilaisten järjestöjen sekä oppilaitosten kanssa. Se kattoi peruskoulun, lukion ja ammatillisen koulutuksen. Vuoden 1999 alusta on tullut voimaan uusi ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö. Kaikkiin kolmi- vuotisiin tutkintoihin on sisällytetty yhden opintoviikon yhteiskunta-, yritys- ja työelämätiedon jakso ja yrittäjyys on otettu valinnaisaineeksi. Vuoden 1999 alusta lukien yrittäjät ovat voineet kouluttaa itseään myös oppisopimuskoulutuksen kautta.

Yrittäjäksi ryhtymisen kannustamiseksi onkin tehtävä paljon työtä, koska työvoimaan suhteutettuna yrittäjiä ja muita itsensä työllistäjiä on Suomessa vähemmän kuin monissa muissa Länsi-Euroopan maissa (Kanniainen 1998, 2). Yrittäjien osuus työvoimasta on ollut 1990-luvun alkuvuosina 8-14 % ; luku vaihtelee lähteestä riippuen (Aho, Kivimäki & Koski 1995, 3; Jukka 1995, 13-14). Alhainen yrittäjien prosentuaalinen osuus selittyy osittain sillä, että yrittäjien lukumäärä on vähentynyt Suomessa 66 prosentilla vuosina 1960-1990. Maatila- yrittäjien määrä nimittäin on vähentynyt noin 600.000 :lla kolmenkymmenen vuoden aikana. Alkutuotannon ulkopuolisten yritysten määrä sen sijaan kasvoi 1980-luvulla selvästi. Kasvu jatkui viime vuosikymmenen loppuun saakka. Vuonna 2001 yrittäjien määrä kuitenkin yllättäen kääntyi laskuun ollen 213000, kun se vuonna 2000 oli vajaa 4000 suurempi. Väheneminen johtui tilastokeskuksen mukaan pääasiassa nuorten alle 34-vuotiaiden yrittäjien sekä naisyrittäjien määrän vähenemisestä.

Naisyrittäjiä on Suomessa Hietaniemen (1999, 83) mukaan 99.500 eli noin 34 %. Jos tilojen emännät otetaan huomioon, luku on huomattavasti suurempi. Yli 60 % erilaisten palvelualojen yrittäjistä oli naisia. Naisyrittäjien osuus terveys-, koulutus- ja sosiaalialan yrityksissä oli noin 68 %. Turun alueella naisten osuus väestöstä on pysynyt 1800-luvun lopusta vuoteen 1995 suhteellisesti 53-55 %:ssa, mutta naisyrittäjien osuus on silti vain noin kolmasosa yrittäjien määrästä. (Vainio-Korhonen 2000, 4-16.) Naisyrittäjien määrän kasvattamiseksi olisi sokin tulevaisuudessa tehtävä aktiivista työtä. Areniuksen ja Aution (1999, 53) mukaan useimmissa GEM-vertailumaissa naisten yrittäjyysaktiivisuuden nostaminen olisi nopein ja tehokkain tapa nostaa kansallista yrittäjyysaktiivisuutta.

Yrityksiä oli Suomessa vuonna 1996 vajaa 200.000, vaikkakin erityyppiset määritelmät antavat toisistaan poikkeavia lukuja (Kanniainen 1998,2). Vuonna 1997 Suomessa oli 213.230 yritystä, joista mikroyrityksiä (1-9 työntekijää) oli 94 % (Holm 2000, 7-8). Tilastokeskuksen antaman tiedon mukaan oli vuonna 1998 yrityksiä 219.273, vuoden 2002 alussa niitä oli noin 220.000. Erityisesti mikroyritysten määrä on Suomessa kasvanut vuodesta 1986 vuoteen 1997 yli 30 %:lla ja ne työllistävät tällä hetkellä noin 340.000 työntekijää ja noin 285.000 yrittäjää.

Etelä-Pohjanmaalla sen sijaan aloittaneiden yritysten määrä laski 1990-luvun puolivälin jälkeen. Vuodesta 1995 vuoteen 1998 uusien yritysten perustaminen laski siellä yhteensä 30 prosenttia. Tämän tutkimuksen kohdealueella eteläisellä Etelä-

Pohjanmaalla (tutkimusalue määritellään, rajataan ja perustellaan tarkemmin luvussa 1.2) aloittaneiden yritysten määrä laski alueellisesti toiseksi eniten (39 %). Etelä-Pohjanmaalla onkin kiinnitetty huomiota sukupolvenvaihdosta tukevaan toimintaan yrittäjäksi ryhtymisen kannustamiseksi. (Etelä-Pohjanmaan TE-keskuksen tulosesitys- ja toimintasuunnitelma vuodelle 2000, 20-60.) Myös tutkimuksen kohdealueella on tehty merkittäviä tukitoimenpiteitä olemassa olevien yritysten tukemiseksi ja uusien yritysten perustamiseksi. Esimerkiksi Teuvan kunnassa on kehitelty kunnan korkotukijärjestelmä, jonka puitteissa on yrityksille jaettu vuosina 2000-2002 kumulatiivisesti 350.000 euroa (noin 2 milj. markkaa) korkotukea, tavoitteena saada uusia työpaikkoja. Kokonaisuudessaan järjestelmän kautta on mahdollistettu 6,1 miljoonan euron (35 miljoonan markan) lainoitukset yritysten investointeja varten. Toinen merkittävä asia uusien yritysten ja työllisyyden kannalta on ollut seutukunnan pääsy valtakunnalliseen aluekeskusohjelmaan Kauhajoen alueen ”verkostopilottina”.

GEM-tutkimuksen yhteydessä viitattiin naisyrittäjien vähyteen koko Suomessa. Vastaava tilanne lienee myös Etelä-Pohjanmaalla. Tutkimuksia naisyrittäjien suhteellisesta määrästä ei ole alueella tehty. Tämä tutkimus osaltaan tuo lisätietoa siihen, miten eteläisellä Etelä-Pohjanmaalla nuoret naiset näkevät yrittäjyyden. Useat tutkijat ovat kyllä tutkineet yrittäjyyttä ilmiönä sekä sen edistämistä myös tämän tutkimuksen kohdemaakunnassa (vrt. Vesalainen 1993). Koski (2002) on tutkinut pohjalaisen yrittäjyyden syntyä, leviämistä ja alueellista eriytymistä. Yrityksiin ja erityisesti pienyrityksiin liittyviä tutkimuksia on myös tehty runsaasti (vrt. Havusela 1999, Varamäki 2001, Vesalainen & Pihkala 1998a ja 1998b). Puhakan tutkimuksessa (2002) oli kaikkiaan 223 yritystä, joista 45,5 % entiseltä Vaasan läänin alueelta. Yrityksistä 99 % oli alle kuuden työntekijän yrityksiä ja 10 % yritysten perustajista oli alle 25-vuotiaita nuoria. Tutkimus käsitteli uusien yritysten liiketaloudellisten mahdollisuuksien tunnistamista muiden muassa ympäristön dynaamisuuteen sekä sosiaaliseen ja intellektuaaliseen pääomaan suhteutettuna.

Yrittäjäksi ryhtymisen prosessia kuvaavia teoreettisia malleja ovat tehneet useat sekä kansainväliset että kansalliset tutkijat. Niitä selvitetään tässä tutkimuksessa myöhemmin. Tutkijoiden esittämässä malleissa on yleensä esitetty prosessin kulkukaavio sekä yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttavia tekijöitä. Tekijät liittyvät yleensä henkilöön, taustaan, sukupuoleen, kaverisuhteisiin, ympäristöön, kulttuuriin ym.

Nuorten suhtautumista yrittäjyyteen on viime aikoina yhä enemmän myös tutkittu. Tätä tutkimusta täysin vastaavia aiempia suomalaistutkimuksia ei kuitenkaan ole. Nuorten käsityksiä oman yrityksen perustamisesta, nuorten suhtautumista työhön, yrittäjyyteen ja talouselämään yleensä sekä yrittäjyydskäsitysten muutoksia ovat tutkineet muiden muassa Köppä ja Tauriala (1990), Nyyssölä (1994), Paunikallio (1998), Virolainen ja Valkonen (1999), Vuorinen ja Valkonen (1999), Leskinen (1999), Mäki (1999) ja Kivelä (2000). Melin (2001) on tutkinut yrittäjyysintentiona ja niiden taustatekijöitä Virossa ja Suomessa, vertailukohteina olivat eräissä ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat nuoret. Vesalainen ja Pihkala (1997 sekä 1998a ja b) ovat tutkineet asenteiden, yksilön yrittäjäominaisuuksien sekä ympäristön push- ja pull-tekijöiden vaikutusta yrit-

täijyyteen. Paajanen (2000) on konstruoinut viitekehyksen ja tutkimusasetelman nuorten yrittäjyyskasvatuksesta opettajan näkökulmasta katsoen.

Nuorten tulevaisuuden yrittäjärooleja ja –aikomuksia koskevia tutkimuksia ei ole riittävästi tällä hetkellä olemassa Melinin (2001) tutkimusta lukuun ottamatta. Varsinkin tämän tutkimuksen kohdealueen, eteläisen Etelä-Pohjanmaan tulevaisuuden kannalta kyseisiä aiheita koskevalla tutkimuksella olisi tärkeä merkitys. *Tämän tutkimuksen tarkempi perustelu ja tavoitteet seloitetaan johdanto-osan luvuissa 1.2 ja 1.3.*

1.2 Tutkimuksen lähtökohdat, raja- ja tarkasteltavan alueen valinta

Mikä voisi olla eteläpohjalaisten nuorten yrittäjyysnäkemyksen tutkimuksessa oikea aihe- ja tarkoituksenmukainen tutkittava joukko oppilaita ja kouluja sekä sopiva alue niin, että saataisiin riittävä näyttö mahdollisia johtopäätöksiä varten nuorten mielipiteistä tämän tutkimuksen tarpeisiin?

Vastaukseksi voidaan todeta, että alkusysäys tälle yrittäjyyskasvatukseen liittyvälle tutkimukselle saatiin jo runsas yhdeksän vuotta sitten vuonna 1992. Silloin aloitettiin tämän tutkimuksen tekijän johdolla Teuvan koululaitoksen opetussuunnitelmatyö. Työ kesti kolmisen vuotta ja siihen sisältyi rehtoreiden, opettajien ja luottamushenkilöiden koulutusta. Lisäksi aloitettiin laaja yrittäjyyskasvatusprojekti, johon osallistuivat yrittäjäjärjestö, 12 yrittäjää sekä kaikki koululaitoksen opettajat ja oppilaat. 1990-luvun alkupuolella toteutettiin tutkijan seutukunnassa ja sen koulutuksellisissa yhteistyökunnissa (yhteensä kymmenen kuntaa) johtavien viranhaltijoiden ja rehtoreiden johtamiskoulutusjakso, joiden yhteydessä tämän tutkimuksen tekijän vastuulle sisällytettiin yrittäjyyskasvatuksen ja -opetuksen alueellinen suunnittelu ja koordinointi. Tästä johtuen tutkimuksen tekijää kiinnostaa, miten yrittäjyyskasvatukseen ja -opetukseen liittyvät suunnitelmat ovat seutukunnassa ja yhteistyökunnissa toteutuneet. Tutkimuksen tekijä toimii tällä hetkellä lukion rehtorina ja yhtenä lukion opetussuunnitelmauudistuksen valtakunnallisena yhteyshenkilönä. Tutkijan tavoitteena on saada yrittäjyyskasvatus ja -opetus lukion uuteen valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan, minkä vuoksi tämän tutkimuksen tekemiselle on tullut merkittävästi lisämotivaatiota.

Tätä tutkimusta edeltävä *esitutkimus* (Nevanperä 1998) tehtiin keväällä 1995 (vrt. Heikkilä 1999, 22). Sen tarkoituksena oli selvittää yläasteen 7-10-luokkien oppilaiden suhtautumista yrittäjyyteen sekä lyhyen tietoisuuskumaisen yrittäjyyskoulutuksen aikaansaamaa suhtautumismuutosta. Tulokset sekä tutkimusta edeltävä opetussuunnitelmaprosessin kulku on selvitetty yksityiskohtaisesti tutkimusraportissa Nevanperä (1998). Nevanperän keskeisiä tutkimustuloksia sekä tutkimukseen liittyneen tietoisuuskumaisen lyhyen yrittäjyyskoulutuksen tavoitteet ja sisältö on selvitetty myös tämän tutkimuksen demografialähtöisten empiiristen tutkimuksien referoinnin yhteydessä luvussa 2.3.2 sekä luvussa 6.

Hirsjärven mukaan *tutkimusaiheen raja- ja tarkasteltavan alueen valinta* on tärkeä. Erityisesti laboratorio-

kokeet, testaamista vaativat ja koekontrolliryhmiin perustuvat tutkimukset edellyttävät tarkkaa aihetta ja rajattua ongelmanasettelua. (Hirsjärvi 1997, 75-76.)

Anttilan (2000, 113) mukaan aihevalinnan ja -rajauksen yhteydessä tärkeätä on myös, millaista aineistoa on tarkoitus kerätä ja millaisesta perusjoukosta. Aineiston edustavuus ja todenmukaisuus ovat yhteydessä tutkimuksen luotettavuuden arviointiin. Sisäisen validiteetin kannalta on tärkeätä jo koehenkilöotantaa suunniteltaessa huomioida tulevan kadon merkitys. Otoksen edustavuus perusjoukossa taas vaikuttaa ulkoiseen validiteettiin (Anttila 1996, 403-404).

Nummenmaan, Konttisen, Kuusisen ja Leskisen (1997, 35) mukaan tilastollisen menetelmän valinta, tulosten tarkkuusvaatimukset ja tutkimusresurssit vaikuttavat otoskoon valintaan. Nummenmaan ym. mukaan frekvenssiaineistojen analyysia voi toteuttaa melko pienillä otoskoon arvoilla. Yksinkertaisia keskiarvojen vertailuja voidaan tehdä, jos otoskoko on $N > 20$. Sen sijaan monimuuttujaiset, korrelatiiviset analyysimenetelmät vaativat jo suurempia otoskokoja $N > 100$. Pahkisen ja Lehtosen (1989, 34-36) mukaan monimuuttujaisissa tilastomenetelmissä eräänä suosituksena otosalkioiden vähimmäismäärälle pidetään sitä, että niitä tulisi olla ainakin niin monta kuin on tulostuuttajia eli vähintään 200. Heikkilän (1999, 44) mukaan otoskoon tulisi olla vähintään 100, jos tutkimuksen kohderyhmä on suppea ja tuloksia tarkastellaan kokonaistasolla. Jos perusjoukossa on ryhmiä, joiden vertailuihin tutkimus perustuu, otoskoon olisi oltava 200-300 ja valtakunnallisissa kuluttajatutkimuksissa 500-1000.

Tämän tutkimuksen tutkimusaiheen kannalta on todettava, että yrittäjyys tuli yleisivistävän ja ammatillisen koulutuksen valtakunnallisiin opetussuunnitelmaperusteisiin vasta 1990-luvun puolessa välissä. Yhtenä keskeisenä vaikuttimena yrittäjyyden sisällyttämiseen koulujen opetussuunnitelmiin oli Suomessa alkanut lamakausi 1990-luvun alussa. Kyrön (1997, 15-24) mukaan modernin ajan murtuessa, kun yhteiskunnallinen tilanne ajautui 1990-luvulla vaikeuksiin, yrittäjyys nostettiin tärkeäksi ja keskeiseksi tekijäksi niin Suomessa kuin muuallakin teollistuneissa maissa. Yrittäjien ja avustavien perheenjäsenten lukumäärän dramaattinen lasku, työttömyys sekä yhteiskunnan ohjailun lisääntyminen ovat myös korostaneet yrittäjyysaiheen merkitystä tutkijoiden kannalta. Yrittäjyysaiheen nostaminen työllisyyden kannalta merkitykselliseksi tuntuu myös perustellulta ja luonnolliselta.

Yrittäjyysaiheen rajauksen kannalta voidaan lisäksi todeta, että tieteellisesti yrittäjyys voidaan jaotella taloustieteiden, sosiologian, psykologian ja kasvatustieteen näkökulmiin (tarkempi selvitys luvussa 2.3.1). Taloustieteellisen näkökulman mukaan yrittäjää tutkitaan rationaalisena päätöksentekijänä markkina-tilanne ja investoinnit huomioon ottaen. Sosiologinen tutkimusote taas on yrittäjyyttä yhteiskunnallisena ilmiönä tarkasteleva. Psykologinen ja kasvatustieteellinen näkökulma on yleensä yrittäjän persoonaa, motivaatiotekijöitä sekä tarpeiden ja arvojen yhteyttä yrittäjyyteen tutkiva.

Peltosen ja Ruohotien (1987, vrt. Routamaa 1993) mukaan on erottava toisistaan omaa yritystään johtava yrittäjä eli *entreprenööri* ja toisen palveluksessa

oleva sisäinen yrittäjä eli intraprenööri (termit määritellään tarkemmin käsite-määrittelyssä luvussa 2.1). Molemmista on kyse ponnistelusta, tahtomisesta, määrätietoisesta pyrkimisestä johonkin päämäärään. Tämä tutkimus käsittelee sekä ulkoista että sisäistä yrittäjyyttä.

Tämän tutkimuksen pääotsikkona on *yrittäjyys eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, opiskelijanuorten ajattelussa*. Aiemmin mainitun GEM-tutkimuksen mukaan Suomen osatutkimuksen keskeisiä tuloksia olivat muun muassa seuraavat:

- 1 Yrittäjyysaktiivisuuden taso on Suomessa GEM-maiden alhaisin;
- 2 Yrittäjyysaktiivisuuden taso on Suomessa alhainen huolimatta positiivisista asenteista yrittäjyyttä kohtaan;
- 3 Yrittäjyysaktiivisuuden taso laskee Suomessa koulutustason myötä;
- 4 Naisten yrittäjyysaktiivisuus on Suomessa alhainen;
- 5 Yrittäjyysasenteissa esiintyy Suomessa alueellisia eroja;
- 6 Suomalaisten yrittäjyysasenteet olivat positiivisimpia nuorissa ikäluokissa;
- 7 Suomen pullonkaula saattaa olla yrittäjyyden kannustimissa. (Arenius & Autio 1999, 8-9.)

GEM-tutkimuksen kohdat ovat varmaan kaikki tärkeitä, mutta kohdan 7 merkitystä ei ole ehkä seutukunnissa riittävästi tiedostettu. Luvussa 1.1. todettiin, että tutkimusalueen uusien yritysten perustaminen väheni merkittävästi 1990-luvun puolivälin jälkeen ja että alueella on ryhdytty kuntien toimesta yritysten investointilainojen korkotukijärjestelyihin uusyritystoiminnan elvyttämiseksi. Muun muassa kuntien toimenpiteiden johdosta toimivien yritysten määrä kasvoi seutukunnassa vuoden 2000 aikana 33:lla. Vuosien 2000-2001 aikana perustettiin uusia yrityksiä seutukunnan keskuksessa, Kauhajoella, yhteensä 132, mikä oli maakuntakeskuksen, Seinäjoen, jälkeen toiseksi eniten. Teuvan kunta (62 uutta yritystä) menestyi myös hyvin sijoittuen asukasluvun suhteessa kahdeksannelle sijalle 27:stä Etelä-Pohjanmaan kunnasta. Vuoden 2002 alkupuoliskolla uusien yritysten perustamisvauhti oli myös hyvä. Kauhajoella perustettiin 32 uutta yritystä, mikä oli jälleen toiseksi eniten maakunnassa, joskin Teuva (17 uutta yritystä) sijoittui asukasluvun suhteessa viidenneksi Kauhajoen ollessa kolmastoista (Etelä-Pohjanmaan Kauppakamarin tilasto/antero.auranen@southostro.chamber.fi). Näyttääkin siltä, että GEM-tutkimuksen mainitsemilla yrittäjyyden kannustimilla on merkitystä uusien yritysten perustamiseen.

Mitä sitten nuoret ajattelevat yrittäjyydestä eteläisellä Etelä-Pohjanmaalla? Vahvistaako tämä tutkimus GEM-tutkimuksen tuloksen? Tutkimuksen tarkemman rajauksen osalta on todettava, että tässä tutkimuksessa tutkitaan nuorten suhtautumista yrittäjään persoonana. Lisäksi tutkitaan nuorten suhtautumista yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin ottaen huomioon motivaatio-, asenne- ja arvotekijät. *Sisäinen yrittäjyys* on siten keskeisesti esillä tässä tutkimuksessa.

Yrittäjyyden ilmeneminen opetuksessa on toinen keskeinen valinta tässä tutkimuksessa. Tällä rajauksella voidaan nähdä, miten nuorisoasteen koulut ovat ottaneet yrittäjyyden huomioon opetussuunnitelmissaan koulutusohjelmia tehdessään ja pitävätkö opiskelijanuoret yrittäjyyden opettamista yleensäkin tarpeellisena.

Kolmas yrittäjyysaiheen rajaus tässä tutkimuksessa on opiskelijanuorten mahdollinen *yrittäjärooli ja -aikomus tulevaisuudessa*. Havuselan (1999, 9) mukaan yrittäjäksi ryhtymisessä on suuriakin eroja alueellisesti. Tutkijat ovat hakeneet selitystä sille, että joillakin alueilla tai joissakin kunnissa on väestöön suhteutettuna runsaammin yrittäjiä kuin toisessa. Huuskonen (1992, 2-25) toteaa, että yrittäjäksi ryhtymispäätös on tavoitteellinen ja osoittaa päämäärähakuisuutta. Yrittäjäksi ryhtymisessä on siis kyse valinnasta eli moni opiskelijanuori joutuu päättämään, haluaako hän toimia yrittäjänä omassa yrityksessään vai toisen palveluksessa palkkatyöntekijänä. *Tässä tutkimuksessa* yrittäjäaikomuksia tutkitaan *kahdesta eri näkökulmasta* eli millainen yrittäjärooli nuorilla voisi mahdollisesti olla tulevaisuudessa sekä onko heillä aikomus 1-2 vuoden kuluessa ryhtyä yrittäjäksi.

Tutkimusaiheen rajauksen kannalta on lisäksi todettava, että tämä tutkimus *pohjautuu jatkotutkimuksena vuoden 1995 esitutkimukselle* (Nevanperä 1998). Näin ollen lienee luontevaa, että tutkimus pohjautuu samaan tutkimusaiheeseen esitutkimuksen kanssa. Tutkimusaihetta on jonkin verran laajennettu ottamalla huomioon esitutkimuksen tarkastuksessa esiin tulleet aiheäärittelyssä ja ongelmanasettelussa ilmenneet vajavaisuudet (vrt. Hirsjärvi 1997, 77).

Kaiken kaikkiaan nuorisoasteen opiskelijoita oli tutkimusajankohtana Suomessa noin 280.000 (www.edu.fi/info/tilastot). Näistä toisen ja kolmannen lukuvuoden opiskelijoita oli arviolta 185.000. Tämän tutkimuksen *perusjoukko* koostui kaikista tutkimusalueen nuorisoasteen koulujen opiskelijoista (arvio n. 1400 opiskelijaa). Tämän tutkimuksen kannalta oli lisäksi tärkeätä, että tutkimuksessa mukana olevat koulut *edustivat hyvin* valtakunnallisia nuorisoasteen kouluja. Siksi tutkimukseen otettiin mukaan *kuusi nuorisoasteen koulua* siten, että otoksessa oli mukana *yksi lukio, kauppaoppilaitos, ammattikoulu, koti- ja laitostalousoppilaitos, käsi- ja taideteollinen oppilaitos ja maatalousoppilaitos*. Näytteessä olevat koulut ja niiden opiskelualat edustivat hyvin valtakunnallista nuorisoasteen koulujen koulutusala- ja laajuuksia. Tutkimuksen riittävän laajuuden ja vertailtavuuden kannalta tällä asialla on merkitystä (vrt. Anttila 2000, 113; Anttila 1996, 403-404). Sinänsä yhden alueen tuloksia ei voida yleistää koko maata koskeviksi.

Koulujen otannan perusteeksi tutkittavaa yrittäjyysaihetta silmällä pitäen on syytä esittää tutkimuksellista tietoa.

- 1 Köppä ja Tauriala (1990) ovat tutkineet lukiolaisten, kauppaoppilaitosten opiskelijoiden, kauppaoppilaitosten opiskelijoiden ja maatalous- ja metsätieteiden ylioppilaiden suhtautumista yrittäjyyteen ja yritystoimintaan liittyviin asioihin (N=1501). Tutkimuksessa oli 2. luokkatason lukiolaisia 35,5 %, kauppaoppilaitosten opiskelijoita 31,6 %, kauppaoppilaitosten opiskelijoita 25,1 % ja maatalous- ja metsätalous-tieteiden kaupallisen suunnan ylioppilaita 7,9 %. Suhtautumisessa *yritystoimintaan yleensä* ei ilmennyt nuorten *mielipiteissä eroja eri koulujen suhteen*. Kysymykseen ”yrityksillä pitää olla oikeus vähentää henkilökuntaa kannattavuuden parantamiseksi” vastasivat myöntävästi maatalous- ja metsätalousopiskelijoista 72 %, kauppaoppilaitosten opiskelijoista 65 %, kauppaoppilaitosten opiskelijoista 37 % ja lukiolaisista ainoastaan 29 %. ”Yrityksillä on hyvin arveluttava moraalitilanne” lukiolaisista 44 %:n mielestä. Sen sijaan kauppaoppilaitosten opiskelijoista 35 % oli sitä mieltä. Yksityisen yrityksen palveluksessa tai itsenäisenä yrittäjänä halusi työskennellä kauppaoppilai-

tosten opiskelijoista 54 %, kauppakorkeakoululaisista 71 %, maatalous- metsätieteellisen opiskelijoista 74 % ja lukiolaisista ainoastaan 38 %. ”Uusyrittäjätoiminnan” merkitystä erittäin hyödyllisenä pitivät maatalous- ja metsätieteellisen opiskelijoista 44 %, kauppakorkeakoulujen opiskelijoista 33 %, lukiolaisista ja kauppaoppilaitosten opiskelijoista noin 18 %. Lukiolaisten ja kauppaoppilaitosten opiskelijoiden mielipiteet poikkesivat yleensä hyvin vähän toisistaan.

- 2 Paunikallio (1997) on tutkinut myös nuorten mielipiteitä yrittäjyydestä. Tutkimus tehtiin Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjois- Karjalassa siten, että lukioita oli tutkimuksessa mukana molemmilta alueilta kolme, ammattioppilaitoksia samoin kolme, kauppaoppilaitoksia molemmilta alueilta yksi. Lisäksi mukana oli molemmilta alueilta oppilaitoksia, joissa on sekä ammatillista että kaupallista koulutusta. Kyselyyn vastanneista lukiolaisista oli 216, ammattioppilaitoksen opiskelijoita 223 ja kauppaoppilaitosten opiskelijoita 104 eli kaikkiaan 543 opiskelijaa. Kyseisessä tutkimuksessa olivat mukana Suupohjan alueelta Teuvan lukio ja Suupohjan ammatti-instituutti (sisälsi jo silloin kauppaoppilaitoksen) eli kolme koulua tämän tutkimuksen kouluista. Paunikallion tutkimuksen mukaan Ammattioppilaitosten opiskelijoista 51 % piti yrittäjäksi ryhtymistä itselleen mahdollisena vaihtoehtona, kauppaoppilaitosten opiskelijoista 40 % ja lukiolaisista 37 %. *Erot olivat tilastollisesti merkitseviä*. Itsensä työllistämistä piti vaikeana vaihtoehtona kaksinkertainen määrä lukiolaisista verrattuna ammattioppilaitosten ja kauppaoppilaitosten opiskelijoista. Tietoa yrittäjyydestä koulun kautta ovat saaneet eniten kauppaoppilaitosten opiskelijat 35 %, ammattioppilaitosten opiskelijat 19 % ja lukiolaisista ainoastaan 10 %. *Erot olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä* (Paunikallio 1997, 12-55).
- 3 Virolainen ja Valkonen (1999, 28–95) ovat tutkineet lukuvuonna 1996-1997 nuorisosta koulutuskokeiluista valmistuneiden suorittamia opintoja. Tutkimuksen kohteena oli kuusitoista nuorisosta koulutuskokeiluyksikköä ja niiden 134 oppilaitoksesta lukuvuonna 1996-1997 valmistuneet ammatillisen perustutkinnon, ylioppilastutkinnon ja lukion oppimäärän tai niiden yhdistelmiä suorittaneet opiskelijat. Tutkimukseen vastasi 134 kokeilukoulujen toimipisteestä 81 eli 60,4 %. Kokeilulukioista kyselyyn vastasi 62 % ja ammatillisista oppilaitoksista 59 %. Monikouluisesti ammattiin opiskelleista 13,7 % (N=432) valitsi yritystoiminnan perusteita ja yrittäjyyttä valinnaisena kurssina. Tietotekniikkaa, joka oli suosituin, valitsi 77,5 %. Toisista oppilaitoksista tehtiin yritystoiminnan perusteet –valintoja 10,2 %, kun vastaavasti tietotekniikan valitsi 81,1 %. *Lukioiden ja ammatillisten oppilaitoksien osalta ei ilmennyt merkitsevyyseroja*.
- 4 Kahlos (1998, 83) tutki kaupan alan ja tekniikan alan ammattikorkeakouluopiskelijoiden mielipiteitä yrittäjyydestä. Tutkimuksen mukaan väittämän ”yrittäjyys kiinnostaa minua” suhteen ei ilmennyt eroavaisuuksia koulutusaloittain.
- 5 Vesalaisen ja Pihkalan (1998, 149) mukaan lukiokoulutus pohjaiset aikuiset suhtautuivat aavistuksen verran positiivisemmin yrittäjyyteen kuin ammattikoulu- ja opistotason omaavat aikuiset. Kyseessä oli yhden kunnan yrittäjyystutkimus. Ero saattaa olla tutkijoiden mukaan satunnainen.

Tässä tutkimuksessa otos oli (N=638). Tärkeätä oli saada mahdollisimman suuri joukko vuonna 1995 esitutkimuksessa mukana olleita nuoria (luokat 7-8) mukaan tähän tutkimukseen. Opetushallituksen oppilastietokantojen (OPTI – 1999 - 2001) mukaan noin 80-90 % teuvalaisista 9. luokkalaisista valitsi tutkimusalueen (määritellään myöhemmin) jonkin edellä mainitun nuorisosta koulun opiskelupaikakseen. Peruskoulun ja lukion opinto-ohjaajien mukaan jokaisesta ikäluokasta yleensä 4-6 nuorta tulee vuosittain ns. jälkiohjauksen perusteella Teuvan lukioon (valittujen lisäksi). Kyseiset opiskelijat eivät ole päässeet

haluamaansa koulutuspaikkaan, tai heillä ei ole halua tai uskallusta lähteä uudelle opiskelupaikkakunnalle. Näin ollen todellinen opiskelijamäärä on noin 92-95 % ikäluokasta kyseisissä nuorisosteen kouluissa (taulukko 12, liite 2, OPTI 1999-2001).

Suupohjan ammatti-instituutin kevään 1999 tilaston mukaan 95 %:lla ammattioppilaitoksen, 94 %:lla kauppappilaitoksen ja 79 %:lla maatalousoppilaitoksen opiskelijoista kotikuntana oli Teuva ja sen lähikunnat (11 kuntaa; liite 3 ja taulukko 12). Vastaavasti vuoden 1999 opiskelijatilastossa noin 71 %:lla Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitoksen ja noin 50 %:lla Jurvan käsi- ja taideteollisen oppilaitoksen opiskelijoista oli kotikuntana Teuva ja sen lähikunnat (Suupohjan koulutuskuntayhtymän vuosikertomus 1998-1999, 40-60, taulukko 12).

Kaikki edellä mainitut kunnat ovat *olleet koulutuksellisesti merkittävässä yhteistyössä* keskenään siitä huolimatta, että ne edustavat eri seutukuntia ja jopa eri maakuntia. Kunnat ovat järjestäneet rehtoreiden ja koulunjohtajien yhteistä johtamiskoulutusta sekä opetussuunnitelmakoulutusta useaan eri otteeseen viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Teuvalla on annettu peruskoulun ja lukion oppilaille systemaattista yrittäjyyskasvatusta ja -opetusta vuoden 1995 kevästä lähtien. Näin ollen tutkimuksen lukion opiskelijat ovat olleet tehostetun yrittäjyyskasvatuksen ja -opetuksen piirissä peruskoulussa ja lukiossa yhteensä neljä vuotta (luvut 1.3 ja 2.5.4).

Tutkimusalueen kannalta voidaan todeta, että Hietala (1987, 308) on tullut tutkimuksissaan siihen tulokseen, että paikallisella yrittäjyyskulttuurilla ja -ilmastolla on tärkeä yrittäjyyttä ohjaava merkitys. Lisäksi Hietala toteaa, että yrittäjyyskulttuuri voi vaihdella maakunnittain, mutta ei kunnittain. Havusela (1999, 18) toteaa, että hänen Oulun ja Vaasan läänejä koskeva tutkimuksensa osoitti, että kuntien välillä ilmenee suuriakin eroja, kun yrittäjyyttä tarkastellaan väestöön suhteutettuna ilmiönä.

Eteläisen Etelä-Pohjanmaan Suupohjan seutukuntaa voidaan luonnehtia perinteisen maaseudun seutukunnaksi Suomessa. Alkutuotannolla on elinkeinorakenteessa edelleen huomattavan korkea osuus verrattuna koko maan tilanteeseen, ja osuus on yli 4 prosenttiyksikköä korkeampi kuin Etelä-Pohjanmaalla keskimäärin (Suupohja 21,5 %, E-P 17,2 % ja koko maa 7,0 %). Toisaalta jalostuselinkeinojen osuus on alueella, Isojokea lukuun ottamatta, korkeampi kuin Etelä-Pohjanmaalla ja koko maassa keskimäärin (Suupohja 29,3 %, E-P 26,3 % ja koko maa 26,5 %). Aiemmin viitattiin yritysten määrän vähenemiseen Suupohjan seutukunnassa, mistä osoituksena oli absoluuttinen työpaikkojen poistuma 3138 työpaikalla vuosina 1990-1996. Suupohjan kunnista suurin hävikki on koettu Kauhajoella, 26 %, pienin Jurvassa, 20 %. (Mikkonen 1999, 17.)

Tutkimusalueen kunnissa onkin ryhdytty toimenpiteisiin uusien yritysten perustamiseksi. Kyseisillä toimilla on saatu seutukunnan työttömyysaste merkittävästi pienemmäksi 1990-luvun korkeista luvuista, jolloin esimerkiksi Kauhajoen työttömyysaste oli noin 27 %, kun luku oli marraskuun 2002 lopussa 9,8 %. Parannusta tuli vuoden 2001 vastaavasta ajankohdasta 2,3 prosenttiyksikköä. Kokonaisuudessaan seutukunnan työttömyysaste (10,3 %) parani suhteellisesti eniten Etelä-Pohjanmaalla (1,9 prosenttiyksikköä). Muiden seutukun-

tien työttömyysasteet paranivat 0,5-1,0 prosenttiyksikköä samana aikana. Lähes vastaavaan laskuun Suupohjan kanssa pääsi Järviseutu. (www.te-keskus.fi/.)

Koski (2002) toteaa, että pohjalaisen yrittäjyyden synnyn ja kehityksen taustalla on alueen taloudellinen ja sosiaalinen ympäristö. Niihin molempiin vaikuttavat sekä alueen historia että nykyinen kansallinen ja kansainvälinen tilanne. Pohjalainen yrittäjä on useimmiten ryhtynyt valmistamaan sitä, mitä on jäljittelyn kautta oppinut. Koski löysi Suupohjasta tilastollisen tarkastelun perusteella *Jurvan ja lähikuntien huonekaluteollisuuden*.

Tämän tutkimuksen maantieteellistä aluevalintaa puoltavat seuraavat seikat:

- 1 Suomen metsäklusteriin kuuluva huonekaluteollisuus on keskittynyt Jurvan, Kauhajoen ja Teuvan alueelle (keskittymään luetaan kuuluviksi myös Kurikka ja Ilmajoki); (Mikkonen 1999, 18-22; Koski 2002)
- 2 Materiaalin käsittely (=logistiikkapalvelut; materiaali- ja informaatiovirran hallinta tuotannossa) on keskittynyt Kauhajoelle; (Mikkonen 1999, 18-22)
- 3 Molemmilla aloilla Suupohjassa on noin 50 % Suomen tuotannosta; (Mikkonen 1999, 18-22)
- 4 Teuvalla ja Kauhajoella on myös merkittävä määrä kaupanalan yrityksiä; (Mikkonen 1999, 18)
- 5 Yritykset yleensä ovat pieniä (1- 4 henkilöä); (Mikkonen 1999, 18)
- 6 Suupohjan seutukunnassa on ollut ja useita vuosia yhteinen elinkeinotoimen kunta-yhtymä;
- 7 Kaikki nuorisoasteen oppilaitokset lukioita lukuun ottamatta ovat toimineet useita vuosia yhteisenä koulutuskuntayhtymänä (monissa seutukunnissa vasta nyt neuvotellaan yhteistyöstä);
- 8 Suuri osa alueen yritysten omistajien nuorista opiskelee alueen oppilaitoksissa, joten sukupolvenvaihdoksen kannalta on tärkeitä tietää heidän tulevaisuuden yrittäjyydententioistaan.

Puhakan, Vesalaisen ja Pihkalan (1998, 57) mukaan yrittäjyyden edistämistoinenpiteitä tehdään vain tietyillä virallisesti määritellyillä alueilla eli yhden kunnan/kaupungin, yhden seutukunnan, yhden maakunnan tai läänin tasolla. Heidän tutkimuksensa mukaan seutukuntien ja maakuntien rajoja rikkovaa yrittäjyyden edistämistä on vain hyvin vähän.

Paunikallion (1997, 47) mukaan hänen tutkimuksessaan ilmeni, että *etelä-pohjalaiset ja pohjoiskarjalaiset nuoret* ajattelevat elämän peruskysymyksistä lähes samalla tavalla. Tutkittaessa nuorten kirjoituksia huomattiin kuitenkin, että eteläpohjalaisista nuorista 30 prosenttia toi esille yrittäjyyden tärkeän merkityksen alueensa kehittämisessä, kun pohjoiskarjalaisista ainoastaan 10 prosenttia katsoi yrittäjyyden edistämisen maininnan arvoiseksi asiaksi. Tämä tukee aikaisempia tutkimuksia alueellisten erojen olemassa olosta (vrt. Arenius & Autio 1999, 8).

Johannisson ja Bång (1992), teoksessa Havusela (1999, 18) ovat tutkineet alueellisia yrittäjyyseroja Ruotsissa. He päätyivät siihen, että läänit ovat liian suuria alueita yrittäjyyserojen tutkimisessa. He suosittelivatkin käyttämään työssäkäyntialueita, pientalousalueita ja seutukuntia yrittäjyyden eroja koskevissa tutkimuksissa.

Edellä mainittuihin tutkimuksiin pohjautuen voidaan todeta, että yksi

kunta olisi liian pieni alue riittävien johtopäätösten tekemiseen nuorten yrittäjyysnäkemyksistä. Koko Etelä-Pohjanmaa maakuntana olisi taas liian suuri tutkimusalue tämän tutkimuksen tavoitteet huomioon ottaen.

Yllä mainituin perustein voidaan todeta, että tämän poikittaistutkimuksen kannalta on tarkoituksenmukaisinta ottaa mukaan Teuvan lukion lisäksi kaikki Suupohjan alueen viiden nuorisoasteen koulun toisen ja kolmannen lukuvuoden opiskelijat. Eteläisellä Etelä-Pohjanmaalla oleva Suupohjan seutukunta laajennettuna sen koulutuksellisilla yhteistyökunnilla on tarkoituksenmukaisin tutkimusalue.

1.3 Tutkimuksen tavoitteet , metodologia ja tutkimusasetelma

Tutkimuksessa pyritään kuvaamaan, millainen asema yrittäjyydellä on eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, nuorisoasteen opiskelijoiden mielipiteissä ja minkälaisia näkemyksiä heillä on yrittäjyydestä tulevaisuutensa suhteen.

Tutkimuksen *primääritavoitteina on löytää vastauksia seuraaviin kysymyksiin:*

- 1 Mitä eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, nuoret ajattelevat yrittäjältä edellytettävistä henkilökohtaisista ominaisuuksista, taidoista, tiedoista sekä miten he suhtautuvat yrittäjyyteen, yrityksiin ym.?
- 2 Minkälainen mielipide eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, nuorilla on nuorisoasteella annettavan yrittäjyysopetuksen asiasisältöjen tärkeydestä ja riittävydestä?
- 3 Millainen asema yrittäjyydellä on eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, nuorten tulevaisuuden kuvassa? Erityisesti tutkitaan lisäksi, miten yrittäjäperheessä kasvaneet nuoret suhtautuvat perheyrittäjänsä jatkamiseen lähitulevaisuudessa.

Tutkimuksen demografisina tekijöinä ovat kaikkien kysymysten osalta teuvalaisuus (siitä syystä, että teuvalaiset nuoret ovat saaneet opetus-suunnitelman mukaista tehostettua yrittäjyyskasvatusta ja -opetusta vuodesta 1994 alkaen), sukupuoli, koulu ja yrittäjätausta.

Sekundääritavoitteena on saada selville, onko Teuvan peruskoulun yläluokilla ja lukiossa neljän lukuvuoden aikana annettu tehostettu yrittäjyyskasvatus ja -opetus muokannut teuvalaisten nuorten yrittäjyysasenteita sekä suhtautumista yrittäjältä henkilökohtaisesti edellytettävien ominaisuuksien, taitojen ja tietojen osalta.

Tutkimuksen teuvalaisista nuorista pääosa opiskeli lukiossa. Paunikallion (1999) mukaan lukiolaiset suhtautuivat negatiivisemmin yrittäjyyteen kuin esim. kauppaooppilaitosten ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijat. Köppä ym. (1990) tulivat siihen tulokseen, että lukiolaisten ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden suhtautumisessa yrittäjyyteen ei ilmennyt merkitseviä eroja, sen sijaan yritystoiminnan merkitykseen lukiolaiset suhtautuivat asenteellisesti merkittävästi negatiivisemmin kuin ammattikoululaiset. Virolainen ym. (1999) taas eivät nähneet mitään eroja lukiolaisten ja ammatillisten koulujen opiskelijoiden välillä muiden muassa yrittäjyyskurssien valinnan suhteen.

Tieteellisestä tutkimuksesta ja metodologiasta puhuttaessa on syytä lyhyesti esitellä tieteenfilosofiset perinteet ja koulukunnat. Anttila (1996, 22) ryhmittelee

tieteenfilosofiset perinteet kolmeen lohkoon, joissa jokaisessa on lukuisa määrä erilaisia suuntia.

Anttilan (1996, 22-24) mukaan *positivismissa* luodaan tieteen keinoin todellisuuden malli, josta kaikki yksilölliset poikkeukset on karsittu. Tähän tarvitaan sitten tilastomatematiikan keinoja, joiden avulla saadaan kuvatuksi jakaumia, keskiarvoja ja keskihajontoja. *Positivistien tieteen metodi on usein selittävä*. Positivistisen ajattelun edustajat käyttävät yleensä operationaalisesti määriteltyjä käsitteitä pyrkimyksenä löytää näin muodostettujen käsitteiden välisiä riippuvuuksia sekä selittämään niiden välisiä yhteyksiä (Turunen, 1987).

Hermeneuttinen tieteenperinne sisältää asioiden merkityksen ja mielen tutkimuksen. Hermeneutiikasta käytetäänkin usein nimeä *tulkinnallinen menetelmä*. Päinvastoin kuin positivismissa, jossa tutkija hakee matemaattista mallia, hermeneutiikassa tutkijan työskentely on vuoropuhelua, jossa tutkija suhteuttaa aineistoon omat merkitysehdotuksensa ja korjaa niitä. *Hermeneuttinen metodi onkin näin ollen ymmärtävä ja tulkitseva*. (Anttila 1996, 25-31.)

Kriittis-emansipatorinen ja dialektinen tutkimustraditio on kolmas tieteenfilosofinen koulukunta. Kriittinen emansipatorinen tieteensuunta hyväksyy sekä selittävän että ymmärtävän metodin, mutta on kehittänyt välineekseen muitakin metodeja. Toimintatutkimus (action research) ja kehittävä työtutkimus kuuluvat tutkimusotteeltaan ja tieteenfilosofialtaan tähän ryhmään. (Anttila 1996, 31-33.)

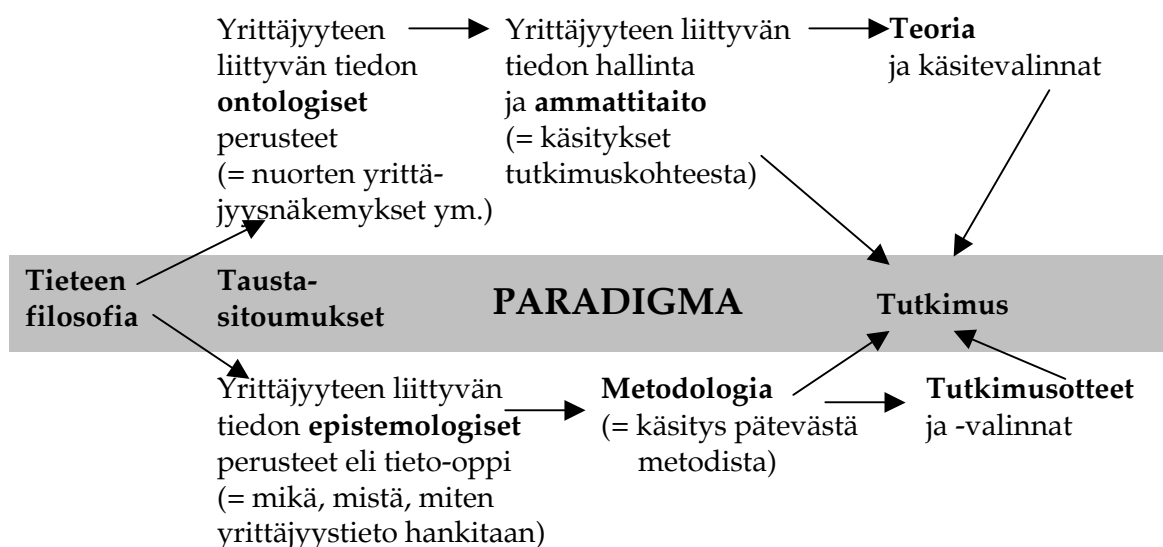
Ennen kuin lähdetään tarkemmin selvittämään tässä tutkimuksessa keskeisen ilmiön *yrittäjyyden* tutkimusmetodologiaa ja menetelmiä on syytä vielä selvittää tieteenfilosofian käsitettä. *Tieteenfilosofia* sisältää osa-alueenaan metodologian eli opin tieteen menetelmistä. Yleinen tieteenfilosofia liittyy läheisesti *tieto-oppiin eli epistemologiaan*, jossa tutkitaan tiedon saavuttamisen mahdollisuuksia ja edellytyksiä, sekä *logiikkaan*, joka tutkii muodollisesti pätevän päättelyn sääntöjä. (Anttila 1996, 31-33.)

Paradigmalla tarkoitetaan sitä perusoletusten joukkoa, joka on tunnusomainen jollekin tieteenalalle ja jonka oletetaan vaikuttavan ohjaavasti esimerkiksi kysymyksenasetteluun, hypoteesien määrittelyyn, käsitteisiin, menetelmiin jne.

Paradigma voidaan esittää tähän tutkimukseen soveltaen kuvion 1 osoittamalla tavalla. Tieteen filosofiaan kuuluvat:

- 1 Tieteenalan *ontologiset perusteet* eli käsitys tutkimuskohteesta, mikä määrittää käsityksen siitä, millainen on tutkittava ilmiö asianomaisen tieteenalan näkemyksen mukaan. Tämän yrittäjyydestutkimuksen osalta on keskeistä mitä tarkoittaa *yrittäjyys*, *millaista yrittäjyyttä* on olemassa, miten *yrittäjä ja yritys* määritellään, mitä on *yrittäjyydenkasvatus, -opetus* ja mitä tarkoittaa *yrittäjäksi ryhtyminen* jne.
- 2 Tieteenalan *tieto-opilliset eli epistemologiset perusteet*, eli tieto siitä, mistä, millä tavalla ja millä perusteella parhaiten on hankittavissa tutkittavaan ilmiöön liittyvä tieto. Yrittäjyyteen liittyvän tutkimuksen alueella pohditaan esimerkiksi sitä tieto-opillista kysymystä, miten esim. *ilmiöistä yrittäjyys, yrittäjyys opetuksessa ja yrittäjäksi ryhtyminen on saatavissa tietoa*. Tieto-opilliset perusteet johtavat pohtimaan, mikä on pätevä ja soveltuva tiedonhankinnan tapa: onko ilmiöitä tutkittava mittaamalla, testaamalla, tulkitsemalla vai kriittisesti arvioimalla. (Anttila 1996, 40-49.)

Tässä tutkimuksessa olisi hyvin voitu käyttää myös laadullista tutkimusmetodia yksilö- ja ryhmähaastatteluineen, jolloin olisi ehkä saatu syvällisemmin vastauksia opiskelijoiden yrittäjyysnäkemyksistä. Tutkija katsoi kuitenkin parhaaksi käyttää kvantitatiivista tutkimusmetodia. Tutkimuksessa on pyritty saamaan Likert-asteikkoon perustuvalla kyselylomakkeella tietoa nuorten yrittäjyysnäkemyksistä. Kyseistä asteikkoa käytetään paljon juuri mielipidemittauksissa, jollainen tämäkin tutkimus on. Anttilan (1996, 361-362) mukaan Likert-asteikkoa käytetään usein asennetutkimuksissa ns. semanttisen differentiaalisen asteikon. Semanttinen differentiaali sisältää Anttilan mukaan useita asioita, jotka kaikki katsotaan voitavan asettaa edustamaan suhtautumista johonkin ilmiöön (tässä tutkimuksessa nuorten yrittäjyysnäkemykset). Vastaaja merkitsee, millä intensiteetillä, voimakkuudella hän suhtautuu kuhunkin osioon Osioiden asteikot merkitsevät ääripäissään esimerkiksi "täysin samaa mieltä" ... "täysin eri mieltä".

KUVIO 1 Tutkimustyön perusoletukset (sovellus; alkup. Anttila 1996, 43)

Metodin valintaan vaikutti myös se, että tähän tutkimukseen liittyvä esitutkimus Nevanperä (1998) tehtiin myös tähän tutkimukseen liittyvältä osaltaan positivistisella tutkimusmetodilla Likert-asteikkoon perustuvaa kyselylomaketta käyttäen (vrt. Heikkilä 1999, 22).

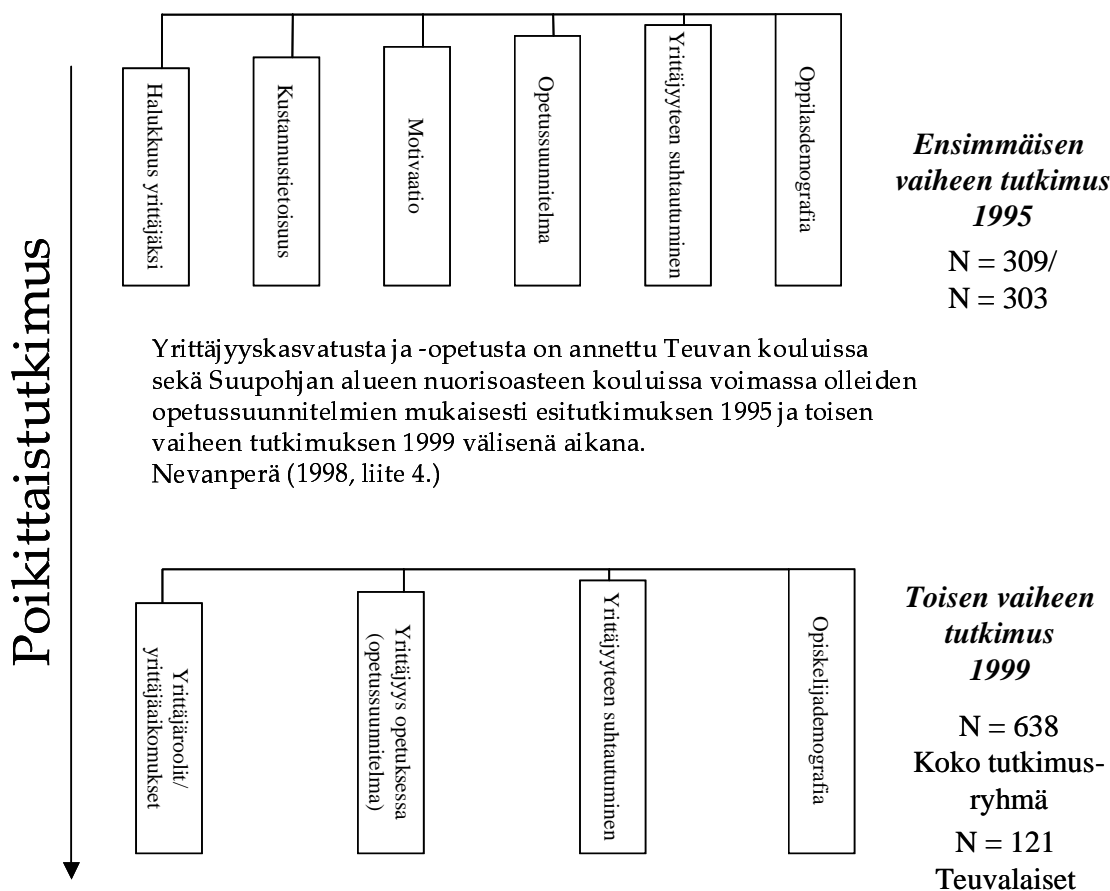
Anttilan (1996, 363) mukaan Likert-asteikon käyttö tekee mahdolliseksi otannan vastausten analysoinnin vaativillakin tilastomenetelmillä kuten t-testillä tai khiin neliö-testillä. Tässä tutkimuksessa on käytetty muiden muassa t-testiä. Lisäksi tässä tutkimuksessa on faktorianalyysin jälkeen käytetty varianssianalyysia opiskelijademografisten (teuvalaisuus/ei-teuvalaisuus, tyttö/poika, yrittäjä-/ei-yrittäjätausta jne.) erojen merkitsevyyksien tutkimiseksi.

Tämän tutkimuksen tutkimusasetelma on kaksivaiheinen siten, että se koostuu esitutkimusvaiheesta (Nevanperä, 1998) ja varsinaisesta tutkimuksesta (väitöskirjatutkimus). Kuviossa 2 on kuvattu kaaviona kaksivaiheisen tutkimuksen eteneminen.

Esitutkimuksessa olivat mukana kaikki Teuvan kunnan peruskoulun

yläasteen 7-10-luokkien 1995 kevätlukukauden oppilaat (N=338). Tutkimus oli tavallaan kartoitus, ja tutkimuksen kulku jakautui kolmeen osaan seuraavasti:

- 1 Alkumittaus maaliskuussa 1995, johon osallistuivat samanaikaisesti yhden oppitunnin aikana kaikkien 7-10-luokkien (15 perusopetusryhmää) koulussa olleet oppilaat (N=309);
- 2 Yrittäjyyden kahden oppitunnin mittainen tietoiskumainen yrittäjyystäsmäkoulutus kaksi viikkoa alkumittauksesta huhtikuussa 1995, johon osallistuivat kahdessa peräkkäisessä jaksossa valvotusti kaikkien 7-10-luokkien (15 perusopetusryhmää) koulussa olleet oppilaat (N=303);
- 3 Loppumittaus välittömästi molempien jaksojen yrittäjyyskoulutuksen lopussa valvotusti, johon osallistuivat kohdassa 2. mainitut oppilaat (N=303).

KUVIO 2 Kaksivaiheinen poikittaistutkimus kaaviona

Kohdan 2 tietoiskumainen täsmäkoulutus koostui seuraavista osa-alueista: hahmottaa tuleva maailma, oppia yrittämisen menestystekijät, oivaltaa laadun merkitys yrittämisessä, oivaltaa nöyryyden merkitys asiakaspalvelussa, soveltaa japanilaista yrittäjyysfilosofiaa, soveltaa SBT:tä (sakilla bisneksen tekoa) yrittämisessä, välttää yrittäjyyden ongelmia ja motivoitua riskinottamiseen yrittämisessä.

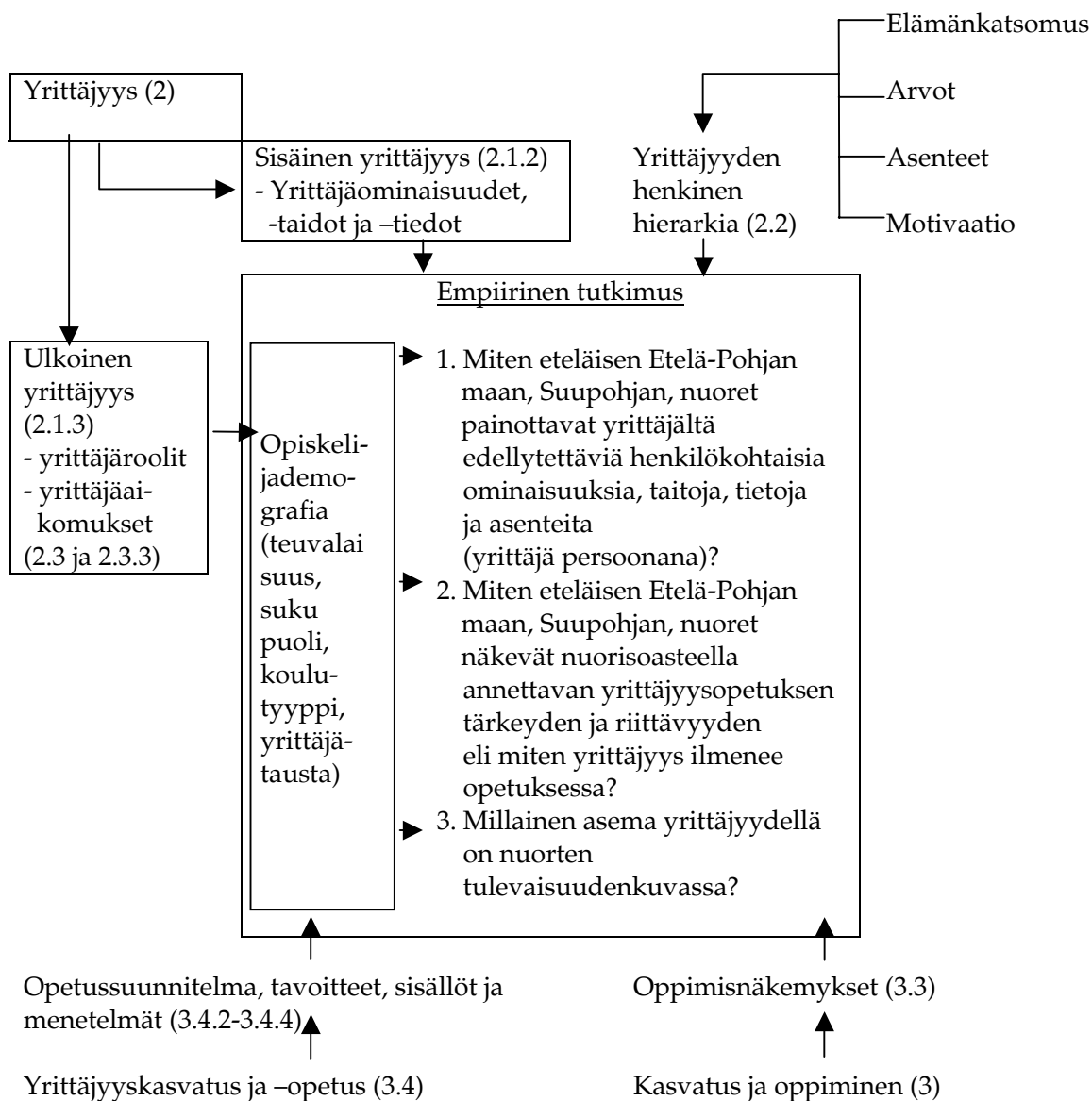
Kato oli alkumittauksessa 29 (8,6 %) ja loppumittauksessa 35 (10,6 %). Molemmat kadot aiheutuivat sattumanvaraisista poissaoloista. Niillä ei ollut tutkimustuloksia vinouttavaa merkitystä (Nevanperä 1998, 16-17).

Tämän tutkimuksen mittaukset suoritettiin keväällä 1999. Tutkimus on kaksivaiheinen *poikittaistutkimus*, jossa *osaryhmänä olivat* vuoden 1995 teuvalaiset 7-8-luokkien oppilaat (n=121). Kyseiset oppilaat olivat tutkimushetkellä tutkimusalueella sijaitsevilla Suupohjan koulutuskuntayhtymän kouluissa sekä Teuvan lukiossa toista tai kolmatta lukuvuottaan, ja he olivat tutkimushetkellä 17-18-vuotiaita (taulukko 12).

Vuoden 1995 *ensimmäisen vaiheen tutkimuksen* ja vuoden 1999 *toisen vaiheen tutkimuksen* välisenä 4 vuoden aikana ovat tutkitut teuvalaiset, peruskoulussa ja lukiossa olleet opiskelijat saaneet tehostettua opetussuunnitelmaan sisällytettyä yrittäjyyskasvatusta seuraavasti: yläasteen 7. luokalla on valinnaisena kurssina yrittäjyyskurssi ja 8. luokalla kaikilla oppilailla pakollinen yrittäjyyskurssi ½ tuntia viikossa opinto-ohjauksen yhteydessä, 8. luokalla on ollut opetusohjelmassa valinnaisena taloustieto I ja taloustieto II sekä 9. luokalla valinnaisena taloustieto I ja taloustieto II. Kaikki oppilaat ovat lisäksi saaneet läpäisyperiaatteella yrittäjyyskasvatusta Teuvan yläasteella muiden oppiaineiden yhteydessä. Tavoitteena on ollut opettaa yrittäjyystietoja, -taitoja ja -asenteita oppilaille. Lisäksi koulussa on järjestetty tutkimusajankohtien välisenä aikana kahdet yrittäjyysmessut, joiden järjestelyissä oppilaat ovat olleet keskeisessä roolissa. Teuvan lukiossa ovat tutkimuksessa mukana olleet oppilaat voineet osallistua valinnaisena kurssina yrittäjäkurssi I:een ja yrittäjäkurssi II:een. Valinnaisia yrittäjyyskursseja on lukiossa valinnut noin 20 % opiskelijoista. Tutkimusalueen ja sen koulutuksellisten yhteistyökuntien yläasteiden sekä muiden tutkimuksessa mukana olleiden nuorisosteiden koulujen, (taulukko 12) opetussuunnitelman mukainen yrittäjyyskasvatus ja -opetus on selvitetty luvussa 3.4.4.

Yhteenvedon voidaan siis todeta, että *ennen lukioon ja muihin tämän tutkimuksen kouluihin siirtymistään teuvalaiset nuoret olivat tehostetun yrittäjyyskasvatuksen ja -opetuksen piirissä 8. luokkalaisten osalta yhden vuoden ja 7. luokkalaisten osalta kaksi vuotta. Tutkija on ollut puhelinyhteydessä tutkimusalueen yläasteiden rehtoreihin ja opinto-ohjaajiin, ja suoritettuun kyselyyn perustuen Suupohjan seutukunnan kuntien ja yhteistyökuntien yläasteiden oppilailla on ollut vähän yrittäjyyskasvatusta ja -opetusta vastaavana aikana (luku 3.4.4). Teuvan lukion opiskelijat ovat olleet opetussuunnitelman mukaisessa yrittäjyyskasvatuksessa ja -opetuksessa lukiossa 2-3 vuotta.*

Tässä tutkimuksessa olivat mukana kaikki kyseisten koulujen toisen ja kolmannen lukuvuoden opiskelijat (N=638). Tutkittuun koehenkilöjoukkoon sisältyivät myös vuonna 1995 esitutkimuksessa olleet teuvalaiset nuoret (n=121). Vastauksen jättäneitä tutkittuja opiskelijoita oli 420, joista käsittelykelpoisia 411 eli kato oli 218 (34 %) (taulukko 12).

KUVIO 3 Tutkimuksen tutkimusasetelma

1.4 Tutkimuksen rakenne

Käsillä oleva tutkimus jakautuu tästä eteenpäin lukukohtaisesti seuraavasti:

Luvussa 2 selvitetään yrittäjyys. Luku 3 käsittelee kasvatusta, oppimista ja opetusta. Luvussa 4 on selvitetty tarkennetut tutkimusongelmat, tutkimuksen metodologiaan liittyviä lisänäkökohtia, kohderyhmä sekä eettiset näkökohdat. Tulosten analysointi selvitetään luvussa 5. Luvussa 6 on yksityiskohtaisesti selvitetty tutkimuksen tulokset, luvun lopussa on esitetty tiivistetty yhteenveto keskeistä tuloksista sekä tekstinä että taulukkomuodossa. Luvussa 7 on tutkimuksen pohdinta.

2 YRITTÄJYYS

2.1 Yrittäjyyden käsitteet

2.1.1 Yrittäjyyden olemus ja merkityserot

Yrittäjyys-sanan alkuperä on jäljitetty 1100-luvun Ranskaan. Ranskan kielen verbi "entreprendre" merkitsi alunperin ryhtymistä ja vastuun ottamista. Näyttäisi olevan kyse myös yrittäjän tilannehavainnoista ja yrittämiselle sopivan tilan etsimisestä ja löytämisestä. (Burch 1986, 4; Kyrö 1998, 32.) 1500-luvulla käsitteeseen liitettiin negatiivinen merkitys väkivaltainen, sodan kaltainen toimi, jolla viitataan eräänlaiseen sortamiseen (Pitkänen & Vesala 1988, 4). Englannissa yrittäjyyteen liittyivät termit "projekt, projektor", samoin "adventurer" eli seikkailija sekä "undertaker", joka merkitsi henkilöä, joka teki omalla riskillään hallitukselta saamaansa tehtävää. Vähitellen merkitys muuttui tarkoittamaan henkilöä, joka omalla riskillään suoritti tehtäviä, joiden voitto oli epävarma. Yrittäjyyden käsitteeseen vielä nykyisinkin liittyvä dikotomia näkyy projektorin ja undertakerin vivahde-eroissa; undertaker oli rehellinen mies, kun taas projektor oli epärehellinen ja spekulantti. (Kyrö & Nissinen 1995a; Kyrö & Nissinen 1995b.)

Termiä "entrepreneurship" pidetään usein suomenkielisen yrittäjyys-sanan vastineena. Asia ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Termit kattavat osittain samaa aluetta, mutta ne eroavat toisistaan erityisesti sivumerkitystensä osalta. Englannin kielen sana entrepreneurship tai entrepreneurial on usein laatumääre, jolla viitataan yritystään tietyllä tavalla hoitaviin yrittäjätyypppeihin. Amerikkalaisessa kirjallisuudessa sana entrepreneurship yhdistetään usein yksilön ominaisuuksiin kuten aloitteellisuuteen, luovuuteen, innostukseen, korkeaan suoritusmotivaatioon, kilpailuhenkisyyteen, kekseliäisyyteen ja haluun ottaa riskejä. Termin katsotaan myös vastaavan suomen kielen sanoja yrittävyys ja yritteliäisyys. (Huuskonen 1992, 38.)

Suomessa yrittäjyys on aina yhdistetty ahkeruuteen ja sinnikkyYTEEN, jotka molemmat ovat perisuomalaisia ominaisuuksia. Yrittäjyyteen liittyy myös kansallishyveemme sisu. Positiivisten mielikuvien lisäksi yrittäjyyteen voidaan

yhdistää myös negatiivisia mielikuvia, kuten esimerkiksi häikäilemättömyyttä, oman edun tavoittelua ja itsekkyyttä. (Marjosola 1979, 3-9.)

Kantasana yrittää ja siitä johdetut sanat ovat sävyiltään pääasiallisesti kuitenkin myönteisiä ja aktiivisuutta ilmentäviä. Yrittäjän piirteinä kuvatut piirteet ovat yleisesti hyvin positiivisesti virittyneitä. Nämä eivät välttämättä vastaa aina todellisuutta. Useimmiten koetaan, että yrittäjyys edellyttää muiden muassa rohkeutta, riskin- ja vastuunottoa, päättäväisyyttä sekä ahkeruutta. (Marjosola 1979, 3; Routamaa 1993, 11.) Yrittäjyyteen voidaankin, ilmeisesti amerikkalaisen kulttuurisidonnaisuuden takia, liittää osittain eräänlaista sankarimyyttiä (Huuskonen 1992).

Sinänsä käsitteenä yrittäjyys onkin moniulotteinen, melko sekava ja hahmottomaton. Yrittäjyyttä voidaan katsoa olevan yleisenä ilmiönä kaikenlaisissa organisaatioissa ja talousjärjestelmissä. Selkeimmillään se tulee esille kuitenkin yksityisyrittäjissä ja markkinataloudessa. (Huuskonen 1987, 9; Pitkänen & Vesala 1988, 4; Huuskonen 1992, 38.)

Yrittäjyydellä tarkoitetaan myös eräänlaista yrittäjähenkeä, joka ei yksinomaan kuvaa yrittäjien toimintaa vaan myös yrittämisen ideaa ja tarkoitusta (Marjosola 1979, 7-8). Yrittäjyyttä voidaan myös tarkastella luovuutena, jolloin siihen liittyy aina annos arvaamattomuutta, vaistonvaraisuutta ja uteliaisuutta. Nämä saavat aikaan innovaatioita, joita voidaan pitää eräänä yrittäjyyden ja luovuuden keskeisinä tunnusmerkkeinä. (Kirzner 1994, 51.) Yrittäjyyteen liittyy oleellisesti yrittäjäriski, pääoman voi myös menettää. Houkuttimena puolestaan on mahdollisuus saada taloudellista menestystä ja autonomiaa. (Huuskonen 1987, 9.)

Arkikielen yrittäjyyteen liittyvät oleellisesti myös sananlaskut, joita on erityisesti ollut alueilla, joilla on historiallisesti vahva yritysperinne. "Kyllä työtä tekevällä on, asuvalla askareita" sekä "Yritä ensin, uraja sitte" olkoot parina esimerkkinä pohjalaisista sananlaskuista. Yrittäjyyteen on sananlaskuissa katsottu kuuluvan myös ahkeruus ja sinnikkyys sekä myös kokeilunhalu. Yrittäjyyteen liittyvää ututteruutta kuvaavat seuraavat sananlaskut: "Ahkera kaikki voittaa" ja "kuin on tahtoo, niin on taitoo". (Koiranen & Peltonen 1995, 20.)

Peltosen (1986, 32) mukaan yrittäjyys on ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa, joka saa yrityksen kaikkine voimavaroineen toimimaan sekä sen työyhteisön käyttäytymään tehokkaasti annettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Koiranen ja Peltonen (1995, 9-10) lisäävät vielä, että yrittäjyys on tavoitteellista ja omavastuista itsensä johtamista.

Yrittäjyyttä voidaan kuvata taulukon muodossa, jossa pääsarakkeet ovat: tuottavuuden korostaminen, kovuus, ahkeruus, rohkeus ja luovuus.

Taulukon 1 sarakkeen elementit eivät ole tärkeysjärjestyksessä, mutta kuuluvat oleellisesti kuhunkin yläkäsitteeseen. Luettelo, joka perustuu Peltosen 1986 faktorianalyysiin, on suuntaa-antava, mutta kattaa kuitenkin yrittäjyyden keskeisimmät elementit.

TAULUKKO 1 Yrittäjyyden osa-alueet Peltonen & Ruohotie (1987, 97) mukaan (vrt. Peltonen 1986, 65-68)

Yrittäjyys				
Osa-alueet				
<i>Tuottavuuden korostaminen</i>	<i>Kovuus</i>	<i>Ahkeruus</i>	<i>Rohkeus</i>	<i>Luovuus</i>
Kannattavuus	Häikäilemättömyys	Työhalu	Halu ottaa riskejä	Kokeiluhalu
Taloudellisuus	Itsekkyys	Työvireys	Kilpailuhalu	Luovuus
Tehokkuus	Vaikutushalu	Reippaus	Menestymishalu	Kekseliäisyys
Tuloksellisuus	Rahan tavoittelu	Uutteruus	Aloitekyky	Kunnostautuminen
Tavoitteellisuus		Tarmokkuus		
		Jämäkkyys		
		Määrätietoisuus		

Koirasen ja Hyrskyn vuosina 1994-1995 toteuttamassa kansainvälisessä tutkimuksessa, jossa käytettiin samoja mittareita kuin aiemmin mainitussa Peltosen (1986) tutkimuksessa, yrittäjyyden lähimmiksi sukulaiskäsitteiksi osoittautuivat aloitekyky, myönteinen työasenne, työhalu, määrätietoisuus, menestymishalu, vastuun kantaminen, halu ottaa riskejä, luovuus, kekseliäisyys ja aktiivisuus. Tutkimuksen mukaan yrittäjyyden kauimmaisiksi sukulaiskäsitteiksi, yrittäjyyteen kielteisinä mielikuvina, sijoittuivat niin ikään kovuus, itsekkyys ja häikäilemättömyys. Yrittäjyyden perusulottuvuuksiksi Koiranen ja Hyrsky nimesivät työhön sitoutumisen ja tarmokkuuden, taloudelliset arvot ja tulokset, opportunistin ja innovatiivisuuden, voiton nälän sekä palveluhenkisyyden.

Koirasen ja Pohjansaaren (1994, 10) mukaan yrittäjyys syntyy innovatiivisuudesta, muttei kuitenkaan pelkästään siitä. Yrittäjyys viriää mahdollisuuksien hyödyntämisestä. Koiranen (1993, 12) toteaa innovatiivisuuden ja luovuuden olevan yrittäjyydelle välttämättömiä, muttei riittäviä ehtoja. Huuskonen (1992, 42) kyseenalaistaa innovatiivisuuden ensisijaisena yrittäjyyden tunnusmerkkinä. On epäselvää, missä kulkee yrittäjyyden raja innovatiivisuuden suhteen.

Yrittäjyys jaetaan sisäiseen ja ulkoiseen yrittäjyyteen (vrt. Toikka 1984; Herron & Robinson 1993, 241-253; Mahlberg 1997; Kyrö 1997, 199-208). *Käsitteet selvitetään myöhemmin tässä luvussa.*

Sisäiseen ja ulkoiseen yrittäjyyteen läheisesti liittyviä yrittäjäominaisuuksia ja -taitoja on kuvattu taulukossa 2 nelikenttäasetelmalla (vrt. Harvey & Evans 1995, 331-347) seuraavasti.

Yrittäjällä olisi onnistuakseen (vrt. Dubini & Aldrich 1991, 305-313) hyvä olla ominaisuuksia ja taitoja kaikissa nelikentän ruuduissa. Onnistuakseen nykyaikaisessa liikkeenjohdossa tulisi olla osaamista erityisesti projektin johtamisessa, "silmää" verkottumisessa, luovuutta, vankkaa terveyttä ja tahtoa.

Yrittäjyys liitetäänkin usein yksilön ominaisuuksiin. Perinteinen yrittäjäominaisuuksien tarkastelu korostaa piirteiden sisäsyntyistä tai perittyä luonnetta. Yrittäjyys on tämän näkemyksen mukaan persoonallisuuden piirre, johon liittyvät sellaiset ominaisuudet kuin aloitteellisuus, luovuus, innostus, kilpailuhenkisyys ja kekseliäisyys. (Huuskonen 1992, 40.) Caird (1988) liittää yrittä-

jäominaisuuksiin suoriutumisen tarpeen, pyrkimyksen riippumattomuuteen ja itseluottamuksen. Yrittäjäpersoonat uskovat, että he voivat toimia ympäristössä ja hallita toimintansa vaikutuksia. He ovat herkkiä tarjolla oleville mahdollisuuksille, pitkäjänteisiä ja itseensä uskovia sekä pystyvät asettamaan tavoitteita ja ottavat riskejä. Yrittäjän persoonaan kuuluu kyky sietää vastoinkäymisiä ja säilyttää elämänyönteisyys kohdatessaan niitä (Koiranen 1993, 46). Nurmi (1999, 31) toteaa yrittäjyyden olevan sekä yksilöllisen että sosiaalisen asian. Yrittäjyys edellyttää tiettyä motivaatiota, älykkyyttä ja temperamenttia. Motivaation osalta yrittäjän täytyy olla orientoitunut avautuviin mahdollisuuksiin, markkinoiden muutoksiin ja kilpailuun. Hänellä on oltava suunnitelmallisuutta, rohkeutta riskien ottamiseen ja valmiutta oppia erehdyksistä.

TAULUKKO 2 Yrittäjän nelikenttäasetelma Harvey'a & Evansia (1995, 331-347) mukaellen

Lähde/Alue	Yrittäjäominaisuudet ja -taidot (konkreettiset)	Yrittäjäominaisuudet ja -taidot (ei-konkreettiset)
Henkilökohtaiset Ominaisuudet	*terveys *älykkyydosamäärä *koulutuksellinen tausta *elämäntilanne *henk.koht. taloudell.tilanne	*oivalluskyky *kommunikointitaidot *päätöksenteko tyyli *luovuus *persoonallinen/sosiaalinen verkostuminen/ yhteistyö
Businesskokemus	*asiantuntemus *kansainvälinen kokemus *johtamiskokemus *projektin johtamiskokemus	*järjestöpoliitt.kokemus *eettinen businessluonne *businessverkostuminen

Niittykangas, Storhammar ja Tervo (1994, 21) tulkitsevat, että yrittäjäominaisuuksissa korostuvat työn sisäiset arvot, uuden luominen, pyrkimys eteenpäin, suoritusmotivaatio ja itsellisyys. Näiden ominaisuuksien olemassaolo ei merkitse kuitenkaan sitä, että yksilö päätyy yrittäjäksi. Ominaisuudet voivat realisoi-
tua myös muunlaisessa työssä.

Ominaisuuksiin perustuvan tarkastelun osalta on vielä todettava, että vaikka yrittäjyys on lähinnä yksilön ominaisuus, yrittäjyyttä esiintyy kuitenkin kaikilla eri organisaatiotasoilla (Koiranen 1993, 16). Yrittäjyys voi siten olla myös organisaation ominaisuus (Aaltio-Marjosola 1997; Koiranen 1993; Kyrö 1998, 1999a, 1999b; Peltonen 1986; Pinchot 1986; Vesala 1997). Druckerin (1986, 23) mielestä yrittäjyys ei ole pelkästään persoonallisuuden piirre, vaan se on ennen kaikkea yksilöiden, organisaatioiden ja instituutioiden käyttäytymisen tunnusomainen piirre.

Kyrön (1998, 134) mielestä yrittäjyys kantaa ominaisuutenaan muutosta. Yrittäjyyden keskeinen viesti on hierarkkisen, byrokraattisen, yksilön ulkopuolelta ohjatun ja ositetun toiminnan murtaminen. Myös Leskinen (1999, 80) korostaa yrittäjyydessä muutosta. Hän näkee yrittäjyyden luovana, dynamisena, interaktiivisena ja holistisena muutosprosessina, jolle on ominaista kokemuksellisuus, kontekstuaalisuus ja oppiminen.

Yrittäjyyden persoonallisuuspiirteisiin perustuvissa määritelmässä on py-

ritty löytämään yrittäjän piirteet, jotta mahdolliset yrittäjät tunnistettaisiin suuresta ihmisjoukosta. Yrittäjäisyys on tämän näkemyksen mukaan persoonallisuuden piirre, johon liittyvät muiden muassa sellaiset ominaisuudet kuin aloitteellisuus, luovuus, innostus, kilpailuhenkisyys, kekseliäisyys. (Huuskonen 1992, 40-47.) Peltosen (1986, 87-88) mukaan yrittäjäpersoonallisuutta hallitsevat perusolollisuuksina yrittäjäkyvyt, perinteisten arvojen korostaminen, kiinnostus rahan hankkimiseen ja kilpailuhalu.

Toisaalta yrittäjäisyyden liittäminen vain persoonallisuuden piirteisiin on kyseenalaista. Tutkijat ovat myös ylipäättään eri mieltä siitä, voidaanko persoonallisuuspiirteiden perusteella erotella yrittäjät muista ihmisryhmistä (Huuskonen 1992, 45; Johannisson & Lindmark 1996). Johannisson ja Lindmark (1996, 190) nimeävät itseluottamuksen, uutteruuden, peräänantamattomuuden ja luovuuden yrittäjälle tärkeiksi ominaisuuksiksi.

Yrittäjäisyys on eri aikakausina ilmennyt eri muodoissa. Käsitys yrittäjäisyydestä on myös vaihdellut osin sen mukaan, miten yrittäjäisyyttä ja yrittäjiä on arvostettu yhteiskunnassa (Routamaa 1993, 11). Kyrön (1998) mukaan yrittäjäisyys on nivoutunut 300 vuoden aikana yhteiskunnallisiin murroksiin. Ensimmäinen näistä murroksista ajoittui modernin murrokseen 1700-1800-luvulle. Tällöin yrittäjäisyys irtautui ammattikuntayrittäjäisyydestä, toista murrosta eletään nyt post-modernin ajan etsiessä muotoaan. Modernissa ajassa yrittäjäisyys kiinnittyi yritykseen, nyt yrittäjäisyys on irtaantumassa organisaatiosta.

Kyrön (1999b) mielestä yrittäjäisyys on perusominaisuuksiltaan kuitenkin säilynyt samanlaisena läpi historian. Se on aina merkinnyt kokonaisvaltaisen, vapaan ja ainutlaatuisen yksilön toimintaa, uteliasta uuden etsintää, siihen sisältyvää riskiä sekä uusien omistamisen ja työnteon mallien keksimistä ja kehittämistä.

Edellä mainittuun liittyen Niittykangas ym. (1994, 54) ovat tutkineet yrittäjäisyyden ja yritysten synnyn yhteyttä Keski-Suomessa. Yrittäjän työhön liittyvät mielikuvat tuottivat faktorianalyysin avulla kolme tutkittavissa olevaa faktoria. Ensimmäinen faktori ilmentää mielikuvaa yrittäjäisyydestä raatamisena ja jatkuvana taisteluna. Toinen faktori puolestaan ilmentää mielikuvaa yrittäjäisyydestä etuoikeutettuna valintana. Kolmas faktori ilmentää mielikuvaa osaamisesta yrittäjäisyyden edellytyksenä.

Yrittäjäisyys ajattelu- ja toimintatapana on sidoksissa pitkälti myös johtamiseen (Peltonen 1986, 13; Koironen 1993, 32). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna yrittäjäisyys voidaan nähdä itsensä johtamisena tai toisten johtamisena eli itsensä motivoimisena tai toisten motivoimisena (Peltonen 1986, 32). Yrittäjäisyys on kuitenkin yksilökorosteisempi asia johtajuuteen verrattuna (Koironen 1993, 41).

Lähteenmäen (1997, 131-132) mukaan yrittäjäisyydsmotiivit ovat palautettavissa yksilön ura-ankkureihin ja arvoihin. Ne heijastavat sitä, mitä yksilö työllään sisällöllisesti odottaa, millaisessa toimintaympäristössä viihtyy ja millaisesta tekemisestä innostuu. Myös Hänninen (1994, 89) muistuttaa, ettei organisaatio ole koskaan inhimillisten toimintojen ulkopuolinen rakenne tai systeemi, vaan se on ihmisten tekemä ja ylläpitämä verkosto. Organisaatio ei myöskään ole joukko ihmisiä tarpeineen ja tunteineen, vaan heitä yhdistävät monenlaiset odotukset, normit ja säännöt, joista monet otetaan annettuina toiminnan mää-

rääjinä.

Koironen (1993, 77) kiteyttää yrittäjyyden tulolausekkeeksi:

Yrittäjyys = Valmius (kyky) * Motivaatio (halu) * Uskallus

Valmiudessa keskeistä ovat yksilön edellytykset; kypsyystaso, kyvyt, kokemus, tiedot ja taidot. Valmius vaikuttaa käyttäytymisen suuntaan, muttei viritä käyttäytymistä. Motivaatio puolestaan määrää, mitä yksilö haluaa tehdä määrittäen yksilön tilan sen suhteen, miten vireästi hän toimii ja mihin hänen mielenkiintonsa suuntautuu. Valmius on suhteellisen pysyvä, motivaatio voi vaihdella tilanteesta toiseen. Uskalluksessa on kyse siitä, mitä yksilö uskaltaa tehdä. Koska yrittäjyys nähdään tässä tulolausekkeena, niin jonkin tekijän - valmiuden, motivaation tai uskalluksen -puuttuessa, koko tulos eli yrittäjyys on nolla, yrittäjyyttä ei siis kyseisellä henkilöllä ilmene.

Ihmisen käyttäytymistä säätelee kolme osa-aluetta: kognitiivinen eli tietopohjainen, psykomotorinen eli toimintapohjainen sekä affektinen eli tunnepohjainen (Peltonen & Ruohotie 1987, 16). Yrittäjyys ei muodostu pelkästään affektisestä alueesta, vaan se edellyttää myös tietoja ja taitoja (Peltonen & Ruohotie 1987, 96-97). Vaikka yrittäjyys onkin lähinnä yksilötason ominaisuus siihen vaikuttavat myös muiden muassa työyhteisö ja yleinen ympäristön suhtautumistapa. Yksilön affektiseen alueeseen ja työyhteisön affektiseen tilaan liittyvillä tekijöillä on kiinteä yhteys toisiinsa.

Elämänkatsomus, arvot, asenteet ja motivaatio muodostavat yrittäjyyden henkisen hierarkian yksilötasolla. Elämänkatsomus säätelee ihmisen arvomaailmaa, johon voivat kuulua muiden muassa elinkeinoelämän, yritysten, yrittäjyyden ja työn kunnioittaminen. Arvot vaikuttavat ihmiset asenteisiin ja asenteet edelleen motivoitumiseen tietystä tilanteesta. Ulkoinen yrittäjyys kuuluu mainitun hierarkian kaikille tasoille, sisäinen yrittäjyys taas pääasiallisesti asenne- ja motivaatiotasolle. (Peltonen 1984, 30.) Yrittäjyyden henkistä hierarkiaa tarkastellaan lähemmin luvussa 2.2. Elämänkatsomus, arvot, asenteet ja motivaatio ovat tärkeitä tahdon määräytymisen kannalta.

2.1.2 Sisäinen yrittäjyys

Haskins ja Williams (1987, 3-4) esittävät neljä erilaista tapaa lähestyä sisäistä yrittäjyyttä:

- 1 Yksilökeskeinen lähestymistapa, jossa keskeisenä huomion kohteena ovat sisäisille yrittäjille tyypilliset piirteet muiden muassa palkkiot ja kannustimet.
- 2 Ryhmälähestymistapa, jolloin yrittäjyyttä tavoitellaan ryhmien kautta.
- 3 Organisatorinen lähestymistapa tähtää yrittäjähenkisen yrityskulttuurin kehittämiseen.
- 4 Erillisten yritysten perustamisella varsinaisen organisaation ulkopuolelle pyritään luomaan uusia innovaatioita, tuotteita ja liiketoimintaa.

Huuskosen (1997) mukaan sisäinen yrittäjyys on sitä, että myös palkkatyötä tekevä ihminen suhtautuu työhönsä yhtä sitoutuneesti, innostuneesti ja aloitteellisesti kuin jos työpaikkana olisi hänen itse omistamansa yritys. Sisäisessä

yrittäjyydessä on siten pitkälti kyse työhön ja sen kehittämiseen sitoutumisesta, oman ajattelun ja järjen sekä ammattitaidon käyttämisestä työssä, aloitteellisuudesta ja innostuneisuudesta (vrt. Kari 1998; Karhuvirta 1993, 8).

Pinchot (1986, 13) toteaa, että sisäinen yrittäjä voidaan nähdä unelmoijaksi, joka myös toteuttaa unelmansa. Pinchotin ajattelussa korostuu innovatiivisuus sisäisen yrittäjyyden keskeisenä elementtinä. Sisäiset yrittäjät ovat siten paitsi näkijöitä, myös tekijöitä. Carrierin (1996) mielestä sisäinen yrittäjyys on lähes aina samaa tarkoittava innovatiivisuuden kanssa. Sisäisen yrittäjyyden käsitteestä on tullut synonyymi innovatiivisuudelle, luovuudelle ja kyvyille työskennellä itsenäisesti (Gibb 1990).

Sisäinen yrittäjyys liittyy myös yritysten uudistumiskamppailuun, tuottavuuden ja laadun parantamiseen sekä henkilöstön motivaatio-ongelmiin. Organisaatiossa yrittäjyys voidaan nähdä voimana, jonka avulla oikeanlaisissa olosuhteissa on mahdollista lisätä tehokkuutta sekä parantaa tuloksia ja työtyytyväisyyttä. (Koiranen & Pohjansaari 1994, 31.) Sisäiseen yrittäjyyteen panostamalla voidaan parantaa työllisen työvoiman edellytyksiä löytää työstään todellista sisäistä motivaatiota, ja hyödyntää täysimääräisesti ammatillista osaamistaan läpi koko työuran. Kaiken kaikkiaan sisäinen yrittäjyys on elinehto yrityksen elinkelpoisuudelle ja sen henkilöstön työkuuntoisuudelle. (Lähteenmäki 1997, 131.)

Routamaa (1993,17) toteaa sisäisen yrittäjyyden ajatuksena olevan tuoda yrittäjyyden ja pienyritysten edut suuriin yksiköihin. Kaikkien organisaation jäsenten, riippumatta siitä missä asemassa he toimivat, tulisi omaksua yrittäjämäinen henki, jossa yhdistyvät joustavuus, aloitekyky, luovuus, riskinotto, itsenäisyys, yhteistyökyky, tulos- ja kustannustietoisuus ja voimakas suoritustamotivaatio (vrt. Honko 1980, 11-15). Carrier (1996) hämmästelee sitä, että sisäisen yrittäjyyden tutkimus on tähän mennessä kohdistunut yksinomaan suuriin organisaatioihin, vaikka pienet yritykset kohtaavat saman tarpeen innovoida, mikäli ne aikovat pysyä kilpailukykyisinä.

Sisäinen yrittäjyys voi liittyä mihin tahansa toimintoihin tai tehtäviin organisaatiossa. Atterhed (1985, 81-85) toteaa sisäisiä yrittäjiä olevan erilaisia sen mukaan, millaiset heidän toimintatapansa organisaatiossa ovat. Atterhedin mukaan sisäiset yrittäjät voivat olla uranuurtajia, erikoistujia, irtautujia, kulttuurinmuokkaajia ja projektin vetäjiä.

Stevenson ja Jarillo (1990, 17-27) tiivistävät organisaation sisäisen yrittäjyyden seuraavalla tavalla:

- 1 Yrittäjämäinen organisaatio tarttuu mahdollisuuteen huolimatta siitä, kuka kontrolloi voimavaroja.
- 2 Sisäisen yrittäjyyden voimakkuus riippuu paljon keskijohdon asenteista.
- 3 Yrityksen ponnistelut mahdollisuuksien tunnistamiseksi, tunnistamiseen kouluttaminen ja tunnistamisen palkitseminen edistävät organisaation yrittäjämäistä, käyttäytymistä.
- 4 Yhteisöissä, joissa virheitä ei pidetä rangaistavina, esiintyy enemmän yrittäjämäistä käyttäytymistä.
- 5 Menestys ja yrittäjämäinen käyttäytyminen riippuvat työyhteisön jäsenten mahdollisuuksista tarttua tilaisuuteen.

- 6 Yrittäjämäistä käyttäytymistä esiintyy enemmän niissä organisaatioissa, jotka, helpottavat epävirallisten verkostojen ja voimavarojen uudelleensuuntaamista ja -jakamista.

Routamaa (1993, 16) vertailee yrittäjyysorganisaation ja perinteisen hierarkkisen organisaation periaatteita taulukossa 3 esitettävällä tavalla.

TAULUKKO 3 Yrittäjyysorganisaation ja perinteisen hierarkkisen organisaation periaatteet (Routamaa 1993, 16)

Yrittäjyys- I. entreprenööriorganisaatio	Perinteinen byrokraattinen organisaatio
- ottaa riskejä	- välttää riskejä
- voi olla innovatiivinen	- luontaista rutiinityö
- keskittyy tuloksiin	- keskittyy aktiviteetteihin
- perustuu ryhmätyöajatteluun	- perustuu rakenteeseen
- tekee tuotannollista työtä	- tekee hallinnollista työtä
- pysyy joustavana	- on tiukka kontrollisysteemi
- näkee muutoksen mahdollisuutena	- status quon säilyttäminen tärkeää
- sietää virheitä ja oppii niistä	- välttää virheitä ja rankaisee niistä
- uskoo, että johtoa motivoi uuden luominen	- uskoo, että johtoa motivoi ylennykset

2.1.3 Ulkoinen yrittäjyys, yrittäjä ja yritys käsitteinä

Tässä luvussa tarkastellaan yrittäjyyttä vielä nimenomaan omistajayrittäjyyden eli ulkoisen yrittäjyyden ilmentymänä. Pyrkimyksenä on lähinnä esittää lisänäkökulmia yrittäjyys ilmiönä -lukuun.

Ulkoisen yrittäjyyden käsite yhdistetään yleensä yrityksen omistamiseen ja johtamiseen. Tällöin yritys ja yrittäjä ovat samassa persoonassa. Omistajayrittäjä on ulkoinen yrittäjä. Yrittäjyys on elämäntapa ja yrittäjä elämäntaiteilija, jonka kutsumus täyttyy työllä ja tuloksilla (Peltonen & Ruohotie 1987, 98; vrt. Airaksinen 1993, 102).

Englannin kielen yrittäjää vastaava sana "entrepreneur" saa alkunsa latinan kielestä. Se tarkoittaa sitä, joka menee eteenpäin, ottaa aloitteen. (Huuskonen 1992, 39.) Ranskalaiseen yrittäjä- sanaan liittyvä hyökkäävä ja sortava vivahde on puolestaan selvästi yhteydessä yrittäjistä vallitseviin riistäjään viittaaviin stereotypioihin. Suomen kielen yrittäjä-sanan merkitys on aina ollut positiivinen, koska Suomessa yrittäjyydellä on aina ollut myönteinen merkitys. Ruotsalaiset näkevät yrittäjän myös pikemminkin sankarina kuin konnana. Enemmistöllä ei kuitenkaan ole selvää, loogista kokonaiskuva yrittäjästä. (Davidsson 1994, 40-55.) Sana entrepreneur kuvaa yleensä ammattijohtajaa, joka hoitaa yritystään yrittäen koko ajan kasvattaa ja kehittää sitä menestyvämmäksi (Huuskonen 1992, 38-40).

Routamaa (1993, 11) toteaa kuitenkin, että 1960-1970 -lukujen yrittäjävastaisina aikoina yrittäjät nähtiin työntekijöiden voimavaroja riistävinä, itsekkäinä omaa etua ja pelkästään voittoa tavoittelevina. Nämä seikat kuvaavat yleistä 1970-luvun asennetta. Marjosolan (1979, 9) mielestä yrittäjä-sanaan liittyy piilevästi vertailua myös muihin ihmisiin, sillä se, että joku yrittää, viittaa usein

myös siihen, ettei joku toinen yritä.

Yrittäjää ja yrittämistä ei ole syytä kuitenkaan ahtaa tiukkojen rajojen sisään, joista voitaisiin erottaa yrittäjät ja ei-yrittäjät toisistaan. Ammattijohtajan, managerin ja yrittäjän välinen käsitteellinen raja on vaikea hahmottaa. Yrittäjä eroaa ammattijohtajasta kuitenkin siinä, että yrittäjä sitoutuu yritykseensä myös taloudellisesti ja hänen saamansa rahallinen korvaus työstä on suuremmin riippuvainen omasta työpanoksesta kuin se on ammattijohtajalla. Sitoutuminen tuo mukanaan riskiä. (Marjosola 1979, 11-15.)

Yrittäjyyden ja yrittäjän käsitettä ei tule varata myöskään pelkästään omistajayrittäjän ilmiökenttään. Brockhausin ja Horwitzin (1986, 26) mukaan yrittäjyys käsitteenä onkin edennyt siihen suuntaan, ettei yrittäjän (entrepreneur) tarvitse olla yrityksen omistaja. Yrittäjyyttä voi siis ilmetä usealla alueella ja yrittäjämäinen voi olla ilman oman yrityksen perustamista ja johtamista. Pinchot (1986) on esittänyt käsitteet intrapreneur ja intrapreneurship, joiden tarkoituksena on erottaa kaksi yrittäjyyden olemusta toisistaan. Intrapreneurship ja intrapreneur viittaavat sisäiseen yrittäjyyteen, yrittäjämäiseen toimintaan toisen palveluksessa. Entrepreneur ja entrepreneurship tämän mukaan puolestaan viittaavat ulkoiseen yrittäjyyteen

Johannisson (1987) korostaa myös ympäristötekijöiden merkitystä todeten, ettei yrittäjyyttä ja yritystoiminnan kehitystä voida tarkastella irrallaan toimintaympäristön tarjoamista mahdollisuuksista. Ulkoisen yrittäjän ominaisuuksia tarkastellessaan Saapunki (1993, 58) painottaa myös tilannetekijöiden merkitystä todetessaan, että melkein kuka tahansa voi olla yrittäjä sopivissa olosuhteissa. Myös kasvatus ja koulutus vaikuttavat omalta osaltaan valmiuksiin toimia yrittäjänä. Nurmen (1999, 32) mielestä yrittäjyys on aina sosiaalista perintöä joko omasta lapsuudenkodista, vertaisryhmästä tai muusta voimakkaasta lähiyhteisön vaikutteesta. Yrittäjyydessä on kyse kehitysprosessista. Yrittäjyyteen oppii vain yrittämällä.

Usein yrityksen omistajajohtajaa pidetään yrittäjänä. McClelland (1961) ei edellyttänyt, että yrittäjä on yrityksen omistaja vaan yrittäjä on se, jolla on päätöksentekovastuu (Huuskonen 1992, 44). Hän toteaa myös, että pääoman sijoittajat ilman osallistumista yrityksen johtamiseen tai operatiiviseen toimintaan eivät ole yrittäjiä. Sijoittajaa ei riskinkannosta ja yrityksen tuottaman taloudellisen tuoton jakamisesta huolimatta voida pitää yrittäjänä (Marjosola 1979, 11-12; vrt. Kettunen 1980, 2; Mäkinen 1982, 7; Rissanen 1994, 36-39; Gartner & Shane 1995, 283-301; Nykysuomen sanakirja 1990, 737-739).

Yrittäjiä koskevissa tutkimuksissa erottuu kaksi pääasiallista määrittelylinjaa. Toinen korostaa yrittäjän käyttäytymistä ja toiminnallisuutta, eli mitä yrittäjä tekee. Toinen taas keskittyy yrittäjän persoonallisuuspiirteisiin, eli minäkäläinen yrittäjä on henkilönä. (Yrittäjyys ja alkavien liikeideoiden taso Suomessa 1995, 4.) Huuskonen (1992, 11, 46-47) määrittelee yrittäjän henkilöksi, joka on samanaikaisesti 1) kokonaisvastuussa hoidossaan olevasta yrityksestä, 2) yrityksen riskipääoman sijoittaja, 3) ylimmän päätäntävällän käyttäjä ja ylin auktoriteetin lähde yrityksessä. Määrittely sisältää myös sellaisen yritystoiminnan, joka tapahtuu yrityksessä, joka on epäonnistunut, kasvuhaltuon, kaavaomainen, pieni, huonosti hoidettu tai muutoin vähemmän ihailtava. Tällä tavoin

määriteltynä yrittäjät kattavat laajemman joukon.

Yrittäjätutkimuksissa maanviljelijät on jätetty yleensä tarkastelun ulkopuolelle, koska maatalouden on katsottu olevan suojattu ja yhteiskunnan tuke- ma elinkeino. Markkinointia ovat usein hoitaneet tuottajaosuuskunnat, jolloin maanviljelijöitä on pidetty enemmän tuottajina kuin yrittäjinä. Maatalous on kuitenkin elinkeino muiden joukossa. Eroaahan maataloustuottaja palkansaa- jasta siinä, että hänellä ei ole määriteltyä työaikaakaan eikä palkkaa, eikä hän tee työtään työnantajan valvonnan alaisena. Hän myös omistaa tai vuokraa maansa ja tuotantovälineet sekä voi palkata työvoimaa, kuten muut työnantajat. (Lapin- tie ja Riipinen 1994, 23-24.) Maanviljelijöitä on kuitenkin käsitelty 1990-luvun tutkimuksissa yrittäjinä (vrt. Routamaa ja Vesalainen 1992).

Yleisesti ottaen yrittäjät tulevat erilaisista taustoista, heillä on erilaisia omi- naisuuksia ja motiiveja, joiden yhdistelmiä ei voida koskaan täydellisesti lue- tella. Siksi on tehty erilaisia luokitteluja, joista seuraava on tyyppillinen (Mäkinen 1977, 39; Kankaanpää & Leimu 1982, 19-20; Casson 1982, 22-25, 29,30; Huusko- nen 1987, 9-11; Saapunki 1993, 57-58; Akseli 1995, 19). Yrittäjä voi olla:

- 1 Käsityöläinen (ammattinharjoittaja), joka hakee toiminnallaan riippumattomuutta ja itsenäisyyttä. Toimeentuloa tärkeämpi on tyydytys työstä. Yritys on yleensä pieni eikä sen laajentamien ole ensisijaisena tavoitteena.
- 2 Perinteinen yrittäjä, jolle on yleensä tärkeää rahan ansaitseminen ja yrityksen kasvat- taminen suunnitelmallisesti. Opportunistisuus voimakasta.
- 3 Toimitusjohtajayrittäjä, jolle on hyvin tärkeää ansaita hyvä toimeentulo ja saavuttaa korkeahko sosiaalinen status johtamalla ja kasvattamalla määrätietoisesti menesty- vää yritystä.

Yrittäjää kuvataan myös usein termeillä innovaattori, riskinkantaja ja yrityksen omistaja (Curran & Stanworth 1989, 12; Casson 1990; Jaakkola 1984, 16; Burch 1986, 19; Yrittäjäyys ja alkavien... 1995, 6). Yrittäjää voidaan kuvata myös lähi- käsitteillä (vrt. Virtanen 1986; Ulrich, ym. 1987; Saapunki 1993, 10; Koironen ja Hyrsky 1994-1995, Rissanen 1994, 36-39 ja 1996) seuraavasti: itseensä uskoja, tilaisuuteen tarttuja, riskin ottaja, vastuun ottaja, ahertaja, oman onnensa seppä, kehittäjä ja ammattilainen.

Yrittäjiin liittyy myös paljon myyttejä. Menestyvien yrittäjien sankari- tarinat, nousu kurjuudesta kouluttamattomana yritysimperiumin huipulle ovat ainesta myyttisille tarinoille parhaimmillaan. (Juuti 1992, 33,42.) Pinchot (1986, 49-59) on luetellut muutamia yrittäjiin liittyviä harhaisia myyttejä oikaisuineen.

- 1 Yrittäjän perusmotiivina on rikastumisen halu. Kansan mielipide yleensä on, että yrittäjiä ajaa liikkeelle ahneus ja rahanhimo. Todellisuudessa raha on vain harvoin liikkeelle paneva voima. Henkilökohtainen suoriutumisen tarve yhdistyneenä sel- vään visioon ajaa yleensä heitä liikkeelle.
- 2 Yrittäjät ottavat yleensä isoja riskejä. McClellandin (1961) ja muiden tutkijoiden mu- kaan yrittäjät karttavat suuria riskejä. He valitsevat haastavia päämääriä, mutta tekevät kaiken voitavansa riskien vähentämiseksi.
- 3 Yrittäjät ovat moraalittomia. Kansa uskoo, että yrittäjä jopa uhraa moraalinsa voiton vuoksi. Yrittäjät ovat yleisesti ottaen hyvin sitoutuneita siihen, mitä pitävät tavoit- telemissaan arvoisena. Heidän suoritustarpeensa saa aikaan joustavuutta sääntöjen suhteen, muttei rehellisyyden menettämistä.

- 4 Yrittäjät ovat mahdollisesti vallantavoittelijoita. Vallan tarve ei kuitenkaan ole tärkeä osa yrittäjän motivaatiosta. Yrittäjiä pitää liikkeellä tarve saada aikaan jotain.

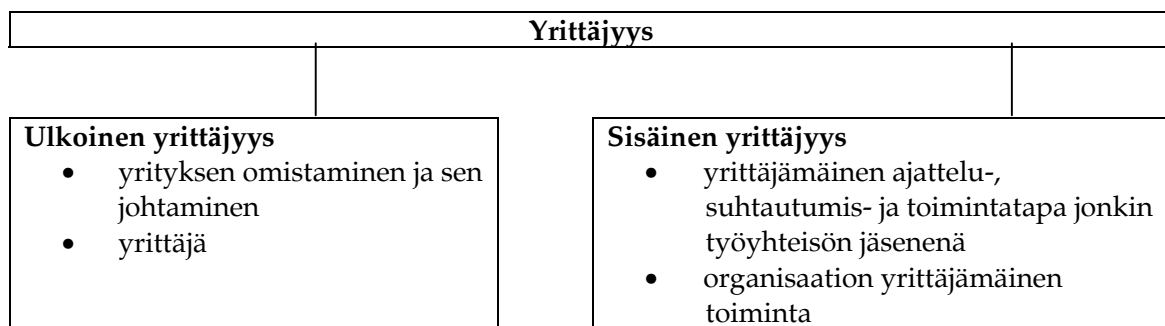
Huuskosen (1992, 46) mukaan yrittäjänä toimiminen ja yrityksen perustaminen on yksi yrittäjyyden selkeimmistä tunnusmerkeistä. Monissa tutkimuksissa onkin mitattu yrittäjyysaktiivisuutta nimenomaan tarkasteltavana olevalla alueella jollakin tietyllä aikavälillä aloittaneiden uusien yritysten lukumäärän perusteella lasketuin erilaisin indekseihin.

Uuden yrityksen käsite sinänsä on ongelmallinen. Suomessakaan ei tarkasti tiedetä, mikä osa aloittaneista yrityksistä on todella uusia. Yritys voi nimittäin vaihtaa toimialaansa, sijaintiaan, oikeudellista muotoaan, omistajaansa ja henkilöstöään. Yritykset voivat myös lisätä ja supistaa toimipaikkojensa ja henkilöstön määrää. Rakenteet voi myös muuttua. Yritys voi sulautua toiseen yritykseen, se voi jakaantua uusiksi yrityksiksi tai liittyä johonkin yritysryhmään. Yrityksen toimipaikkoja voidaan lisäksi ostaa tai myydä. (Mustaniemi ja Teikari 1995, 8-9.)

2.1.4 Yhteenveto ja päätelmät yrittäjyyden määritelmistä

Luvussa 2.1 on pyritty vastaamaan teoreettisella tasolla kysymykseen "Mitä yrittäjyys on?" Tähän kysymykseen ei kuitenkaan ole yksiselitteistä vastausta.

Yrittäjyyden ja yrittäjän käsitteitä on määritelty eri tavoin eikä käsitteiden sisällöstä olla päästy yksimielisyyteen. Osa tutkijoista rajaa yrittäjyyden käsitteen pelkästään ulkoiseen yrittäjyyteen; yrityksen perustamiseen ja johtamiseen, toimimiseen itsenäisenä omistajayrittäjänä. Yrittäjyyden käsite on kuitenkin yleisesti laajentunut ulkoisesta yrittäjyydestä sisäiseen. Täten kuka tahansa voi osoittaa yrittäjyyttä. Tässä tutkimuksessa yrittäjyys jaotellaan kuvion 4 mukaisesti. Yrittäjyyttä voi ilmetä sekä yksilötasolla että organisaatioissa.

KUVIO 4 Yrittäjyyden ilmenemismuodot

Yleisesti ottaen yrittäjyyden selitykset voidaan jakaa kahteen koulukuntaan: ihmiskeskeiseen ja ympäristölliseen. Ihmiskeskeinen koulukunta korostaa yksilön sisäisiä tekijöitä, tiettyjä yrittäjäominaisuuksia ja ympäristöllinen koulukunta kulttuurisia ja rakenteellisia olosuhteita. Kumpikaan koulukunta ei yksinään pysty kuvaamaan ja selittämään yrittäjyyttä ilmiönä. Yrittäjyys onkin yksilö-, ympäristö- ja tilannetekijöiden monisäikeinen yhdistelmä. Näin ollen

yrittäjyyttä ei voida liittää vain yksilön persoonallisuuden piirteisiin vaan siihen liittyvät ja vaikuttavat lukuisat ympäristö- ja tilannetekijät. Nämä tekijät ovat toisiinsa kiinteässä yhteydessä ikään kuin yhteen nivoutuneina. Yrittäjyyttä voi myös ilmetä hyvin eri tavoin eri kulttuureissa, eri alueilla, eri työyhteisöissä ja eri yksilöillä. Viime aikoina yrittäjyyttä on alettu tarkastella yhä enenevässä määrin prosessina.

Yrittäjyyttä suhtautumis-, ajattelu- ja toimintatapana ilmentävät lukuisat seikat, jotka pääasiallisesti ovat sävyltään myönteisiä. Näistä keskeisiä ovat muiden muassa työhalu, myönteinen työasenne, ahkeruus, aloitteellisuus, vastuullisuus, itsenäisyys, aktiivisuus, rohkeus, tarmokkuus, innovatiivisuus ja tavoitteellisuus. Yrittäjyyteen voidaan liittää myös kielteisiksi tulkittavia käsitteitä, kuten ahneus, häikäilemättömyys ja itsekkyyys. Yrittäjyyden piirteet ovat pitkälti samat ulkoisessa ja sisäisessä yrittäjyydessä. Keskeisenä erottavana tekijänä on siten konteksti. Samoin ulkoiseen ja sisäiseen yrittäjyyteen voidaan vaikuttaa pitkälti samanlaisilla keinoilla.

Lopuksi on vielä koottu yhteen tämän pääluvun ydinkäsitteet ja niiden määrittely tässä tutkimuksessa.

TAULUKKO 4 Yhteenveto yrittäjyyteen liittyvistä keskeisistä käsitteistä ja niiden määrittelystä tässä tutkimuksessa

Yrittäjyys on työn tekemiseen liittyvä ajattelu-, suhtautumis- ja toimintatapa. Yrittäjyys ilmenee aloitteellisuutena, työhaluna, aktiivisuutena, muuntumiskykynä, innovatiivisuutena, luovuutena, joustavuutena ja riskinottona.

Sisäinen yrittäjyys on toisaalta yksilön yrittäjämäinen ajattelu-, suhtautumis- ja toimintatapa jonkin työyhteisön jäsenenä ja toisaalta organisaation yrittäjämäinen ajattelu-, suhtautumis- ja toimintatapa. Yksilön ja organisaation sisäinen yrittäjyys voivat olla toisistaan erillisiä tai läheisesti yhteen nivoutuneita ilmiöitä.

Ulkoinen yrittäjyys on omistajayrittäjänä toimimista, yrityksen omistamista ja johtamista.

Yrittäjyyttä ja yrittäjänä onnistumisen edellytyksiä kuvaavat **yrittäjäominaisuus-, -taito- ja -tietokäsitteet** seuraavasti:

yrittäjäominaisuuksia ovat sosiaalisuus/yhteistyökyky, tunteen tasapaino, kuuliaisuus, maltillisuus, tunnollisuus, uskaliaisuus, järkähtämättömyys, toisiin luottaminen, kokonaisnäkemys, rehtiys, itsevarmuus, luovuus, itsetunto, itsekuri, stressinsieto, tahdonlujuus, kokeilunhalu, kekseliäisyys, kunnostautuminen, ahkeruus, sinnikkyys, reippaus, uutteruus, tarmokkuus, jämäkkyys, määrätietoisuus, rohkeus, halu ottaa riskejä, kilpailunhalu, menestymisenhalu, aloitekyky, kovuus, häikäilemättömyys, itsekkyyys, vaikutusvalta, rahan tavoittelu, yritteliäisyys, yrittäjähenki, neuvokkuus, sitkeys ja sisu (vrt. Nevanperä 1998)

yrittäjätaitoja ovat neuvottelutaito, järjestelytaito, erittelytaito, esiintymistaito, kielitaito ja ammattitaito (vrt. Nevanperä 1998)

yrittäjätietoja ovat tiedot tuotteista/palveluista, ostajista, kilpailijoista, koneista/laitteista, raaka-aineista, lainsäädännöstä, rahoituksesta, verotuksesta ja yhtiömuodoista (liite 1, osiot A, B ja C; vrt. Nevanperä 1998).

Yrittäjä on henkilö, jolla ilmenee yrittäjyyttä ajattelu-, suhtautumis- ja toimintatavassaan.

(jatkuu)

(jatkuu)

Omistajayrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka ei ole päätoimisesti toisen palveluksessa, ja joka kantaa omasta työstään pääasiallisesti taloudellisen vastuun sekä joka kehittää ja ideoi itsenäisesti omaa yritystään. **Lisäksi yrittäjäksi juridisesti** määritellään tässä tutkimuksessa ammatinharjoittaminen toiminimessä, henkilöyhtiössä (avoimessa tai kommandiitti), osakeyhtiössä tai osuuskunnassa. **Maataloustuottajat** katsotaan myös **yrittäjiksi** tässä tutkimuksessa. **Sisäisenä yrittäjänä** toimiminen toisen palveluksessa mahtuu myös **laajemman yrittäjä-käsitteen** piiriin.

Soloyrittäjydeksi määritellään sellainen yritys, joka työllistää vain yrittäjän itsensä. **Mikroyritys on yritys**, jossa on 1-9 työntekijää, **pk-yritys** työllistää vuoden aikana vähintään 0,5 ja enintään 249 palkkatyöntekijää.

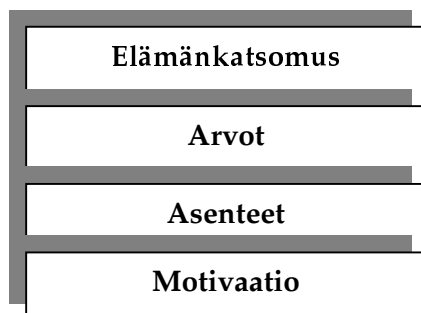
2.2 Yrittäjyyden henkinen hierarkia

2.2.1 Ihmisen affektinen alue

Ihmisen kokonaistoiminnassa on erotettavissa kolme osa-aluea: kognitiivinen eli tietopohjainen, psykomotorinen eli toimintapohjainen ja affektinen eli tunnepohjainen alue (Peltonen & Ruohotie 1987, 16). Nämä eri alueet ovat toisiinsa kiinteästi kietoutuneita. Tunnepohjaisen alueen merkitys on suuri. Yrittäjyyden katsotaan usein kuuluvan ihmisen affektiselle alueelle. Peltonen ja Ruohotien (1987, 96) mukaan yrittäjyys on tunnepohjaisen eli affektisen voiman käyttämistä työssä. Yrittäjyys on tältä pohjalta tulkittuna yksilön suhtautumistapa työn tekemistä kohtaan.

Yrittäjyys sijoitettuna kuvioon 5 (Peltonen 1986, 32) kuuluu esitettyyn affektisen alueen ilmiöiden muodostamaan kokonaisuuteen. Näissä ilmiöissä on vaihtelua kohdealueessa, aikajänteessä ja pysyvyydessä (Peltonen & Ruohotie 1987, 19). Nimetyt ilmiöt ovat läheisesti yhteydessä yksilön persoonallisuuden piirteisiin, osittain jopa ollen osa persoonallisuutta. Persoonallisuuden piirteet-hän ovat tekijöitä, jotka kuvaavat yksilölle tyypillisiä käyttäytymismuotoja tai ominaisuuksia (Hirsjärvi 1982, 145).

Ulkoinen yrittäjyys liittyy keskeisesti kyseisen hierarkian kaikille tasoille, sisäinen yrittäjyys taas pääasiallisesti asenne- ja motivaatitasolle (Peltonen 1986, 32).

KUVIO 5 Yrittäjyyden henkinen hierarkia (Peltonen 1986, 32)

2.2.2 Elämänkatsomus

Elämänkatsomus on yksilön persoonallisuuden piirteistä kaikkein laaja-alaisin ja hitaimmin muuttuva. Elämänkatsomusta voidaan pitää vakiintuneena suhtautumistapana elämän tärkeimpiin kysymyksiin (Peltonen 1986, 32). Hirsjärvi (1982, 36) määrittelee elämänkatsomuksen kokonaiskäsitykseksi ihmiselämän tarkoituksesta ja arvosta. Elämänkatsomus voidaan nähdä kokonaisuutena, jonka osia ovat maailmankuva, ihmiskäsitys, suhtautuminen uskontoon ja yhteiskuntakäsitys (Peltonen 1986, 30-36).

Maailmankuva muodostaa perustan yksilön ja yhteisön elämää ohjaaville arvoille ja tavoitteille (Hirsjärvi 1982, 111). Maailmankuva on osa maailmankatsomusta, joka muodostuu käsityksistä eli tiedosta, uskomuksista, arvoista ja normeista (Hirsjärvi 1985, 80 - 81).

Ihmiskäsityksellä tarkoitetaan uskomuksiin ja arvostuksiin perustuvaa, useimmiten oletusten tasolla olevaa käsitystä siitä, mikä ihminen on (Hirsjärvi 1982, 62). Krohnin (1981, 10) mukaan ihmiskäsitys sisältää ja kuvaa sekä ihanneihmistä että elämänkatsomusta yleensä. Yrittäjyyden kannalta on tärkeitä se, millaisia ominaisuuksia ja piirteitä yrittäjään liitetään ja miten nämä vastaavat käsitystä ihanneihmisestä. Yhteiskuntakäsitys muuttuu poliittiseksi ideologiaksi alettaessa esittää käsityksiä siitä, mihin suuntaan yhteiskuntaa olisi kehitettävä. (Hirsjärvi 1985, 95.) Lahti-Kotilaisen ja Mankkisen (1995, 15) mukaan työelämässä on siirrytty monidimensionaaliseen ihmiskäsitykseen, jonka mukaan ihmiset ovat dynaamisia ja kykeneviä tuottamaan yhä uusia motiiveja vaihtuvien tarpeidensa ja olosuhteiden mukaan. Monidimensionaalinen ihmiskäsitys on sopusoinnussa yrittäjyyden kanssa.

Yksilötasolla yrittäjyyden kannalta keskeinen käsite on minäkäsitys. Ahon (1988, 3-5) mukaan minäkäsitys on yksilön asennoituminen itseensä eli hänen oma käsitys persoonallisuudestaan. Minäkäsitystä lähellä olevia käsitteitä ovat siten minäkuva, itsetunto ja itsetuntemus. Minäkäsityksen ollessa myönteinen yksilö luottaa omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa vaikkapa juuri yrittäjänä. Kielteisen minäkäsityksen omaava henkilö puolestaan ei luota kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa ja hänen suoritusmotivaationsa on heikko. (Hirsjärvi 1982, 62).

Elämänkatsomuksen kolmannen elementin, suhtautumisen uskontoon, merkitys yrittäjyyden kannalta on kiistanalaista. Kirkko ja kapitalismin kehitys ovat kuitenkin liittyneet läheisesti yhteen. Weberin (1990) mukaan protestantit ryhtyivät muita useammin yrittäjiksi. Yrittäjyyden ja perinteisten protestanttisten ihanteiden, kuten ahkeruuden, uutteruuden ja työteliäisyyden välillä onkin paljon yhtymäkohtia.

Heino (1990, 64-66) myöntää protestanttisuuden ja luterilaisen kirkon tärkeän osuuden tukemassa ahkeruutta ja yritteliäisyyttä maassamme. Heino kuitenkin kiistää sen, että korostettu työn arvostus sisältyisi Lutherin oppeihin. Kukaan ei voi hyvillä teoillaan ansaita pelastusta eikä ahkerinkaan työ takaa Jumalan suosiota. Hietaniemen (1999) mukaan Weberiä tulkitaan kapea-alaisesti korostettaessa Weberin esittävän protestanttisen etiikan työteliäisyyden ja kuralaisen elämän olevan kapitalismin perustan. Kovalaisen (1989, 86-87) mu-

kaan uskonnollisten seikkojen vaikutusta yrittäjyyteen ei voida pitää selvänä.

Ihmisen elämäkatsomuksella on vaikutusta suhtautumisessa yrittäjyyteen. Kyse on siitä, missä määrin yksilö kunnioittaa ja arvostaa markkinataloutta, elinkeinoelämää, yritystoimintaa, yrityksiä, yrittäjiä, yrittäjyyttä ja työtä sekä kuinka korkealle yksilön arvohierarkiassa asiat sijoittuvat. Elämäkatsomus kehittyy pitkälti kodin ja koulun yhteisvaikutuksesta nuorella iällä. Ihmisen vanhetessa ja kokemusten karttuessa se toki kypsyy, mutta muutokset ovat hitaita. Tämän takia yrittäjyyskasvatus tulisikin aloittaa mahdollisimman varhain. (Peltonen 1986, 30-36.)

2.2.3 Arvot, arvojen käsite ja luokittelu

Arvot ovat laaja-alaisia ja moniselitteisiä käsitteitä. Tämän johdosta niihin liittyy lukuisia tulkintaongelmia. Elämämme on mielikuvien ja arvojen kyllästämä. "Yhtään ainoaa asiaa maailmassa emme mielessämme kannu, emme havaitse, emme tulkitse emmekä puhu siitä liittämättä siihen arvoja" (Kettunen 1997, 273). Hirsjärven (1985, 79) mukaan arvot ovat aina abstraktioita eli ilmiöitä, joita ei voida nähdä. Arvo on jotakin, jota ihminen yrittää saavuttaa tai säilyttää (Asp & Peltonen 1991, 75). Arvostaminen taas merkitsee kannanottoa tietyn kohteen merkitykseen, arvon antamista jollekin kohteelle (Peltonen & Ruohotie 1987, 19; Haahti 1989, 64). Kohteen arvo voi olla positiivinen tai negatiivinen. Kohde voidaan siis kokea myönteisesti tai kielteisesti.

Arvotutkimuksissa esitetty käsitteenmäärittely on moninaista ja ristiriitaisakin. Lahti-Kotilainen ja Mankkinen (1995, 5) nimeävät seuraavat seikat sellaisiksi, joista arvotutkimuksissa ollaan pitkälti yksimielisiä:

- 1 arvot ovat kulttuurin ydin;
- 2 arvot ovat suhteellisen pysyviä ja niillä on keskeinen merkitys yksilön henkisessä rakenteessa;
- 3 arvot ovat osa yksilön maailmankuvaa, joka taas on osa elämäkatsomusta;
- 4 arvot ovat intensiivisiä, dynaamisia ja asenteiden kautta yhteydessä motivaatioon;
- 5 arvot ovat abstrakteja, konkreettisten tilanteiden yläpuolella;
- 6 arvot muodostavat klustereita ja järjestelmiä;
- 7 arvoja ei voi suoranaisesti havaita, arvioida tai mitata, vaan ainoastaan tulkita puheiden ja tekojen välityksellä.

Arvot liittyvät pysyvään suhtautumiseen, ne voivat muuttua vain hyvin hitaasti. Omaksumiemme arvojen, myös yrittäjyyteen liittyvien, lähteinä ovat ympäristötekijät, perhe, koulu, erilaiset viiteryhvät ja omat tulkintamme asioista (Katz & Kahn 1978, 363, Robbins 1983, 50 - 51). Arvot ohjaavat ihmisen käyttäytymistä ja ne ilmenevät henkilön valinnoissa, sanoissa ja teoissa (Lahti-Kotilainen & Mankkinen 1995, 8).

Arvot jaetaan usein itseisarvoihin ja välinearvoihin (Hirsjärvi 1985, 79). Tyypillisiä itseisarvoja ovat rakkaus, luonto ja luovuus. Välinearvot sen sijaan tulevat haluttaviksi vain siitä, että ne edistävät itseisarvoja (Airaksinen 1994, 30-31). Arvohierarkiassa itseisarvot menevät siten välinearvojen edelle. Juuti (1983, 7) jaottelee arvot sen mukaan, onko ne johdettu menneisyydestä (perinearvot)

vai tulevaisuuden odotuksista (odotusarvot) vai ilmentävätkö ne nykyhetkeä (esim. toiminnalliset arvot).

Arvot voidaan jaotella myös ulkoisiin ja sisäisiin. "Sisäinen arvo kuuluu asioille, joista ei voida puhua jonkin käytännön yhteydessä antamatta niille arvoa. Ulkoinen arvo taas kuuluu niille asioille, joilla ei ole sisäistä arvoa eli joista voidaan puhua antamatta niille arvoa." (Airaksinen 1994, 31.) Ulkoisia arvoja ovat esimerkiksi raha ja menestys.

Perinteiset niin sanotut platoniset arvot ovat totuus, kauneus ja hyvyys. Niitä voidaan vain tavoitella ja niihin voidaan suuntautua. Niitä ei kuitenkaan pystytä lopullisesti saavuttamaan. (Turunen 1992, 22.) Varsinaiset arvot ovat melko abstrakteja. Ihanteet puolestaan ovat konkreettisempia kuin varsinaiset arvot. Esimerkkeinä ihanteista mainittakoon rehellisyys, luotettavuus, vastuullisuus, tunnollisuus, rohkeus ja itsenäisyys. Ihanteet ovat osa kulttuuria, ja ne kehittyvät kulttuurin myötä. Kestoltaan ihanteet ovat pitkäikäisiä. (Turunen 1992, 59-64.)

Arvostuksille on ominaista, että niillä on yleensä selvä kohde. Arvostuksia voivat olla esimerkiksi raha, asunto, auto, tiede, taide, asema, arvonimi ja virka. Arvostuksissa ei ole samaa pysyvyyttä eikä kulttuurista yhtenäisyyttä kuin ihanteissa vaan ne muuttuvat aikojen kuluessa. Niihin voi jopa muoti vaikuttaa. (Turunen 1992, 95-104.)

Teollisuusyrityksen henkilöstön keskeiset arvot tärkeysjärjestyksessä olivat perhe-elämä, taloudellinen turvallisuus, terveellisen elämäntavan noudattaminen, vapaa-aika, ihmisten tasa-arvo, työ ammattina, harrastukset, koulutus, ystävät ja seurustelu heidän kanssaan, kansojen ystävyys, kehitysmaiden auttaminen, uskonto ja poliittinen toiminta (Asp & Uhmavaara 1989, 186).

2.2.4 Asenteet

Asenteella tarkoitetaan taipumusta arvioida jotakin objektia, symbolia tai aspektia myönteisyyden ja kielteisyyden ulottuvuudella. Peltosen (1986, 111) mukaan asenne on tiettyyn kohteeseen suuntautuva suhteellisen pysyvä suhtautumistapa. Asenne säätelee keskeisesti ihmisen käyttäytymistä, koska se voidaan nähdä kokonaisvaltaisena psyykkisenä toiminnan organisoinnin ja säätelyn muotona (vrt. Rätty 1982, 4-5). Asenne voi siis olla myönteinen tai kielteinen, hyväksyvä tai torjuva. Se on myös yksilön tapa käsittää ja arvioida ympäristön asioita; joidenkin asioiden arvostamista ja toisten väheksymistä, jonkin asian mieluisaksi tai vähemmän mieluisaksi kokemista. (Peltonen & Ruohotie 1992, 39.)

Asenteet sisältävät arvostavaa suhtautumista ja ovat siten lähellä arvoja. Arvoihin verrattuna ne ovat kuitenkin kapea-alaisempia ja rajatumpiin kohteisiin suuntautuvia. Yksilön asenteet ovat usein johdettavissa hänen arvoistaan (Hirsjärvi 1983, 18). Asenteet ovat myös kiinteässä yhteydessä motivaatioon. Myönteiset asenteet luovat hyvän perustan motivaatiolle, ja useat tiettyyn kohteeseen suuntautuvat motivaatiot voivat vähitellen muokata asenteita. (Peltonen 1986, 111-112.)

Asenteet eivät vaikuta käyttäytymiseen suoraan, vaan intentioiden, käyt-

täytymisaikomusten kautta. Asenteet voivat siten synnyttää aikomuksia toimia tietyllä tavalla. (Robbins 1983, 117-118.) Yksilön kokiessa onnistumisen tunteen jossakin asiassa, hän asennoituu siihen entistä myönteisemmin, lisää ponnistelujaan ja kehittää asiassa tarvittavia suoritusvalmiuksiaan. Täten prosessi syvenee ja sisäistyy ja siihen liitetään arvostuksia ja arvoja. (Peltonen & Ruohotie 1992, 39.)

Asenne ilmenee ihmisen kognitiivisen, affektiivisen ja toiminnallisen käyttäytymisen alueella. Kognitiivisella komponentilla tarkoitetaan niitä tietoja ja uskomuksia, joita henkilöllä on asenteen kohdetta arvioidessaan. Affektiivinen komponentti puolestaan käsittää kaikki ne tunne-elementit, jotka kytkeytyvät tarkasteltavaan objektiin, symboliin tai subjektiin. Affektiivinen komponentti muodostaa asenteen mukaisessa käyttäytymisessä tarkemmin perustelemattomien, irrationaalisten eli epärationaalisten syiden kokonaisuuden. Toimintakomponentilla tarkoitetaan sitä halukkuutta, toimintavalmiutta, joka mahdollistaa reagoimisen asennekohteeseen jollakin näkyvällä tavalla. (Hirsjärvi 1982, 17; vrt. Karvonen 1970, 6-11.)

Yleisesti ottaen henkilön kognitiot, affektit ja käyttäytyminen ovat positiivisia siinä määrin kuin henkilöllä on positiivinen asenne. Tällöin niillä on myönteiset seuraukset asenteen kohdetta kohtaan. Toisaalta ne ovat negatiivisia siinä määrin kuin henkilön asenne on negatiivinen, jonka seuraukset ovat negatiiviset kohteelle. (Argyle & Colman 1994, 2.)

Teoksessaan Juuti (1992, 19) on esittänyt Festingerin (1957) kognitiivisen dissonanssiteorian. Dissonanssi tarkoittaa epäsopuointua käyttäytymisen ja affektiivisen tai käyttäytymisen ja kognitiivisen komponentin välillä. Festingerin oletuksen mukaan dissonanssin seurauksena ovat epämiellyttävät tunteet, joita yksilö pyrkii välttämään. Yksilö pyrkii siten sisäiseen yhdenmukaisuuteen asennekomponenttien välillä.

Kognitiivisen teorian kannattajien mukaan asenteet vaikuttavat käyttäytymiseen, kun taas behavioristien mukaan käyttäytymisen muutos aiheuttaa muutoksia asenteissa. Keskeisin asenteiden lähde on omakohtaisiin kokemuksiin perustuva tieto asenteen kohteesta. Tämä vaikuttaa erityisesti kognitiiviseen komponenttiin. Asenteisiimme vaikuttaa myös lähiympäristömme, so. muut ihmiset. Asenteet ovat muutettavissa, mutta muutosprosessi on hidas. Tämä johtuu siitä, että henkilön omaksuessa tietyn asenteen, siitä tulee osa hänen persoonallisuuttaan. (Juuti 1992, 19-20.)

2.2.5 Motivaatio

Motivaation käsite

Motivaatio on tiettyyn tilanteeseen liittyvä yksilön psyykkinen tila, joka määrää millä vireydellä ja mihin suuntautuneena hän tietyssä tilanteessa toimii. Motivaatiossa on ensinnäkin kyse vireydestä, joka viittaa energiavoimaan yksilössä ja joka ikään kuin "ajaa" yksilöä käyttäytymään tietyllä tavalla. Toiseksi motivaatiolla on suunta, joka viittaa toiminnan päämääräsuuntautuneisuuteen; yksilön käyttäytyminen on suuntautunut jotakin asiaa kohti. Kolmantena kompo-

nenttina motivaatiossa on systeemiorientoituminen, joka viittaa yksilössä ja ympäristössä oleviin voimiin, jotka takaisinsyöttöprosessin kautta joko vahvistavat hänen tarpeensa intensiteettiä ja energiansa suuntaa, tai saavat hänet luopumaan toimintansa suunnasta ja suuntaamaan ponnistuksensa toisaalle. (Ruohotie 1977, 6.)

Motivaatio on siten vektoriluonteen tyyppinen ilmiö ts. motivaatiolla selitetään sekä käyttäytymisen vireyttä että sen suuntaa. Von Wrightin (1981) mukaan inhimillisen käyttäytymisen kuvauksessa yksilö tulee nähdä perusluonteeltaan aktiivisena, tavoitteeseen suuntautuvana, palautehakuisena, ulkoista maailmaa ja omaa minää koskevaa tietoa etsivänä. Luopajärven (1995, 26) mukaan motivaatio sisältää ihmisen persoonallisia ominaisuuksia, ympäristöön sekä tilanteeseen liittyviä puolia, joiden yhteisvaikutusta ihmisen käyttäytyminen on. Motivoituneelle käyttäytymiselle on tyypillistä käyttäytymisen vapaaehtoisuus ja yksilön tahdonalaisuus, kontrolloitu toiminta (Juuti 1992, 31).

Motivaation kantasana on motiivi. Motiivi on se voima, joka saa aikaan ja/tai ylläpitää päämäärään suuntautuvaa käyttäytymistä (Hirsjärvi 1982, 119). Asp ja Peltonen (1991, 48) toteavat motiivien olevan vaikuttimia, jotka ohjaavat yksilön kohti tiettyjä päämääriä ja sitovat tietyn osan ihmisen energiasta niiden saavuttamiseksi. Motivaatio riippuu siten yksilön motiivien voimakkuudesta. Motivaatio on motiivien aikaansaama yleistila. Motiivit voivat olla tiedostettuja tai tiedostamattomia, ulkoisia tai sisäisiä. Motiivin lähikäsitteitä ovat tarve, halu, vietit, sisäiset yllykkeet, palkkiot ja rangaistukset (vrt. Heinonen & Kari 1978, 63-65). Asp ja Peltonen (1991, 49) toteavat motiivien toiminnan liikkeellepanijoina olevan kiinteässä yhteydessä tarpeisiin. Tarpeet muodostavat inhimillisen aktiivisuuden olemuksen "mekanismin" ja motiivit ovat tämän olemuksen ilmenemismuotoja. Tarve muuttuu motiiviksi, kun aktiivisuus on suunnattu päämäärään (vrt. Kuusinen 1991, 175-176).

Motivaatiokirjallisuudessa voidaan erottaa toisistaan tilannemotivaatio ja yleismotivaatio. Tilannemotivaatio liittyy tiettyyn tilanteeseen, jossa sisäiset ja ulkoiset motiivit virittävät tavoitteeseen suuntautuvaa käyttäytymistä. Yleismotivaatio taas on lähellä asennekäsitettä. (Peltonen & Ruohotie 1991, 10.)

Motivaation keston ja/tai pysyvyyteen liittyy myös jaottelu sisäiseen ja ulkoiseen motivaatioon. Sisäiselle motivaatiolle on tunnusomaista se, että työ itsessään palkitsee tekijäänsä ja että syyt käyttäytymiseen ovat yksilön sisäisiä. Tunnusomaista on myös se, että sisäinen motivaatio liittyy tarpeiden ylimpien asteiden, lähinnä itsensä toteuttamisen ja kehittämisen, tyydytykseen. Ulkoinen motivaatio puolestaan liittyy lähinnä työympäristöön. Tällöin motivaatioon liittyvät palkkiot välittää joku muu kuin yksittäinen työntekijä. Ulkoiset palkkiot tyydyttävät lähinnä alemman tason tarpeita. (Peltonen & Ruohotie 1991, 10.)

Motivaatio on kompleksinen, monimutkainen ja monisäikeinen asia. Tätä kuvaavat seuraavat Peltonen ja Ruohotien (1991, 11 - 12) esittämät seikat:

- 1 Motivaatio on hypoteettinen ilmiö. Yksilön motivaatiota ei voida havaita suoraan eikä sitä voida suoraan mitata.
- 2 Motivaatioon liittyy useita prosesseja. Siten mikään teoria yksinään ei pysty antamaan täyttä kuvaa motivaatiosta. Yksilön sisäisen epätasapainon ja ulkoisen ärsyke-ympäristön lisäksi motivaatiota määrittävät tilanteiden havaitseminen sekä saa-

tavilla olevan informaation valinta ja tulkinta.

- 3 Motiivit ovat luonteeltaan dynaamisia. Jokaisessa yksilössä ilmenee jatkuvasti joukko tarpeita, haluja ja odotuksia. Nämä motiivit eivät pelkästään muutu, vaan ne voivat olla keskenään ristiriitaisia.
- 4 Yksilöiden välillä on suuria eroja sen suhteen, miten tietyt motiivit asetetaan toisten edelle ja millaisella intensiteetillä motiiveja toteutetaan. On siis olemassa suuria eroja sen suhteen, mitä kukin yksilö haluaa ja miten kukin toteuttaa halujaan.
- 5 Tietyn päämäärän saavuttaminen vaikuttaa myöhempisiin motiiveihin ja tuonnempana tapahtuvaan käyttäytymiseen. Tarpeiden, halujen ja odotusten tyydyttäminen voi siten muuttaa yksilön mielenkiinnon kohti muita motiiveja tai lisätä motiivin voimakkuutta.
- 6 Motivaatioon liittyvät läheisesti arvot ja tavoitteet.

Motivaatioteoriat

Sosiologisessa työmotiivien tutkimuksessa erottuvat seuraavat neljä motivaatioryhmää (Asp & Peltonen 1991, 49):

- 1 Motivaatio työhön yleisesti. Tässä on kyse asennoitumisesta työhön ja yhteiskuntaan.
- 2 Motivaatio työhön tietystä elämän ratkaisuvaiheessa.
- 3 Nuorten motivaatio ammatinvalinnassa.
- 4 Motivaatio erilaisiin töihin ja tehtäviin ammatissa.

Motivaatiota on pyritty kuvaamaan useilla erilaisilla teorioilla. Nämä voidaan ryhmitellä tarve-, yllyke- ja odotusarvoteorioihin. Tarveteoriat selittävät käyttäytymisen sisäisiä syitä, yllyketeoriat selvittävät käyttäytymistä määrääviä ulkoisia tekijöitä, ja odotusarvoteoriat puolestaan kuvaavat yksilöllisiä eroja reagoitaessa käyttäytymistä ohjaaviin sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. (Peltonen & Ruohotie 1987, 33.)

Tarveteoriat perustuvat oletukselle, että tarve on ikään kuin puutos- tai epätasapainon tila, joka saa aikaan toimintaa vallitsevan puutos- tai epätasapainotilan poistamiseksi (Juuti 1983, 70). Tyydyttämätön tarve saa siis aikaan käyttäytymistä, joka loppuu, kun tarve on tyydytetty. Peltosen ja Ruohotien (1987, 34) mukaan tarpeissa esiintyvä vaihtelu ja tarpeiden suhteellinen voimakkuus tietyllä hetkellä ohjaavat yksilön yrityshalua ja suoriutumista työtehtävissä.

Tarveteorioista tunnetuin ja eniten siteerattu on Maslowin tarvehierarkia-teoria. Sen mukaan ihminen tyydyttää tarpeensa hierarkkisessa järjestyksessä ja siirtyy seuraavalle tarvetasolle sen jälkeen, kun alemman tason tarve on tyydytetty. Maslow jaottelee tarpeet fysiologisiin, turvallisuuden, rakkauden (kiintymyksen, liittymisen, sosiaalisuuden), arvostuksen ja itsensä toteuttamisen tarpeisiin. (Juuti 1983, 70-71.)

Yllyketeoriat selvittävät käyttäytymistä määrääviä ulkoisia tekijöitä, kannusteita. Kannuste voidaan määritellä organisaatiossa esiintyväksi ärsykkeeksi, joka voi vaikuttaa organisaation jäsenten käyttäytymiseen. Ihminen voi mieltä työorganisaatioonsa, mikäli se tarjoaa hänelle välineitä tarpeiden tyydyttämiseksi. Organisaation olosuhteet tulisi luoda sellaisiksi, että ne edistävät ih-

misten toimintaa organisaatiossa. Yksilön tarpeet ja tapa, jolla kannusteita tarjotaan vaikuttavat siihen, missä määrin kannusteet tehoavat ja vaikuttavat työsuoritukseen. (Peltonen & Ruohotie 1987, 35.)

Odotusarvorteorioista tunnetuin on Vroomin esittämä teoria. Juuti (1983, 76) toteaa odotusarvorteorian perustuvan oletukselle siitä, että yksilön motivaatiota määrittävät seuraavat kaksi muuttujaa:

- 1 todennäköisyys, yksilön odotukset siitä, että toiminta, hänen ponnistuksensa johtavat palkkioon;
- 2 yksilön subjektiivinen näkemys palkkioiden arvosta.

Odotuksilla tarkoitetaan siten tietyn tarpeen tyydyttyvyyden tai palkkion saavutettavuuden astetta, jonka perustana ovat yksilön havainnot ja aikaisemmat kokemukset. (Peltonen & Ruohotie 1987, 36.)

Oman lisänsä motivaatiotutkimukseen on antanut McGregor (1966), joka on tarkastellut motivaatiota ihmiskuvan näkökulmasta. Hän jakaa ihmiset kahteen ryhmään, joilla on vastakkaiset näkemykset ihmisluonteesta, erityisesti siitä, mikä saa ihmiset tekemään työtä. Toisen käsityksen mukaan ihminen on laiska ja välinpitämätön. Hänet saa tekemään työtä vain pakko tai suuri puute (X-teoria). Vastakkaisen käsityksen mukaan ihmiseen voi luottaa ja hänellä on luontainen halu tehdä työnsä hyvin (Y-teoria). Peltonen arvioi totuuden löytyvän mainittujen äärikäsitysten puolivälistä. Ihmiseen voi luottaa ja hänellä on ainakin alun perin halu tehdä työtä ja yrittää, mutta ihminen vaatii kehittyäkseen valvontaa ja sen antamaa arvostusta. (Peltonen 1986, 35.)

2.2.6 Motivaatio ja tahto sekä niiden merkitys yrittäjyydelle

Sanoja 'motivaatio', 'halu' ja 'tahto' käytetään usein samaa tarkoittaen. Puhutaan yrittämismotivaatiosta, yrittämishalusta ja yrittämisen tahdosta. Heckenhausenin ja Kuhlilin (1985) kehittämä kontrolliteoria erottelee päätöksentekoa edeltävän tilan motivaatioksi ja sen jälkeisen tilan puolestaan 'tahdoksi'. Tavoitteen saavuttamiseen liittyvät päätökset ovat tahdonalaisia prosesseja ja niitä edeltää motivationaalinen tila. Tämä kaksijakoisuus ilmenee myös yrityksen perustamispäätöksessä. (Koiranen ja Ruohotie 1999, 6.)

Motivaation ja tahdon erottaminen toisistaan on tarpeellista myös kasvatuksen kannalta, koska jopa voimakkaasti motivoituneiden opiskelijoiden saattaa olla vaikeata asettaa itselleen selkeitä tavoitteita ja toteuttaa intentioitaan. Heitä saattavat häiritä ajatusten harhailu ja muiden ihmisten asettamat pakotteet. Motivaatioon ja tahtoon liittyvät toiminnot ohjautuvat todennäköisesti eri periaatteiden mukaan (Ruohotie 1999, 73).

Tahdon avulla oppija voi tarvittaessa turvautua syväprosessointiin, itse-motivointistrategioihin tai hallita häiritseviä tunteita, kuten tehottomuutta tai avuttomuutta. (Weiner 1990, Corno 1993.) "Kuin on tahtoo, niin on taitoo", "tahto kiskoo puolet kuormasta" ja "luja tahto vie miehen vaikka läpi harmaan kiven", muistuttavat vanhat suomalaiset sananlaskut.

Tahto ei liity niinkään kysymykseen, mitä oppija ajattelee, vaan siihen, miten paljon hän ajattelee määrällisesti opittavaa asiaa ja millä laadullisella tasolla

hänen ajattelunsa liikkuu. Se, mitä oppija ajattelee asioista, riippuu hänen mielenkiinnostaan, arvoistaan, tiedoistaan, vallitsevasta ympäristöstä ja aikaisemmasta elämänhistoriasta. (Ruohotie 1999, 73.) Koirasen ja Ruohotien (1999, 7) mukaan tämä selittää ainakin osan siitä, miksi yritteliäisyys sekä yrittäjyyden myönteisyys säilyvät perheissä ja suvuissa, miksi eri seutujen kesken on suuria alueellisia eroja yrittäjyysasenteissa jne.

Havusela (1999, 8, 142-147) on tullut vastaavaan tulkintatulokseen vertaillessaan yritteliäisyyden ja yrittäjyyden alueellisia eroja neljän kunnan otokseen. Vaikka 1950-luvulta lähtien agraarikulttuuri oli vallitseva kautta Suomen, nyt on alueellisia eroja merkittävästi olemassa. Palkansaajakulttuuri näyttää muodostuvan alueille, joissa on vähän yrityksiä. Näyttää siltä, että agraarikulttuurin myötä saattaa huolimatta suuresta työttömyydestä ja syrjäytymisestä muodostua sopivin toimenpitein hyvin yrittäjämönteinen ja aktiivinen yritysalue. Alueellisesti on olemassa suuria eroja yrittäjämönteisen ajattelutavan kehittymisessä. Suomessa on aivan yhtä hyvät mahdollisuudet oikeilla toimenpiteillä saavuttaa samat edellytykset yrittäjyydelle kuin Italiassa ja Tanskassa.

Vapaa tahto, siihen liittyvät ajatteluprosessit ja itsesäätely ovat sidoksissa siihen sosiaaliseen ympäristöön, jossa ihmiset elävät ja toimivat. Rand muistuttaa: "Sosiaalinen ympäristö ei voi pakottaa oppijaa ajattelemaan tai estää häntä ajattelemasta. Mutta sosiaalinen ympäristö voi kyllä innostaa tai lannistaa; se voi mahdollistaa tai vaikeuttaa rationaalisen päättelykyvyn soveltamista; se voi rohkaista ajattelua ja paheksua sen laiminlyöntiä tai se voi lannistaa ajattelun." (Rand 1988, 102; vrt. Havusela 1999.)

2.2.7 Yhteenvedo ja päätelmät yrittäjyyden henkisestä hierarkiasta

Luvussa 2.2 on pyritty vastaamaan teoreettisella tasolla kysymykseen "Mitä affektinen alue on ja mikä on sen yhteys yrittäjyyteen?" Affektinen alue, tässä tutkimuksessa käyttäen ilmaisua yrittäjyyden henkinen hierarkia, muodostuu tässä tutkimuksessa elämäkatsomuksesta, arvoista, asenteista ja motivaatiosta.

Affektisen alueen merkitys on suuri yrittäjyyden kannalta, sillä yrittäjyyden katsotaan usein kuuluvan affektiselle alueelle. Lisäksi kasvussa yrittäjyyteen on pitkälti kyse henkisestä kasvusta, jossa arvoilla, asenteilla, tahdolla ja motivaatiolla on keskeinen merkitys. Ulkoinen yrittäjyys liittyy keskeisesti kyseisen hierarkian kaikille tasoille, sisäinen yrittäjyys puolestaan on pääasiallisesti asenne- ja motivaatiotasoon liittyvä.

Elämäkatsomus on kaikkein laaja-alaisin ja hitaimmin muuttuva ilmiö, käsitteenä sitä on myös melko vaikea määritellä. Se kuvaa ihmisen vakiintunutta suhtautumistapaa elämän tärkeimpiin kysymyksiin. Elämäkatsomuksen ja arvojen välinen raja on häilyvä. Kun ihmisellä on suuri määrä arvostuksen kohteita, arvostettavia asioita, elämäkatsomus asettaa arvot tärkeysjärjestykseen. Elämäkatsomuksen merkitys yrittäjyyden kannalta määrittyy siten ihmisen arvomaailmassa. Keskeistä on se, missä määrin yksilö kunnioittaa ja arvosta markkinataloutta, elinkeinoelämää, yritystoimintaa, yrityksiä, yrittäjiä, yrittäjyyttä ja kuinka korkealle hänen arvohierarkiassaan edellä mainitut asiat sijoit-

tuvat. Yrittäjyyden kannalta keskeinen on ihmisen minäkäsitys eli yksilön asennoituminen itseensä. Myönteisen minäkäsityksen omaava henkilö luottaa omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa eikä lannistu vastoinkäymisistä. Elämäkatsomus kehittyy pitkälti kodin ja koulun yhteisvaikutuksesta nuorella iällä. Tämän takia yrittäjyyskasvatus tulisi aloittaa mahdollisimman varhain.

Arvostaminen merkitsee kannanottoa tietyn kohteen merkitykseen, arvon antamista sille. Kannanotto voi koskea kohteen hyväksymistä tai hylkäämistä, tavoiteltavuutta tai ei-tavoiteltavuutta, oikeutta tai vääryyttä. *Arvot* vaikuttavat asenteisiin ja ohjaavat niiden kautta ihmisen sanoja, valintoja, tekoja, käyttäytymistä ja toimintaa.

Arvot eivät suoraan synnytä niitä vastaavaa vakiokäyttäytymismallia. Yrittäjyys ei siten ole suoraa seurausta yrittäjäarvoista. Yrittäjyydelle suotuisat arvot ovat ehto yrittäjyydelle mutta eivät sen kausaalinen syy. Usein arvot jaetaan itseisarvoihin ja välinearvoihin. Yrittäjyyteen ja työhön liittyvät arvot lienevät useimmille ihmisille välinearvoja; niillä tavoitellaan joitakin muita, vielä arvokkaampina pidettyjä asiantiloja. Yrittäjyyteen liittyvien arvojen lähteitä ovat ympäristötekijät, perhe, koulu, erilaiset viiteryhmät ja yksilön oma tulkinta asioista.

Asenne on tiettyyn kohteeseen suuntautuva suhteellisen pysyvä suhtautumistapa. Asenne voi siten olla myönteinen tai kielteinen, hyväksyvä tai torjuva. Asenteen käsite on lähellä arvojen käsitettä. Arvoihin verrattuna ne ovat kuitenkin kapea-alaisempia ja rajatumpiin kohteisiin suuntautuvia. Asenteet virittävät ja ohjaavat toimintaamme melko pysyvästi ja aikaansaavat siten yrittäjyyttä, enemmän tai vähemmän. Asenne ilmenee ihmisen kognitiivisen, affektiivisen ja toiminnallisen käyttäytymisen alueella. Täydellisesti kehittyneen asenteen tulisi ilmetä kaikilla alueilla samansuuntaisesti.

Asenteisiin verrattuna motivaatio on kestoaltaan lyhempi ja kohdealueeltaan suppeampi. Motivaatiolla tarkoitetaan tiettyyn tilanteeseen liittyvää yksilön psyykkistä tilaa, jonka määräämällä vireydellä ja suuntautuneisuudella hän tässä tilanteessa toimii. Painotettaessa yrittäjyydessä affektista aluetta motivaatio on keskeinen.

Taulukossa 5 on vielä koottu yhteen tämän pääluvun ydinkäsitteet ja niiden määrittely tässä tutkimuksessa.

TAULUKKO 5 Yhteenveto yksilön affektiseen alueeseen liittyvistä keskeisistä käsitteistä ja niiden määrittelystä tässä tutkimuksessa

Elämäkatsomus on vakiintunut suhtautumistapa elämän tärkeimpiin kysymyksiin. Elämäkatsomus asettaa arvostusten kohteet, arvostettavat asiat ja arvot tärkeysjärjestykseen. Tässä tutkimuksessa nuorten elämäkatsomuksellista suhtautumista yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin mitataan muiden muassa seuraavilla mielipideväittämillä: "yrittäjät ovat arkipäivän sankareita", menestyvillä yrittäjillä on yleensä alhainen moraalit ja "useimmat yrittäjät ovat esimerkillisiä kansalaisia". (Osio D, liite 1).

Arvot ovat yksilön käsityksiä siitä, että jokin asia tai kohde on enemmän toivottava kuin jokin toinen. Arvostaminen merkitsee kannanottoa tietyn kohteen merkitykseen, arvon antamista sille.

(jatkuu)

(jatkuu)

Arvoja ovat sisäiset ja ulkoiset arvot, arvostukset ja ihanteet. Tässä tutkimuksessa arvoihin liittyviä väittämiä ovat muiden muassa yrittäjänä onnistuminen edellyttää kuuliaisuutta, tunnollisuutta, toisiin luottamista, rehellisyyttä, luotettavuutta ja rohkeutta. "Ei ole oikein ansaita rahaa muiden työllä" sekä "yrittämisellä pitää voida rikastua" ovat lisäesimerkkejä arvoihin liittyvistä väittämistä. (Osio A ja D, liite 1).

Asenne on yksilön taipumus tuntea ja ajatella jollakin tavalla jostakin asiasta. Asenne voi olla myönteinen tai kielteinen, hyväksyvä tai torjuva suhtautumistapa.

Tutkimuksessa (Nevanperä 1998) tutkittiin peruskoulun yläasteikäisten oppilaiden suhtautumista (asenneitumista) yrittäjyyteen sekä koulutuksella aikaansaatu suhtautumismuutosta. Tässä tutkimuksessa opiskelijoiden asenteellista suhtautumista yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin kuvaavat muiden muassa seuraavat väittämät "pienyrittäjä on hyvä työpaikka", "useimmat yrittäjät pyrkivät menemään yli siitä mistä aita on matalin" ja "pienyrittäjät luovat työpaikkoja" (Osio D, liite 1).

Motivaatio on tiettyyn tilanteeseen liittyvä yksilön psyykinen tila, joka määrää millä vireydellä ja mihin suuntautuneena hän siinä tilanteessa toimii.

Motivaatiolla tarkoitetaan lisäksi persoonallisuuden ja älykkyyden konatiivisen alueen motivationaalisia rakenteita itsearvostusta, uskoa omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin sekä tahdonalaisia rakenteita kuten sitkeyttä, tahtoa oppia sekä ponnistelua. Lisäksi motivaatiolla tarkoitetaan sen lähikäsitteitä kuten tarvetta ja halua. Tässä tutkimuksessa motivaatioon liittyviä tutkittavia yrittäjäominaisuuksia ovat muiden muassa kokeilunhalu, menestymisenhalu, tahdonlujuus, sinnikkyys, sitkeys, määrätietoisuus, halu ottaa riskejä sekä sisu (Osio A ja D, liite 1).

2.3 Yrittäjyystutkimus

2.3.1 Yrittäjyystutkimuksen näkökulmia

Yrittäjyyttä on empiirisesti tarkasteltu taloustieteiden, sosiologin ja psykologian lähestymisnäkökulmista (Mäkinen 1977, 4; Marjosola 1979, 5; Casson 1982, 9; Kovalainen 1993, 58). Näiden ohella kasvatustiede erityisesti aikuiskasvatustieteen alueella on nousemassa samanarvoiseksi. Tieteellisten lähestymistapojen rajat eivät ole kuitenkaan selvät, vaan ne menevät osittain päällekkäin, osin tarjoavat monitieteellisen lähestymismahdollisuuden. (Kyrö & Nissinen 1995a, 30; Kyrö & Nissinen 1995b, 91.)

Huuskosen (1992, 11) mukaan yrittäjyystutkimusta leimaakin teoreettinen hajanaisuus, monien kilpailevien teorioiden ja koulukuntien olemassaolo ja epä-tietoisuus järkevien tutkimusongelmien valinnasta. Tutkimusala hakee muotoaan ja parhaita menetelmiä ja keinoja erilaisten kysymysten ratkaisemiseksi. Seuraavassa esitetään lyhyitä luonnehdintoja eri tieteenalojen mukaisista orientaatioista. Kuvaus on esimerkinomainen, eikä kattava.

Taloustieteellinen yrittäjyystutkimus

Taloustieteellisen näkökulman mukaan yrittäjää tutkitaan rationaalisena päätöksentekijänä, joka pyrkii mahdollisimman hyvään tulokseen. Taloustieteen klassinen ja neoklassinen koulukunta keskittyvät lähinnä suuryritysympäristöön ja sen lainalaisuuksien kuvaamiseen. Klassinen taloustiede ei kuitenkaan kiinnittänyt paljoakaan huomiota yrittäjän rooliin (Mäkinen 1977, 7-10; Okko 1985, 200; Kovalainen 1993, 58; Kirzner 1994, 46), vaan yrittäjä nähtiin ainoastaan passiivisena tai mekaanisena toimijana (Casson 1982, 9). Talousteorioissa ihminen on yksinkertaistettu motiivinsa osalta ainoastaan taloudellisista kiihokkeista aktivoituvaksi olioksi. Tämä onkin useiden motivaatiotutkimusten perusteella todella puutteellinen käsitys. (Huuskonen 1989, 12; Koller 1988, 194.)

Sosiologinen yrittäjyystutkimus

Sosiologian lähestymistapa yrityskenttään on nimenomaan yhteiskunnallisena ilmiönä yrittäjyyttä tarkasteleva (Kyrö & Nissinen 1995a, 37). Kyseinen näkökulma korostaa yhteisöllisiä ja kulttuurisia tekijöitä, jotka ohjaavat tietyn väestöryhmän edustajia yrittäjiksi tai vaikuttavat yleensä yrittäjyyteen yhteiskunnallisesti. Esimerkkejä tällaisista tekijöistä ovat muiden muassa arvot, yhteiskuntaluokka- tai statusjärjestelmät. (Mäkinen 1977, 21-26.) Max Weber (1804-1891) ja Karl Marx (1818-1883) ovat nimenomaan sosiologisen tarkastelun kuuluisat nimet. Marx tarkastelee yrittäjyyttä erityisesti luokkateorian näkökulmasta, Weber puolestaan piti kapitalistisessa taloudellisessa kehityksessä keskeisenä pääoman vapaata organisoitumista erityisesti yrittäjätoiminnan kautta (Weber 1980, 25; Huuskonen 1989, 10-11; Kovalainen 1993, 60-65; Kyrö & Nissinen 1995a; Kyrö & Nissinen 1995b, 90-91).

Psykologinen ja kasvatustieteellinen yrittäjyystutkimus

Psykologia korostaa yrittäjän persoonallisuutta, siihen liittyviä motivaatiotekijöitä sekä arvojen ja tarpeiden yhteyttä yrittäjyyteen. Psykologiset selitykset yrittäjyyteen liittyvät yleensä tarveteorioihin (Huuskonen 1989, 9; Kovalainen 1993, 66). Psykologiset tarkastelukulmat keskittyvät yksilöön, jonka taustalla vaikuttaa yhteiskunnallinen ja kulttuurinen kasvupohja.

Kasvatustieteellisen tutkimuksen painopistealueina ovat olleet lähinnä yrittäjän persoona, hänen kehityksensä ja koulutuksensa, ei varsinaisesti pienyritysympäristö (Kyrö & Nissinen 1995a, 37-41). Ihmiskeskeisyydessä voidaan nähdä juuri kasvatustieteellisen yrittäjyystutkimuksen tärkeys ja anti. Kasvatustieteellinen näkökulma tuo kaivattua uutta tarkastelukulmaa taloustieteen hallitsemaan yrittäjyystutkimukseen. Peruskoulun ja lukion yrittäjyyskasvatuksen myötä yrittäjyys alkaa yhä enemmän olla kasvatukseen ja kasvatustieteen liittyvä aihepiiri.

Affektiivisten ja konatiivisten rakenteiden jäsentäminen erilaisiksi uskonnussysteemeiksi on myös uusi näkökulma sekä yrittäjyyteen että kasvatustie-

teelliseen tutkimukseen. Kasvatustieteissä tämä avaa uuden tarkastelukulman esimerkiksi opettaja/oppija-vuorovaikutukselle sekä oppimisen ja käsitteellisen kehittymisen tutkimukselle. (Koiranen ja Ruohotie 1999, 5-6.)

2.3.2 Demografialähtöiset empiiriset tutkimukset

2.3.2.1 Yrittäjien taustaan liittyvät tutkimukset

Hofsteden (1980) mukaan yrittäjät omaavat luonteenominaisen arvo-orientoitumisen riippumatta maasta ja kulttuurista. Arvot näyttävät jakaantuvan neljään eri dimensioon, jotka Hofstede identifioi "kulttuurin merkitys" -tutkimuksessaan. Dimensiot (ulottuvuudet) ovat:

- 1 yksilöllisyys eli yrittäjät toimivat mieluummin yksilöinä kuin kollektiivisesti;
- 2 valtadimensio eli yrittäjät ovat vallanhaluisempia kuin ei-yrittäjät;
- 3 epävarmuuden sieto eli yrittäjät sietävät enemmän epävarmuutta kuin ei-yrittäjät;
- 4 korkeat maskuliiniset pisteet eli yrittäjät elävät työlle, arvostavat "tavaraa" ja rahaa.

Yrittäjät eroavat merkitsevästi ei-yrittäjistä kyseisissä ulottuvuuksissa (vrt. McGrath, MacMillan ja Scheinberg 1992, 115-135).

Vastaavia asioita on tutkittu myös Suomessa. Kohteena olivat pääosin Keski-Suomen alueelta olevat 25-49-vuotiaat yrittäjät ja muu väestö. Tutkittavien kokonaismäärä oli 1479, joista miehiä 1102 ja naisia 377. Tutkittavista alle 30-vuotiaita oli 260, yli 30-vuotiaita 1212. Yrittäjät havaittiin muuta väestöä innovatiivisemmin ajatteleviksi. Toisaalta on huomattava, että yrittäjien määrä tutkimusraportin mukaan oli 193 ja muun väestön osuus oli 1000. Perustajayrittäjät havaittiin innovatiivisemmin ajatteleviksi kuin yrittäjät, jotka eivät olleet perustajayrittäjiä. Perustajayrittäjiä oli tutkimuksessa 139 ja ei-perustajia 54. Tulos heijastelee suurta maaseutuväestön osuutta otoksessa, sillä kaupungissa suurimman osan elämästään asuneet olivat tilastollisesti merkitsevästi innovatiivisempia kuin ihmiset, jotka olivat asuneet suurimman osan elämästään maaseudulla. (Kangasharju ym. 1998, 14-16.)

Sukupuoilella, lapsimäärällä ym. perheen koostumukseen liittyvillä tekijöillä näyttää olevan merkitystä yrittäjäksi ryhtymisessä. Stanworthin ym. (1989, 11-22) mukaan 45 naisyrittäjästä 27 oli yksilapsisesta perheestä. Kaksilapsisissa perheissä järjestyksessään toinen lapsi ryhtyi yrittäjäksi, kun taas useampilapsisissa perheissä näyttää ensimmäisestä lapsesta tulevan yrittäjä.

Nais- ja miesyrittäjien yrityksen perustamiseen liittyviä ongelmia tutkittaessa huomattiin, että naiset eivät ole olleet yrityksen perustamisessa yhtä aktiivisia kuin miehet. Yksi keskeinen este oli nimenomaan yrityksen alkurahoituksen saanti. Näytti siltä, että miehet saivat naisia paremmin lainanantajat vakuuttuneiksi yrityksensä mahdollisuuksista ja tulevaisuudesta. (Buttner ja Rosen 1989, 249 – 260.)

Yrittäjä-/ei-yrittäjäroolimallilla on myös tärkeä yhteys yritystoiminnan aloittamisessa. Tutkimukset osoittavat, että isän vaikutus on huomattavasti tärkeämpi kuin äidin. Toisaalta on huomattava, että yrittäjistä 2/3 osa on miehiä, joten tämä selittää ehkä osan tutkimustuloksesta. Kuitenkin Stanworthin ym.

(1989, 11-22) mukaan vastaajista 30-47 %:lla oli isä parhaillaan yrittäjänä tai isä oli ollut yksityisyrittäjänä aikaisemmin, kun taas 13-17 %:lla äiti oli vastaavassa asemassa. Läheisten ystävien merkitys yrittäjätoiminnan aloittamiselle on myös hyvin tärkeä. Yrittäjistä 45-61 %:lla oli läheinen ystävä parhaillaan yrittäjänä tai läheinen ystävä oli harjoittanut yritystoimintaa aikaisemmin.

Akateemisen taustan omaavien työnhakijoiden yrittäjyysmotivaatiota on myös tutkittu. Kohteena olivat Turun kauppakorkeakoulun rekrytointipalveluiden nykyiset ja potentiaaliset yritysasiakkaat (N=101) sekä entiset, nykyiset ja potentiaaliset työnhakijat (N=181). Yrittäjyysintentiona ei näyttänyt olevan eroja rekrytointipalvelujen entisten ja nykyisten työnhakijoiden sekä perusopiskelijoiden välillä. Yrityksen perustaminen oli 25 %:lle täysin vieras ajatus, 41 % oli ajatellut silloin tällöin yrityksen perustamista. Vastaajista 28 % olisi valmis tietyin ehdoin perustamaan yrityksen, valmiit suunnitelmat oli 3 %:lla ja oma yritys oli 3 %:lla. Yrittäjyyttä pidettiin siis useimmiten mahdollisena, mutta vain pieni osa suhtautui yrittäjyyteen uravaihtoehtona vakavasti. (Mäki 1999, 4 – 43.)

Miehillä oli enemmän aikeita ryhtyä yrittäjäksi ja heidän osuutensa yrittäjistä oli suurempi (miehet 8 % ja naiset 1 %). Ilmeni myös, että vastaajat, joiden perheessä tai sukulaisissa oli yrittäjiä, suhtautuivat myönteisemmin yrityksen perustamiseen kuin ne, joiden lähipiirissä ei ollut yrittäjiä (vrt. Stanworth ym. 1989). Ero ei kuitenkaan ollut merkitsevää. Perheellä ja sukupolven vaihdoksella oli yllättävän vähäinen merkitys (suvun perinteet 26 %, perhe on yritystoiminnassa mukana 23 %, vrt. hyvä yritysidea 99 %). Juuri yrittäjyyden roolimallella pidetään yleisesti tärkeänä yrittäjyyteen vaikuttavana tekijänä. (Mäki 1999, 4 – 43.)

Nevanperän (1998, 159-170) mukaan pojat olivat halukkaampia ryhtymään yrittäjiksi koulunkäynnin jälkeen. Yrittäjiksi halukkaita poikia oli 34 % ja tyttöjä 23 %. Ero oli melkein merkitsevää. Yrittäjätaustan omaavista nuorista 40 % harkitsi yrittäjäksi ryhtymistä. Ei-yrittäjätaustan omaavista nuorista ainoastaan 19 % harkitsi yrittäjäksi ryhtymistä koulunkäynnin jälkeen. Ero oli erittäin merkitsevää. Myös Kahloksen (1998, 83) mukaan yrittäjätaustan omaavat tekniikan ja kaupallisen alan ammattikorkeakouluopiskelijat suhtautuivat yrittäjyyteen erittäin merkitsevästi positiivisemmin kuin muut tutkimuksen nuoret.

2.3.2.2 Perheyrittäjyyteen liittyvät tutkimukset

Perheyrittäjäksi määritellään yritys, jossa perheen tai suvun äänivalta on vähintään puolet yrityksen äänivallasta (vrt. Koironen 1998). Perheyrittäjiä on kaikista yrityksistä noin 70 %. Perheyrittäjien osuus bruttokansantuotteesta (BKT) vaihtelee eri Euroopan maissa 45 %:sta 65 %:een prosenttiin (Koironen 1998, 9).

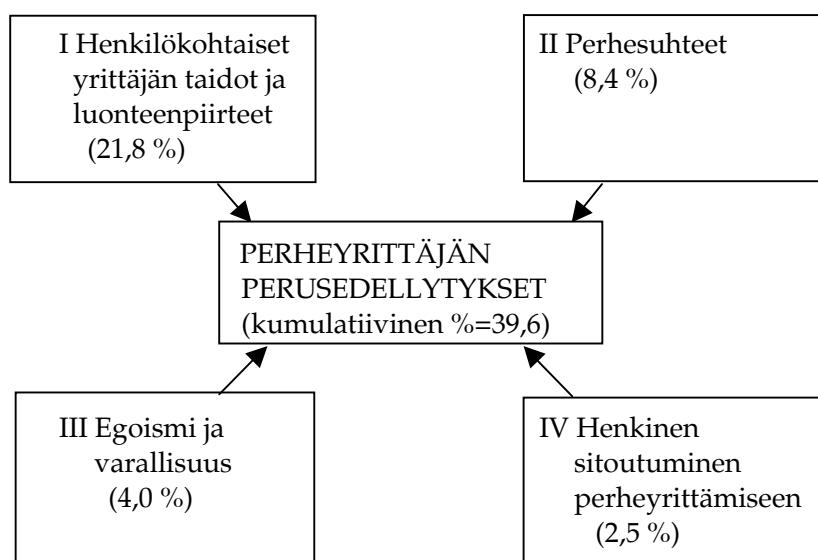
Suomen 500 yrityksestä 164 on perheiden tai sukujen hallinnassa. TT:n teettämän tutkimuksen mukaan keskeisenä piirteenä perheyrittäjien arvoissa nousi esille yrityksen kasvullisuus. Taustalla painottuu myös henkilöstön ja asiakkaiden luottamus sekä perinteiden ja jatkuvuuden kunnioitus. Vastanneista 85 % piti perheyrittäjyyteen kannustavina tekijöinä itsenäisyyttä, 77 % itsensä toteuttamista, 67 % mahdollisuutta vaurastumiseen, 65 % kantavaa liike-

ideaa ja 49 % perinteen jatkamista. Perheyrityksen kipupisteinä piti 67 % vastanneista riskejä, 52 % rahoitustakuita, 51 % yritysverotusta ja 45 % sukupolven vaihdosta. Sukupolvenvaihdoksen syinä 67 %:n mielestä ovat omistaminen ja johto samoissa käsissä, 66 % katsoi kasvullisuuden ja 68 % henkilöstön luottamuksen. Yrityksen myymisen keskeisiä syitä tutkimuksen mukaan ovat seuraavat: perheestä ei löydy jatkajaa (67 %), mahdollisuus työn tulosten realisoimiseen (52 %) ja kyllästyminen (45 %). (Karlsson 1999, 8.)

Perheyrityksen merkitys on korostunut 1990-luvun lopulla. Perheyritys on 1) omistukseltaan ja johtamiseltaan yhden perheen/suvun määräysvallassa oleva liiketoiminnallinen kokonaisuus, jossa 2) yhdistyvät vuorovaikutteisesti perhesysteemin ja yrityssysteemin toiminnot ja jossa 3) on tapahtunut tai on tapahtumassa ja/tai odotetaan tapahtuvaksi sukupolven vaihdos perheen/suvun jälkikasvun hyväksi. (Koiranen, 1998.)

Vuonna 1998 tehtiin koko Suomea kattava kyselytutkimus, jossa otoksena oli 410 vastaajaa. Puolet vastaajista oli perheyrittäjiä, puolet muita kansalaisia. Vastausprosentti oli 77,5. Perheyrityksen edellytyksiä voidaan tutkimuksen faktorointituloksen mukaan havainnollistaa seuraavasti:

Naiset edellyttävät hieman miehiä enemmän perheyritykseltä henkilökohtaisia yrittäjän taitoja ja luonteenpiirteitä ($t=1.78$; $p=.077$). Alle 40-vuotiaat edellyttävät perheyritykseltä vähemmän henkilökohtaisia yrittäjän ominaisuuksia ja luonteenpiirteitä kuin iäkkäämmät ($t=3.28$; $p=.001$). Avio- tai avoliitossa olevat edellyttävät perheyritykseltä enemmän henkilökohtaisia yrittäjän taitoja ja luonteenpiirteitä kuin ei avio- tai avoliitossa olevat ($t=3.61$; $p=.000$). Itse perheyrityksinä toimivat havainnoivat ”henkilökohtaiset yrittäjän tiedot ja ominaisuudet” edellytyksinä korkeammalle kuin ne, jotka eivät itse toimi perheyrityksinä ($t=2.60$; $p=.010$). (Koiranen 1998, 53.)

KUVIO 6 Perheyrityksen edellytysten ulottuvuudet (Koiranen 1998, 52.)

Yrittäjäpariskuntia on vertailtu kahden eri uran pariskuntiin. Ryhmät määrittivät työ- ja kotirajansa eri tavoin, mutta eroja tyytyväisyydessä avioelämään ja uraan ei ilmennyt. Pariskuntayrittäjillä on voimakkaat perhearvot; tyytyväi-

syys liiketoimintaan nojaa merkittävästi siihen, että saa tilaisuuden tehdä yhdessä työtä aviopuolisonsa kanssa. Kotityöt olisi syytä tehdä mieluummin minäkäsityksien mukaan kuin tiukkaan sukupuolijakoon nojautuen. (Marshack 1994, 49-69.)

Sellaisten USA:laisten yrittäjäpariskuntien määrä, jotka työskentelevät kokoaikaisesti samassa yrityksessä keskenään on noin 700.000. Näyttää siltä, että mitä vähemmän yrittäjäpuolisilla on samankaltaisuutta asenteissaan perinteisiä sukupuolirooleja kohtaan, sitä suurempi työ-/perhekonflikti. Mitä vähemmän yrittäjäpuolisoiden kyvyt ja tiedot täydentävät toisiaan kumppanuuden kannalta, sitä suurempi työ-/perhekonflikti. Mitä vähäisempi tyytyväisyys puolisoitten kanssa olevaan yrittäjäkumppanuussuhteeseen, sitä heikompi aviollinen suhde. Mitä heikompi aviollinen suhde, sitä heikommin menestyvä pariskuntayritys. (Foley ja Powell 1997, 39.)

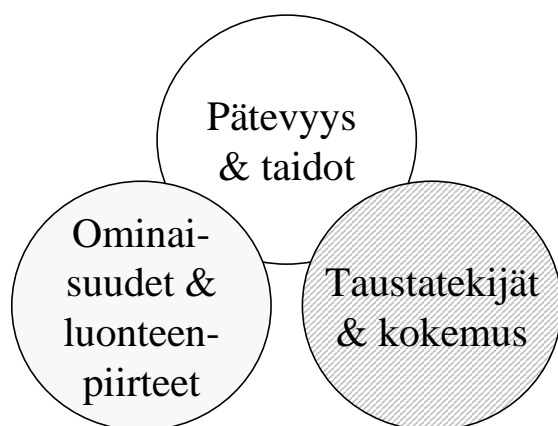
Perheyrittäjyyteen liittyy myös GHS-tutkimus (General Household Survey 1984), jossa ilmeni, että pienten yritysten omistajilla oli itsellään yrittäjyytausta vanhempien kautta. Tämän tuloksen vahvasti myöhemmin SBRT-tutkimus (Small Business Research Trust 1988), jonka mukaan 34 %:lla 2247 pienyrityksen omistajista isä oli ollut yrittäjänä jossakin vaiheessa elämäänsä ja 12 %:lla äiti oli ollut yrittäjänä. Pienyrittäjällä, jolla on muutamia työntekijöitä yrityksensä palveluksessa, on suurempi todennäköisyys omata yrittäjyytaustaiset vanhemmat kuin itsensä työllistävällä pienkauppialla. (Stanworth ja Grey 1989, 11-22.)

2.3.2.3 Verkostumiseen, yrittäjäominaisuuksiin ja -opetukseen liittyvät tutkimukset

Tehokkaiden yrittäjien tunnusmerkkinä on muiden muassa heidän kykynsä käyttää tehokkaasti erilaista verkostumista. Menestyvä yrittäjä käyttää verkostumista tehokkaana aseena yrityksen toimintaprosessia tukiessaan. Hän kykenee myös hyödyntämään poliittiset vaikuttajat asiansa ajamisessa, sekä stabilisoimaan ja ylläpitämään verkostot vakuuttaakseen niiden tehokkuutta ja vaikuttavuutta asialleen. (Dubini ja Aldrich 1991, 305-313.)

Ray (1993, 345-357) esittelee yrittäjyyden ja yrittäjän ymmärtämiseen liittyviä kansainvälisiä tutkimuksia päätyen seuraaviin yrittäjää kuvaaviin termeihin: yrittäjäominaisuudet, -taidot ja -kokemus.

Yrittäjien luonteenpiirteitä voidaan kuvata yrittäjyyden kokemuksen tuotteenä. Yrittäjissä on toisaalta joukkona yhtä paljon eroavuuksia kuin on yrittäjien ja ei-yrittäjien välillä. Menestyvät yrittäjät ovat usein miellyttävän näköisiä, urheilullisia ja puoleensa vetäviä yksilöitä. Tärkeitä yrittäjäominaisuuksia ovat korkea riskinotto-kyky, sisäinen tasapaino, tarve saavuttaa jotakin merkittävää sekä uusimman informaation etsimistarve. Yrittäjäominaisuudet voidaan jakaa seuraaviin kategorioihin: ominaisuudet, jotka vahvistavat päätöstä ryhtyä yrittäjäksi; ominaisuudet, jotka estävät ryhtymistä uuteen yritykseen; ominaisuudet, jotka lisäävät menestymistarvetta ja kasvua uuteen yritykseen; ominaisuudet, jotka estävät menestymistarvetta. (Ray 1993, 345-357.)

KUVIO 7 Yrittäjältä vaadittavat ominaisuudet (Ray 1993,350)

Rayn (1993) tutkimustuloksen vahvistaa Nevanperän (1998, 160-161) tutkimus, jonka mukaan yläasteen 7-10-luokkalaiset (N=309) pitävät erittäin tärkeinä yrittäjäominaisuuksina tahdonlujuutta, sosiaalisuutta, maltillisuutta, uskaliaisuutta, luovuutta, tunnollisuutta ja rehtyyttä. Lisäksi nuoret korostavat yrittäjätaitojen ja -tietojen merkitystä yrittäjänä onnistumisen kannalta.

Ray ja Turpin tutkivat yli 55 yrittäjää neljässä eri maassa: Kanadassa, Japanissa, Ranskassa ja USA:ssa. Tutkimuksen tuloksena saatiin esille seuraavat yrittäjäystaidot:

- 1 kyky identifioida uusi tuote ja palvelumahdollisuus;
- 2 kyky arvioida mahdollisuudet ja kyky ajatella kriittisesti;
- 3 vakuuttavat kommunikaatiotaidot;
- 4 kyky antaa negatiivista palautetta taitavasti;
- 5 ihmissuhde- ja kommunikaatiotaidot;
- 6 kuuntelu- ja informaationhankkimistaidot;
- 7 probleemanratkaisutaidot.

(Ray 1993, 345-357.)

Yrittäjien ja ei-yrittäjien yrittäjäystaipumuksia ovat tutkineet Cooper, Woo ja Dunkelberg (1988). He tulivat siihen tulokseen, että yrittäjien ja ei-yrittäjien kesken ei ole eroavaisuutta riskinoton suhteen. Yrittäjillä on vahvuuksia enemmän kuin heikkouksia verrattaessa ei-yrittäjiin. Yrittäjät luonnehtivat omaavansa enemmän mahdollisuuksia kuin vastaavasti ei-yrittäjät, ja yrittäjät luonnehtivat omaavansa enemmän mahdollisuuksia voittoihin kuin vastaavasti ei-yrittäjät (vrt. Palisch ja Bagby 1995, 425-438).

Huuskonen (1992, 23) ja Suojanen (1994, 25-27) vahvistavat Rayn ja Cooperin tutkimusten tulokset yrittäjältä vaadittavista ominaisuuksista. Yrittäjäyst voidaan nähdä laaja-alaisena valmiutena ja myönteisenä asenteena yrittäjäyteen ja yleensä työntekoon. Koulun kannalta tärkeä tekijä on aina persoona. Yrittäjäliällä ihmisellä on tarve suoriutua itsenäisesti ja oma-aloitteisesti tehtävistään. Hänellä on lisäksi vahva itsetunto. Nämä piirteet ovat tärkeitä kognitiivisessa oppimiskäsityksessä ja tärkeitä kaikilla elämän aloilla. Ominaisuudet, taidot ja kokemus ovat tärkeitä kaikille menestyville ihmisille riippumatta siitä, mitä

työtä he tekevät.

Yrittäjyysopetukseen vaikutusta yrittäjyyteen ovat tutkineet Viitanen ja Hyötyläinen (1989, 96-126) tutkiessaan Pyhäjoen lukion oppilaiden toimintatapoja tavoitteena luoda uusi oppimismalli. Tutkimus liittyi Pyhäjoen lukion sisäiseen kehittämiseen yrittäjyyslukioksi. Tutkimus käsitti kehittämistyön vaatiman taustateorian selvittämisen sekä yrittäjyysmallin luomisen ja kokeilun käytännössä. Toiminnan mallia, jossa oppilas itse kohoo oman oppimisensa subjektiksi, oppii hallitsemaan työtään metakognitiivisen tietonsa avulla, haakeutuu sinne mistä tietoa on saatavilla ja soveltaa oppimisensa tuotteeseen, nimitetään yrittäjämäiseksi oppimistoiminnaksi. Esikokeilu- ja kokeiluvaiheessa yrittäjämäisen oppimistoiminnan "itumuotoja" oli nähtävissä. Kokeiluvaiheen jälkeen kyseinen toiminta muodostui vallitsevaksi toimintamuodoksi.

Nevanperä (1998, 164-170) on tutkinut myös yrittäjyysopetukseen vaikutavuutta peruskoulun yläasteen 7-10-luokkien oppilaiden osalta. Tutkimuksen mukaan lyhyt intensiivinen yrittäjyyskoulutusjakso vaikutti erityisesti tyttöihin. Koulutuksen jälkeen tytöt korostivat erittäin merkittävästi poikia enemmän yrittäjältä vaadittavia henkilökohtaisia ominaisuuksia, melkein merkittävästi enemmän yrittäjätaitojen merkitystä ja merkittävästi enemmän yrittäjätietojen merkitystä yrittämisen kannalta. Kokonaisuudessaan koulutus vaikutti myös poikiin pistearvoja kohottavasti. Tutkimuksen mukaan koulutus vaikutti enemmän ei-yrittäjätalustaisiin kuin yrittäjätalustaisiin oppilaisiin.

Kiiskinen ja Lehtivaara (1988, 78-79) ovat todenneet oppilaan työskentelyn jakautuvan kolmeen kehitysvaiheeseen: koulumaiseen, palkkatyömaiseen ja yrittäjämäiseen. Yrittäjämäiselle työskentelylle on tyypillistä omien oppimistavoitteiden ja tehtävien muotoilu, materiaalien ja työmenetelmien valinta, pyrkimys käyttää laajempaa lähdemateriaalia ja kouluajat ylittäviä työskentelymetodeja.

2.3.2.4 Nuorten yrittäjyyshalukkuuteen liittyvät tutkimukset

Nevanperä (1998, 169) on tutkinut peruskoulun 7-10-luokkien oppilaiden yrittäjyyshalukkuutta. Alkumittauksessa yrittäjiksi halukkaita oppilaita oli 28 % ja loppumittauksessa 35 %.

Köpän ja Taurialan (1990, 2-7) mukaan lukiolaiset ja kaupallisiin opintoihin suuntautuneet opiskelijanuoret pitävät elämässä menestymisen kannalta yhteistoimintaa parempana vaihtoehtona kuin keskinäistä kilpailua paremmuudesta tai yksin toimimista. Nuorten mielestä pienten ja keskisuurten yritysten asemaa tulisi vahvistaa. Nuoret odottavat sellaista työtä, jossa voi toimia itsenäisesti ja omatoimisesti. Virolaisen ja Valkosen (1999, 28-95) tutkimuksen mukaan nuorten suhtautumisessa yrittäjyyskursseihin valinnaisina opintoina toisissa kouluissa ei ollut eroja.

Vuonna 1994 tehdyn tutkimuksen mukaan 17-29-vuotiaista nuorista kuitenkin vain noin 10 % oli kiinnostunut yrityksen perustamisesta, noin 30 % oli kiinnostunut jonkin verran ja noin 30 % ei ollut lainkaan kiinnostunut. Opetushallituksen teettämässä nuorisobarometrissä (1995) asenteet yrittäjyyttä kohtaan olivat vieläkin kriittisemmät. Nuorista vain 2 % aikoi "varmasti kyllä"

perustaa yrityksen noin viiden vuoden kuluessa, "mahdollisesti kyllä" noin 18 % ja lähes puolet eli 47 % ilmoitti, ettei perusta varmasti yritystä viiden vuoden kuluessa. (Nyyssölä 1994, 163.)

Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Karjalan maaseutualueiden nuoria yrittäjyys kuitenkin kiinnostaa. Tutkimukseen osallistui kaikkiaan noin 600 nuorta 18:sta eri oppilaitoksesta. Mahdollisena vaihtoehtona yrittäjyyttä piti 43 % vastan- neista, 35 %:n mielestä yrittäjyys on kiinnostava vaihtoehto, mahdoton asia se on noin 7 %:n mielestä (N=543). Tutkituista 50 % katsoo, että maaseutu tarvitsee uusia yrityksiä ja palveluita. Nuorista 19 % oli sitä mieltä, että uudenlaiset yri- tykset eivät menesty maaseudulla. Toisaalta 18 %:n mielestä maaseutu on hyvä paikka yrityksille. (Paunikallio1998, 28-32.)

Koko Suomea ja Pohjoismaita koskien asia ei ole selvä, nimittäin Heikki- sen (1999, 8) mukaan suomalaisia ja muita pohjoismaalaisia nuoria ei kiinnosta yrittäjyys. Tutkimuksessa oli mukana 16-64-vuotiaita henkilöitä 30.000 kaikista EU-maista ja Norjasta. Suurista EU-maista poimittiin kustakin 3000, Suomesta 1500. Haastateltavien joukko koostui neljästä eri ryhmästä: työssä olevista, työt- tömistä, vasta työelämään tulevista nuorista ja töissä jo olleista, mutta kotiin jääneistä eli käytännössä kotiäideistä. Yli kolmannes työkäisestä EU-väestöstä ei ole työssä. Yhdeksän prosenttia suomalaisista on itsenäisiä ammatinharjoit- taja. Toista ääripäätä edustavat Etelä- ja Keski-Euroopan maat, ykkösenä Kreik- ka, jossa itsenäisiä ammatinharjoittajia on 41 %. Kun kysyttiin halua ryhtyä itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi, nousi luku Suomessa vain 12 prosenttiin, kun koko kyselyssä keskimääräinen luku oli 18 prosenttia. Yrittäjyysajattelu ei näytä tutkimuksen mukaan menneen meillä Suomessa ainakaan vielä läpi.

Suurimpana yrittämisen uhkana tällä hetkellä Suomessa onkin nuorten suhtautuminen yrittämiseen. Nuoret eivät halua panna itseään likoon ja ottaa niitä riskejä, joita yrittäminen edellyttää. Seuraavan sukupolven käyttäytymin- en voi olla suurin uhkatekijä yrittämiselle ja siihen tulisi sen vuoksi kiinnittää erittäin paljon huomiota koulutusta suunniteltaessa. Tosin näyttää siltä, että usein jonkin harrastustoiminnan ympärille syntyneet yritysideal kiinnostavat nuoria. (Kettunen 1997, 35.)

Nuorten negatiivisen suhtautumisen yrittäjyyteen vahvistaa Vuorisen ja Valkosen (1999, 20-81) suorittama erittäin laaja tutkimus. Tutkimus alkoi ke- väällä 1993, jolloin kohdejoukkona olivat peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset. Kohdejoukkoa seurattiin kevääseen 1997. Tutkimuksessa oli mukana kaikkiaan viisi erilaista ja eri puolilla Suomea olevaa nuorisoasteen koulutuskokeilukou- lua. Vastaavan tyyppisiltä alueilta valittiin neljä koulua vertailukouluiksi. Kyse- lyihin vastattiin seuraavasti:

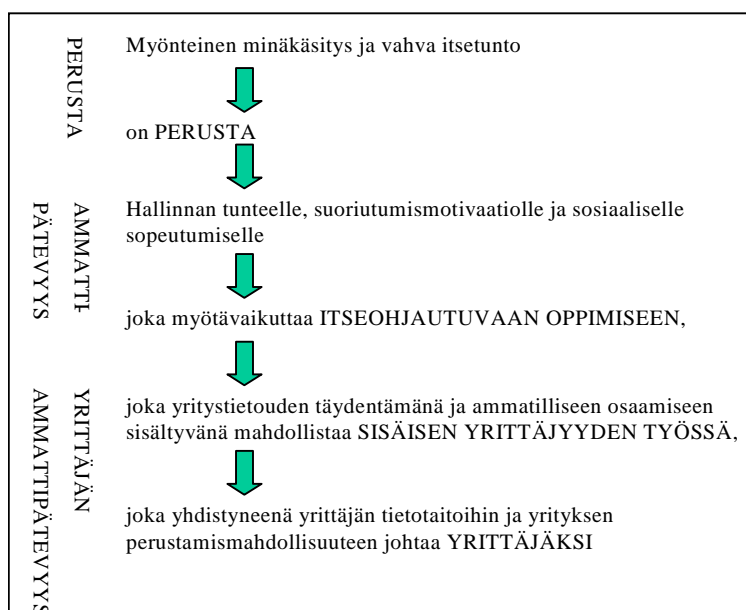
- 1 v. 1994 vastasi 80 % (N=4464);
- 2 v. 1995 vastasi 68 % (N=3666);
- 3 v. 1996 vastasi 68 % (N=3767);
- 4 v. 1997 vastasi 65 % (N= 1569).

Kaksivuotisen ammatillisen tutkinnon keväällä 1995 suorittaneiden sijoittumi- nen kaksi vuotta tutkinnon suorittamisen jälkeen osoittaa, että tutkimuksessa mukana olleiden kokeilukoulujen oppilaista (N=32) ei yksikään toiminut yrit-

täjänä. Vertailukouluista päässeistä oppilaista (N=57) ainoastaan 2 % toimi yrittäjänä. Tutkimuksen mukaan kokeilukoulujen (vertailukoulujen prosenttiosuus sulkeissa) oppilaista 15 % (19) oli jatko-opiskelussa, työssä oli 31 % (40), työttömänä oli 16 % (25) kotiäitinä 13 % (5) ja armeijassa 22 % (9).

Kansainvälisesti ajatellen suomalaiset ovat yritysvertailussa osoittautuneet vähiten innokkaiksi yrittäjiksi. Vain joka 67. suomalainen aikoo perustaa oman yrityksen, kun johtopaikkaa pitävistä amerikkalaisista joka 12. on suunnitellut yrittäjäksi ryhtymistä. GEM-vertailussa oli mukana seitsemän suurta G7-teollisuusmaata sekä Tanska, Israel ja Suomi. Asenteita ja aikeita koskeva mieli-pidetiedustelu tehtiin 10.000 ihmiselle eri maissa. Alhaisen yritysinnon maiksi osoittautuivat myös Tanska, Ranska, Saksa ja Japani. Monet yrittämisen ehdot aina asenteita myöten ovat meilläkin kunnossa, mutta tuotto-odotukset ja korkeat riskit eivät houkuttele yrittämään. Pohjoismainen tasainen tulonjaon ihanne nähdäänkin tutkimuksessa yrittäjyyden esteenä (Holopainen 1999, 3; vrt. Arenius & Autio 1999).

Nuorten yrittäjyyshalukkuuteen olisikin kiinnitettävä koulutuksessa entistä enemmän huomiota. Siksi yrittäjyyskasvatuksen tulisikin olla koulutuksen keskeinen kehittämiskohde juuri nyt. Yrittäjyyskasvatuksella ja -koulutuksella voidaan parhaiten vaikuttaa yrittäjyysmyönteisen ilmapiirin syntymiseen. Soininen (1997, 56) on kehittänyt uutta, laadukkaampaa ja tieteellisesti perusteltua yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikkaa, joka pohjautuu seuraavaan rakennemalliin:

KUVIO 8 Yrittäjyyskasvatuksen rakennemalli (Soininen 1997, 56)

2.3.3 Yrittäjyysaikomukset ja yrittäjäksi ryhtyminen

Yrittäjäksi ryhtymisen prosessia kuvaavia teoreettisia malleja ovat esittäneet Mäkinen (1977, 45-47), Broehl (1982, 257-271), Hauta-aho (1990, 1991 ja 1992) Huuskonen (1992), Krueger ja Carsrud (1993, 315-330) sekä Koskinen (1996, 196-197). Malleissa esitetään yleensä prosessikaavio sekä erilaisia yrittäjäksi ryh-

tymiseen vaikuttavia tekijöitä. Osa niistä liittyy henkilöön, osa yrittäjän ympäristöön. Ympäristötekijöistä muutamat ovat kulttuuriin liittyviä. Kulttuuria ei kuitenkaan varsinaisesti tuoda malleissa esiin keskeisenä yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttavana tekijänä. Kulttuurin ja yrittäjyyden yhteyksiä kuvaava teoria näyttää edelleen olevan varsin heikosti kehittynyt, poikkeuksena on Havuselan (1999) asiaan liittyvä tutkimus, jota on tarkemmin selvitetty tässä tutkimuksessa toisaalla.

Innovatiivisuuden piirteitä ovat tutkineet esimerkiksi Kets de Vries (1977), Drucker (1985) ja Bird (1989). Riskinottoalttiutta ovat tutkineet esimerkiksi Brockhaus (1980 & 1982), Ray (1986), Masters ja Meier (1988), Unni (1990), Sexton ja Bowman-Upton (1991), Delmar (1994) sekä Koironen ym. (1996). Carland-indeksi (Carland et al., 1992) kokoaa yhteen neljä yrittäjyyden elementtiä, joita tekijät kutsuvat nimillä yleispersoonallisuus (personality), innovatiivisuus (innovativeness), riskinottoalttius (risk taking propensity) ja strateginen suuntautuneisuus (strategic posture). Useat piirreulottuvuuksista ovat esillä Jackson Personality Inventoryssä, joka on jo 1970-luvulta (Jackson 1976). (Koironen ja Ruohotie 1999, 4.)

Piirreorioiden kyky kuvata ja selittää yrittäjyyden edellytyksiä on ristiriitainen. Yksi syy on varmastikin siinä, että affektisten, konatiivisten ja kognitiivisten rakenteiden väliset yhteydet ovat kompleksisia. Joissakin tutkimuksissa on kaksijakoisesti erotettu persoonallisuusfaktorit, joista toinen kuvaa suoriutumista omatoimisuuden toinen sopeutumisen perusteella. Omatoimista suoriutujaa leimaa kypsyy, tehokkuus, vaativuus, itsenäisyys ja itseluottamus. Sopeutuvaa suorittajaa luonnehtivat ominaisuudet: taitava, yhteistyökykyinen, systemaattinen, vastuullinen, itsepintainen, ahkera ja vilpittön. (Ruohotie 1999, 68 – 81.)

Menestyäkseen yrittäjän olisikin hyvä olla omatoiminen sopeutuja. Yhtäältä hänen tulee olla esimerkiksi tehokas, vaativa, itsenäinen ja itseensä luottava, mutta lisäksi hänen tulee olla taitava, yhteistyökykyinen, vastuuntuntoinen, utterta ja moraalinen. (Koironen ja Ruohotie 1999, 5.)

Monia persoonallisuuden käsitteitä, kuten esimerkiksi minä-arvostusta, hermostuneisuutta, joustavuutta ja autoritaarisuutta, mitataan usein asenne- ja uskomusrakenteina. Mielenkiinnon kohteet voidaan ymmärtää positiivisina asenteina, joiden kehittymisen tuloksena yksilö preferoi tiettyjä tehtäviä tai intentioita. Huuskosen (1992) mukaan henkinen kasvu ja valikoituminen omistajayrittäjyyteen on osoitus juuri tällaisesta askeltavasta kehityksestä. Negatiivisia asenteita on vaikeata yhdistää mielenkiintoon. Kiinnostuksen puute voi merkitä asenteen vastaista toimintaa tai jopa ikävystymistä. Se voi johtaa esimerkiksi yrityksestä luopumiseen. (Koironen ja Ruohotie 1999, 5.)

Kukin yksilö omalla kohdallaan tekee yrittäjyyspäätöksen. Päätöksenteko on rajoitetun rationaalista, arvosidonnaista ja oman tietämyksen supistamaa, johon kokemukset ja ympäristö vaikuttavat. Ilman sopivaa ympäristöä ja tilanetta ei ole yrittäjyyttä. Henkilöitä voidaan kouluttaa ja kehittää yrittäjyyteen, koska ihmiset muuttuvat henkisesti koko ajan. Jos yrittäjyyttä aiotaan kehittää ja edistää tehokkaasti, täytyy kiinnittää huomiota yhtäaikaan sekä ulkoisiin tekijöihin että yrittäjän henkilötekijöihin. (Huuskonen 1992, 9-10; vrt. Ivancevich

1991, 1-7; Hisrich ja Peters 1989.)

Motivoituminen on osa ihmisen opittua ja affektiivista eli tunnepohjaista aluetta. Motivaatio näkyy työn sujumisena, tehokkuutena ja tyytyväisyytenä (Peltonen & Ruohotie 1992, 10-11, 16-17; Koironen 1993, 69, 162-164). Jokaisen yksilön motivaatio- ja arvohierarkiat ovat yksilöllisiä. On silti huomattu, että niillä on taipumus muodostua samanlaisessa ympäristössä melko samankaltaisiksi. (Taskinen 1990, 18.)

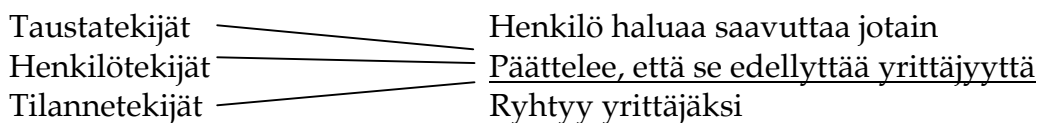
Yksilön arvot, asenteet ja motivaatio vaikuttavat yrittäjäksi ryhtymiseen. Näihin liittyviä tekijöitä ovat itseluottamus, epävarmuuden sieto, riippumattomuuden halu, toimintasuuntautuneisuus, päämäärätietoisuus jne. Arvomaailmansa suhteen yrittäjien uskotaan olevan kulttuurinsa ja ympäristönsä tuotteita. Yrittäjyydelle myönteiset vaikutukset voivat syntyä myös ilman ympäristön vaikutusta. Yrittäjämönteiset asenteet ovat yrittäjyyden ehto, mutta eivät yksinään sen riittävä syy. (Huuskonen 1992, 83; Yrittäjyys ja alkavien 1995, 11.)

Tärkeimpiä motiiveja ryhtyä yrittäjäksi ovat kuitenkin olleet halu riippumattomuuteen, halu ideoida ja taloudelliset motiivit (Mäkinen 1977, 18-20). Yrittäjämotivaatiota on tutkittu paljon myös tarveteorioita apuna käyttäen. Yrittäjä tyydyttää yritystoiminnan avulla muiden muassa toimeentulon, liittymisen ja kasvun tarpeitaan (Koironen 1993, 69). Tunnetuin teoria yrittämisen motiiveista on McClellandin (1961). Hänen mukaansa ihmiset, joilla on korkea nAch eli "need for achievement" osoittavat "yrittäjämäistä" käyttäytymistä, jolloin tyypillistä on halu suoriutua ja olla parempi kuin muut (McClelland 1961, 44-46; kts. myös Curran & Stanworth 1989, 12). Suoriutumistarpeen muodostumiseen vaikuttaa perhe ja sen sosiaalistava vaikutus sekä menestymisen painottaminen ja itseluottamuksen herättäminen (Marjosola 1979, 60, 80-90).

Peltosen mukaan yrittäjillä korostuvat kolme eri motiivia:

- 1 ekspressiiviset (tunneperäiset) motiivit, joita ovat muiden muassa riippumattomuus, työviihtyvyys, saavuttamisen tunne ja yksilöllisyys;
- 2 henkisen kasvun motiivit, jotka liittyvät luovuuteen ja omiin ideoihin;
- 3 instrumentaaliset eli välinemotiivit, jotka ovat harvemmin päämotiiveja. Välinemotiivit liittyvät jonkin konkreettisen tavoitteen saavuttamiseen esim. raha ja työn tarve (Peltonen 1986, 41).
- 4 Koironen (1993) lisää tähän vielä muut motiivit, jollaisia voivat olla muiden muassa sukuperinteen jatkaminen.

Motivoitumis- ja päätöksentekoprosessin seurauksena syntyy päätös ryhtyä yrittäjäksi. Von Wrightin (1985, 66- 72) mukaan tekojen determinantit ovat halut, velvollisuudet, kyvyt ja tilaisuudet. Huuskonen (1992, 17) täydentää kuvaa taustatekijöillä, henkilötekijöillä ja tilannetekijöillä.

KUVIO 9 Yrittäjäksi ryhtymistä koskeva päätöksentekoprosessi

Yrittäjyys voidaankin ymmärtää vain elämäntilanteen, kokemusmaailman ja sosiaalisen ympäristön kontekstissa (Huuskonen 1992, 18, 22, 60). Yrittäjyystutkimuksissa on lisäksi havaittu seikkoja, jotka näyttävät yleisesti liittyvän yrittäjäksi ryhtymiseen. Ne voidaan jaotella taustatekijöihin, henkilötekijöihin ja tilannetekijöihin (Huuskonen 1989; Huuskonen, Lähteenmäki & Paalumäki 1990, 34).

Taustatekijöillä yrittäjäksi ryhtymisessä tarkoitetaan henkilön sosiaalista taustaa ja aikaisempia elämäkokemuksia. Näillä seikoilla on vaikutusta hänen persoonallisuuteensa ja tapaansa nähdä maailmaa, ja toisaalta reaaliin mahdollisuuksiin tehdä erilaisia ratkaisuja. (Huuskonen, Lähteenmäki & Paalumäki 1990, 34; Huuskonen 1992, 60.)

Henkilötekijöillä tarkoitetaan yrittäjien persoonallisuuden liittyviä piirteitä tai heidän valintojaan ja motivoitumisestaan ohjaavia tekijöitä. Tutkituimpia yrittäjän luonteenpiirteitä ovat olleet suoriutumistarve, elämän hallinta ja riskiin suhtautumien. (Huuskonen ym. 1990, 36; Huuskonen 1992, 67.) Muita yrittäjän luonteenpiirteitä ovat itsenäisyys, itseluottamus, dynaamisuus, aloitekyky, optimismi, innovatiivisuus, joustavuus, sisukkuus, kaukonäköisyys ja positiivinen reagointi (Burch 1986, 28-29; Routamaa 1993, 12; Saapunki 1993, 53-54; Akseli 1995, 34).

Riskihakuisuutta ja eräänlaista "pelihenkeä" on aina pidetty yrittäjälle ominaisena piirteenä. Riskiin suuntautuminen ei kuitenkaan erottele merkittävästi yrittäjiä muista ihmisistä. Yrittäjät ovat tyypillisesti keskinkertaisia riskinottajia, toisaalta he karttavat erityisen suuria tai pieniä riskejä. Yrittäjiä kuvaakin parhaiten hallittu riskinotto. (Huuskonen ym. 1990, 37; Huuskonen 1992, 72-74; Akseli 1995, 36-37.)

Tilannetekijät muodostavat sen välittömän ympäristön, jossa yrittäjyyttä harkitseva ihminen elää ja toimii (Huuskonen ym. 1990, 39). Keskeisimmät yrittäjyystutkimuksissa esitellyt tilannetekijät liittyvät edeltäviin työkokemuksiin, yksilön elämänvaiheeseen, sosiaaliseen marginalismiin ja yhteiskunnallisiin muuttujiin. Eräät tilannetekijät voidaan luokitella kuuluviksi myös taustaja henkilötekijöihin. (Huuskonen 1992, 90-96; Yrittäjyys ja Alkavien... 1995, 12.) Yrittäjäksi ryhtyvän päätökseen vaikuttaa myös osaltaan lähipiirin ihmisten suhtautuminen ja suopeat asenteet yrittäjyyttä kohtaan (Huuskonen 1992, 94; Koskinen 1995, 25).

Persoonallisia ominaisuuksia, yksilön ajatuksia, tuntemuksia ja luonnetta, jotka ilmenevät yrittäjäpersoonassa ovat tutkineet Brockhaus 1982 ja Chell 1987. Ensimmäisen ns. psykodynaamisen mallin yrittäjäpersoonasta on esittänyt Kets de Vries (1977). Paljon lainatussa tutkimuksessaan hän esittää yrittäjämäisen luonnemallin, joka on varhaisen lapsuuden kokemusten ilmentymä. Luonnemalli fokuoitetuun onnettomaan perhetaustaan, jonka myötä aikuistuminen on ollut problemaattinen. Luonnemallin syntyä ovat Kets de Vriesin mukaan edesauttaneet myös raskas psykologinen perintö, huono itsetunto, epävarmuus ja itseluottamuksen puute. Esittäessään kyseisen kiistanalaisen ja ei-hyväksytyyn näkökulman yrittäjän luonnemallista Kets de Vries tukeutuu Collinsin, Moren ja Unvallsin (1964) tuloksiin: Yrittäjän tie on pitkä, yksinäinen ja vaikea tie kulkea. Yrittäjät ovat oma "lajinsa". Heidän luonteensa täytyy olla poikkeuksel-

linen kestääkseen kaikki ne vaikeudet, joita yrittäjätiellä kohtaa. Yrittäjillä täytyy olla hyvä mielikuvitus, paljon rohkeutta ja päämäärätietoisuutta. Menestyvään yrittäjään on myös sovellettu sanontaa, "miellyttävät ja kivat kaverit eivät ole voittajia". (Stanworth ym. 1989, 11-22.)

Psykodynaaminen yrittäjämalli on saanut paljon kritiikkiä, koska se kuvaa yrittäjän kaavamaiseksi ihmisluonteeksi, joka sopeutuu huonosti luonnolliseen ja organisoituun elämään muiden ihmisten kanssa.

Sosiaalisen yrittäjämallin osalta Schumpeter (1934) jo osoitti, että yhteiskunta ja yhteisö muovaa meidän tahtomme ja haluja. Yksilöiden valintojen kenttään vaikuttavat aina yhteisön tavat ja tottumukset. Stanworth ja Curran (1974) ovat luoneet sosiaalisen marginaalisuuden käsityksen edistäessään ymmärtämystä yrittäjyyden käsityksestä. Määritellessään sosiaalista marginaalisuutta he toivat esille havaitun epäsuhteen yksilöiden henkilökohtaisten taipumusten ja toisaalta heidän yhteiskunnallisten rooliensa välillä. Chell (1986) vahvisti Stanworthin ja Curranin käsityksen todeten sosiaalisen marginaalisuuden väittämän ilmenevän ei vain yhteiskuntaryhmissä vaan myös yksilöiden mikrotasolla organisaatioiden sisällä. Schumpeterin mukaan yrittäjiksi näyttävät ryhtyvän monesti sellaiset ihmiset, jotka eivät muuten saisi vastaavaa yhteiskunnallista korkeaa asemaa. (Stanworth ym. 1989, 11-22.)

Yrittäjäksi ryhtyminen voikin olla yksi keino sosiaaliselle kohoamiselle, kun koulutuksen puute, syntyperä tai sosiaalinen asema näyttää tukkivan tien eteenpäin (Marjosola 1979, 55; Casson 1990, 347; Huuskonen 1992, 92; Koskinen 1995, 14). Yrittäjien keskimääräistä huonompi koulutustausta tukee tätä teoriaa Marjosolan (1978, 92-93) mukaan. Tultaessa 1990-luvulle kuitenkin reilusti puolella yrittäjillä on jonkinasteinen koulutus peruskoulutuksen jälkeen. Keskiasteen koulutuksen on saanut 47 prosenttia ja korkea-asteen koulutuksen kahdeksan prosenttia yrittäjistä. (Jukka 1995, 33-34.) Kaikki tilanteeseen tyytymättömät eivät ryhdy yrittäjiksi. Esimerkiksi akateeminen koulutus on viime vuosiin saakka tarjonnut varsin korkean sosiaalisen arvostuksen (Yrittäjyys ja alkavien... 1995, 13). Ihmisiä pitää paikallaan myös työ, perhetilanne sekä jatkuvuuden ja totumuksen voima (Huuskonen 1992, 92).

Koulutustaustan merkitystä yrittäjäksi ryhtymisessä ovat tutkineet myös Stanworth ja Gray (1989, 11-22) Englannissa. Tutkimus koski pienyritysten omistajien koulutuksellisesta taustaa sekä heidän vanhempiansa ammatillista taustaa (General Household Survey eli GHS 1984), (Small Business Research Trust eli SBRT 1988-1989) ja (London Enterprise Programme eli LEP). Pienten yritysten heikkous näyttää olevan juuri ammatillisen ja yritystaloudellisen koulutuksen puute. Runsaalla 70 %:lla LEP-tutkimusohjelmaan osallistuneista, jotka epäonnistuivat yrityksensä hoidossa, ei ollut minkäänlaisia tutkintoja. Sen sijaan 75 % niistä yrittäjistä, joilla oli akateemisia, teknillisiä tai ammatillisia pätevyksiä, olivat vielä yritystoiminnassa kuuden vuoden jälkeen kurssien suorittamisesta.

Kolmas yrittäjäksi ryhtymisen taustatekijöistä on Stanworthin ym. mukaan geneettinen perintö. Geneettistä perintöä yrittäjyydessä on tutkinut muiden muodossa Bolton (1971). Lisäksi geneettistä perintöä ovat korostaneet yrittäjyydessä englantilainen Goldthorpe kumppaneineen (1987) sekä ns. GHS-

tutkimuksessa mukana olleet Curran ja Burrows (1988). Geneettinen perimä on erittäin merkittävä yrittäjäksi ryhtymisessä tutkijoiden mukaan, mutta tulokseen on syytä suhtautua suurin varauksin.

Yrittäjyysluonnetta selitetään usein henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella. McClelland (1978) luonnehtii yrittäjiä yksilöinä, joilla on korkea motivaatio saavuttaa jotakin uutta. Yrittäjäpersoonat asettavat itselleen korkeita tavoitteita, saavuttavat ne kovien ponnistusten kautta, ratkaisevat tavoitteiden edessä olevia ongelmia ja haluavat saada palautetta niistä. Yrittäjät sijoittuvat Kolbin 4-sektorisessa oppimismallissa sopeutujasektorille. Sopeutuja on parhaimmillaan silloin, kun tilanteet vaativat pikaista toteutusta. Sopeutujat ovat vahvimmillaan myös silloin, kun pitää toteuttaa suunnitelmia nopeasti ja luodaan uusia kokemuksia. Korkea riskinottokyky on myös sopeutujalle ominaista. (Ulrich ym. 1987, 32-39.)

Henkilökohtaiset ympäristöön liittyvät motiivit yrittäjäksi ryhtymiseen ovat hyvin moninaiset. Tähän ovat tutkimuksissaan päätyneet Kankaanpään ja Leimun (1982) lisäksi Marjosola (1979), Huuskonen (1992), Sääski (1994), Koskinen (1995), Kovalainen, Simonen ja Österberg (1996). Yrityksen perustamissyitä voivat olla (Kankaanpää & Leimu 1982, 13):

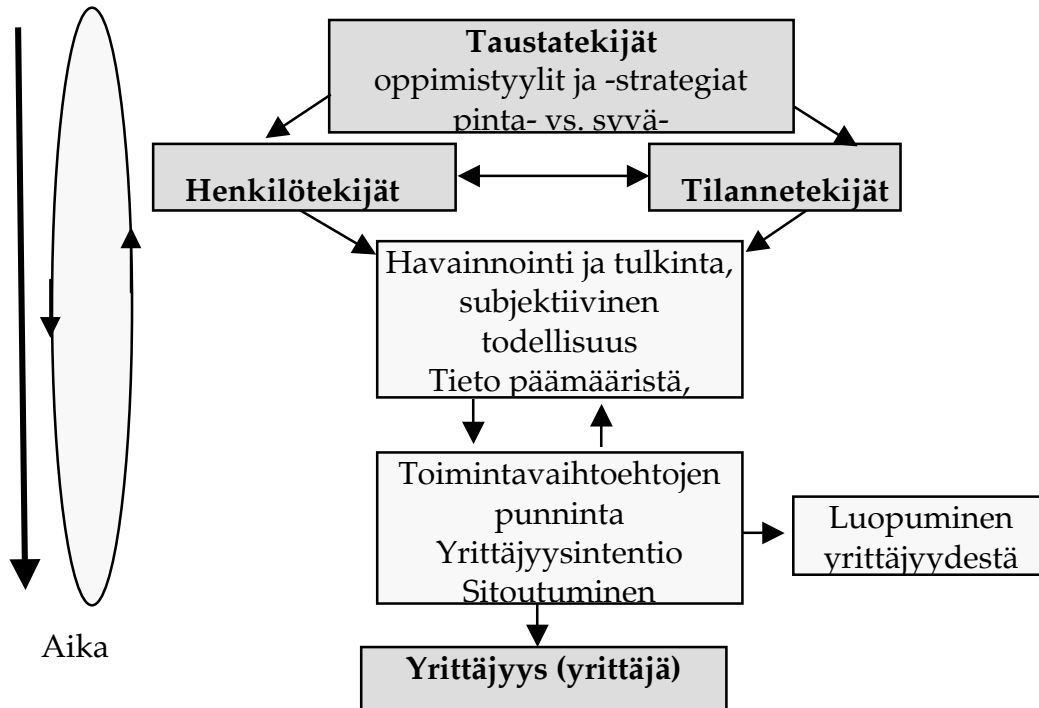
- 1 kiinnostus alaan;
- 2 yrittämisen halu;
- 3 vanhempien työn jatkaminen;
- 4 itsenäisyys ja vapaus;
- 5 toimeentulon turvaaminen tai parantaminen;
- 6 työttömyys tai työn puute.

Esimerkiksi 1990-luvun alun taloudellisessa tilanteessa työttömyyden merkitys yrittäjäksi ryhtymisestä selittävänä tekijänä oli ilmeisen korostunut (Järvelä 1991, 133; Niittykangas & Tervo 1993a, 48; Niittykangas & Tervo 1993b, 22). Uusyritysten asiakaskunnasta valtaosalla yrityksen perustamisaikeiden taustalla oli työttömyys tai sen uhka (Aho, Kivimäki & Koski 1995, 105). Työttömyyden ja yritysten kasvun välisestä suhteesta ei kuitenkaan ole voitu esittää yksiselitteisiä tuloksia. Työttömyyden realisoituminen yrittämisenä lisääntyy, kun olosuhteet ovat suotuisat, yrittäjyyden malli alueella on yleinen ja alue tarjoaa hyvät ulkoiset edellytykset yrittämiselle. Osa yrittäjistä näyttää ryhtyvän yrittäjiksi pakon edessä. (Niittykangas & Tervo 1993a, 48; Niittykangas & Tervo 1993b, 16-17.)

Tausta- ja henkilötekijät antavat perustan yrittäjäksi ryhtymiselle. Tilan- tekijät toimivat laukaisijana päätöksentekoprosessissa ja -tilanteessa. Henkilölle syntyy preferenssi ryhtyä yrittäjäksi, jos koetut henkilötekijät ja tilan- tekijät ovat sopivassa suhteessa toisiinsa. Yrittäjäksi ryhtyminen ei ole determinististä seurausta tilanteista, henkilön ominaisuuksista, sosiaalisesta tilanteesta tai mistään muustakaan yksittäisestä seikasta, vaan ne vaikuttavat monimutkaisella tavalla toisiinsa. (Bruch 1986, 25; Huuskonen 1992, 105.) Yrittäjyyskasvatuksen vaikutusta yrittäjyyspäätökseen voi vain arvailla. Niittykangas ja Tervo (1993a, 14-16) ovat muokanneet päätöksentekoa kuvaavan teoreettisen mallin, joka ottaa kaikki perustamiseen liittyvät hyödyt ja haitat mukaan. Sen mukaisesti:

“Potentiaalinen yrittäjä arvottaa tausta- ja henkilötekijöiden perusteella tilan-
netekijöiden muodostamat yrittäjyyden hyödyt ja haitat. Mikäli yrittäjyyden
arvo muodostuu korkeammaksi kuin vaihtoehdoisen asiantilan, henkilö lähtee
yrittäjäksi.” Näin rationaalinen yrittäjäksi ryhtymisen päätös ei useinkaan ole.

Seuraava prosessimalli kuvaa hyvin yrittäjäksi ryhtymistä (kuvio 10).

KUVIO 10 Prosessimalli yrittäjäksi ryhtymisestä (Huuskonen 1992, 107)

Perinteisessä yrittäjyydessä yrittäjyyden perusta oli kotiseudun ja suvun perinteissä. Yrittäjyyden arvot, normit, identiteetti ja kulttuuri oli omaksuttu lapsuudenkodin perintönä. Sattuman kautta yrittäjiksi joutuneilla yrittäjyydessä on kyse pyrkimyksestä luoda uutta elämäntapaa, rikastaa palkkatyön orjuuttamaa elämää ja ansaita enemmän kuin palkkatyössä. Yrittäjyyteen ikään kuin ajautetaan. Tiedostavaan yrittäjyyteen liittyvät usein yrittäjän kriisit – henkilökohtaiset, taloudelliset ja sosiaaliset. (Lindroos 1995, 4-19.)

Omaehtoiselle yrittäjälle yrittäjäksi ryhtyminen on omaehtoinen valinta, eikä työttömyys tai sen uhka ole perustamisen taustalla. Aktiivisille ammattilaisille yrityksen perustaminen on myönteinen mahdollisuus itsensä työllistämiseen. Yrittäjyyteen ajautuneet ammattilaiset pitävät yrittäjyyttä vain väliaikaisena tilana. Vaihtoehdottomat itsensä toteuttajat ovat työttömiä, heille yrittäjyys on ainoa, mutta myönteinen mahdollisuus itsensä työllistämiseen. (Aho ym. 1995, 105-106.)

Yrittäjät voidaankin luokitella heidän yksilöllisten taustojensa mukaan kolmeen ryhmään:

- 1 yrittäjäpersoonallisuudet (yrittäjyys on kaiken aikaa “kiertänyt verissä”);
- 2 kriisiyrittäjät (ratkaisee työllisyyskriisinsä);
- 3 elämäntapayrittäjät (itsensä toteuttajat).

(Koistinen, Salin & Tikka 1987, 66-67; vrt. Jaakkonen, Laamanen ja Brommels 1999, 134-136.)

TAULUKKO 6 Yrittäjä-/yrittäjyystyypit Huuskosen mallin mukaisesti luokiteltuna

Taustatekijät	Henkilötekijät	Tilannetekijät
Perinteinen yrittäjyys	Omaehtoinen yrittäjä Elämäntapayrittäjä Yrittäjäpersoonallisuus	Sattuman kautta yrittäjäksi Tiedostava yrittäjyys Aktiivinen ammattilainen Yrittäjyyteen ajautunut ammattilainen Vaihtoehdoton itsensä toteuttaja Kriisiyrittäjä

Lähde: soveltaen Huuskonen 1992; Lindroos 1995; Aho ym. 1995 & Koistinen ym. 1987.

Maaseutuyrittäjyys edustaa ehkä selvimmin Huuskosen (1992) mallin mukaista perinteistä yrittäjyyttä. Maaseutuyrittäjiksi ryhtyneet viljelijät ovat yleensä ensin pyrkinneet kehittämään maataloustoimintaansa. Vasta kehitystyön epäonnistuttua tai tulosten jäätyä ennakoitua heikommiksi he ovat päättäneet kokeilla ulkopuolista yritystoimintaa. Yrittäjyyspäätöksen tehneet viljelijät kuitenkin harvoin luopuvat kokonaan perinteisestä maanviljelystä. Maanviljelijöiden yritystoiminnalle on tyypillistä erityisesti menekki- ja hintariskien puuttuminen. Tämä juontaa siitä, että maataloutta on tuettu, ohjattu ja rajoitettu lukuisin toimenpitein, mistä syystä maanviljelijöiden päätös ryhtyä ulkopuoliseksi yrittäjäksi onkin usein vaikea. (Akseli (1995, 28.)

2.3.4 Yhteenveto ja päätelmät yrittäjyysaikomuksista ja yrittäjäksi ryhtymisestä

Kukin yksilö omalla kohdallaan tekee yrittäjyyspäätöksen. Päätöksenteko on rajoitetun rationaalista, arvosidonnaista ja oman tietämyksen supistamaa, johon kokemukset ja ympäristö vaikuttavat. Yksilön arvot, asenteet ja motivaatio vaikuttavat yrittäjäksi ryhtymiseen. Yrittäjämysteiset asenteet ovat yrittäjyyden ehto, mutta eivät yksinään sen riittävä syy. Tärkeimpiä motiiveja ryhtyä yrittäjäksi ovat halu riippumattomuuteen, halu ideoita ja taloudelliset motiivit. Taustatekijät, henkilötekijät ja tilannetekijät ovat yhteydessä yrittäjäksi ryhtymiseen. Yrittäjävanhemmat lisäävät yrittäjäksi ryhtymisen todennäköisyyttä. Yrittäjämäiseen malliin voi samaistua myös esikuvien ja viiteryhmien kautta. Yrittäjäksi ryhtyminen voi olla yksi keino myös sosiaaliselle kohoamiselle. Omaehtoiselle yrittäjälle yrittäjäksi ryhtyminen on omaehtoinen valinta, mutta osa yrittäjistä näyttää ryhtyvän yrittäjiksi myös pakon edessä.

Tässä tutkimuksessa itsensä työllistäminen, ammatinharjoittajaksi ryhtyminen, ja yrityksen perustaminen ovat yrittäjäksi ryhtymisen tunnusmerkkejä. Tulevaisuuden yrittäjärooleja -aikomuksia tutkittiin yli 40 yrittäjärooli- ja -aikomusväittämän avulla (osiot G-H, liite 1).

3 KASVATUS JA OPPIMINEN

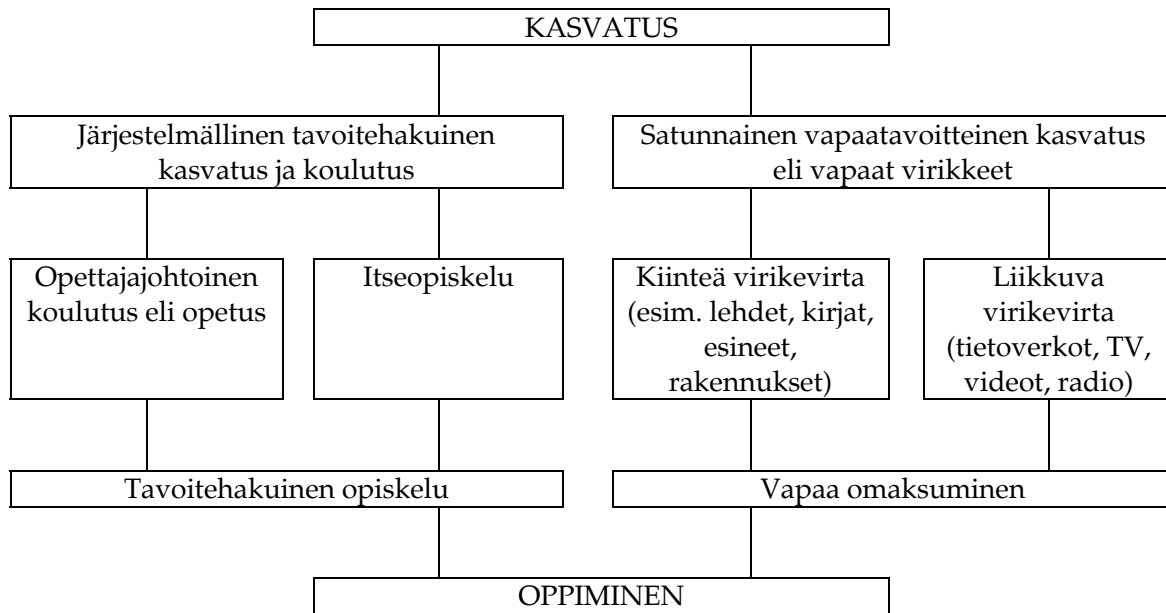
3.1 Kehitys ja kasvu

Kasvu on aineellis-elintoiminnollista kehkeytymistä, mikä ilmenee konkreettisesti fyysisen kehon muotoutumisessa. Kasvuun liittyy läheisesti sielullis-henkisten sekä sisäisten ulottuvuuksien avautuminen ja muotoutuminen. Kehitys on omaehtoisten kasvupyrkimysten ja ympäristön virikkeiden yhteisvaikutusta. (Turunen 1988, 15.)

Ruohotien (1996, 57-63) mukaan ihannetapauksessa yksilön kehittyminen, kasvuprosessi, jatkuu koko työiän ajan. Yksilö kokee, että hänellä on jatkuvasti kehittymismahdollisuuksia työssään. Tietojen ja taitojen nopea vanheneminen on suuri uhka erityisesti korkean koulutuksen hankkineille.

3.2 Kasvatus, koulutus ja opetus

Kasvatus, koulutus ja opetus liittyvät käsitteinä keskeisesti toisiinsa. Näissä kaikissa on kyse vaikuttamisesta yksilöön, oppimisen aikaansaamisesta. Kasvatusta voidaan pitää kaikkein laajimpana käsitteenä. Koironen ja Peltonen (1995, 13) kiteyttävät kasvatuksen, koulutuksen ja opetuksen sekä oppimisen väliset yhteydet seuraavalla tavalla.

KUVIO 11 Kasvatus ja oppiminen (Koiranen & Peltonen 1995, 13)

Kasvatus koostuu järjestelmällisestä tavoitehakuisesta kasvatuksesta eli koulutuksesta ja satunnaisesta kasvatuksesta eli vapaista virikkeistä. Oppimista tapahtuu tavoitehakuisen opiskelun ja vapaan omaksumisen myötä. Opiskelu voi tapahtua opettajajohtoisena koulutuksena eli opetuksena tai itseopiskeluna. Silvennoisen ja Tulkin (1998, 15) mukaan moni voi harrastustarkoituksessa opiskella vuosikymmeniä jotakin asiaa kehittyen itsekseen kiinnostuksen kohteensa kiistattomaksi asiantuntijaksi ilman minkäänlaisia muodollisia todisteita taidoistaan ja tiedoistaan. Silvennoisen (1998, 61) mielestä mielenkiintoinen seikka on se, että suomalaiset yrittäjät ovat perinteisesti olleet suhteellisen alhaisesti koulutettuja. He ovat hankkineet tarvitsemansa tiedot ja taidot koulun ympäristön ulkopuolella menestyen sitten paremmin tai huonommin yrittäjinä. Missä määrin sitten koulua ylipäättään tarvitaan edistettäessä yrittäjyyttä, kun koulun anti yleisesti ottaen on menettänyt merkitystään?

Viljanen (1982, 12) määrittelee kasvatuksen ulkoisena, tietoisena ja tavoitteellisena vaikuttamisena kasvatettavaan. Samoilla linjoilla on jatkanut Heinonen (1989, 70), jonka mukaan kasvatus toteutuu kasvatustapahtumassa kasvattajan yrittäessä saada aikaan muutoksen kasvatettavan persoonallisuudessa opetuksen avulla (vrt. Turunen 1988, 87-95).

Kasvatuksen, koulutuksen ja opetuksen käsitteet liittyvät keskeisesti toisiinsa. Näissä kaikissa on kyse vaikuttamisesta yksilöön. Kasvatusta voidaan pitää kaikkein laajimpana käsitteenä. Opetusta puolestaan tarvitaan sekä kasvatuksen että koulutuksen toteuttamisessa. (Hirsjärvi & Huttunen 1995, 40.) Ihmisen kehitykseen vaikuttaessa kasvatus on siten ns. yläkäsite ja koulutus ja opetus kasvatuksen olennaisia osia. Taulukossa 7 esitetään pelkistettynä kasvatuksen ja koulutuksen erot.

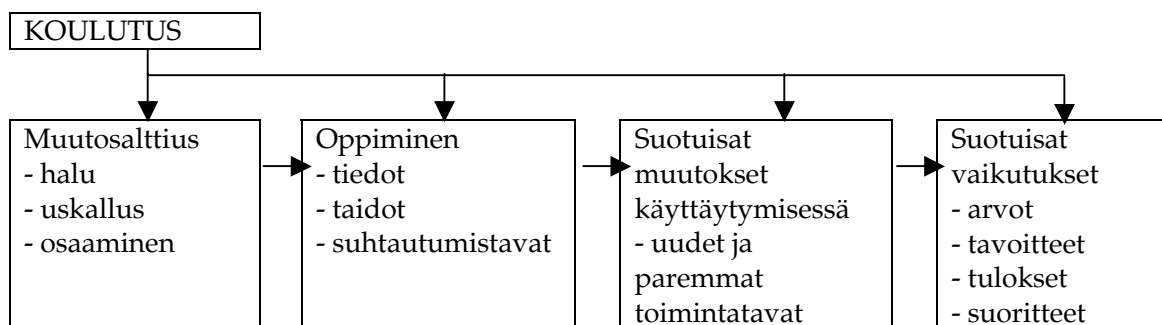

TAULUKKO 7 Kasvatuksen ja koulutuksen erot (Hirsjärvi & Huttunen 1995, 40-41)

Kasvatus	Koulutus
• Pitkäaikaista • Jatkuvaa vaikuttamista • Kokonaisvaltaista • Tavoitteena persoonallisuuden syntyminen	• Periodimaista; koulutuksella alku ja loppu • Organisoitua, järjestelmällistä • Tavoitteisiin tähtäävää • Instituutioissa tapahtuvaa • Ammattipedagogit koulutusta antamassa

Keskeistä koulutuksessa on opettaa tietoja ja kehittää taitoja. Koulutus on siis organisoitua ja institutionalisoitua kasvatusta. Koulutus loppuu ennemmin tai myöhemmin, kasvatus on jatkuvaa ja elinikäistä. Hyyppä (1998) kirjoittaa varastoivasta koulutuksesta tarkoittaen sitä, että koulutus on sijoituspaikka ihmiselle. Varasto on koulumaisessa oppimisessa aina läsnä: olennaisinta on oppilaiden istuminen pulpetissa määrätyn ajan. Oppisisältöjen mahdollisella hyödyllisyydellä ei ole varastoinnin kannalta merkitystä. Kiistatta koulutuksessa oppii aina jotakin odottelun ohessa. Yhtä kiistatonta myös on, että monet asiat voi oppia paremmin ja nopeammin ilman puuduttavaa koulun penkillä istumista. (Hyyppä 1998.) Erilaisten harjoittelujaksojen ja työssäoppimisen lisääntyessä olisi syytä tarkkaan miettiä, mitä on mielekästä oppia työpaikoilla ja mitä kouluissa.

Koulutukselta odotetaan tehokkuutta ja suotuisia vaikutuksia. Hyväkään koulutus ei voi tällaisia vaikutuksia kuitenkaan aiheuttaa ellei koulutuksella ole vaikutusta inhimilliseen toimintaan. Koulutus ei voi kuitenkaan muuttaa toista ihmistä. Koulutuksen tehtävänä on lisätä havaintoa muutostarpeesta ja mahdollisuutta muutokseen. Oppiminen puolestaan on inhimillisen muutoksen lähtökohta. Ellei mitään opita, mikään ei myöskään muutu. (Seppänen 1992, 187-197.) Kuviossa 12 havainnollistetaan mekanismia, jonka läpikäytyään koulutus voi olla tehokasta.

KUVIO 12 Tehokkaan koulutuksen mekanismi (Seppänen 1992, 186)

Kari (1986) toteaa, että mahdotonta erottaa kasvatusta ja opetusta toisistaan. Hirsjärvi ja Huttunen (1995, 41) määrittelevät opettamisen oppimisen ohjaukseksi. Koironen ja Peltonen (1995, 12) tiivistävät opetuksen ytimiksi oppimismahdollisuuksien luomisen, oppimaan innostamisen, oppimisen esteiden

poistamisen, ohjaamisen etsimään, epäilemään ja kyselemään sekä ympäristön ja sen muutosten vaikutuksen oppimisen edistämiseksi. Kasvatuksen kanssa yhteistä opetuksella on myös vuorovaikutus. Koron (1994, 104) mukaan on perusteltua erottaa käsitteellisesti opetus ja opettaminen toisistaan (vrt. Aho, 1997, 24). Tällöin opetus muodostuu varsinaisesta opettamisesta ja koulun muusta toiminnasta.

3.2.1 Kasvatus yleissivistävän koulutuksen opetussuunnitelmien valossa

Vuoden 1925 maalaiskansakoulun opetussuunnitelmakomitean mukaan työ oli luonnollinen osa elämää. Koulun työkasvatus ohjasi myös kotien työtä, mutta työn runko oli kotien työssä, johon oppilaat pyrittiin kiinnittämään. (Rinne 1984, 288-333.) Vuoden 1952 komiteassa työhön kasvattaminen nähtiin välineenä kasvatukselle kansanvaltaan. Työ oli luonteenkasvatuksen ja sosiaalistamisen väline. Työ muodostui koulun sisäisen "pienoisyhteiskunnan" toiminnoiksi, joiden uskottiin siirtyvän (transferoituvan) todellisuuteen. (Komitea II/1952.) Vuoden 1970 komitealla työkasvatuksen asema oli heikko. Yhteydet koulun ulkopuoliseen työhön olivat entistä vähäisemmät. Uusina ajatuksina komitea esitti ammatinvalinnanohjausta, opinto-ohjausta ja käsitöissä työturvallisuutta. Luovan työn idea kohotettiin esiin. Samalla korostettiin kriittistä asennetta työhön ja sen tuloksiin.

Kodin ja koulun kasvatuksellisesta merkityksestä maalaiskansakoulun opetussuunnitelmakomitea 1925 totesi, että koulujen on pyrittävä saamaan kotien hyväksyminen. Kotiseutuopetus muodostui tämän hyväksymisen hankinnassa keskeiseksi. Sisäisen keskustelun jälkeen komitea hyväksyi koulun tehtäväksi myös ohjata koteja. (Rinne 1984, 288-333.) Varsinaisen kansakoulun opetussuunnitelmakomitean näkemys oli liittää kodit osaksi isänmaata. Koulu voi myös ohjata koteja, jos kodin kasvatuksessa ilmeni selviä epäkohtia. Perheenjäseneksi kasvattaminen oli välivaihe sosialisatioprosessissa. (Komitea II/1952.)

Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean lähtökohta oli *kasvattaa koko maailman humaaneja jäseniä*. Kodista oli siirrytty isänmaan kautta maailmaan. POPS:n (Peruskoulun opetussuunnitelma) mukaan kodilla oli viime kädessä vastuu lapsen kasvattamisesta, ja oli väärin siirtää tämä vastuu koululle. Olisi-kin lisättävä huomattavasti kotien ratkaisuvalltaa kouluasioissa. Kerhotoiminnan elvyttäminen, opinto-ohjaajien palkkaaminen, kirjallisten yhteyksien lisääminen sekä opettajien vastaanottotunnit olivat keinoja parantaa kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Kiintoisin uusi ajatus vuoden 1970 komitealla oli kodin ja koulun *hedelmällisen ristiriidan idea*.

Vuoden 1925 komitea katsoi, ettei *demokratiakasvatus* kuulu tuon aikakauden oppivelvollisuusikäisille. Oppilaille ei annettu subjekteina mahdollisuutta vaikuttaa oppimisjärjestelyihin. (Rinne 1984, 288-333.) Vuoden 1952 komitean voimakkain päämäärä oli *kasvatus kansanvaltaisuuteen*, ja tätä kautta demokratiakasvatus sai koulussa keskeisen aseman. Vastuukasvatus oli keskeinen sosialisatiion väline. Ryhmätyö, erilliset luokkatunnit, ajatukset Social Studies-tyyppisistä oppiaineista jne. muokattiin menetelmiksi toteuttaa sosialisatio.

(Komitea II/1952.)

Vuoden 1970 komitea korosti selvästi aikaisempia komiteoita enemmän ihmisen vastuuta koko maailmasta ja sen kehittämistä. Vallitseva, legitimoiva tapakasvatus tuomittiin. Koulusta haluttiin muokata demokraattinen yhteisö, jossa kaikkien oli noudatettava yhteisiä päätöksiä riippumatta asemasta.. Tärkein ero edellisiin komiteoihin nähden oli ehkä kuitenkin se, että *oppilaita haluttiin kuunnella subjekteina, oman demokratiansa ohjaajina entistä enemmän.*

Rinteen (1984, 318) mukaan kansainvälisyyskasvatuksessa vuoden 1925 komitean painopiste oli kotiseudussa. Isänmaallisuus ja kotiseuturakkaus sekä maahenki olivat keskeisesti esillä. Kansainvälisyydestä ei juuri puhuttu. Venäjstä irtautuminen ja kansalaissota aiheuttivat isänmaallisen nationalismin korostumisen sekä rauhankasvatuksen torjumisen. Vuoden 1952 komiteassa *kotiseutu vaihtui Isänmaahan, kansalaisuuteen.* Komitea korosti myös luottamussuhteiden merkitystä eri kansojen välillä, erityisesti naapurimaiden. Sotien syitä ei vaadittu esitettäväksi. Vuoden 1970 komiteassa *isänmaa vaihtui maailmaan.* Vastuu perheestä ja lähimmäisestä muuttui *vastuuksi kaikista ihmisistä.* Tavoitteeksi kohosi rauhantahtoinen, solidaarinen kansalainen, jolle tärkeitä olivat ennen muuta kaikki heikommassa asemassa olevat ihmiset ja kansat.

Vuoden 1985 opetussuunnitelmaperusteiden uudistamisessa pyrittiin huolehtimaan lapsen ja nuoren *kokonaispersoonallisuudesta* ja haluttiin nähdä hänet *yksilönä.* Koulutuksessa tulisi nähdä jokaisen mahdollisuudet kehittyä ja oppia. Erityisopetuksen järjestäminen tuli myös kunnille pakolliseksi. Yhteiskunnan ja koulutuksen vuorovaikutukseen liittyivät myös oleellisesti *koulutuksen ja työelämän yhteydet sekä ammatinvalinta.* Jatko-opintokelpoisuuden osalta keskeiseksi koulutuspoliittiseksi tavoitteeksi hyväksyttiin se, että *jokaisella peruskoulun suorittaneella pitäisi olla jatkokoulutuspaikka* keskiasteen koulussa. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985, 10-14.)

Elinympäristön ja luonnonsuojelun kannalta tarpeellisten valmiuksien kehittäminen liittyi koulun antamaan ympäristökasvatukseen, joka merkitsi eri oppiaineiden ja erilaisten kasvatuksessa saatujen kokemusten yhteensovittamista. *Kansainvälisyyskasvatus* oli oppilaiden kasvattamista *maailmanlaajuista yhteisvastuuta* aktiivisesti kantaviksi kansalaisiksi. Kansainvälisyyskasvatus oli koulun *oikean kasvatuksen* keskeinen osa. Sukupuolten välisellä tasa-arvolla taas ymmärrettiin ihmisten samanarvoisuutta yksilöinä perheessä, työssä ja julkisessa elämässä.

Voimassa olevan vuoden 1994 perusopetuksen opetussuunnitelmauudistuksessa *kasvatus- ja opetustyön* päämääränä on edistää *oppilaittensa persoonallisuuden kaikinpuolista kehittymistä,* tukea jatko-opintojen ja ammatinvalinnan kannalta tarpeellisten valmiuksien saavuttamista sekä luoda edellytykset suotuisalle sosiaaliselle kasvulle ja yhteistyössä ottamalla huomioon oppilaiden yksilölliset erot. Ensimmäisen kerran mainitaan vuoden 1994 OPS:n perusteissa, että peruskoulun tehtävänä on kehittää oppilaiden *teknologian ymmärtämiseen* ja käyttöön liittyviä valmiuksia. *Yrittäjyyden osa-alue* tuli myös ensimmäisen kerran esille yhtenä opetuskokonaisuutena.

Lukion vuoden 1985 opetussuunnitelmaperusteet määrittivät lukiossa

annettavan yleissivistävän opetuksen tavoitteet siten, että sen tulee pyrkiä *kasvattamaan tasapainoisia, hyväkuntoisia, vastuuntuntoisia, itsenäisiä, luovia, yhteistyökykyisiä, ja rauhantahtoisia ihmisiä ja yhteiskunnan jäseniä. Lukion tuli vuoden 1985 uuden lukiolain mukaan jatkaa peruskoulun kasvatustehtävää.* Lukioissa on ollut käytössä vuoden 1982 jälkeen ns. kurssimuotoisuus eli kaikissa oppiaineissa oppimäärät muodostuivat kurseista, joiden pituus on noin 38 tuntia. (Lukion opetussuunnitelmaperusteet 1985, 9-16.)

Vuoden 1994 uusien lukion opetussuunnitelmaperusteiden osalta noudatellaan hyvin paljon perusopetuksen uudistamisessa todettuja asioita. Lukio-koulutuksen ja -kasvatuksen keskeisenä tavoitteena on:

- 1 Tukea opiskelijoiden kasvamista hyviksi, tasapainoisiksi, ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi;
- 2 Antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten, sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä
- 3 Tukea opiskelijoiden edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen elämänsä aikana.

(Lahtinen ym. 1999, 90-91.)

Yrittäjäyyskasvatus mainitaan v. 1994 myös ensimmäisen kerran lukion opetussuunnitelman perusteissa (1994, 8-9). Lukiossa yrittäjäyys painottuu yritteliäisyyteen, omatoimisuuteen, itsenäiseen työskentelyyn ja vastuuntuntoon omista asioista. Lukio-opintojen tarkoituksena on tukea oppilaiden omaa aloitteellisuutta ja aktiivisuutta ja siten kehittää valmiuksia kohti yrittäjäyttä.

3.2.2 Kasvatus ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien valossa

Ammatillinen koulutus on hyvin vanhaa, jos otetaan huomioon ammatillinen koulutus ammattikuntalaitoksena tai vielä sitäkin vanhempi koulutus eli ammattiin oppiminen. Ensimmäiset ammatilliset oppilaitokset perustettiin Suomeen jo 1700-luvulla. Seuraavana vuosisatana ammattikoululaitos laajeni huomattavasti. Kouluja sekä ensimmäisiä opistoja perustettiin ympäri maata. Vanhoja koulumuotoja (käsityöläiskoulut) lakkautettiin 1900-luvun alussa. Tilalle tulivat uudet ammattikoulut. Vuonna 1939 ammattikouluille annettiin valtionapu ja näin syntyivät valtion ylläpitämät yleiset ammattikoulut, joiden rinnalla oli yksityisten ylläpitämät erikoisammattikoulut. Keskusammattikouluja alettiin perustaa 1940-luvulla. Ammattikoulut kehittyivät oman ammatialansa piirissä ja kukin koulutus kuului oman alansa hallinnon piiriin. Koulutuksessa työllä oli keskeinen merkitys, kasvatukseen ei niinkään kiinnitetty huomiota. Tarkoituksena oli saada teollisuuteen hyviä ammatti-ihmisiä, jotka osaavat sen alan työn, johon heidät oli koulutettu. Koulutuksellista hajaannusta jatkui aina 1960-luvun lopulle saakka. Tällöin alettiin ammatillista koulutusta siirtää v. 1968 perustetun ammattikasvatushallituksen alaisuuteen. (Malinen 1977, Nurmi 1981.)

Lahtinen (1999, 15-20) toteaa myös, että ammatillinen koulutus muotoutui merkittäväksi instituutioksi Suomessa vasta 1970-luvulta lähtien. Aina 1960-luvulle saakka ammatillinen koulutus kuului monen ministeriön alaisuuteen.

Koulutuksen luonteeseen kuului seuraavia ulottuvuuksia: maan teollistumisen ja työelämän nopea tekninen kehitys, sotien jälkeisen yhteiskunnan muotoutuminen ja yhteiskunnalliset rakenteet sekä koulutuksen rakentaminen vahvasti koulujen varaan. *Opitun soveltaminen käytäntöön jäi varsin lyhyeksi, sattumanvaraiseksikin.*

Ammatillisen koulutuksen hallinnollisen keskittämisen jälkeen ammattikasvatushallitus antoi kouluille ohjeet ja suositukset opetussuunnitelmien laadintaa varten. Opetussuunnitelmissa erottui yleensä *teoriaopetus ja työnopetus*. Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmauudistus alkoi varsinaisesti jo 1960-luvulla, jolloin Koulurakennekomitea (1967) alkoi työskennellä. Paine uudistukseen kasvoi ja vuonna 1974 valtioneuvosto teki periaatepäätöksen keskiasteen koulu-uudistuksesta asettaen 14 toimikuntaa uudistamaan opetussuunnitelmia. Suurin osa yhteisiä opetussuunnitelmia valmistuikin vuonna 1977, jolloin saatiin keskiasteen koulutusta varten ensimmäiset yhteiset opetussuunnitelmat. Mietinnöissä esitettiin ensimmäistä kertaa ammattikoulujen opetussuunnitelmaan *kasvatuksen kannalta tärkeitä oppilaanohjausta*. Peruskoulusta poiketen ammattikoulujen puolella puhuttiin oppilaanohjauksesta opinto-ohjauksen sijaan. (Malinen 1977, Nurmi 1981.)

Keskiasteen oppilaanohjaus- ja valintatoimikunnan mietinnön (Anon, 1982) mukaan ammatillisten koulujen oppilaanohjauksen tavoitteet jaettiin kasvatuksellisiin, opetuksellisiin ja uranvalintaohjauksellisiin. *Kasvatuksellisen ohjauksen tavoitteet* olivat seuraavat:

- 1 Oppilas tuntee kuuluvansa kouluyhteisöön ja osaa käyttää hyväkseen koulun toiminnallisia palveluja;
- 2 Oppilas tietää, mitkä tehtävät, oikeudet ja velvollisuudet hänellä on työyhteisön ja yhteiskunnan jäsenenä.

Voitaneen olettaa, että koko ammatillisen koulutuksen pitkän historian aikana on jonkinlaista kasvatuksellistakin oppilaanohjausta ollut. Lähinnä työaineissa on ollut ainesta, joka voidaan katsoa kuuluvan kasvatukselliseen ohjaukseen. Kisälli varmasti sai tietää, mitkä tehtävät ja oikeudet hänellä oli työyhteisön ja yhteiskunnan jäsenenä. Kasvatuksellista ohjausta antoivat ammatillisissa oppilaitoksissa myös kanslistit, vapaa-aikakuraattorit, yhdysopettajat, luokanvalvojat ja koulukuraattorit. (Nurmi 1981.)

Koko keskiasteen koulutus, jolla siis tarkoitettiin peruskoulun jälkeistä koulutusta (lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus) uudistettiin 1980-luvulla. Keskiasteen koulunuudistus muutti ammatillisen koulujärjestelmän rakennetta, opetuksen sisältöä, opiskelutapaa ja koulukseen hakeutumista. Entiset noin 650 erillistä opintolinjaa yhdistettiin laaja-alaisiksi kokonaisuuksiksi, joita kutsuttiin peruslinjoiksi. Peruslinjoja muodostettiin 25 ja sen lisäksi muodostettiin yli 30 erillistä opintolinjaa sekä ylioppilaspohjaisia opintolinjoja. Peruslinjat uudistettiin vuosien 1982 ja 1988 välisenä aikana. Keskiasteen koulutukseen haettiin (haetaan edelleen) ns. yhteishaun kautta. (Näreaho ym. 1986, 1-9.)

Ammatillisista oppilaitoksista annettu laki (487/87) ilmaisi laajasti ammatillisen koulutuksen *kasvatustehtävän ja yleiset päämäärät*. Lain ja sen perusteella

vuosina 1995 ja 1996 käyttöön otettujen toisen asteen koulutuksen valtakunnallisten opetussuunnitelmien mukaan ammatillisen koulutuksen tavoitteena oli *peruskoulun ja lukion kasvatustehtävää jatkaen* antaa yhteiskunnan ja työelämän sekä niiden kehittymisen edellyttämiä ammattitaidon saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi sekä jatko-opintojen harjoittamiseksi tarpeellisia valmiuksia. Keskeisinä asioina mainittiin myös *persoonallisuuden kehittäminen*, luonnon suojeleminen, kansallisen kulttuurin vaaliminen sukupuolten välinen tasa-arvo, kansainvälisyys ja *yrittäjyyteen sekä yritystoimintaan perehdyttäminen*. *Työllä oli ihmiselle keskeinen merkitys. Työssä oppiminen*, osallistuminen työn kehittämiseen ja tuotekehittelyyn vaativat aloitteellisuutta ja luovuutta. Nuoren kasvun ja kehityksen tukeminen oli myös ammatillisen koulutuksen tehtävä. (Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmauudistus 1994, 12-23.)

Tällä hetkellä voimassa olevaan ammatilliseen peruskoulutukseen kuuluu yhä enemmän opiskelua työpaikalla. Sitä kutsutaankin *työssäoppimiseksi* erotuksena aikaisemmasta työharjoittelusta. Uudella käsitteellä on haluttu korostaa opiskelun muuttuvaa luonnetta ammatillisessa koulutuksessa. Työssä oppiminen on oppilaitoksesta työpaikalle siirrettyä, opetussuunnitelman mukaista tavoitteellista oppimaista, jota koulutuksen järjestäjä ja työpaikan edustajat ohjaavat ja arvioivat yhdessä. Koulutuksen ja työelämän on limittädyttävä ja vuoroteltava nykyistä enemmän ihmisen elämässä. Tavoitteena on lisätä kaikilla koulutusaloilla työssäoppimista sekä *työelämätaitoja, yrittäjyyttä ja valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen*. Kun uudet tutkinnot asteittain uudistettiin vuosina 1999-2001, kaikkiin ammatillisina peruskoulutuksena suoritettaviin tutkintoihin sisällytettiin 20 opintoviikon laajuinen työssäoppimisjakso. (Lahtinen ym. 1999, 142.)

3.3 Oppimisnäkemykset ja oppiminen

3.3.1 Yleistä

Vakiintunut, joskin liian suppea tapa ajatella on, että oppiminen on uusien tietojen ja taitojen omaksumista. Kyseinen näkemys oppimisesta on puutteellinen, koska tällöin voidaan saada muodostetuksi vain operatiivista toimintaa, mikä ei riitä muutoksen mukana pysymiseen. Omien ennakkokäsitysten ja luulojen kyseenalaistaminen on oppimisen edellytys. (Manka 1999, 93.) Asenteiden omaksumisen korostaminen on tärkeää myös yrittäjyyskasvatuksen kannalta. Uudistava oppiminen perustuu kriittiselle reflektiolle, jonka tuloksena on kokonaisvaltainen, eriytynyt ja sisäistetty ymmärrys omasta kokemuksesta uudellisessa toimintaympäristössä (Ruohotie 1998, 14).

Oppiminen ryhmitellään formaaliin, nonformaaliin ja informaaliin oppimiseen. Formaali oppimisella tai kasvatuksella tarkoitetaan hierarkkisesti rakentuvaa järjestelmää aina esi- ja peruskoulusta yliopistoon saakka. Formaali oppiminen etenee ajallisesti "alhaalta ylöspäin". Formaali kasvatusta on "koulu- maista" tähdäten tutkintoon tai päättötodistukseen. Nonformaali kasvatusta mää-

rittäytyy puolestaan formaalin kasvatuksen kautta sijoittuen muodollisen koulutusjärjestelmän ja sen tutkintohierarkian ulkopuolelle. Erilaiset koulun ulkopuoliset järjestöt, harrastusryhmät, kurssit, harrastusopinnot ja henkilöstökoulutus kuuluvat nonformaaliin kasvatukseen. Informaaliin oppimiseen kuuluvat kaikki eliniän kestävät prosessit, joiden kautta yksilö omaksuu tietoja, taitoja, mielipiteitä, arvoja ja asenteita. (Silvennoinen 1998, 65-68.)

Elinikäisessä oppimisessa on Silvennoisen (1998, 63) mukaan kysymys monentyyppisten tietojen, taitojen ja valmiuksien imeytymisestä ja kasautumisesta ihmiseen. Elinikäisessä oppimisessa voidaan nähdä seuraavat kaksi eri näkökulmaa:

- 1 Metaoppiminen, joka juontaa juurensa piilo-opetussuunnitelmatutkimukseen viittaen huomaamattomaan, ei-tarkoitettuun oppimiseen.
- 2 Merkittävinä oppimiskokemuksina puolestaan voidaan pitää sellaisia, jotka ohjaavat ihmisen elämäntulkua ja muovaavat, muuttavat tai vahvistavat, hänen identiteettiään.

3.3.2 Oppimisenäkemykset

Oppimisenäkemykset ovat seurausta vallitsevasta tiedonkäsityksestä ja ihmiskäsityksestä. Rauste-von Wrightin ja von Wrightin (1997) mukaan oppimisenäkemyksellä tarkoitetaan oppimisprosessin luonteesta tehtäviä perusolettamuksia. Erilaisten oppimiskäsitysten edustamalla näkemyksillä on opetuksen kautta vaikutusta opiskelijaan (Lahtinen 1983, 4). Oppimiskäsitykset ovat opetustyössä yhteydessä siihen, millaisia tottumuksia, asenteita tai arvoja pidetään oikeina, näin ollen opettajan oppimiskäsityksellä voi olla vaikutusta siihen, mitä opiskelija oppii (Laakkonen 1996, 22).

Vallitsevat oppimisenäkemykset ovat tehneet Aarnion, Helakorven ja Luopajarven (1991, 132) mukaan suomalaisista ulkoa ohjautuvia, lähinnä mekaaniseen tiedon tallentamiseen ja toistamiseen pystyviä. Oman ajattelukyvyyn kehittyminen on jäänyt taka-alalle. Mikäli edellinen väite pitää paikkansa, oppimisenäkemyksien toteuttaminen käytännön opetustyössä on tehnyt paljon hallaa yrittäjyydelle. Ulkoaohjautuvuus ja yrittäjäisyys ovat pitkälti vastakkaisia piirteitä. Vallitseva piirre opetuksessa näyttää edelleenkin olevan, että oppimista tapahtuu parhaiten opettajan ollessa aktiivinen ja hallitseva osapuoli. Yrittäjäyyskasvatuksen kannalta suotuisat oppimisenäkemykset näyttävät nousseet esiin viime vuosina. Käytännön opetustyössä perinteet voivat kuitenkin olla syvällä, niin opettajien kuin oppijoidenkin keskuudessa.

Rauste-von Wright ja von Wright (1997, 147) jakavat oppimiskäsitykset ensinnäkin empiristis-behavioristisiin ja kognitiivis-konstruktivisiin. Rinnalle he nimeävät kokemuksellisen oppimisen merkitystä korostavan humanistisen oppimiskäsityksen ja activityteoriaan kytkeytyvän oppimiskäsityksen. Nämä kaksi viimeksi mainittua teoriaa ovat pitkälti sopusoinnussa yleisen konstruktivistisen käsityksen kanssa.

Patrikainen ja Myller (1997, 194) hahmottavat tiedon-, ihmis- ja oppimiskäsitykseen liittyviä dimensionaalisia ulottuvuuksia taulukon 8 mukaisesti.

TAULUKKO 8 Ihmiskäsityksen, tiedonkäsityksen ja oppimiskäsityksen dimensiot Patrikaisen (1997) mukaan (Patrikainen & Myller 1997, 194)

Ihmiskäsitys	Teknokraattinen - etäisyys, epäempaattisuus	Humanistinen - läheisyys, empaattisuus
Tiedonkäsitys	Objektivistinen - absoluuttisuus	Konstruktivistinen - suhteellisuus
Opetus- ja oppimiskäsitys	Behavioristinen - tiedon siirto ja kontrolli	Kognitiivinen - tietämyksen konstruoinnin ohjaaminen

Epistemologinen tieto maailmasta voidaan objektivismiin mukaan opettaa ja oppia absoluuttisena. Konstruktivistinen tiedonkäsitys puolestaan lähtee siitä, että jokainen tekee maailmasta omat tulkintansa konstruoiden siten omat tietämysrakenteensa. Objektivistiseen tiedonkäsitykseen kytkeytyvän behavioristisen oppimiskäsityksen mukaan tieto on sellaisenaan tai pieniin osiin paloiteltuna siirrettävissä oppijan tajuntaan. Kognitivismiin mukaan opetuksessa sen sijaan on tärkeintä auttaa opiskelijaa itse rakentamaan omat ajattelumallinsa ja strategiansa oppia uutta tietoa. (Patrikainen 1997, 86.)

Teknokraattis-objektivistis-behavioristiseen opettajuuteen liittyy näkemys, jonka mukaan oppilaalle voidaan määritellä merkityksellinen tieto ja opetuksessa on olemassa keinot siirtää objektiivinen tieto oppilaille. Humanistis-kognitiivis-konstruktivisessa opettajuudessa puolestaan korostuu käsitys, jonka mukaan opiskelija konstruoi tietämystään itselleen merkityksellisen tiedon avulla.

Opetukseen yleensä voidaan nähdä vaikuttavan monta teoriaa, jotka nojaavat erilaisille oppimisenäkemyksille. Seuraavassa esitellään niistä muutamia pääpiirteissään.

3.3.2.1 Behavioristinen oppimisenäkemys

Behavioristien oppimiskäsitys syntyi psykologisena suuntauksena 1910-luvun Yhdysvalloissa. Käsitys juontaa juurensa venäläisen tutkijan Ivan Pavlovin tutkimuksesta 1800-luvun lopulta. Pavlov tutki ehdollisia refleksejä (vrt. Hilgard & Bower, 1966). Behaviorismin kehitys voidaan jakaa ajallisesti kolmeen vaiheeseen: klassiseen behaviorismiin (n. 1910-1930), neobehaviorismiin (n. 1930-1950) ja nykyaikaiseen behaviorismiin (Miettinen 1984, 36).

Klassinen behaviorismi otti tavoitteekseen sen, että psykologia saataisiin luonnontieteiden joukkoon. Ihmisen ja eläimen käyttäytymisessä ei nähty eroa. Teoreettisena päämääränä oli käyttäytymisen ennustaminen ja kontrolli. Pää-tutkimusmenetelmänä oli eläimillä suoritettavat laboratoriokokeet. Neobehaviorismi ei kokonaan hylännyt tietoisuutta. Se vain katsoi, ettei sitä voida objektiivisesti tutkia. Hull (1884-1952) ja Tolman (1886-1959) lisäsivät ärsyke-reaktioketjuun väliin tulevia osatekijöitä (vietti, perinnöllisyys, aikaisempi oppiminen jne.), jotka katsottiin selittäviksi rakenteiksi. Nykyaikaisen behaviorismin merkittäviä vaikuttajia olivat Burrhus, Frederich Skinner (1904-1990) ja Bandura (1924-). Skinnerin radikaalibehaviorismi pitäytyy myös klassisen ja neobehaviorismin

viorismin perusajatuksissa. Hän peräänkuulutti tieteellisen käyttäytymisen teknologian kehittämistä. (Kyrö 1997, 168-170.)

Behaviorismi yleisesti ottaen tarkasteli oppijaa kohteena, joka passiivisena reagoi erilaisiin ärsykkeisiin. Onnistuminen oli mitattavissa määrällisinä reaktioina. Kehityksen kuluessa behaviorismin näkemykset monipuolistuivat. Banduran kehittämä sosiaalisen oppimisen malli tarkasteli jo tietoisuutta monipuolisesti ja oli askel kognitiiviseen suuntaan. Se edustaa rajanvetoa näiden kahden näkemyksen välillä.

3.3.2.2 Kognitiivinen oppimisnäkemys

Kognitiivisen suuntauksen uranuurtajia ovat Vygotsky (1978), Ausubel (et al 1978), Piaget ja Bruner. Suuntaus korostaa opiskelijan havaintoja omien tietojensa riittämättömyydestä oppimisen lähtökohtana. Perusajatuksena on siis se, että ihminen oppii uutta liittämällä sen olemassa oleviin tietoihinsa ja taitoihinsa (Kohonen & Leppilampi 1994).

Vaherva ja Ekola (1986, 32) toteavat kognitiivisen paradigman korostavan ajattelun ja ymmärtämisen keskeistä merkitystä oppimistapahtumassa. Keskeinen lähtökohta oppimiselle muodostuu oppijan havaitessa aikaisemmat tietonsa riittämättömiksi tai ristiriitaisiksi uuden tiedon kanssa tai uudessa tilanteessa. Opettaja toimii ikään kuin konsulttina, joka avustaa opiskelijoita testaamaan erilaisia oletuksia ja toimii ratkaisujen vahvistajana. Toisaalta opettajalla on johtava asema oppimistapahtumassa. Kognitiivisessa opetusmallissa opetus yksilöllistetään niin pitkälle kuin mahdollista. Opiskelija oppii paljon kokemuksellisesti ja osa kokemuksellisesta oppimisesta perustuu havainnointiin. (Aho 1989, 32; Vaherva & Ekola 1986, 32-35.) Kuusinen ja Korkiakangas (1993, 48, 59) toteavat kognitiivisen oppimiskäsityksen ytimen olevan siinä, että oppimisen ilmiöiden ymmärtämisessä kaikkein keskeisimpänä pidetään oppijan omaa aktiivista toimintaa hänen oppiessaan uutta. Kognitiivinen oppimiskäsitys asettaa oppilaan oppimistapahtumassa tärkeimpään rooliin.

Kognitiivisessa oppimisnäkemyksessä oppiminen on kokonaisvaltaista ja aktiivista sisäisten mallien muodostamista. Opiskelija rakentaa kuvaa maailmastaan suhteuttaen ja sulauttaen uuden aineksen aikaisempaan tietorakenteeseen. Täydellinen oppimisprosessi sisältää motivoitumisen orientoitumisen, sisäistämisen, ulkoistamisen, arvioinnin ja kontrollin. Tärkeimmät tekijät opetuksessa ovat opetustavoite, opetussisältö ja opetusmenetelmä. Opetuksen sisäiset tekijät on asetettava ulkoisten tekijöiden edelle. (Engeström 1988; vrt. von Wehrt 1995, 8; Kurtakko 1991, 5; Holappa 1996, 109.)

3.3.2.3 Konstruktivistinen oppimisnäkemys

Konstruktivismiin taustalla on joukko oppimisteorioita, jotka perustuvat yhteisiin teoreettisiin lähtökohtiin. Sen perustana ovat konstruktivistinen tietenteoria ja kognitiivinen psykologia. Kant, Piaget ja Baldwin (Sahlberg & Leppilampi 1994) edustivat konstruktivismiin perusajatuksia ja nykyään sen suosio on

merkki niistä vaikeuksista, joihin uskomus oppimisesta valmiiden mallien siirtämisenä on johtanut.

Konstruktivismissa yhdistyvät tämän vuosisadan kasvatusideat: Deweyn toiminnallisuus, Piaget'n oppijalähtöinen ja yksilöllinen oppiminen ja Vygotskyn oppimistilanteen sosiaalisuus sekä Kerchesteinerin työkouluidea. Nykyisen konstruktivismiin pohjautuvan oppimiskäsityksen piirteet voidaan tiivistää seuraavasti:

- 1 Oppija on aktiivinen toimija.
- 2 Oppiminen on omakohtaista maailmankuvan rakentamista.
- 3 Oppiminen on kehittyvä, dynaaminen prosessi.
- 4 Oppimista tapahtuu eri tilanteissa ja eri tavoin – ei vain koulussa.
- 5 Oppiminen on ongelmakeskeistä ja kokonaisvaltaista.
- 6 Oppiminen on sosiaalinen tapahtuma.
- 7 Oppimistuloksia arvioidaan monipuolisesti.
- 8 Oppimisessa kehitetään oppijan eri puolia yksilöllisesti.
- 9 Oppimisen ohjaus on kannustavaa ja motivoivaa.
- 10 Oppimisessa hyödynnetään uutta teknologiaa.
- 11 Oppimisessa korostuu kokemuksellisuus.

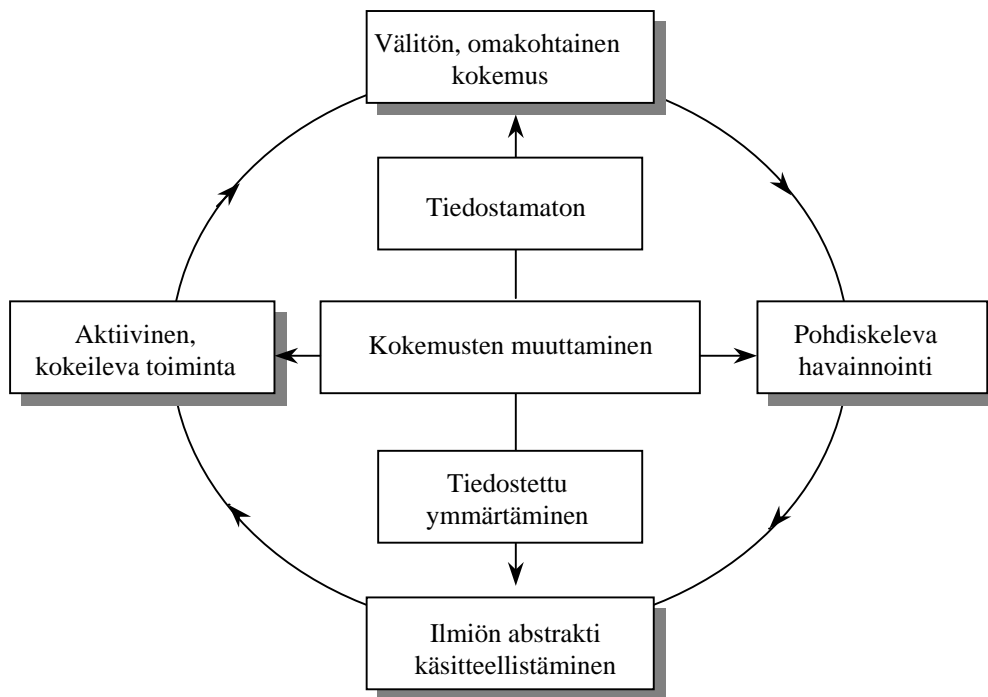
(Helakorpi 1999, 382 – 383.)

3.3.2.4 Kokemuksellinen oppiminen

Kokemuksellisessa oppimisessa korostuu aktiivinen prosessi, ei niinkään oppimisen lopputuotos. Mallin taustalla ovat Kurt Lewinin (vrt. Sahlberg & Leppilampi 1994) organisaation kehittämiseen laadittu toimintatutkimusmalli, John Dewey'n (1992) tekemällä oppimisen painotukset ja Jean Piaget'n (vrt. Sahlberg & Leppilampi 1994) kehitysmalli. Oppiminen nähdään tiedon luomisen yhteistoiminnallisena prosessina, joka siten tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön ja oman itsen kanssa.

David Kolbin (1984) yhdessä David Huntin kanssa laatiman kokemuksellisen oppimisen mallissa (kuvio 13) on kaksi oppimisen ulottuvuutta, tiedostamaton ja tiedostettu ymmärtäminen sekä niihin liittyen neljä vaihetta, jotka painottavat oppimista eri tavoin. Välitön omakohtainen kokemus luo perustan oppimiselle.

Kokemuksellisen oppimisen mallin mukaan oppiminen nähdään kehämäisinä sykleinä, joiden pituudet vaihtelevat huomattavasti. Oppimistapahtuma on täten jatkuvasti kehittyvä ja syvenevä prosessi, jossa oppijan omat tiedot ja taidot ovat ratkaisevassa asemassa. Tämä tarttumapinta vaikuttaa yhdessä oppimisympäristön kanssa siihen, millainen valikoiva tarkkaavaisuus (vrt. Raustevon Wright & von Wright 1994) oppijalla kulloinkin on. Oppimisen syklisyys käy ilmi seuraavasta Kolbin (1984) esittämästä kokemuksellisen oppimisen mallista.

KUVIO 13 Kokemuksellisen oppimisen malli (Kolb 1984, 21)

3.3.2.5 Yhteistoiminnallinen oppiminen

Yhteistoiminnallisuus on (vrt. Ellis & Feldman 1994) oppimisen itsenäistymistä ja vapautumista tukeva sosiaalinen rakennelma. Yhdessä oppimisella, toisten auttamisella ja toisilta oppimisella pyritään sosiaaliseen tuotokseen, jossa valitsevinä piirteinä ovat avoimuus, dynaamisuus, ryhmäkeskustelut ja yhteinen prosessointi.

Yhteistoiminnallisen oppimisen juuret ovat oppimisen psykologiassa, sosialisatiopsykologiassa sekä muiden muassa Deweyn (1957) kasvatustieteessä. Yhteistoiminnallisesta oppimisesta on tullut varteenotettava vaihtoehto kehitettäessä opetusta oppilaskeskeisempään suuntaan. Yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteet ovat seuraavat:

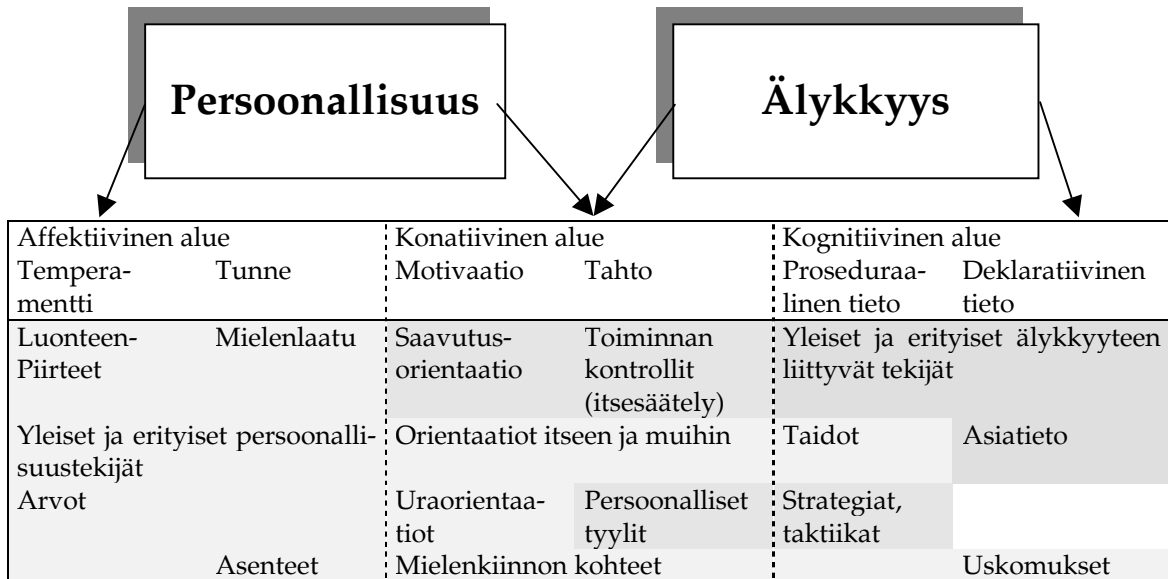
- 1 Positiivinen keskinäinen riippuvuus: ryhmän jokainen jäsen tarvitsee toistaan tehtävän loppuun saattamiseksi.
- 2 Vuorovaikutteinen viestintä: tätä harjoitellaan ryhmässä suullisten yhteenvetojen ym. tehtävien avulla.
- 3 Yksilöllinen vastuu: jokaisen panos oppijana ja opettajana on tärkeä. Ryhmä onnistuu tehtävässään vasta sitten, kun jokainen jäsen on tuonut oman panoksensa yhteisen tehtävän työstämiseen.
- 4 Sosiaaliset ryhmätaidot: ryhmä oppii vuorovaikutustaitoja kuuntelua, ilmaisua, luottamusta, johtamista ja ongelmanratkaisua.
- 5 Toiminnan yhteinen reflektointi eli pohtiminen: tavoitteena on yhteisen ja opettajan antaman arvioinnin pohjalta analysoida ja kehittää omaa toimintaa.

(Kohonen & Leppilampi 1994, 106 - 107; Jylhä 1996, 162; vrt. Helakorpi & Juuti & Niemi, 1996).

3.3.3 Yrittäjyys ja oppiminen

Oppimisen ja yrittäjyyden ymmärtämiseksi on hyödyllistä erottaa toisistaan kognitiiviset, affektiiviset ja konatiiviset rakenteet (vrt. Snow et al. 1996, 247). Kognitiivisia rakenteita luonnehtivia käsitteitä ovat havaitseminen, tunnistaminen, ymmärtäminen, ajattelu, järkeily ja päättely. Affektiivisia rakenteita luonnehtivia käsitteitä ovat tunne, emootio, mieliala ja temperamentti. Konaatio viittaa niihin mielen prosesseihin, jotka auttavat oppijaa kehittymään. Sisäinen epätasapaino (vastakohtana sisäiselle tasapainolle eli homeostoaasille) tai tietoinen pyrkimys saa ihmisen toimimaan jotenkin tai tavoittelemaan jotakin. Konatiivisia rakenteita luonnehtivat käsitteet impulssi, halu, tahto ja määrätietoinen pyrkimys (Ruohotie 1999, 69).

Snow, Corno & Jackson, 1996,247, teoksessa Koironen ja Ruohotie (1999) ovat kehittäneet käyttökelpoisen luokittelun eli taksonomian niistä osa-alueista, jotka ovat tärkeitä ajatellen ihmisen persoonallisuutta ja älykkyyttä. Kyse on affektiivisen, konatiivisen ja kognitiivisen alueen käsitetaksonomiasta. Erityisesti konatiivinen osa-alue on ratkaisevan tärkeä mutta koulutuksellisesti usein laiminlyöty ulottuvuus ihmisen yrittäjyydelle. Persoonallisuuden ja älykkyyden asemaa yrittäjyyteen oppimisessa on syytä korostaa (ks. kuvio 14).

KUVIO 14 Yksilöllisiä konstruktioeroja kuvaava taksonomia (Snow, Corno & Jackson 1996, 247)

3.3.3.1 Affektiiviset, kognitiiviset ja konatiiviset rakenteet

Persoonallisuudella tarkoitetaan kaikkia niitä tekijöitä, jotka tekevät ihmisestä yksilöllisen ja inhimillisen. Useat persoonallisuuden piirteet ovat yhteydessä myös kognitiivisiin tekijöihin. Kognitiivisen ja ei-kognitiivisen jäsentäminen erilleen ei merkitse vastakkainasettelua. Älykäs ihminen ajattelee ja toimii osaa-vasti vaativissa asioissa ja hänellä on tuloksekas omaksumiskyky. Älykkyys sisältää siten hyviä konatiivisia ja kognitiivisia piirteitä. (Koironen ja Ruohotie 1999, 3.)

Affektisen alueen kaksi seuraavan tason käsitettä ovat temperamentti ja tunne, jotka sisältävät omat osa-alueensa (kuvio 14). Kognitiivinen alue jakaantuu proseduraaliseen ja deklaratiiiviseen tietoon. Deklaratiivinen tieto on ikään kuin aivoissa oleva tietoverkko, jossa käsitteet ja asiatiedot liittyvät yhteen. Proseduraalinen tieto esiintyy sääntöinä tai resepteinä, ja siinä yhdistyvät tiedollinen ja taidollinen aspekti. Tieto ilman taitoa ei ole sovellettavissa, ja vaatimatonkin taito edellyttää aina jonkinlaista tietoa. (Koiranen ja Ruohotie 1999, 3.)

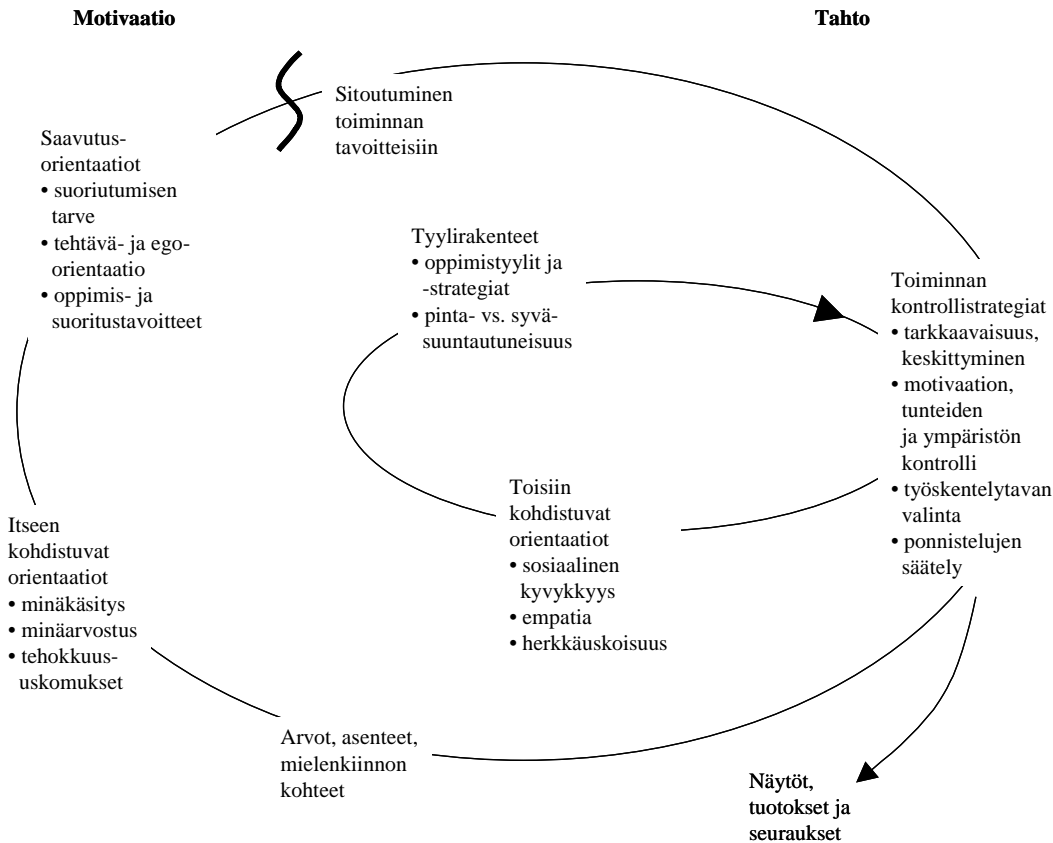
Konatiivinen osa-alue nostaa esiin ihmisen motivaatio- ja tahtoullottuvuuden, jolla onkin yrittäjyyden kannalta suuri merkitys. Konatiivisen alueen motivationaalisia rakenteita ovat sisäinen ja ulkoinen tavoiteorientaatio, epäonnistumisen pelko, tulosodotukset, itsearvostus, usko omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin (vrt. Ruohotie 1994, 1996 ja 1998). Tahdonalaisia rakenteita ovat esimerkiksi sitkeys, tahto oppia, ponnistelu sekä sisäiset arviointi- ja kontrolliprosessit (Koiranen 1993, 79; vrt. Ruohotie 1999, 69; Koiranen & Peltonen 1995, 23-34).

Ihmisen oppiessa yrittäjyyteen muutoksia ei tapahdu vain oppijan tietorakenteissa, vaan myös hänen metakognitiivisissa taidoissaan, motivaatiossaan, uskomuksissaan, itsetunnossaan jne. Yritteliäs oppija hakee oppimismahdollisuuksia, jotka soveltuvat hänen oppimistyyliinsä. Sisäinen yrittäjä pyrkii kehittämään niitä tyynejä, arvoja, uskomuksia, kykyjä ja tietoja, joita ao. alalla tarvitaan ja arvostetaan. (Ruohotie 1999, 71.)

3.3.3.2 Tahdon ja motivaation dynaamisuus

Konaation (eli tahdon ja motivaation) aluetta voidaan luonnehtia erilaisten dynaamisten piirien avulla (vrt. Snow et al., 1996). Piirit yhdistävät tahdonalaisia rakenteita/prosesseja, motivationaalisia tekijöitä ja oppimistuotoksia/seurauksia. Yhteydet ovat vahvasti sidoksissa kontekstiin (Corno 1993). Tahto ja motivaatio ovat sidoksissa tehtävään, kognitiivisälyllisiin kykyihin sekä vahvistamiskokemuksiin (Eisenberger 1992) (kuvio 14).

On tunnistettu yksilöllisiä motivaatiotekijöitä, jotka ovat sidoksissa päättöksentekoon sekä halukkuuteen osallistua oppimista tai ponnisteluja vaativiin tehtäviin. Näihin tekijöihin kuuluvat yksilölliset suoritustarpeet, epäonnistumisista aiheutuvat pelot, sisäiset ja ulkoiset tavoitteet sekä niiden toteuttamiseen liittyvät ajankäyttösuunnitelmat. Tekijöitä kutsutaan saavutusorientaatioiksi. On myös tunnistettu kaksi muuta tavoitteiden valintaan ja motivaatioon liittyvää tekijää. Ensimmäinen sisältää itseen kohdistuvat orientaatiot, joita ovat minäkäsitys, omanarvontunto ja tehokkuususkomukset. Toiseen kuuluvat arvot, asenteet ja mielenkiinnon kohteet, jotka suuntaavat mieltymystämme tiettyihin asiasisältöihin, tehtäviin ja menettelytapoihin. (Koiranen ja Ruohotie 1999, 8.)

KUVIO 15 Oppimisprosessiin liittyviä konatiivisia käsitteitä (Ruohotie 1999, 74)

Tahtoon ovat sidoksissa tavoitteisiin pyrkimisen konstruktioita. Yksilöllisten erojen konstruktioissa yksi kategoria on toimintojen kontrolli/hallinta, jota käytetään hallittaessa erilaisia kilpailevia intentioita ja keskittymistä häiritseviä tekijöitä. Yrittäjyyden opiskelijoiden, kuten omistajayrittäjienkin, välillä ilmenee eroja siinä, mitä he pitävät järkevänä toimintana ja kuinka pitkään he ovat valmiita työskentelemään. Yritteliään ihmisen itsesäätelyn piirteitä ovat tietoisuus, uutteruus ja sinnikkyys. Kolmannen tahtokategorian muodostavat henkilökohtaiset tyylit. Monet oppimisen ja opiskelun tyylirakenteet ovat tahdosta riippuvia. Oppiminen riippuu myös oppijan taidoista hallita itsesäätelynsä kaikkia osa-alueita: tavoitteita, tehokkuususkomuksia, mielenkiintoa, keskittymistä, toimintastrategiaa, itsetarkkailua, itsearviointia, attribuutiotulkintoja, adaptiivisuutta sekä tulosodotuksia. (Koiranen ja Ruohotie 1999, 9.)

3.3.4 Yhteenveto sekä päätelmät kasvatuksesta ja oppimisesta

Yrittäjyyskasvatusta ei voi tarkastella irrallaan yrittäjyydestä, eikä yrittäjyyskasvatusta voi tarkastella irrallaan kasvatuksesta. Kasvatuksen ja oppimisen osalta keskeisinä seikkoina tässä ovat oppiminen, erilaiset oppimiskäytännöt ja oppimismenetelmät.

Yksilön kasvu on hidasta. Kasvua on myös autettava. Oppiminen on tiedon ja kokemuksen karttumista. Oppimiskäytännöt ovat opetustyössä yhtey-

dessä siihen, millaisia tottumuksia, asenteita tai arvoja pidetään oikeina. Opettajan oppimiskäsityksellä voi olla vaikutusta siihen, mitä opiskelija oppii. Perinteisen behavioristisen oppimiskäsityksen sijaan viime vuosina on alettu korostaa kognitiivis-konstruktivistista ja humanistista oppimiskäsitystä. Näiden mukaan opetuksessa ja oppimisessa korostuu vuorovaikutuksellisuus, sosiaalisuus ja itseohjautuvuus. Ideaalisen oppimiskäsityksen mukaan opiskelija on tavoitteellisesti toimiva ja aktiivinen. Oppimista voi tapahtua tavoitehakuisen opiskelun tai vapaan omaksumisen seurauksena.

Käsitteet kasvatus, koulutus ja opetus liittyvät keskeisesti toisiinsa. Kasvatus on näistä kaikkein laajin. Kasvatuksen tarkoitusta voidaan arvioida yhteiskunnallisen tarkoituksellisuuden, kehityksellisen ja yksilöllisen tarkoitushakuisuuden sekä inhimillisen tarkoituksellisuuden näkökulmista. Kasvatus voi olla järjestelmällistä tavoitehakuista, koulutukseen perustuvaa tai satunnaisen vapaatavoitteista, vapaisiin virikkeisiin perustuvaa. Kestoltaan kasvatus on elinikäistä.

Opetussuunnitelma- ja opetustieteet ovat vuodesta 1925 vuoteen 1994 korostaneet eri painotuksin työn, kodin ja koulun, kansainvälisyyden, yhteiskunnan ja koulun vuorovaikutusta kasvatuksessa. POPS II:ssa vuonna 1970 korostettiin ensimmäisen kerran *sisäistä yrittäjyyttä*. Uusimmassa vuoden 1994 peruskoulun opetussuunnitelmassa *yrittäjyyskasvatuksen osa-alue tuli esille ensimmäistä kertaa*. Tämän tutkimuksen tekijän viiden kunnan seutukunnasta ainoastaan tutkimuksen tekijän kunta resursoi yrittäjyyskasvatukseen oppitunteja, opetusta jne. (asiasta lisää luvussa 3.4.4). Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa yrittäjyyskasvatukseen toki resursoitiin monissa kunnissa ja kouluissa vuoden 1994 opetussuunnitelmauudistuksen yhteydessä esimerkiksi Vaasan kaupungissa ja Alahärmän kunnassa.

Voimassa olevat lukion *opetussuunnitelma- ja opetustieteet vuodelta 1994 ja tuntija-koperusteet vuodelta 1993 sisältävät yrittäjyyskasvatuksen*. Luokaton lukio toi mukanaan mahdollisuuden ns. soveltavina kursseina opettaa yrittäjyyskasvatusta. Yrittäjyyskasvatuksen ottaminen lukion opetussuunnitelmaan oli siis kuntien opettajien ja hallintoviranomaisten käsissä. Esimerkiksi tätä tutkimusta koskevan seutukunnan viidestä kunnasta ainoastaan tämän tutkimuksen tekijän asuinkunta otti yrittäjyyskasvatuksen soveltavana kurssina kurssitarjottimeensa (asiasta lisää luvussa 3.4.4). Etelä-Pohjanmaalta löytyy kuntia, jotka ovat ottaneet yrittäjyyskasvatuksen tai -koulutuksen opetussuunnitelmaansa koko Suomesta puhumattakaan (viittaus ed. kappale).

Ammatillisen koulutuksessa kasvatukseen ei varsinaisesti kiinnitetty 1900-luvun alkupuolella samalla tavoin huomiota kuin yleisopetuksessa. Keskiasteen koulutuksen opetussuunnitelmiin tuli 1970-luvun loppupuolella ensimmäisen kerran kasvatuksen kannalta tärkeä oppilaanohjaus, joka selkeästi sisälsi myös opiskelijan kasvatuksellisen ohjauksen tavoitteet. Yrittäjyyden ja yritystoiminnan perusteiden opettaminen sekä sisäisen yrittäjyyden käsitteet tulivat v. 1987 lainsäädännön myötä ammatillisten koulujen opetussuunnitelmiin. Toisaalta on todettava, että ammatillisen koulutuksen järjestäjät eli kunnat ja kuntayhtymät itse päättivät miten yrittäjyys sisällytetään koulujen opetussuunnitelmiin. Tämän tutkimuksen kohdekoulujen opetussuunnitelmissa

yrittäjyysopetus on otettu vaihtelevasti huomioon (luku 3.4.4).

Lopuksi on vielä koottu yhteen tämän pääluvun ydinkäsitteet ja niiden määrittely tässä tutkimuksessa.

TAULUKKO 9 Yhteenveto kasvatukseen ja oppimiseen liittyvistä keskeisistä käsitteistä ja niiden määrittelystä tässä tutkimuksessa

Kasvatus on elinikäistä, inhimillistä, vuorovaikutteista ja tavoitteellista toimintaa, jonka tarkoituksena on edistää yksilön kasvua ja kehittymistä.

Kasvatus on korostanut vuosisadan alussa yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmissa työn merkitystä ja työkasvatusta luonteenkasvatuksen ja sosiaalis-tamisen välineenä. Yrittäjyyskasvatus on tullut opetussuunnitelmiin vasta 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla.

Koulutus on järjestelmällistä ja organisoitua koulutusinstituutioissa tapahtuvaa kasvatusta.

Opetus on opettajajohtoista koulutusta, jolla pyritään ohjaamaan oppimista.

Oppiminen on uusien tietojen, taitojen, arvojen, uskomusten ja asenteiden omaksumista ja toiminnassa tapahtuvaa muutosta. Oppiminen voi perustua tavoitteelliseen kasvatukseen (= koulutus) tai vapaisiin virikkeisiin.

Oppimisenäkemys (oppimiskäsitys) tarkoittaa perusolettamuksia, jotka tehdään oppimisprosessin luonteesta.

3.4 Yrittäjyyskasvatus

3.4.1 Yleistä yrittäjyyskasvatuksesta, yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja sisällöt

Yrittäjyyskasvatus on käsitteenä problemaattinen. Suomessa yrittäjyyskasvatuksen nähdään yleisesti kattavan sekä ulkoisen että sisäisen yrittäjyyden. Käsite "entrepreneurship education" puolestaan kytkeytyy lähinnä pienyrityksen omistamiseen ja liiketoiminnan harjoittamiseen siinä. Heikkisen (1988) mukaan eri tahot puhuessaan yrittäjyydestä ja yritteliäisyydestä saattavat puhua täysin eri asioista. Ristimäen (1998, 56) tutkimus vahvistaa asian, nimittäin tulosten mukaan osa opettajista yhdistää yrittäjyyskasvatuksen pelkästään yritystoiminnan opettamiseen, jolloin korostuu ulkoinen yrittäjyys.

Ristimäen (1998, 65) mukaan yrittäjyyteen kasvattamiseen ei oikein ymmärrettyinä liity liiketoiminnallinen omistuksellisuus, ulkoinen yrittäjyys, vaan se jätetään jokaisen oman harkinnan ja ratkaisun varaan myöhemmässä elämässä. Täten yrittäjyyskasvatusta ei voi eikä saa verrata yrittäjyyskursseihin tai yrittäjäkoulutukseen (vrt. Amstrong 1995, 14-19; Heinonen & Vento 1996, 6). Koironen ja Peltonen (1995, 41) myös painottavat sitä, että yrittäjyyskasvatus ei tarkoita samaa kuin yrityksen perustamiskoulutus. Huuskosenkaan (1993, 22) mielestä yrittäjyyttä ei pidä koulutuksellisenä tavoitteena ymmärtää liian suppeasti. Yrittäjyyskasvatuksessa on hänen mukaansa pitkälti kyse aktiivisen toimintatavan ja selviytymistapojen harjaannuttamisesta ja siihen kuuluu kaksi tärkeätä osatekijää; taitotieto ja asenteet.

Luukkaisen (1998, 15) mukaan yrittäjyyskasvatuksella "tähdätään siihen,

että kasvavalla on työkäiseksi vartuttuaan kyky ottaa elämänsä haltuun ja elämänhallinnan kautta uskaltaa etsiä ja löytää keinoja vastata omasta ja läheistensä hyvinvoinnista". Koirasen ja Peltosen (1995, 10) mielestä yrittäjyyskasvatuksen päämääränä on tehdä koulutuksen ja muiden oppimisen keinoin yrittäjyydestä osa oppilaiden elämää. Yksilöt voivat olla yrittäjämäisiä kaikilla elämänalueilla ja tätä voidaan edistää koulutuksella (Gibb 1993, 16-19). Yrittäjyyskasvatuksessa on lisäksi syytä painottaa yksilöllisyyttä, jolloin korostuvat oma-aloitteisuus, vastuunotto omista tekemisistä, sisäinen hallinta, omatoimisuus, usko omiin mahdollisuuksiin, henkilökohtainen uskallus ja sitkeys. (Koironen 1993, 39.)

Suomalaisessa yrittäjyyskasvatuksessa tilanne on peruskoulujen ala-asteilla parempi kuin yläasteilla ja lukioissa. Tilanne paranee jälleen siirryttäessä opistoihin ja korkeakouluihin. Ongelmallisin maassamme on juuri yläaste- ja lukiovaihe. Tällöin yrittäjyyteen oppiminen liian usein katkeaa kriittisellä hetkellä kolmesta kuuteen vuoteen. (Koironen 1999a, 63.) Lukioiden kannalta perusongelma lienee se, että niissä toiminnallisesti valmistaudutaan pitkälti ylioppilaskirjoituksiin. Areniuksen ja Aution (1999, 34) mukaan erityisesti alasteen ja koko peruskouluopetuksen kehittäminen on kriittinen yrittäjyysaktiivisuuden kannalta. Mikäli oman yrityksen perustamiseen ja johtamiseen valmentavien taitojen opetus keskitetään vain ammatilliseen ja korkeakouluopetukseen, todellisten kulttuurimuutosten aikaansaaminen on liian myöhäistä.

Leskisen (1999, 109) mielestä yrittäjyyskasvatus tulisikin aloittaa jo lapsuudessa ja sen tulisi virrata läpi koulutusjärjestelmän. Yrittäjyyskasvatuksen istuttaminen kouluympäristöön ei ole kuitenkaan ongelmatonta. Yrittäjyyskasvatus toiminnallisena ja kokemuksellisenä prosessina, joka tarvitsee pitkäjänteistä useiden oppiaineiden integrointia ja opettajien välistä yhteistyötä, haastaa perinteisen kouluympäristön pirstaleisen maailman lukujärjestyksen ja luokkahuoneiden keskellä. Leskisen mukaan aikataulutettu ja valmiiksi suunniteltu opetus voi tuoda mukanaan ongelmia yrittäjyyskasvatukseen. Aikataulutettu ja suunniteltu prosessi on ristiriidassa yrittäjyyden luovuuden kanssa. Pahimmillaan yrittäjyyskasvatuksesta voi tulla "kouluyrittäjyyttä", joka on kaukana "aidosta" yrittäjyydestä (vrt. Suojanen 1997, 12).

Tärkeää on ottaa huomioon se, että yrittäjyyskasvatuksen sisällölliset painopisteet vaihtelevat sen mukaan, minkä asteisesta koulutuksesta on kyse. Ala-asteella yrittäjyyskasvatuksessa painottuvat asenteet (Johannisson & Madsen 1997, 20-21; Ristimäki 1998, 66; Ristimäki & Vesalainen 1997, 20). Karhuvirran ym. (1993, 11-14) mukaan yrittäjyyskasvatus kehittää oppilaassa sellaisia tietoja, taitoja ja asenteita, jotka ovat menestyvän yritystoiminnan kannalta välttämättömiä.

Arveli (1993, 26-27) määrittelee yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet perusopetuksen alaluokilla seuraavasti:

- 1 Oppilas oppii ottamaan vastuuta omasta toiminnastaan, tekee työnsä mahdollisimman hyvin ja ymmärtää, että onnistuminen vaatii ahkeruutta, tarmoa, pitkäjännittisyyttä, luovuutta ja kärsivällisyyttä.
- 2 Oppilaat oppivat tekemään yhteistyötä ja ratkomaan yhdessä ongelmia, oivaltavat

yksilön merkityksen kokonaistoiminnassa.

- 3 Oppilas oppii arvostamaan omaa ja yhteistyönä tehtyä työtä.
- 4 Isän ja äidin ammatin ja työn tunteminen mahdollistaa oppilaalle oikean kuvan muodostumisen työn merkityksestä perheen hyvinvoinnille.
- 5 Tutustumalla koulun henkilökunnan työhön lapsi oppii arvostamaan kaikkea työtä, huomaamaan ammattitaidon merkityksen koko koulun kannalta, oppii myös vastuuta omasta käyttäytymisestään koko yhteisön kannalta ja tajuaa, ettei hänen koulunkäyntinsä ole yhteiskunnalle eikä vanhemmille ilmaista.
- 6 Oppilas tutustuu paikkakuntansa yrityksiin, tutustuu tuotteiden valmistamiseen liittyviin monivaiheisiin tapahtumasarjoihin, teknologiaan ihmisen apuvälineenä ja yrityksen yhteistyöverkkoihin, oppii myös tuntemaan kestävän kehityksen merkityksen ympäristönsä kannalta.
- 7 Oppilas oppii, että työ ja ammatit muuttuvat jatkuvasti ja se vaikuttaa myös koko ajan yhteiskuntaan.
- 8 Oppilas ymmärtää koulutuksen merkityksen työelämässä ja osaa arvioida omia taipumuksiaan ja mahdollisuuksiaan tulevaisuuden työelämässä ja itsensä työllistämässä, kehittää tietoisesti taipumuksiaan.

Yläasteella asennekasvatuksen ohella yrittäjäyyskasvatuksessa painottuvat tiedot ja toisen asteen koulutuksessa tiedot, taidot ja asenteet (Ristimäki 1998, 66). Persoonallisten valmiuksien kehittäminen kulkee rinnan kahden muun osa-alueen kanssa. Pääasialliset keinot yrittäjäyyskasvatuksessa kanavoituvat työelämään tutustumisjaksojen (TET) kautta. Työelämään tutustumisjaksojen avulla koulu pyrkii saamaan oppilaan havahtumaan vastuuseen oman itsensä kehittämisestä ja sivistämisestä. Pääpainotukset ovat: sisäinen yrittäjäyys, aloitteellisuus, yrittäjähenki, ulkoinen yrittäjäyys, kansainvälisyys sekä taloudellisuus.

Arveli (1993, 26-27; vrt. Huuskonen 1993, 27) kiteyttää yrittäjäyyskasvatuksen yläluokilla seuraavasti:

- 1 Oppilas oppii tekemään valintoja ja ymmärtää valintojen merkityksen ja riskit.
- 2 Oppilasta ohjataan oikeisiin työskentelytottumuksiin ja oman työn laadun arvostamiseen ja arvioimiseen.
- 3 Oppilas tutustuu omakohtaisesti yrityksiin ja yritystoimintaan.
- 4 Oppilaat perehdytetään yrityksen perustamiseen, tuotanto- ja markkinointiprosessiin ja luodaan kuvaa yrittäjäydestä ammattina.
- 5 Nähdään työntekijän merkitys osana yritystä ja hahmotetaan myös kansainvälisyyden merkitys työntekijän ja yrityksen kannalta.
- 6 Kansainvälistyvän yrityselämän merkitys Suomen talouselämälle ja hänelle itselleen.

Johannissonin ja Lindmarkin (1996, 191) mielestä yrittäjäyteen liittyvän pätevyyden eri osa-alueita on kehitettävä jo varhaisessa vaiheessa yksilön elämässä ja ammattiuralla. Hyvät edellytykset yrittäjäydellemme luovat ne kokemukset, joita henkilö saa työskennellessään pienyrityksessä. Koulumaailmasta käsin katsottuna tämä vahvistaa erilaisten harjoittelujaksojen ja työssäoppimisen merkitystä yrittäjäyyskasvatuksenkin kannalta.

Leskisen (1999, 311-316) mukaan yrittäjäyyskasvatuksen käsitteestä tulisi luopua muussa kuin kaupallisessa koulutuksessa. Parempia käsitteitä olisivat esimerkiksi omatoimisuuskasvatus tai monitoimisuuskasvatus. Oma- ja moni-

toiminen opiskelija ei jää elämässään "sivutoimiseksi". Kyse on siis oman elämän hallinnasta ja paikkansa löytämisestä yhteiskunnassa. Omatoimisuus- ja monitoimisuuskasvatus käsitteinä viittaisivat lähinnä sisäiseen yrittäjyyteen. Christensenin (1994) mielestä yrittäjyys-sanalla on markkinointiongelmia; sanan sisällön puutteellinen tunnistaminen. Hän asettaakin kysymyksen kuitenkin vastaamatta siihen; olisiko jokin sana, jota voitaisiin käyttää yrittäjän sijasta. Tähän yhteyteen samaa ilmiötä kuvaamaan sopii hyvin Johannissonin ja Lindmarkin (1996, 192) vertailu ruotsalaisen peruskoulun ja lukion tavoitteiden sekä yrittäjän erityispiirteiden välillä. Yhtäläisyys on merkittävä; peruskoulun ja lukion tavoitteet ovat lähellä ideaalia yrittäjyyttä.

Leskisen esittämät omatoimisuus- tai monitoimisuuskasvatuksen käsitteet vaikuttavat hieman ristiriitaisilta ja väkisin keksityiltä. Eikö moderniin oppimisenäkemykseen sisälly jo itsessään ajatus opiskelijasta aktiivisena, omatoimisena toimijana? Tarvitaanko itse asiassa mitään erillistä käsitettä kuvaamaan tätä kenttää? Yrittäjyyskasvatuksen tulisi sisältää sekä ulkoisen että sisäisen yrittäjyyden elementit.

Leskisen (1999, 312) mielestä yrittäjyyskasvatusta ei voi toteuttaa väkisin opettajien ja opiskelijoiden tahdosta riippumatta. "Pakkoyrittäjyys" ei lisänne myönteisyyttä yrittäjyyttä kohtaan. Yrittäjyyskasvatus tarvitsee sisällöllisen suunnittelun lisäksi vahvaa pedagogista suunnittelua. Uudet oppimisenäkemukset ja oppimisen kokemukellisuus sekä opiskelijan aktivointi liittyvät vahvasti yrittäjyyskasvatukseen. Yrittäjyyskasvatus vaatii integroitua oppimista yli ainerajojen ja lukujärjestyksen.

Yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen vaatii lukuisia muutoksia, jotka Leskisen (1999, 313-315) mielestä ovat seuraavanlaisia:

- 1 Yrittäjyyskasvatus tulee viedä läpi koulujärjestelmän. Opiskelijoilla tulee olla valmiudet itseohjautuvaan opiskeluun heidän tullessa keski- ja korkea-asteen koulutukseen. Työelämän vaatimia asenteita, tietoja ja taitoja ei voida kehittää pelkästään edellä mainituissa koulutusmuodoissa.
- 2 Opettajat tarvitsevat lisäkoulutusta sekä pedagogisissa taidoissa että ainekohtaisissa opinnoissa. On kohtuutonta vaatia, että opettajan pitäisi opettaa jotakin mihin hän ei ole perehtynyt tai mistä hänellä ei ole kokemusta. Voidaankin kysyä, voivatko opettajat opettaa yrittäjyyttä ilman yrittäjyyskokemusta tai edes yrittäjämäisiä asenteita ja ominaisuuksia?
- 3 Oppimisenäkemyksessä tulisi päästä irti perinteisestä luokkahuoneoppimisesta, joka pohjautuu pitkälti oppikirjan tekstin muistamiseen määritellen ratkaisevasti opinnoissa selviytymisen. Oppiminen on aina muutos opiskelijassa; kyky nähdä asioita uudella tavalla ja kyky soveltaa oppimaansa. Keskeistä on suuntautua oppimisessa toiminnallisuuteen.
- 4 Ainekohtaisesta lukujärjestykseen sidotusta opetuksesta tulisi vähitellen luopua. Opinnot pitäisi enenevässä määrin rakentaa aihekokonaisuuksien ja moduuleja ympärille, jotka on sidottu elävän elämän kontekstiin. Tämä vaatii suuresti opettajien välistä yhteistyötä, mikä ei välttämättä ole helppoa yksin tekemään tottuneille opettajille.
- 5 Koska luovuus ja yrittäjyys kietoutuvat toisiinsa, tulee luovuuden olla selkeästi esillä koulutusjärjestelmän kaikilla asteilla. Luovuus voidaan järjestää sekä läpäisyaineena että erillisenä kurssina.
- 6 Yhteydet ja verkostot lähiympäristöön ovat elintärkeitä. Kouluilla on oltava vastuu-

henkilöt näiden yhteyksien hoitamiseksi. Suositeltavaa olisi, että jokaisella luokalla olisi pitempiaikainen yhteistyökumppani yrityselämässä. Yhteistyö elinkeinoelämän kanssa vaatii myös yrityselämän edustajien kouluttamista tähän toimintaan.

- 7 Yrittäjyyskasvatuksen toteutuminen vaatii muutosta koulun rakenteisiin ja kulttuuriin. Luokkahuonekeskeisestä tilanteesta tulisi pyrkiä kohti tiimityökeskeistä työskentelyä. Tämä vaatii muun muassa uusia tilajärjestelyjä, jotta opiskelijat voivat prosessoida erilaisia projekteja opettajan ohjauksessa.
- 8 Yrittäjyyskasvatus kussakin koulussa tarvitsee oman vision, mission ja strategian. Pelisääntöjen luominen ja hyväksyminen koulun sisällä on tärkeitä, samoin johdon, opettajien ja opiskelijoiden sitoutuminen. Järkevää olisi myös rakentaa eri asian tuntijoista muodostuvia tiimejä kouluja varten.

Leskisen ehdotukset ovat hyviä ja kattavat koko koulujärjestelmän. Perinteistä luokkahuoneopetusta ei tule yrittäjyyskasvatukseenkaan yhteydessä täysin sivuuttaa, luento-opetus on myös tehokas menetelmä esim. ulkoisen yrittäjyyden opettamisessa. Opetus on ehkä nykyäänkin liikaa luokkahuoneeseen sidottua. Luovuuden kehittäminen ei voi olla tiettyyn kurssiin sidottua. Toisaalta toimittaessa läpäisyperiaatteella on aina se vaara, että asia "unohtuu", kukaan opettaja ei ota sitä asiakseen. Yhteydet ja verkostot lähiympäristöön ovat tärkeitä. Leskinen esittää, että näille yhteyksille tulisi olla vastuuhenkilöt. Opettajien tulisi omaksua uusi rooli työelämäyhteyksien kehittäjänä ilman erillisiä vastuualueiden nimeämisiä. Työnjaosta on luonnollisesti syytä sopia (vrt. Hänninen 1991; Syrjäläinen 1992, 20-21).

Panula & Routamaa (2002, 32-66) ovat kartoittaneet Espanjan, Portugalin, Itävallan ja Suomen ammatillisten oppilaitosten edustajien yrittäjyyskasvatuskäsityksiä. Yrittäjyyskasvatus mielletään *Espanjassa* liiketoimintaan liittyvien aiheiden opettamiseksi, mutta sekä osa opettajista että opiskelijoista osasi yhdistää siihen elämänhallintaan liittyviä taitoja ja sisäiseen yrittäjyyteen liittyviä ominaisuuksia. *Portugalilaisten* näkemysten mukaan oppilaitokset haluavat kasvattaa opiskelijoistaan oma-aloitteisia, aktiivisia ja hyvällä itsetunnolla varustettuja yksilöitä, joiden kyvyt ja taidot vastaavat työelämän vaatimuksia. Tosin löytyi vastaajia, jotka pitivät yrittäjyyskasvatusta synonyyminä kaupallisten aineiden opettamiselle. *Itävaltalaisten* ammatillisten oppilaitosten johtajien ja opettajien mielipiteet yrittäjyyskasvatuksesta ovat vastausten perusteella vahvasti ulkoiseen yrittäjyyteen painottuvia. *Suomessa* yrittäjyyskasvatus ymmärretään moniulotteisemmin kasvatusmetodina, jossa myöskin opetussuunnitelmien tavoitteen mukaisesti ulkoinenkin yrittäjyys otetaan huomioon. Yrittäjyyden merkitystä osana koulujärjestelmää ei ole nähtävästi havaittu Espanjassa, Portugalissa ja Itävallassa, vaan se yhdistetään enemmänkin osaksi yksityistä sektoria.

Suurimmassa osassa kaikkien maiden vastauksissa heijastui näkemys, että opiskelijoita kasvatetaan palkkatyöhön, eikä heitä kannusteta niinkään yrittäjän uralle. Toisaalta se riippuu koulutusalaista; esimerkiksi maa- ja metsätalousoppilaitoksissa opiskelevat lähtevät helpommin yrittäjiksi kuin teknillisten oppilaitosten kasvatit. Tavallisin syy tähän lienee, että maa- ja metsätalouden opiskelijat lähtevät jatkamaan vanhempiansa maatilaa.

3.4.2 Yrittäjyyskasvatuksen ja –opetuksen tulo opetussuunnitelmiin

Opetussuunnitelmalla tarkoitetaan (vrt. McClelland ja Berlew 1978; Hoikkala 1993; Jankkari 1993, 18; Gartner ja Vesper 1994, 179-187; Mehtäläinen 1994, 33; Finne 1995, 19) tavoitteellista, painopistealueet, keinot ja arviointiperusteet sisältävää kasvatuksellista ja opetuksellista oppimisen ja opettamisen kokonaisuutta (vrt. Kari 1988, 22; Hood & Young 1993, 115-135; Kivi 1995, 14-17).

Opetussuunnitelmien perusteet ovat valtakunnalliset, mutta kunnat ja koulut laativat peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmat. Toisen asteen (ammattillisen) koulutuksen sekä ammattikorkeakoulujen osalta opetussuunnitelmat laaditaan koulutuskuntayhtymien tai yksittäisten koulujen toimesta.

Maalaiskansakoulujen opetussuunnitelma vakiintui käsitteeksi kyseisen komitean mietinnön valmistuttua. Se oli maatalousvaltainen ja uskonnollis-isänmaallinen, mutta myös väljä ja koulukohtainen. Kansakoulun opetussuunnitelma 1952 oli ainekohtainen ja tätä rajaavampi. Oppikoulusta peräisin oleva ainejakoinen opetussuunnitelma-ajattelu on pysynyt voimassa hyvin pitkälle myös peruskoulun yläasteella ja erityisesti lukioissa. Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean 1970 onnistui laajentaa opetussuunnitelman käsitettä. Erityisen ansiokkaaksi voitaisiin tänään luonnehtia POPS 1 –asiakirjaa. (Pässilä ym. 1993, 13-14.)

Vuoden 1985 opetussuunnitelmiin annettiin jo mahdollisuus tehdä myös kuntakohtaiset osuudet. Kuntakohtaiset opetussuunnitelmat antoivat paikallistasolla opettajille mahdollisuuksia löytää omaa linjaa asiasisältöjen viidakossa. Prosessissa epäonnistuttiin vain edelleenkin liian tarkan oppisisältöjen valinnan perusteiden määrittelyn osalta. Teksti tosin laajeni valtakunnallisesta, koska kunnat näkivät tärkeänä paikallishistorian ja kulttuurin liittämisen opetussuunnitelmiin.

Peruskoulun opetussuunnitelmien voidaan katsoa kuitenkin 1990-luvun alkuun asti olleen yhteneviä ja samankaltaisia kaikissa kouluissa. Vuoden 1994 uuteen tuntijakoon perustuva opetussuunnitelma korostaa, että peruskoulun keskeisenä persoonallisuuden kehityksen tavoitteena on rakentaa oppilaan minäkäsitystä realistiseksi ja positiiviseksi

Keskeisiä syitä ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien uudistamiselle (v. 1995 ja opistoaste v. 1996) olivat toimintaympäristön muutoksien vaikutus koulutukseen, kehityksen ennakoinnin vaikeutuminen, laaja työttömyys, ammattitaitovaatimusten muuttuminen, kulttuurisen ja kaupallisen kansainvälistymisen lisääntyminen, ympäristöön kohdistuvien muutoksien voimistuminen, hallintokulttuurin uudistuminen ja koulutusjärjestelmän muuttuminen. (Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmauudistus 1994, 5-13.)

Vuoden 1999 alusta uudistettiin koko ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö. Aikaisemmat viisi ammatillista koulutusta koskevaa lakia korvattiin lailla ammatillisesta koulutuksesta ja lailla ammatillisesta aikuiskoulutuksesta. Uudessa lainsäädännössä luovuttiin oppilaitosmuotojen ja ryhmien mukaisesta institutionaalisesta sääntelystä. Uudistuksessa keskeisenä tavoitteena on kohottaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osamistarpeita ja edistää työllisyyttä. Keskeisenä periaatteena ja tavoitteena on

myös työelämän tarpeiden huomioon ottaminen sekä yhteistyö elinkeinoelämän kanssa. Vuoden 1999 alusta uudistettiin myös oppisopimuskoulutuksen lainsäädäntö ja yrittäjille tuli mahdollisuus suorittaa yrittäjän ammatti- tai erikoisammattitutkinto oppisopimuskoulutuksena. Oppisopimuskoulutuksen kautta luotiin myös hakukelpoisuus ammattikorkeakouluihin opiskelijan opinto-ohjelman perusteella. (Luhtanen 1999, 44-55.)

Vuonna 1995 uudistetut ammattikorkeakoulututkintoon johtavat opinnot järjestetään koulutusohjelmina. Ne ovat ammattikorkeakoulujen suunnittelemaa ja järjestämiä opintokokonaisuuksia, jotka suuntautuvat johonkin työelämän ammatillista asiantuntemista edellyttämään tehtäväalueeseen ja sen kehittämiseen. Opintojen tavoitteina ovat alan asiantuntijatehtävissä toimiminen, valmiudet jatkuvaan koulutukseen, riittävä viestintä- ja kielitaito sekä asianomaisen alan kansainvälisen toiminnan edellyttämät valmiudet. Yhtenä keskeisenä tavoitteena on myös, että opiskelija kykenee itsenäisesti työskentelemään tehtäväalueen asiantuntijatehtävissä, kehitystyössä sekä *yrittäjänä*.

Vuoden 2000 lopulla voimaan tulleen esiopetussuunnitelman keskeisenä periaatteena on edistää lapsen suotuisia kasvu- kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Siinä tuetaan ja seurataan fyysistä, psyykkistä, sosiaalista, kognitiivista ja emotionaalista kehitystä. Tärkeätä on myös vahvistaa lapsen tervettä itsetuntoa myönteisten oppimiskokemusten kautta. Useat kunnat ja kaupungit ovat ottaneet myös lapsen *sisäisen yrittäjyyden* vahvistamisen yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi uudistaessaan omia opetussuunnitelmiaan valtakunnallisten suunnitelmien pohjalta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 7-15.)

Lukion voimassa olevat opetussuunnitelman perusteet ovat vuodelta 1994 ja perusteita ollaan parhaillaan uudistamassa. Keskeisinä tavoitteina ovat sosiaalisten taitojen kehittäminen sekä kansainvälisyyden ja työelämän tarpeiden huomioon ottaminen uudistusta tehtäessä. Opiskelijoiden *sisäisen yrittäjyyden* vahvistaminen ja kehittäminen tulee olemaan myös yhtenä keskeisenä tavoitteena uudistuksessa. Tarkoituksena on, että uudet lukion opetussuunnitelmat ja tuntijaot tulisivat voimaan lukuvuonna 2004-2005.

Voimassa olevan peruskoulun opetussuunnitelman (1994, 34-39) aihekokonaisuudet olivat kansainvälisyyskasvatus, kuluttajakasvatus, liikennekasvatus, viestintäkasvatus, ympäristökasvatus, terveyskasvatus ja yrittäjyyskasvatus. *Yrittäjyyskasvatus mainitaan eksplisiittisesti ensimmäisen kerran* peruskoulun opetussuunnitelmissa vuonna 1994. Aihekokonaisuudet ehdotettiin toteutettavaksi eri oppiaineiden yhteistyönä, teemoina ja projekteina. Niitä voitiin lähestyä erillisinä kursseina tai teemaviikkoina, mutta ei oppiaineina.

Vuoden 1994 opetussuunnitelmaan kuuluvista eri aihekokonaisuuksista yrittäjyyskasvatuksen mukanaoloa opettajat ihmettelivät eniten. Yrittäjyyteen koettiin voitavan kasvattaa - ja kasvatetaan - yleensä samalla, kun kasvatetaan oppilaita oma-aloitteisiksi, itsetunnoltaan vahvoiksi, yritteliäiksi ja työntekoa arvostaviksi. (Mehtäläinen 1994, 33.) Yleisesti ottaen opettajat katsovat, että yrittäjyyskasvatuksessa ei sinänsä ole mitään uutta, vaan siinä on kysymys vanhasta ideasta uusissa vaatteissa.

Yrittäjyyskasvatuksessa onkin selvät lähtökohdat *työkasvatuksesta*. Koulu on osaltaan välittänyt työntekoon liittyvää asenne- ja taito-opetusta (viittaus

kasvatuksen olemuksen kehittyminen edellisessä luvussa). Työntekoa koskeva kasvatustieteellinen tutkimus on kuulunut Suomen koululaitokseen olennaisena osana jo Uno Cygnaeuksen esittämistä kansakoulusuunnitelmista lähtien (Anttila 1983, 32).

Työkasvatuksen taustalla näkyy muiden muassa Deweyn vaikutus. Dewey järjesti opetuksen käytännön- ja elämänläheiseksi, oppilaasta lähteväksi aktiiviseksi toiminnaksi. Tekemällä oppiminen "learning by doing" on jäänyt lentäväksi lauseeksi Deweyn koulusta. (Dewey 1957, 25 - 36, 71 - 74; kts. myös Husso 1989, 57.) Työkasvatuksen ja käytännölläisyyden ohella tämä periaate sopiikin mainiosti myös yrittäjäyyskasvatuksen periaatteisiin.

Kananojan (1994, 32) mukaan työkasvatus on käytännöllisen työskentelyn tai askartelun muodossa tapahtuvaa kasvatusta. Työhön kasvattaminen tarkoittaa opetusta työnopetusaineissa, muiden oppiaineiden työelämään liittyviä sisältöjä, työharjoittelua, ammatinvalinnallista ja oppilaan ohjausta sekä työkasvatusta.

Peruskoulun työkasvatuksen kokeiluohjelmatyöryhmä (1981) määritteli työkasvatuksen tavoitteet seuraavasti:

- 1 herättää kiinnostus työhön sekä opettaa suhtautumaan työntekoon myönteisesti
- 2 kasvattaa vastuullisuuteen tehtävien suorittamisessa
- 3 kehittää työnteossa tarvittavia taitoja
- 4 antaa tietoja ja kokemuksia työnteosta, ammateista ja elinkeinoelämästä.

Kansakoulun ja peruskoulun työkasvatus mainitaan seuraavissa virallisissa opetussuunnitelmissa. (Peruskoulun kokeiluohjelmatyöryhmän raportti 1981, 5 - 11; kts. myös esim. Anttila 1983; tai Kananoja 1994.)

Opetussuunnitelmakomitea 1925: työkasvatuksella pyrittiin omatoimisuuden kehittämiseen.

Kansakoulukomitea 1946: kasvatusta työhön, taloudellisuuteen ja maalaiselämään.

Kansakoulun opetussuunnitelmakomitean 1952 II osamietintö: luonnekasvatus

Peruskoulukomitean mietintö 1965: työkasvatuksen tavoitteet samat kuin kansakoulussa.

Peruskoulun opetussuunnitelmakomitea 1970: Työkasvatuksen tavoitteena itsenäisen ja suunnitelmallisen työnteon taidon oppiminen sekä myönteinen asennoituminen työntekoon.

Suomessa keskustelu koulun ja työelämän lähentämisestä toisiinsa käynnistyi 1970-luvulla. Ongelmaksi nähtiin se, että lapset eivät enää opi vanhemmiltaan työntekoa tai työelämään sopeutumista. (Anttila 1983, 13 - 14.) Koulussa annettava työkasvatus nähtiin tässä ratkaisuksi. Vuoden 1970 opetussuunnitelmassa työkasvatusta ei varsinaisesti määritellä. Todetaan, että käden työn ja käytännön taitojen opettamisen tulisi tarjota valmiuksia itsenäiseen ja suunnitelmalliseen työn tekoon (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö 1970). Peruskoulun työkasvatuksen kokeiluohjelmatyöryhmä (1981, 3) määrittelee työkasvatuksen siksi koulukasvatuksen alueeksi, jonka päämääränä on erityisesti totuttaa oppilaita työntekoon ja työtapoihin sekä antaa heille valmiuksia myöhempää työelämää varten. Tässä määritelmässä on jo aineksia yrittäjäyyskasvatuksen sisältöihin.

Peruskoulun OPS-perusteissa (1985,11) ei mainita työkasvatusta suoraan,

vaan työnteon merkitystä tuodaan esille lähinnä käsityön, teknisen työn ja tekstiilityön tavoitteiden yhteydessä mutta myös kotitalouden, maa- ja metsätalouden, puutarhanhoidon konekirjoituksen sekä kaupallisten aineiden tavoitteiden puitteissa. Tavoitteena on opettaa oppilas tekemään työtä ja arvostamaan työntekoa sekä asennoitumaan yhteiskunnan jäsenenä vastuuntuntoisesti työhön ja työelämän perussääntöihin.

Näissä tavoitteissa lähestytään entistä enemmän yrittäjyyskasvatuksen aihepiirejä. Työkasvatuksen ala koulussa olisi nähtävä kuitenkin selvästi laajempaa. Siksi käsitettä tulisi laajentaa kaikissa oppiaineissa ja muussa opetussuunnitelman mukaisessa toiminnassa annettavaksi kasvatukseksi, jolla tuetaan lasten ja nuorten ammatillista kehitystä ja jossa he omaksuvat työnteossa ja ammattinsa valinnassa tarvittavia tietoja, taitoja ja muita valmiuksia. (Suonperä 1988, 7.)

Suonperä (1998, 8-9, 18, 30) toteaa edelleen, että koulun työkasvatuksen yhtenä päätehtävänä pidetään perusedellytysten luomista sellaiselle työtoiminnalle, joka toisaalta tulee eriytymään spesifeihin ammattitehtäviin, mutta toisaalta vaatii kykyä ja taitoa luovuuteen, uudelleen kouluttautumiseen ja itsesääntöiseen työskentelyyn. Koulun työkasvatuksella luodaan pohjaa myöhemmälle ammatti-identiteetin muotoutumiselle ja oppilaan myöhemmälle työmoraalin ja ammattietiikan kehittymiselle.

Työkasvatus tukee myös persoonallisuuden kokonaistamista. Tämä perustuu mahdollisimman laaja-alaiseen kognitiivis-affektiivispsikomotorista kokemuksellisuutta korostaviin kasvuvirikkeisiin. Tavoitteena on oppijan omaehtoinen, itsetajuinen ja vastuuntuntoinen työtoiminta. (Suonperä 1988, 41 - 42, 45.) Tässä on jo selvästi viitteitä yrittäjyyskasvatuksen sisältöihin, sillä kognitiivinen oppimiskäsitys on yksi yrittäjyyskasvatuksen kulmakivi. Historiallisena jatkumona yrittäjyyskasvatus ja -opetus voidaan nähdä työkasvatuksen seuraajana seuraavan kuvion mukaisesti.

TYÖ KESKEINEN ELÄMÄNSISÄLTÖ			TYÖN ASEMAN MUUTOS		TYÖN MURROS	
Työn historiallinen ja uskonnollinen tausta.			Työn sisällölliset arvot.		Työttömyys, osa-aika- ja monimuototyö.	
Työ opetettiin kotona.			Lapset vieraantumassa työstä ja työnteosta.		Uusi työnteon malli.	
TYÖN KUNNIOITTAMINEN			PERHE, VAPAA-AIKA, TYÖ		SISÄINEN YRITTÄJYYS	
OPS 1925	OPS 1946	OPS 1952	OPS 1970	OPS 1985	OPS 1994	
Omatoimisuus	kasvatus työhön	Luonnekasvatus	Myönteinen asenne työntekoon, työnteon arvostaminen		yritteliäisyys, joustavuus, vastuu	
TYÖKASVATUS					YRITTÄJYYSKASVATUS JA -OPETUS	

KUVIO 16 Työkasvatus, yrittäjyyskasvatus ja -opetus yhteydessä työn muutokseen ja opetussuunnitelmiin

Koulu on reagoinut yleisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin työkasvatuksen ja nyt yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen avulla. Nykyisessä tilanteessa työn käsite on kohdannut valtavia mullistuksia. Yrittäjyyskasvatus on osaltaan kohtaamassa näitä muuttuneita olosuhteita sisäisen yrittäjyyden käsitteellään.

3.4.3 Yrittäjyyskasvatuksen menetelmät

Katzin (1991) mielestä osaa yrittäjyyteen liittyvistä taidosta voidaan opettaa, osaa ei. Opetettavien taitojen opettamiseksi on todennäköisesti parempia ja huonompia keinoja. Keskeistä on se, miten opetustekniikat ja opiskelijat sopivat yhteen. Tärkeää onkin tietää, miten parhaiten opettaa erilaisia opiskelijoita.

Koirasen ja Peltosen (1995, 45-46) mukaan siirtovaikutus (transfer) on yrittäjyyskasvatuksessa erityisen problemaattinen. Yrittäjyyskasvatuksessa tulisi valmentaa ihmisestä aktiivinen halutun todellisuuden luoja, joka ei passiivisesti odota, milloin hänen oppimalleen on käyttöä, vaan joka tekee mahdollisuudet yrittämiselleen sopiviksi. He tuovat myös esille yrittäjyyden opettamisen kaksijakoisuuden. Toisaalta yrittäjyys on "helposti" opetettavaa, koska siihen liittyy konkreettista toimintaa. Toisaalta yrittäjyyden opettaminen on "vaikeaa" ja "hidasta", koska siihen kuuluu affektisen alueen piirteitä.

Ojalan (1994b, 75) mukaan yrittäjyyskasvatuksessa on vaikea erottaa, mitkä opetusmenetelmät tukevat sisäistä ja mitkä puolestaan ulkoista yrittäjyyttä. Tärkeintä on kuitenkin se, että oppija muuttuu alkaen suhtautua yrittäjyyteen myönteisesti. Muutoksen vaikutukset näkyvät sitten aikanaan koko yhteiskunnassa.

Koiranen ja Peltonen (1995, 45) painottavat toiminnallisuutta yrittäjyyskasvatuksessa, mutta korostavat oppimisen ja sen tuloksien olevan kuitenkin menetelmiä tärkeämpiä. Leskisen (1999) mielestä mikään opetusmenetelmä ei sinänsä saa aikaan oppimista, jos ihminen ei löydä muutoksen kipinää itsestään. Leskinenkin kuitenkin korostaa toiminnallisen oppimisen olevan avainasemassa yrittäjyyskasvatuksessa. Oppiminen voidaan nähdä muutoksena opiskelijassa, kyvyssä nähdä asioita uudella, luovalla tavalla ja kyvyssä soveltaa oppimaansa myös kouluympäristön ulkopuolelle. Myös Johannissonin mukaan ne koulutusohjelmat, joilla pyritään lisäämään yrittäjyyttä, täytyy fokusoida toimintaan. Yrittäjyyskasvatus tulee suunnitella erilaiseksi kuin management-koulutus, koska tyypillinen yrittäjä on innovatiivinen. Lisäksi eri yrittäjäidentiteetit luultavasti tarvitsevat erilaista koulutusta. (Johannisson 1991, 69-70.) Samoin Tetzschner (1996) suosittelee toiminnallisuutta oppimisessa (action learning). Hänen mukaansa "learning by doing" -menetelmä ei riitä, koska se voi sisältää rutiininomaisia tapoja. Toimintaoppimisen avulla on parempi mahdollisuus oppia kokemuksista ja nopeuttaa oppimisprosessia.

Johannissonin ja Madsenin (1997, 84-114) mielestä yrittäjyyskasvatuksessa organisointi sisältää pitkiä prosesseja, ongelmakeskeistä oppimista yli oppiainerajojen, sisäistä intentionaalisuutta ja vastuuta omasta oppimisesta. Oppiminen tapahtuu yhteistoiminnallisesti konkreettisissa tilanteissa. Yrittäjyyttä edistävät oppimisprosessit ovat kokemuseräisiä koskettaen opiskelijan omaa elinympäristöä, opettavat ottamaan vastuuta omasta oppimisesta, sisältävät tutkivaa

otetta, ovat ongelmakeskeisiä ja omaa oppimista refleктоivia.

Plaschkan ja Welschin (1990) mielestä yrittäjyyskasvatuksen ohjelmien ja järjestelmien on tähdättävä kohti luovuutta, prosessisuuntaisia lähestymistapoja ja teoriaan perustuvia käytännön sovelluksia. Prosessien tulisi sisältää myös kompleksisuutta ja monitoiminnallisia rooleja. Opettajien, jotka haluavat kehittää opiskelijoitaan luovuudessa, innovatiivisuudessa ja yrittäjyydessä, pitäisi päästä eroon "oikeiden vastausten" paradigmasta ja omaksua paradigma, joka keskittyy uusien kysymysten etsimiseen (Carrier 1999).

Tanskan opetusministeriön asettama komitea (Danish White Paper 1995) esittää tiivistetysti yrittäjyyskasvatuksen kannalta keskeisinä periaatteina seuraavat viisi pedagogista lähtökohtaa:

- 1 Oppimisprosessi tulisi olla määritetty niin pitkälti kuin mahdollista oppijoista itseltään käsin; oppijat ovat siten vastuullisia omasta oppimisestaan.
- 2 Ongelmalähtöisyys, mikä tarkoittaa oppijoiden työskentelyä todellisten ja realististen ongelmien parissa, jotka motivoivat tiedonjanoon.
- 3 Kokemusperäisyys, mikä merkitsee sitä, että oppijan omat kokemukset on niin pitkälti kuin mahdollista kytkettävä opetukseen ja käsiteltävä yksityiskohtaisesti oppimisprosessissa.
- 4 Erilaistettu opetus- ja oppimistyyli, mikä merkitsee sitä, että kullekin oppijalle annetaan mahdollisuus oppia omalla tavallaan yhteistyössä muiden kanssa.
- 5 Projektisuuntaisuus ja itseohjautuvuus, mikä merkitsee sitä, että oppija joutuu kohtaamaan itse määrittämiään tehtäviä yli ainerajojen.

Lavonen (1997, 29) ryhmittelee yrittäjyyskasvatuksen työtavat ja tehtävät neljään ryhmään:

- 1 Persoonallisuuden kehittäminen (esim. luova ongelmanratkaisu, itsenäiset projektit).
- 2 Sosiaalisen vuorovaikutuksen kehittäminen (esim. yritystoiminnan simulointi, roolileikki, väittely, yhteistoiminnallinen oppiminen).
- 3 Koulu-yritysyhteistyön kehittäminen (esim. yrityskäynnit, työelämään tutustuminen, toiminnallinen opintokäynti).
- 4 Tiedonhankinnan kehittäminen (esim. yrityksen edustaja koulussa, tietotekniikka).

Ulrich ja Cole (1987, 36-37) esittävät oppimistyylien ja pedagogisten menetelmien valintaa nojautuen Kolbin kokemusoppimisen malliin. Tätä on kuvattu kuviossa 17. Yrittäjyyteen oppimiseen soveltuvat parhaiten lohkon aktiivinensoveltaja ja lohkon IV aktiivinen teoreettinen oppimistyyleillä ja pedagogisilla menetelmillä. Valitettavasti tyypillinen opetustilanne on lohkon 1 mukainen. Se edustaa perinteistä lähestymistapaa opetuksessa.

Projekti oppimismuotona on osoittautunut hyväksi koulutuksessa yleisesti ja yrittäjyyskasvatuksessa erityisesti. Mäen (1999b) mukaan yrittäjyyden dynamiikkaa tulisi opettaa sellaisten projektien välityksellä, jotka tarjoavat mahdollisuuksia ja rohkaisevat vastuunottoon. Toisaalta Broady (1986) on aiemmin esittänyt kritiikkiä projektityöskentelyn toteutuksesta koulussa puitetekijöiden (tuntijako, puutteelliset tilat yms.) osalta. Tämä käy hyvin ilmi myös Leskisen (1999, 111) tutkimuksesta, joka käsittelee opiskelijoiden yrittäjyyskäsitteitä ja niiden muutosta kahden eri projektin (Nuori yrittäjyys -projekti toisella asteella ja osuuskuntamuotoisten kimpPAYritysten perustaminen ammattikorkeakou-

lussa) valossa. Projektityöskentelyssä onkin huomioitava nämä puitetekijät, silloin on onnistumisen mahdollisuuksia. Erilaisten projektien ohella tai niihin liittyvänä työskentelytapana yhteistoiminnallinen oppiminen on myös mielekäs oppimismenetelmä yrittäjyyden kehittymisen kannalta. Leskisen mielestä yhteistoiminnallisessa oppimisessa yrittäjyyskasvatuksen kohdalla voidaan yhdistää sekä ulkoinen että sisäinen yrittäjyys monipuolisesti.

Konkreetti kokemus	
III Aktiivinen – soveltava Taitojen ja asenteiden muutos - roolipelit - simulaatiot - strukturoidut luennot - prosessikeskustelut - päiväkirjat - kenttäprojektit Seuraamusten	II Pohtiva – Soveltava Näkemyksen muutos - elokuva, videot - soveltavat luennot - dialogit - rajatut keskustelut - tapausharjoitukset (caset) - taitopainotteinen ohjelmoitu opetus Havainnot ja
Testaus IV Aktiivinen –teoreettinen Ymmärryksen muutos - kohdentuvat oppimisryhmät - argumentoivat keskustelut - kokeilut ja tutkimukset - kirjallisuussuosituks - tekstianalyysit	Pohdinnat I Pohtiva – teoreettinen Tiedollinen muutos - teorialuennot - kirjallisuusvaatimukset - luentomonisteet ja rungot - käsitteiden muodostusta palveleva ohjelmoitu opetus - työpaperit ja esseet - tietosisältöä koskevat tentit
Abstraktien käsitteiden ja yleistysten muodostaminen	

KUVIO 17 Oppimistyyliä ja pedagogiset menetelmät (Ulrich & Cole 1987, 36)

Lindmarkin ja Johannissonin (1996, 192) mukaan koulu voi asennekasvatuksen lisäksi myös tarjota oppilaille mahdollisuuden harjoittaa ja harjoitella yritystoimintaa. Tätä tapahtuu muiden muassa erilaisissa projekteissa ja vaikkapa "yrittäjyyslukioissa". Aloitekykyä, toiminnallisuutta ja kriittistä reflektointia voidaan tietysti kehittää ja simuloida muutenkin kuin rakentamalla yhteys todellisiin markkinoihin.

Ojalan (1994a, 12) mukaan yrittäjyyskasvatuksen didaktiikkaa on tarkasteltava osana kansantaloutta, kunkin kunnan elinkeinorakenteen viitekehityksessä. Hän yksinkertaistaa yrittäjyyskasvatuksen ohjenuoraksi "irti pulpetista ja ulos luokkahuoneesta oppimaan ja kokemaan". Yrittäjyyskasvatuksen tärkeä tehtävä on antaa oppijoille relevantteja simulointimalleja yrittämisestä ja samalla tukea oppijan sisäistä yrittäjyyttä, aktiivisuutta, luovuutta ja oma-aloitteisuutta.

Koiranen ja Peltonen (1995, 45-56), jotka ovat myös korostaneet koulun ja yritysten välistä yhteistyötä, ovat esittäneet vuorottelevan oppimisen mallin, jonka perusideana on työn (toiminnan) ja koulun vuorottelu. Tällöin työpaikka ja koulu toimisivat vuoronperään oppimisympäristönä. Opiskelija tutustuu työhön osallistumalla siihen työpaikalla, ratkoo perustehtäviä koulussa, tutustuu

työpaikalla yrittäjyyden arkeen, luo koulussa kokonaiskuvan yrittämisestä ja harjoittelee yrityksessä.

Solomon, Tarabishy, Winslow ja D'Onofrio (1999) tarkastelevat Yhdysvalloissa toteutettavaa yrittäjyyskasvatusta (ulkoinen yrittäjyys). He viittaavat ensinnäkin Ronstadtin (1985) tutkimukseen, jonka mukaan business plan muodosti koulutuksen ytimen. Opetusohjelmaan kuului lisäksi vierailevien luennoitsijoiden käyttöä, kirjallisuuteen perustuvia selostuksia, yrittäjien haastatteluja, työskentelyä aloittavan yrittäjän kanssa tai luokan käynnistämässä pienimuotoisessa yrityksessä.

Ariahin (1989) tutkimuksen mukaan eniten käytetyt pedagogiset keinot olivat yhdistelmiä luennoista ja casetapauksista. Toiseksi eniten käytettyjä keinoja olivat erityisprojektit, jotka sisälsivät eläviä caseja tai casen muodostamista. Muina menetelminä nimettiin suulliset ja kirjalliset esitykset, yrittäjien vierailuluennot, business planin laatimiset sekä videot ja filmit. Annettu kirjallisuus oli vähiten suosittu menetelmä. (Solomon, Tarabishy, Winslow & D'Onofrio 1998.)

Christensenin (1994) tutkimuksen mukaan parhaimmat opetusmenetelmät yrittäjyyskasvatuksessa olivat vierailevien luennoitsijoiden käyttö ja caset. Luentojen merkitys nähtiin ristiriitaisesti; yhtä monet opettajat olivat niiden puolesta kuin niitä vastaan. Kaiken kaikkiaan muiden eri menetelmien käyttö oli satunnaista. Seminaarien ja work-shopin kaltaista työskentelyä käytettiin jossain määrin. Yrittäjyyskasvatuksessa hyödyllisinä menetelminä nimettiin myös harjoitukset, projektit, roolipelit, simulaatiot, työkokemus, kenttätutkimukset, ryhmätyöskentely sekä vertaisoppiminen ja -arviointi. Myös Gartnerin ja Vesperin (1994, 179-187; vrt. Ulrich ym. 1987, 32-39) tutkimuksessa nousivat voimakkaimmin esille caset, vierailevat luennoitsijat, luennot ja tekstit. Leskisen (1999, 127) mielestä ainoastaan oppikirjaan perustuvaa suoritusta ei voida pitää yrittäjyyskasvatuksessa mielekkäänä.

Koirasen (1999b, 7) mukaan teorian merkitystä yrittäjyydessä ja yrittäjyyskasvatuksessa vähätellään usein ei-akateemisissa piireissä. Väitteet siitä, että yrittäjyyttä voi oppia vain käytännössä, eivät pidä paikkaansa. Laadukas ja hyvin opittu teoria kestää parhaimmillaan koko ihmisiän. Suuri osa jokapäiväisessä työssä tarvittavasta teoriasta opitaan kokemusten kautta ja vapaista virikkeistä. Samat periaatteet sopinevat yrittäjyyskasvatukseen myös nuorisoasteen koulutuksessa.

Mansio (1998) käytti tietolähteenään myös opinto-oppaita (1996) tutkiessaan yrittäjyyden opetuksen menetelmiä. Hän päätyi siihen, että (ulkoisen) yrittäjyyden opetuksessa erilaisten yrittäjyyteen sopivien, itsenäiseen työskentelyyn ja päätöksentekoon kasvattavien työskentelymenetelmien määrä on vähäinen. Taulukossa 10 on esitetty eri opetusmenetelmien käyttö.

Opinto-oppaisiin tutustumalla ei voida kuitenkaan saada luotettavaa kuvaa käytettävistä opetus- tai oppimismenetelmistä. Opinto-oppaiden opintojaksokuvaukset elävät tietyllä tavalla "omaa elämäänsä". Opintojaksokuvaukset ovat usein fraasinomaisia kuvauksia. Se miten toimitaan konkreettisesti opetustilanteessa voi poiketa huomattavasti kuvatussa suunnitellusta toiminnasta.

TAULUKKO 10 Opetusmenetelmät yrittäjyyden opetuksessa (Mansio 1998, 106)

Kuvauskategoria	Osuus opintoviikoista	Maininnat
Luento-opetus	50-60 %	8 yksikköä
	30-49 %	3 yksikköä
	20-29 %	1 yksikkö
Asiantuntijaluennot	20 %	1 yksikkö
Pienryhmäopetus	25 %	4 yksikköä
Harjoituksia	-	10 yksikköä
Projektityö	50-100 %	4 yksikköä
Case-harjoitus	100 %	3 yksikköä
Ei mainintaa		2 yksikköä
Itsenäisen työn osuus	40-70 %	10 yksikköä

3.4.4 Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja sisältö Teuvan, seutukunnan ja yhteistyöalueen yläasteilla ja lukioissa sekä Suupohjan alueen nuorisosaasteen kouluissa

Nevanperän (1998, liite 3) mukaan yrittäjyyskasvatus Teuvan kouluissa pohjautuu Arvelin (1993; vrt. Ristimäki 1998; Karhuvirta ym. 1993, 20-21; Johannisson & Madsen 1997, 18-23) mukaiseen opetusrunkoon. Alaluokilla (1-6) yrittäjyyskasvatus on leikkimielistä innostamista ja pelaamista. Keinoina ovat leikkiyritykset, varainhankintaprojektit, pienimuotoiset messut ja kioskitoiminta.

Teuvan peruskoulun yläluokilla (7-9) yrittäjyyskasvatus laajenee siten, että 7. luokalla on valinnaisena yrityskurssi ja 8. luokalla on yrittäjyyttä pakollisena ½ tuntia/vk opinto-ohjauksen yhteydessä. Valinnaisuus jatkuu 8. luokalla siten, että oppilaat voivat valita joko taloustieto I:n tai yrityskurssi I:n sekä 9. luokalla edelleen taloustieto II:n tai yrityskurssi II:n valinnaisena. Muut aineet tukevat myös yrittäjyyskasvatusta läpäisyperiaatteella. Teuvalla on myös yrittäjyysvastuuopettaja. Hänelle on varattu 2-3 tuntia viikossa koko koululaitoksen yrittäjyyskasvatuksen ja -opetuksen koordinoitua varten. Vastaava resursointi yrittäjyyskasvatukseen on harvinaista muualla Etelä-Pohjanmaan alueella. (Nevanperä 1998, liite3.)

Teuvan lukiossa yrittäjyyskasvatus on valinnaiskursseina siten, että ensin voi valita soveltavana kurssina yrittäjyyskurssi I:n ja sen jälkeen soveltavana kurssina yrittäjyyskurssi II:n.

Tutkijan suorittaman kyselyn mukaan Kauhajoen, Jurvan, Isojoen, Karijoen (Kristiinankaupungin yläaste), Kurikan, Jalasjärven, Ilmajoen, Kristiinankaupungin ja Kaskisten yläasteilla ei ole tutkimusajankohtana ollut käynnissä resursoitua tehostettua yrittäjyyskasvatusta ja -opetusta. Opiskelijat edustivat Suupohjan ammatti-instituutin, Kauhajoen koti- ja laitostaloustaloustalouden sekä Jurvan käsi- ja taideteollisen oppilaitoksen kevään 1999 tilastossa painotettuna keskiarvona noin 90 % koulujen opiskelijoista (liite 3). Rehtoreiden ja opinto-ohjaajien mukaan yrittäjyyskasvatusta on käsitelty lähinnä läpäisyperiaatteella opinto-ohjauksen yhteydessä. Varsinaisia tunteja on käytetty keskimäärin kaksi, joista ensimmäinen on käsitellyt sisäistä yrittäjyyttä ja toisella tunnilla on katseltu video. Video käsitteli lähinnä yrittäjän arkipäivää sekä harrastuksia ym.

Valinnaisia yrittäjyyskursseja ei ole vielä tutkimusajankohtana ollut. Alueen sivistystoimenjohtajien mukaan yläasteille ja lukioihin on kyllä varattu yrittäjyyttä varten tunteja, mutta opettajat eivät ole halunnet tarttua asiaan. Suuren yläasteen opo kertoi, että hän on lähinnä yrittänyt suojella oppilaitaan yrittäjyydeltä, koska on itse osa-aikainen yrittäjä ja nähnyt yrittäjyyden ongelmat. Suurehkon yläasteen rehtori kertoi, että hänen koulussaan on vuosien 1995-1999 aikana käynyt yksi yrittäjyyskouluttaja, ns. jakkaramies Närpiöstä, joka aiheutti lähinnä närää muissa opettajissa, koska hän oli arvostellut opettajien yrittäjyysopetustaitoja. Närää oli myös aiheuttanut se, että kyseiselle henkilölle oli maksettu tuntuva palkkio opetustuokiosta, ja omat opettajat olivat tehneet talkoilla koulujen työlääät opetussuunnitelmat.

Yhteenvetona voidaan todeta, että Teuvan kunnan koululaitoksen tuntiresursseja yrittäjyyskasvatukseen ja -opetukseen vuosina 1995-1999 on ollut huomattavasti enemmän muihin alueen kouluihin (yleissivistävä koulutus) verrattuna. Yrittäjyysvastuuopettajaa ei myöskään muilla kunnilla ole ollut.

Suupohjan Ammatti-instituutti; Maatalousoppilaitos

Kaksivuotisen maatalouden perustutkinnon yhteydessä opiskellaan yritystoimintaa koskevat ammatilliset opinnot (8 ov). Tavoitteena on, että opiskelijalla on käsitys maaseutuyrittämisen monipuolisista mahdollisuuksista ja valmiuksia seurata yhteiskunnan muutoksia. Yrittäjyysopinnot sisältävät tietotekniikkaa, verotusasioita, kirjanpitoa, tuotantovaihtoehtojen vertailua, yrityksen suhdetoimintaa, lainsäädäntöä ja kansainvälisyyttä.

Opetussuunnitelman mukaan yritystalouden taidoilla on entistä ratkaisevampi merkitys toiminnan menestymiselle. Nykyaikaisten maatilayritysten hoitaminen edellyttää myös vahvaa alan koneisiin liittyvää osaamista. Lisäksi on mahdollisuus valita vielä (1 ov) valinnaisena (yritystoiminnan perusteet).

Yrittäjyysopinnot jakautuvat kahdelle vuodelle seuraavasti:

- opintovuosi (syksy); yritystoiminta (1 ov) pakollisena: maaseutuyrittämisen mahdollisuudet ja omaisuudesta aiheutuvat kustannukset;
- opintovuosi (kevät); (1 ov) pakollisena: yritystoiminta ja tuotantovaihtoehtojen vertailu;
- opintovuosi (kesä); yritystoiminta (2 ov) pakollisena: tilan toiminnan suunnittelu ja järjestäminen sekä kannattavuuslaskelmien soveltaminen;
- opintovuosi, yritystalouden (2 ov) pakollisena: kirjanpito, verotus ja taloudellisen ajattelun kehittäminen;
- opintovuosi (kevät); yritystoiminta (2 ov) pakollisena: markkinointi, suhdetoiminta ja ammattialan lainsäädäntö;

Toisen opiskeluvuoden jälkeen voi mennä kolmanneksi vuodeksi suorittamaan maaseutuyrittäjän tutkintoa (40 ov). Tutkinto sisältää (10 ov) yritystaloutta, joka jakautuu lähiopetukseen (5 ov) sekä ohjattuun työharjoitteluun (5 ov). Lähiopetusjakso sisältää liiketoimintasuunnitelman tekoa, yrityksen taloushallintoa ja yritysviestintää.

Suupohjan Ammatti-instituutti; Ammattioppilaitos

Yrittäjyyskasvatus näkyy ammatillisessa koulutuksessa lähinnä niin, että opiskelija kehittyä aktiiviseksi, luovaksi, oma-aloitteiseksi ja yritteliäiseksi. Yrittäjyyden tavoitteena on, että opiskelija suhtautuu myönteisesti yrittäjyyteen ja hänellä on asenteelliset edellytykset omatoimiseen yrittämiseen. Opiskelija oppii ymmärtämään, että yrittäjyys perustuu kunkin omaan yritteliäisyyteen sekä aktiiviseen ja luovaan toimintaan. Hän oppii perustiedot yritystoiminnasta ja pystyy hahmottamaan yritystoimintaa ammatissa toimimisen ja jatko-opintojen näkökulmasta, jolloin hänelle kehittyy realistinen käsitys omista mahdollisuuksistaan oman alansa yrittäjänä.

Yrittäjyyteen kasvaminen näkyy eri aloilla ammatillisten ja yhteisten opintojen tavoitteissa opetussisältöinä sekä erityisesti opetuksen toteuttamistapoina. Yrittäjyyttä on tarkasteltava sekä kansainvälisen, kansallisen talouden että oman kunnan elinkeinorakenteen osana. Tämä vaatii sidosryhmien ja oppilaitoksen välisen vuorovaikutuksen lisäämistä.

Nykyaikaisessa työkulttuurissa korostuu yrittäjämäinen tapa suhtautua työhön eli ns. sisäinen yrittäjyys niin yrityksissä kuin julkisyhteisöissä. Ammatissa ja yrittäjänä toimittaessa tarvitaan myönteistä ja realistista suhtautumista yrittäjyyteen sekä tiedollisia ja taidollisia yritystoiminnan valmiuksia. Kansainvälinen yhteistyö ja kaupalliset yhteydet sekä työvoiman vapaa liikkuminen asettavat haasteita opiskelijan yritystoimintaan liittyville valmiuksille

Yritystoiminta; valinnaiset opinnot (1-4 ov) (palvelupuoli ja tekninen puoli)

Tavoitteena on, että opiskelija oivaltaa, että kansantalouden hyvinvointi ja kansainvälinen kauppa perustuvat menestyvälle yritystoiminnalle. Hän harjaantuu opiskelun kuluessa toimimaan ammattialansa yrityshankkeissa. Opiskelijan sosiaaliset taidot, innovointi- ja riskinotto-kyky kehittyvät todellisissa tilanteissa.

Opiskelija tietää menestyvän yrityksen toiminnan perustuvan asiakkaiden tarpeisiin. Hän toimii asiakaslähtöisesti käytettävissä olevien resurssien pohjalta. Hän palvelee laadukkaasti ja käyttää näin palvelua tärkeänä kilpailukeinona. Hän ymmärtää, mistä yrityksen tulos muodostuu ja toimii yrityksen kannattavuutta ja jatkuvuutta edistävasti.

Opiskelija ymmärtää organisaatiokulttuurin merkityksen menestyvän yrityksen sisäisessä ja ulkoisessa toiminnassa. Hän osaa toimia yrityksen arvojen mukaisesti vastuuntuntoisesti, motivoituneesti ja palveluhenkisesti. Opiskelija ymmärtää ammattitaidon jatkuvan kehittämisen merkityksen paitsi itselleen myös yrityksen kilpailukyvyille. Hän hankkii yritystoiminnassa tarvittavia tietoja ja palveluja sekä käyttää niitä toiminnassaan. Hän ymmärtää asiakasyytyväisyyden merkityksen yritystoiminnan jatkuvuudelle ja menestymiselle. Hän ottaa huomioon tuotevastuun ja kuluttajan oikeudet asiakassuhteessa.

Kauneudenhoitoalalla ja muilla palvelualoilla yritystoiminnan osaaminen on olennaisen tärkeää, koska suurin osa alan ammattilaisista toimii itsenäisenä ammatinharjoittajina. Sekä sisäisen että ulkoisen yrittäjyyden sisäistäminen jo

koulutuksen aikana on yksi koulutuksen keskeisimpiä tavoitteita.

Myös teknisen puolen osalta nykyaikaisessa työkuulttuurissa korostuu yrittäjämäinen tapa suhtautua työhön eli ns. sisäinen yrittäjyys niin yrityksissä kuin julkisyhteisöissä. Ammatissa ja yrittäjänä toimittaessa tarvitaan myönteistä ja realistista suhtautumista yrittäjyyteen sekä tiedollisia ja taidollisia yritystoiminnan valmiuksia.

Suupohjan Ammatti-instituutti; Kauppaoppilaitos

Yritystoimintaopinnot ovat pakollisia perusopintoja, ja niitä opiskellaan liiketalouden perustutkintoon (merkonomi) sisältyen kolmen opiskeluvuoden aikana yhteensä 5,5 opintoviikkoa (YRTO1-YRTO4). Opinnot jakautuvat opiskeluvuodelle seuraavasti:

yritystoiminnan perusteet (2,5 ov) 1.vuosi/2,5vh
 yrityksen perustaminen (1 ov) 2.vuosi/1vh
 materiaaliopinnot (1 ov) 2. vuosi/ 1vh
 henkilöstöhallinnon perusteet (1 ov) 3.vuosi/1vh

Toisena opiskeluvuotena opiskelija voi suuntautua yritystoimintaan (9 ov). Opinnot sisältävät asiakaspalvelua, markkinointia, toimistopalvelua, tiedonhallintaa, verotusta ja budjetointia. Kolmantena vuotena voi opiskella lisäksi vaihtoehtoisina opintoina yritystoimintaa (10 ov). Opinnot sisältävät muiden muassa markkinointia ja taloushallintoa.

Suupohjan Ammatti-instituutti; Koti- ja laitostalousoppilaitos (toinen aste)

Toiminta-ajatukseen sisältyy yrittäjyys sekä sisäisenä yrittäjyytenä että ulkoisena yrittäjyytenä. Opetussuunnitelman mukaan sisäinen yrittäjyys on omaaloitteisuutta, luovuutta, oman organisaation toimintaperusteiden tuntemusta, kustannustietoisuutta, markkinointia, tuotekehitystaitoa ja yhteistyötä eri ammattiryhmien kanssa.

Ulkoiseen yrittäjyyteen liittyviä opintoja opiskellaan 1. opintovuotena ammatillisina perusopintoina yritysvalmennusta (1 ov), 2. opiskeluvuotena tulee lisäksi yritysvalmennusta (1 ov) ammatillisina opintoina. Yritysvalmennusopinnot sisältö on seuraava:

Opiskelijalla on perustiedot pienyrityksen suunnittelusta, valittavana olevista toimintamuodoista ja pienyrityksen perustamisesta. Hän soveltaa tietoja henkilökohtaiseen yritysmerkkiinsä. Opiskelu sisältää yritystoiminnan suunnittelua, yrityksen toimintamuotoja, yrityksen perustamista ja henkilökohtaista liikeidean suunnittelua sekä riskien hallintaa. Lisäksi on mahdollista ottaa yrittäjyyttä valinnaisina opintoina (6 ov-8 ov) kahden opiskeluvuoden aikana. Tavoitteena on syventää aikaisemmillä yritystoiminnan kursseilla oppimaansa käytännön tilanteissa.

Toisena opiskeluvuotena opiskelija voi lisäksi ottaa vaihtoehtoisia opintoja. Valittavissa on muiden muassa yrityksen perustaminen (2 ov), jonka tavoite ja sisältö on seuraava:

Opiskelija tuntee Suomen mahdollisuudet matkailumaana ja erityisesti maaseudun ja oman maakuntansa omaleimaisuuden matkailuvalttina. Hän tietää maaseutumatkailuyrityksen perustamiseen ja toimintaan liittyvät taloudelliset ja lainsäädännölliset perusteet ja on selvillä maaseutumatkailijan edellyttämästä vaatimustasosta ruoka-, majoitus ja ohjelmapalvelualoilla. Hän osaa toimia palveluhenkisesti ja arvostaa maaseutumatkailupalveluja suunnitellessaan luovuutta ja uudistumiskykyä.

Sisältökokonaisuuksia ovat muiden muassa Suomen maaseutu tänään ja tulevaisuudessa, maaseutumatkailun palvelumuodot ja lainsäädäntö, maaseutumatkailuyrityksen perustaminen ja toiminnan suunnittelu, palvelujen tuotestaminen (laatu, hinta ja saatavuus), palvelujen markkinointi ja yrittäjän vastuu sekä rahoitus ja kannattavuus.

Suupohjan Ammatti-instituutti; Koti- ja laitostalousoppilaitos (opistoaste)
Opistoasteen koulutuksen laajuus on (120 ov), joista työelämä- ja yrittäjyysopin-
toja on (4 ov). Opintokokonaisuudet ovat yritystoimintaosaaminen (1 ov),
asiantuntija-, esimies-, yhteistoiminta- ja työsuojeluosaaminen (2 ov) sekä
tuotekehitysosaaminen (1 ov).

Tavoitteet ovat seuraavat:

Työelämä- ja yrittäjyysopinnot lisäävät opiskelijan valmiuksia työskennellä verkostoituvissa ja kansainvälistyvissä organisaatioissa ja itsenäisenä yrittäjänä. Muuttuvissa asiantuntija- ja esimiestehtävissä hän tarvitsee erilaisten työorganisaatioiden, työelämän normien ja työkuultuurien tuntemusta sekä sisäistä yrittäjyyttä. Laadunhallinta, tuotekehityksen hyödyntäminen ja ekologisesti kestävä toiminta ovat työskentelyn keskeisiä tavoitteita.

Opiskelija oppii tuntemaan kuluttajan oikeudet ja velvollisuudet ja oppii toimimaan asiakaslähtöisesti ja tuloksellisesti. Hän kykenee asettamaan realistisia tavoitteita, johtamaan muita, edistämään työsuojelua ja kehittämään yhteistoiminnallisuutta. Työssään hän etsii myös innovatiivisia ratkaisuja.

Yritystoimintaosaaminen (1 ov) (yritysvalmennuksen jatkokurssi)

Tavoitteena on, että opiskelija syventää osaamistaan yritystoiminnan eri osa-alueilla. Hän oppii ymmärtämään toimintojen kokonaisuuden sekä toiminta- ja palveluketjujen merkityksen. Hän osaa kehittää sidosryhmäsuhteita ja luoda yhteistyöverkkoja yrityksen/yhteisön ydinosoamisen pohjalta.

Sisältö: yritystoiminnan suunnittelu ja liiketoimintasuunnitelman teko, yrityksen sidosryhmäsuhteet ja yhteistoimintamuodot, yrityksen rahoitus ja riskien hallinta sekä yrityksen verotus (vrt. VIP Nro 213/99 – Suomen Säädoskokoelma; vrt. Koironen ja Peltonen 1995, 87-88).

Suupohjan ammatti-instituutti; Juroan käsi- ja taideteollinen oppilaitos (artesaani- ja artemiopinnot)

Yritystoiminnan perusteet opiskellaan 1-4 ov:n valinnaisina opintoina. Opinto-ohjaajan mukaan käytännössä kaikki yrittäjyysopinnot on tiivistetty kahteen opintoviikkoon.

Tavoitteet:

Opiskelija ymmärtää yrittäjyyden yhteiskunnallisen merkityksen ja oppii suhtautumaan myönteisesti yrittäjyyteen sekä arvostamaan yrittäjyyttä elämäntapana ja ammatinvalintana. Opiskelija tietää mitä ominaisuuksia yrittäminen vaatii yksilöltä ja osaa arvioida omia edellytyksiään yrittäjäksi ryhtymisen kannalta. Opiskelija tuntee erilaiset yrittämisen muodot ja tavat omalla alallaan sekä ymmärtää hyvän liikeidean merkityksen kannattavan yritystoiminnan pohjana. Opiskelija osaa suunnitella oman yrityksen perustamisrahoituksen, tuntee erilaisia rahoitusmuotoja ja osaa hinnoitella oman työnsä ja tuotteensa kannattavasti ja kilpailukykyisesti. Opiskelija tietää miten yritys käytännössä perustetaan.

Opintokokonaisuudet:

- 1 Yrittäjyys Suomessa ja yrittäminen elämäntapana ja uravalintana; yritykset Suomessa (paljonko, minkälaisia, kuinka työllistävät), yrittäjien koulutus, ominaisuudet, yrittäjätestejä, itsearviointia, itsenäisesti tehtävä yrittäjähaastattelu+ esitelmä haastattelusta ja keskustelua;
- 2 Yritysmuodot ja yrittämisen tavat; kokopäiväinen/sivutoiminen yrittäminen, ammatinharjoittaminen/yrityksen perustaminen, eri yritysmuodot (ay, ky, oy, osuuskunnat), alihankinta, tuoteideoiden lisensointi, suunnittelutyön myyminen ja franchising;
- 3 Liikeidea; liikeidean merkitys menestymisen edellytyksenä, yritysidean jalostaminen liikeideaksi, liiketoimintasuunnitelman laadinta, yritystoiminnan kokonaisuuden hahmottaminen, menestyneitä liikeideoita, case-harjoituksia, oman liikeidean kehittäminen ja swot-analyysi;
- 4 Oman yrityksen perustamisrahoituksen suunnittelu; investoinnit, käyttöpääoma, rahoitustarpeen määrittäminen, erilaiset rahoitusvaihtoehdot (lainat, tuet, avustukset) ja vakuudet;
- 5 Oman työn ja tuotteiden hinnoittelu; ensimmäisten toimintavuosien budjetointi, toiminta-asteen arviointi, työajat, lomat, verotuksen merkitys hinnoitteluun (välitön + välillinen verotus), realistisen tuntihinnan laskeminen omalle työlle ja tilaustöiden hinnoittelu;
- 6 Oman yrityksen perustaminen käytännössä; kaupparekisteri-ilmoitus, perustieto-ilmoitus verottajalle, ennakkoverolippu, yhteistyö pankkien/tilitoimiston kanssa.

3.4.5 Yrittäjyyskasvatus Englannissa ja Norjassa

Erkkilän (2000, 97-103) mukaan Englannin yrittäjyyskoulutuksen ”juuret” ovat 1970-luvulla, jolloin maassa oli kansallinen kriisi sekä taloudellisesti (öljykriisi 1973) että kasvatuksellisesti. Yrittäjyyskoulutuksen ja erityisesti yrittäjyyskasvatuksen kehittämistoimenpiteet liittyivät 1980-luvun kasvatukselliseen muutosprosessiin Englannissa.

Englannin ja Suomen koulujärjestelmät ovat hajautettuja, jolloin vastuu opetussuunnitelmien painotuksista, käytettävistä opetusmenetelmistä ja opetusmateriaalista on koulu- ja opettajatasolla valtakunnallisten kehysten puitteissa. Keskeinen ero yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta on se, että Suomessa kyseinen painopistealue on kirjattu oppivelvollisuuskoulun ja toisen asteen koulutuksen valtakunnallisiin opetussuunnitelmien perusteisiin. Suomessa yrittäjyyskasvatus on tuotu merkittävällä painoarvolla valtakunnallisiin, kasvatus- ja koulutusta sääteleviin opetussuunnitelmien perusteisiin, jotka ovat normitasoisia asiakirjoja. Englannissa ei ole menetelty vastaavasti. Kolmannen asteen koulutuksen koulutusohjelmista vastaavat Suomessa ammattikorkeakoulut ja yliopistot ja Englannissa yliopistot. Niissä kyseinen tema ilmenee hyvin vaihtelevasti. (Pihkala 1998, 55-60.)

Suomen yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen keskeiset opetussuunnitelmaperusteet yrittäjyyskasvatuksen ja -koulutuksen osalta on esitelty luvussa 3.4.2. Englannissa oppivelvollisuuskoulua koskeva kansallinen opetussuunnitelma (National Curriculum 1995) muodostuu kolmesta ydinoppiaineesta, englannin kielestä, matematiikasta ja tieteistä. Edellisten lisäksi muina oppiaineina ovat teknologia, historia, maantiede, taide, musiikki, fyysinen kasvatus ja uskontokasvatus. Koulun opetussuunnitelmassa pitää olla myös uraohjausta, terveystieteistä, sosiaalisten taitojen kasvatusta ja ympäristökasvatusta. Kansallinen opetussuunnitelma korostaa oppilaiden yritteliään käyttäytymisen sekä taloustietoisuuden merkitystä. Oppivelvollisuuskoulun jälkeisessä koulutuksessa korostetaan muun ohella uraohjausta sekä koulutuksen ja elinkeinoelämän yhteyksiä mukaan lukien työharjoittelu.

Pihkalan mukaan monissa maissa on käynnistetty eri kouluasteiden kasvatukseen ja koulutukseen liittyviä yrittäjyyskasvatuksen hankkeita. Tällaisia maita ovat Aasian maat kuten Intia, Malesia ja Filippiinit sekä Kanada, USA ja Englanti, Romania ja Norja.

Seuraavassa kuvataan muutamia Englannissa toteutettuja yrittäjyyskasvatushankkeita 1980-luvun puolivälistä 1990-luvun puoliväliin toteuttamisen aikajärjestyksessä. Lisäksi esitellään Norjan yrittäjyyskasvatusohjelmaa.

"*Going for Enterprise*"-projektin avulla 14-19 -vuotiaita opiskelijoita rohkaistiin työllistämään itse itsensä teollisuuden työpaikkojen vähetessä. Se käynnistyi vuonna 1985 neljällä laajalla alueella, jotka voidaan rinnastaa Suomen taantuvien teollisuusalueisiin Euroopan Unionin määrittämiin tavoite 2-alueisiin. Projektia sponsoroiti British Steel Industry ja se sisälsi oppimateriaalin kehittämistä, opettajankoulutusta ja yrittäjyystietouden lisäämistä. Tavoitteisiin pyrittiin opetusprosessin avulla tukemalla persoonallista kehitystä ja erityisesti itseluottamusta, jotta nuoret muuttuvissa olosuhteissa voisivat ottaa vastuuta, kehittää pätevyyttään kommunikaatio-, päätöksenteko- ja sosiaalisissa taidoissaan osallistumalla käytännön projekteihin sekä lisäämällä nuorten yritystoiminnan tuntemusta. Oppilaitosten rehtorit näkivät konseptin liittyvän pikemminkin persoonallisten ominaisuuksien kuin pelkästään ulkoisen yrittäjyyden kehittämiseen. Tulosten mukaan yrittäjyyskasvatus ei kuitenkaan saavuttanut menestyvimpiä oppilaita samalla tavoin kuin muita. Yrittäjyyskasvatus ei myöskään tavoittanut ydinopetussuunnitelmaa. Sen katsottiin olevan voimak-

kaasti yhteydessä käsityöhön, muotoilun, teknologiaan ja oppilaanohjaukseen ja soveltuvan *parhaiten sopeutumattomille* opiskelijoille, joiden ei odotettu sijoituvan työelämään muiden opiskelijoiden tavoin perinteistä väylää. (Pihkala 1998, 63-66.)

"Mini Enterprise in Schools Project, MESP" -hanke käynnistyi kansallisesti Englannissa vuonna 1985 koskien kaikkia ikäryhmiä ja sen tavoitteena oli nuorten toimesta käynnistää pienyrityksiä, tehdä ja myydä tuotteita ja palveluja. Siitä vastasi kauppa- ja teollisuusministeriö (Industry/Education Unit of the Department of Trade and Industry) ja sitä tuki National Westminster Bank antamalla jokaiselle osallistuvalla koululle £ 40 avustuksen. Yritykset lainasivat kouluille tarvittaessa £ 50. Hanke jatkuu monipuolisena miniyritystoimintana kouluissa. On arveltu, että 1980-luvun puolivälissä Englannissa oli noin viidenneskellä toisen asteen kouluja käynnissä mini-yritysprojekteja. 1990-luvun vaihteessa luvun arveltiin olevan toisen asteen koulujen osalta noin 40 % ja peruskoulujen osalta noin 8 %. Miniyritystoiminta on saanut Englannissa sekä kielteisiä että myönteisiä arvioita osakseen. (Pihkala 1998, 64-65; vrt. Erkkilä 2000, 104-110.)

Miniryitystoiminnan tuottamien tuotteiden laatuun liittyi avoimia kysymyksiä. Muodostuuko niistä kaupallisesti elinkelpoisia? Mitä tapahtuu, jos ne uhkaavat olemassa olevaa paikallista yritystoimintaa? Näytti siltä, että yrittäjyyskasvatus oli opetussuunnitelman ulkopuolista toimintaa ja pääasiassa ahdistavaksi koettua. Opettajat johtivat miniryityksiä oman näkemystensä pohjalta, opettivat vain oppiaineita eivätkä edistäneet opiskelijoiden yrittäjyyskokemuksia. Toisen asteen kouluja organisoitiin lähinnä tehdasmaisiksi. (Pihkala 1998, 67.)

"Durhamin yliopiston yrittäjyyskasvatuksen mallin" on kehitellyt Cotton (1990). Hän määritteli yrittäjyyskasvatuksen yritteliään lähestymistavan edistämisenä. Tällöin nuoria opetetaan organisoimaan ja johtamaan omia projekteja oppimisen välineenä. (Pihkala 1998, 65-67.)

Durhamissa painotetaan seuraavia yrittäjää kuvaavia tekijöitä: pioneerihenki, seikkailunhalu, uskallus, eteenpäinsuuntautuneisuus, progressiivisuus ja ambitio. Koulutus on pitkälti työpaja- eli workshopityyppistä. Yrittäjyyskäyttäytyminen pyritään saamaan itsenäiseksi ja oma-aloitteiseksi. Sen on määrä johtaa aktiiviseen tavoitehakuisuuteen, joustavuuteen ja vastata haasteisiin. Yrittäjyyden keskeisiä tunnuspiirteitä ovat henkilökohtaiset ominaisuudet eli itseluottamus, itsenäinen tuloshakuisuus, neuvokkuus ja dynaamisuus, sekä taidot eli ongelmanratkaisu, vaikuttaminen, suunnittelu, päätöksenteko ja kommunikointi. Durhamissa käytetään yhtenä lisänäkökulmana yrityksen tyyppilistä tehtävärakennetta. Siitä voidaan johtaa yrittäjyyskasvatukselle sisältöä tietojen, taitojen ja asenteiden osa-alueille. (Koiranen & Peltonen 1995, 39 - 40).

Durhamin mallissa ovat keskeisiä seuraavat asiat:

- 1 Luodaan oppimisympäristö pienyrityksen kulttuuri- ja toimintaympäristöä vastaavaksi. Keskeistä on oman työn omistajuus, johon liittyy mahdollisuus omien vahvuuksien ja heikkouksien määrittelyyn;
- 2 Pyritään holistiseen työskentelyyn epävarmuuden vallitessa projektiperusteista lähestymistapaa käyttäen. Opiskelijan mahdollisesti käynnistäessä myöhemmin yri-

tystoimintansa hänellä on valmiiksi jäsennetty yritteliään käyttäytymisen opittu toimintatapa;

- 3 Lopputuloksena nuorelle syntyy yritteliään oppimisen malli, joka perustuu toiminnallisuuteen, keksimiseen, muutokseen, kokeiluun ja virheiden sallimiseen. (Pihkala 1998, 65-67.)

"Education Business Partnership, EBP"-hanke merkitsi Englannissa 1990-luvun vaihteesta lähtien voimakkaasti kehittyneitä koko maan kattavaa organisoitua ja tavoitteellista toimintaa yrittäjäyyskasvatuksen ja koulu- ja yritys yhteistyön kehittämiseksi. Yritysten ja koulutuksen välistä muodollista yhteyttä vakiinutettiin koordinoimalla alueellisesti yhteisiä toimintoja. Yhteistyöalueet liittyivät opetussuunnitelman kehittämiseen, työkokemuksen järjestämiseen, koulutuksesta työelämään siirtymisen nivelkohtaan sekä opettajien ammatilliseen kehittämiseen kuten sijoittamiseen teollisuuteen, yritysten henkilöstön käyttämiseen opiskelijoiden ohjaajina, työnvarjostustekniikoiden käyttöön sekä työhaastattelutekniikan harjoitteluun. (Pihkala 1998, 68-69.)

Vuonna 1992 Englannissa oli yhteensä 103 organisoitua alueellista yhteistyöhanketta, josta käytettiin nimitystä EBP. Ne ovat tarkoituksellisesti erilaisia johtuen olosuhteiden ja taloudellisten resurssien vaihtelusta. Lähtökohta oli, että yritykset ja koulut voivat työskennellä yhdessä molempien osapuolien huomattavaksi hyödyksi. Talouden taantuma korosti taloudellisesti ja sosiaalisesti yhtenäisen yhteiskunnan merkitystä, missä yritystoiminta ja muu yhteiskunta ovat toisiaan tukevia. Koulujen ja yritysten yhteistyöllä oli neljä perustetta. Opetussuunnitelmia oli mahdollisuus rikastuttaa koulutuksen laadun kohottamiseksi ja opiskelijoiden motivaation parantamiseksi, opettajien ammatillista osaamista voitiin edistää ja mukana olevia instituutioita voitiin kehittää. Uudenmuotoista yhteistyötä evaluoitiin kansallisesti. (Pihkala 1998, 68-69.)

Lähes kaikilla hankkeilla oli toimeenpaneva lautakunta (board), joihin liitettiin paikallisten avaintoimintojen edustus. Niiden koko ja rooli vaihtelivat siten, että yhdessä kokoonpanossa saattoi olla jopa 26 jäsentä, kokoonpanojen keskiarvojen ollessa noin 14 jäsentä. (Pihkala 1998, 68-69.)

Pihkalan (1998, 70) mukaan pk-sektorin kytkeminen paikalliseen yhteistyöhön koetaan Englannissa erittäin tärkeäksi tehtäväksi, joka toteutuu puutteellisesti. Suomessa tilanne on tältä osin huomattavasti parempi, koska pk-sektori on kouluyhteistyössä aktiivisemmin mukana. Englannissa kokemukset osoittavat, että kansallisella vetovastuulla ei saavuteta tuloksia, vaan tulokset muodostuvat alueellisista strategioista. Englannissa yritysten toimesta laadittiin kirjalliset perusteet kouluyhteistyölle. Hyötynä yhteistyöstä pidetään sitä, että opiskelijoiden ja opettajien näkemykset voivat johtaa työpaikan käytäntöjen parantamiseen. Lisäksi koulun inhimilliset ja fyysiset resurssit voivat tuottaa mahdollisuuksia yrityksen työntelijöiden jatko- ja täydennyskoulutukselle, ja yritykset voivat edistää julkisia suhteitaan sekä kehittää PR-toimintaansa.

Norjan kouluissa yrittäjäyyskasvatus on koettu myös tärkeäksi. Norjan opetusministeriön toimesta on käynnistetty laaja koko maata koskeva projekti nimeltään "yrittäjäyys lukujärjestyksessä". Keskeisenä vaikuttimena projektin syntyyn oli haja-asutusalueiden työpaikkojen jatkuva katoaminen. Tätä suuntausta

haluttiin jarruttaa muun muassa antamalla oppilaille entistä paremmat valmiudet luoda työtä. Projektin seuraaminen ja lopullinen arviointi on annettu Norland-tutkimuksen (NF) tehtäväksi, samoin Norjan koulujen yritystoiminnan aikaisempi kartoitus. (Solstad & Karlsen 2000, 21-23.)

Solstadin ja Karlsenin mukaan yrittäjyyskäsitteestä ei ole päästy norjalaisessa koulussa lopulliseen yhteisymmärrykseen. Suhteellisen laaja yksimielisyys on kuitenkin siitä, että *yrittäjä* on henkilö, joka tarttuu tilaisuuteen, ja jolla on tarvittava taito innovatiivisen sekä taloudellisesti kannattavan toiminnan käynnistämiseen. *Yrittäjyys* on itse tämä perustamisprosessi, kun taas *yrittäjämäinen osaaminen* yhdessä ulkoisten edellytysten kanssa on ratkaisevaa sen kannalta, onnistuuko yrittäjä yritystoiminnassaan. *Eriytyisiä yrittäjämäisiä ominaisuuksia* taas ovat voimavarat, tuotanto, markkinointi ja talous, jotka poikkeavat yleisistä yrittäjämäisistä ominaisuuksista kuten luovuus, tarmo, yhteistyökyky jne. *Eriytyistä yrittäjäosaamista* edistäviä toimenpiteitä ovat Norjan kouluissa oppilaiden ja yritysten kumppanuussopimukset (suora toimenpide) ja korkeakoulututkielma "työelämätietous" (epäsuora toimenpide).

Koulujen ja paikallisten yritysten välillä solmitut kumppanuussopimukset ovat muutamassa vuodessa lisääntyneet niin, että 10 %:lla läänien kouluista oli niitä vuonna 1999. Eri läänien ja koulujen välillä on suuriakin eroja sopimusten määrissä, sisällöissä ja pedagogisessa työssä. Sopimusten määrä on kaikkein suurin peruskouluissa. Sopimukset mahdollistavat muiden muassa oppilaiden lyhyehkön harjoittelujakson yrityksissä. Lisäksi sopimus saattaa sisältää yritykseen liittyvän laajan ekskursion ja projektisuunnitelman sekä yrityksen työntekijöiden käyttämisen apuna koulujen päivittäisessä työskentelyssä. Kumppanuussopimuksista näyttää tulleen kouluille arvokas elementti niin erityisen kuin yleisen yrittäjyyskoulutuksen suunnitteluun.

Korkeakoulututkielma "työelämätietous" sisältyy Stavangerin korkeakoulun projektiin, jota on opetettu vuodesta 1980 lähtien. Se on opettajien ja sellaisten henkilöiden koulutusta, joilla on koulutusvastuu organisaatioissa ja yrityksissä. Tarkoituksena on tutustuttaa osanottajat yrittäjäajatteluun ja elinkeinojen kehittämiseen, joten sen voidaan katsoa olevan yrittäjäopetusta. Vuodesta 1990 lähtien noin puolen vuoden työelämätietouden kurssin on käynyt noin 800 opiskelijaa koko maassa. Osanottajista suurin osa on ollut opettajia, joten koulujen yrittäjyyskasvatussuunnitteluun on saatu merkittävää parannusta kurssien kautta. Huolimatta määrätietoista kouluttamisesta useimmista Norjan kouluista puuttuu vielä yrittäjyysopettaja.

Oppilaiden ja nuorten yritykset ovat yrityksen muotoon organisoituja opetusmalleja. Niissä oppilaista koostuva ryhmä kehittää liikeidean, perustaa yritysorganisaation, toteuttaa tuotannon tai palveluja ja saattaa toiminnan päätökseen yhden lukuvuoden aikana. Tällaisia yrityksiä Norjassa on ollut jo vuodesta 1985 alkaen (vrt. Suomessa oikeastaan vasta vuoden 1994 opetus-suunnitelmauudistuksen yhteydessä sekä yleissivistävän että ammatillisen koulutuksen osalta). Useimpien oppilasyrityksien toiminta liittyy ruoan myyntiin (koulun ruokala, kahvio). Oppilasyrityksistä suurin osa on yläasteilla, mutta mukaan on tullut myös keskisuuria ja pieniä ala-asteen kouluja. Oppilasyrityksien laatu vaihtelee suuresti, ja erityisesti suurissa kouluissa oppi-

lasyrityksiä pidetään eräänmuotoisena erityisopetuksena. Yläasteen oppilaat käyttävät useimmiten enemmän aikaa oppilasyritystoimintaan kuin ala-asteiden oppilaat. Noin kolmasosa oppilasyritystoiminnasta on integroitu eri aineisiin. Myös keskiasteella oppilasyritysten määrä vaihtelee lääneittäin. Esim. Ostfoldissa nuorten yritykset ovat hallitsevassa asemassa ja yrityksiä on lähes kahdessa koulussa kolmesta, kun taas Nordlandissa vain kolmasosalla kouluista on yrityksiä. Keskimäärin vain 5 % keskiasteen opiskelijoista osallistuu yritystoimintaan. (Solstad & Karlsen 2000, 21-23.)

3.4.6 Yhteenveto ja päätelmät yrittäjyyskasvatuksesta

Yrittäjyyskasvatuksessa on keskeistä nähdäänkö yrittäjyys lähinnä oppiaineena, vai tunnustetaan yrittäjyys enemmänkin kokemukseksi tai prosessiksi.

Yrittäjyyteen valikoidutaan ja kasvetaan. Yrittäjähallukkuutta ja kasvun nopeutta voidaan edistää. Yrittäjyyteen kasvussa on useita vaikuttavia tekijöitä; yleinen yrittäjyysilmapiiri ja -kulttuuri, kodin ja muun lähiympäristön vaikutus, opettajat ja koulu kokonaisuudessaan sekä lukuisa joukko muita tekijöitä, jotka liittyvät pitkälti vapaisiin virikkeisiin.

Yrittäjyyttä ei saa koulutuksellisenä tavoitteena ymmärtää suppeasti, vain ulkoiseen yrittäjyyteen liittyvänä. Yrittäjyyskasvatuksen tehtävänä on kehittää oppijassa sellaisia tietoja, taitoja ja asenteita (valmiuksia), jotka ovat hyödyksi työelämässä ja elinkeinotoiminnassa, työskentelempä hän sitten tulevaisuudessa omistajayrittäjänä tai toisen palveluksessa. Yrittäjyyskasvatuksen tulisi siten sisältää kognitiivisia (tiedot ja taidot), affektiivisia (tunne) ja konatiivisia (tahto) elementtejä. Keskeistä on kehittää myönteistä suhtautumistapaa työn tekemistä kohtaan, kehittää oppijan aktiivista toimintatapaa, innovatiivisuutta, riskinottoa ja itseohjautuvuutta. Yrittäjyyteen kasvussa on pitkälti kyse henkisestä kasvusta. Tämä tekeekin yrittäjyyskasvatuksesta haastavan.

Yrittäjyyskasvatus ei näytä olevan kertaluonteinen kurssi, vaan koko eliniän ja koulujärjestelmän läpi etenevä jatkuva prosessi. Yrittäjyyskasvatuksessa opetusmenetelmien tulisi olla yritteliäisyyteen ohjaavia, oppijoita aktivoivia, sosiaalista vuorovaikutusta painottavia ja opiskelijakeskeisiä. Esiin nousevat integroidut, laajat ja holistiset ohjelmat, joilla pyritään muuttamaan oppijoiden ymmärrystä, asenteita ja taitoja. Yrittäjyyskasvatuksessa on tärkeää toiminnallisuus, ongelmakeskeinen oppiminen, kokemuksellisuus ja erilainen yhteistyö elinkeinoelämän kanssa. Harjoittelu yrityksissä ja opiskelijoiden omat liiketoimet ovat ehkä parasta yrittäjyyskasvatusta.

Teuvan koululaitoksen alaluokilla (1-6) yrittäjyyskasvatus on leikkimielistä innostamista ja pelaamista. Keinoina ovat leikkiyritykset, varainhankintaprojektit, pienimuotoiset messut ja kioskitoiminta. Yläluokilla (7-9) yrittäjyyskasvatusta on sekä valinnaisena (7. luokka) että pakollisena (8. luokka) eli kaikki oppilaat "joutuvat" opiskelemaan yrittäjyyskasvatusta. Muut aineet tukevat myös yrittäjyyskasvatusta läpäisyperiaatteella. *Lukiassa* yrittäjyyskasvatus on valinnaiskursseina siten, että ensin voi valita soveltavana kurssina yrittäjyyskurssi I:n ja sen jälkeen soveltavana kurssina yrittäjyyskurssi II:n sekä vuoden 2002 alusta lukien teknologiaopintojen yhteydessä yhtenä valinnaisena kurssina.

Teuvalla on myös yrittäjyyskasvatuksen koordinoinnista vastaava yrittäjyysopettaja.

Verrattaessa suomalaista ja englantilaista yrittäjyyskasvatusta voidaan todeta, että *"Going for Enterprise"* -hanke painottaa oppilaiden sisäisen yrittäjyyden kehittämistä eikä niinkään ulkoista yrittäjyyttä. *"Mini Enterprise in Schools Project, MESP"* -hanke vastaa suomalaisten koulujen miniyritystoimintaa. *Durhamin malli* on selvästi yrittäjyyskoulutusta ja on keskittynyt jo lähtökohdiltaan ja tavoitteiltaan enemmän käytännön ulkoiseen yrittäjyyteen. *"Education Business Partnership, EBP"* -hanke vastaa toteutustapansa puolesta lähinnä Suomen opetushallituksen valtakunnallista yrittäjyyskasvatusprojektia, jossa on mukana Teollisuuden Työnantajien Keskusliitto ym. valtakunnalliset tahot. Keskeisinä asioina EBP -hankkeessa ovat valtakunnallisen opetussuunnitelman kehittäminen, työelämään siirtymisnivelkohdan huomioon ottaminen sekä opettajien koulutus.

Norjan kouluissa on opetusministeriön toimesta käynnistetty laaja koko maata koskeva projekti nimeltään "yrittäjyys lukujärjestyksessä". Yrittäjyyskäsitteestä ei ole päästy norjalaisessa koulussa lopulliseen yhteisymmärrykseen. Suhteellisen laaja yksimielisyys on kuitenkin siitä, että *yrittäjä* on henkilö, joka tarttuu tilaisuuteen, ja jolla on tarvittava taito innovatiivisen sekä taloudellisesti kannattavan toiminnan käynnistämiseen.

Lopuksi on vielä koottu yhteen tämän pääluvun ydinkäsitteet ja niiden määrittely tässä tutkimuksessa.

TAULUKKO 11 Yhteenveto yrittäjyyskasvatukseen liittyvistä keskeisistä käsitteistä niiden määrittelystä tässä tutkimuksessa

Yrittäjyyskasvatus on sekä yleissivistävän että ammatillisen koulutuksen osalta kasvatusta, jolla pyritään kehittämään oppijassa sellaisia tietoja, taitoja ja asenteita, jotka ovat hyödyksi työelämässä ja elinkeinotoiminnassa, työskentelempä hän sitten tulevaisuudessa omistajayrittäjänä tai toisen palveluksessa.

Opetussuunnitelmalla tarkoitetaan tavoitteellista, painopistealueet, keinot ja arviointiperusteet sisältävää kasvatuksellista ja opetuksellista oppimisen ja opettamisen kokonaisuutta.

Tässä tutkimuksessa analysoidaan, miten tärkeänä nuoret pitävät nuorisoasteella annettavan yrittäjyysopetuksen ja ovatko opiskelijat saaneet riittävästi yrittäjyysopetusta yrittäjyysopetussuunnitelmaan kuuluvista eri osa-alueista. **Osa-alueet** (Osio E, liite 1/5 ja liite 1/6) on määritelty seuraavasti (vrt. Vesalainen ja Pihkala 1997):

Innovatiivisuus ja yrittäjyys yhteiskunnassa	(väittämäpari 1=92/112)
Pienyrityssektorin merkitys ja rakenne	(väittämäpari 2=93/113)
Verkostoituminen ja yritysysteistyö	(väittämäpari 3=94/114)
Yrittäjyys ja kapitalismi yhteiskunnallisena ilmiönä	(väittämäpari 4=95/115)
Paikallisen yrittäjyyskulttuurin luonne ja merkitys	(väittämäpari 5=96/116)
Yritysten kilpailuedun ja ja kyvyn käsitteet	(väittämäpari 6=97/117)
Yritysten ydinosaamisen käsite ja merkitys	(väittämäpari 7=98/118)
	(jatkuu)

(jatkuu)	
Liikeidean käsite ja liikeideasuunnittelu	(väittäjäpari 8=99/119)
Yrittäjyysominaisuudet ja yrittäjätyypit	(väittäjäpari 9=100/120)
Sisäinen yrittäjyys ja yritteliäisyys	(väittäjäpari 10=101/121)
Tiimityöskentely ryhmadynamiikka ja yhteistyö	(väittäjäpari 11=102/122)
Perheyrittäjyys yrittämisen muotona	(väittäjäpari 12=103/123)
Yrityksen perustaminen ja eri yritysmuodot	(väittäjäpari 13=104/124)
Luovuus ja yrittäminen	(väittäjäpari 14=105/125)
Markkinointi:markkinointikeinot jne.	(väittäjäpari 15=106/126)
Laskentatoimi: kirjanpito, kustannuslaskenta jne.	(väittäjäpari 16=107/127)
Johtaminen:yrityksen ohjaus, strategiat	(väittäjäpari 17=108/128)
Johtaminen:esimiestyö, organisointi	(väittäjäpari 18=109/129)
Voiton käsite ja voiton merkitys	(väittäjäpari 19=110/130)
Riskin käsite ja riskinotto	(väittäjäpari 20=111/131)

4 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

4.1 Tarkennetut tutkimusongelmat

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan alueen, kuuden nuorisoasteen koulun opiskelijoiden mielipiteitä yrittäjyydestä. Tämä tutkimus on kaksivaiheinen poikittaistutkimus. Se on jatkotutkimus vuoden 1995 esitutkimukselle (Nevanperä 1998), jossa tutkittiin peruskoulun 7-10-luokkalaisten oppilaiden osalta vastaavia asioita. Tutkimuksessa ovat mukana Teuvan lukion lisäksi kaikki Suupohjan alueen viiden nuorisoasteen koulun toisen ja kolmannen lukuvuoden opiskelijat. Seuraavassa kuvataan tutkimuksen ongelmia. Ongelmat on esitetty tiivistetysti seuraavalla sivulla.

Tutkimuksen ensimmäinen ongelma käsittelee nuorten suhtautumista yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin asioihin sekä yrittäjyyteen, yrityksiin yleensä. Tutkimuksella pyritään saamaan selville, millaiset yrittäjältä vaadittavat ominaisuudet, tiedot ja taidot ovat nuorten mielestä tärkeitä yrittäjänä onnistumisen kannalta. Lisäksi pyritään tutkimaan nuorten yrittäjäasenteita kartoittamalla heidän näkemyksiään yrittäjyydestä, yrityksistä ja pienyrittäjistä.

Poikittaistutkimuksena halutaan kerryttää tietoa siitä, miten teuvalaisten nuorten asenteet poikkeavat muiden tutkimuksessa olleiden nuorten asenteista. Ovatko nuorten asenteet erilaiset eri kouluissa ja mihin suuntaan ne mahdollisesti poikkeavat? Onko teuvalaisten nuorten mielipiteissä eroa kouluittain tarkasteltuna ja millainen merkitys on opiskelijademografisilla tekijöillä?

Toinen ongelma liittyy keskeisesti yrittäjyysopetussuunnitelmaan ja sen toteutumiseen tutkituissa kouluissa. Alueellisesti ja valtakunnallisesti on yhä korostetummin tullut esille yrittäjyysopetuksen tärkeys ja ajankohtaisuus koulujen opetussuunnitelmissa. Varsinkin yrittäjäjärjestöt ovat korostaneet asian tärkeyttä ja merkitystä.

Tässä tutkimuksessa halutaankin kerryttää tietoa, mitkä asiasisällöt ovat yrittäjyysopetuksessa tärkeitä ja ovatko nuoret mielestään saaneet riittävästi opetusta kyseisistä asiasisällöistä. Yrittäjyysopetussuunnitelmia pohtiville eri tahoille pyritäänkin tutkimuksen kautta saamaan tietoa nuorten omista mielipiteistä.

Kolmas tutkimusongelma pyrkii kartoittamaan nuorten yrittäjäksi ryhtymis-halukkuutta. Tutkimuksella halutaan saada tietoa nuorten mahdollisista tulevaisuuden yrittäjärooleista ja -aikomuksista. Tutkimuksen nuoret ovat kohta siirtymässä joko jatko-opintoihin tai työelämään, joten heidän mielipiteillään on luultavasti merkitystä suunniteltaessa tutkimusalueen yritysten tulevaisuutta, mahdollisia laajentamissuunnitelmia sekä työvoimarekrytointia. Tutkimuksella halutaan erityisesti selvittää, mitä yrittäjätaustaiset nuoret ajattelevat elämänsä tässä vaiheessa oman perheyrittäjänsä jatkamisesta omalta kohdaltaan.

On mielenkiintoista tietää, saako perheyrittäjäyys alueellisesti tämän tutkimuksen kautta tietoa nuorten halukkuudesta jatkaa tulevaisuudessa perheyrittäjätyksessään ja miten mielipiteet eroavat kouluittain. Tutkimuksen kautta halutaan tietää, onko koululaitos antanut riittävästi tukea perheyrittäjäyyttä tukevaan asenteelliseen kasvatukseen. Onko kouluissa entistä tehokkaammin jo koulutuksen alkuvaiheista alkaen panostettava alueellisen perheyrittäjäyden merkityksen korostamiseen työllisyyden ja hyvinvoinnin kannalta?

Tämän tutkimuksen pohjana ollut esitutkimus sisälsi ongelmanasettelun lisäksi hypoteesit. Koska tällä tutkimuksella on pääsääntöisesti kartoittava ja vertaileva luonne ei hypoteeseja tarvittane välttämättä (vrt. Kari & Huttunen 1981, 28-33). Ne (väittämät) on korvattu kysymyslauseilla seuraavasti:

- 1 Miten eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, nuoret painottavat yrittäjältä edellytettäviä henkilökohtaisia ominaisuuksia, taitoja, tietoja ja asenteita (yrittäjä persoonana eli Osiot A, B, C ja D)?
  - 1.1 Nuorten suhtautuminen yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin.
  - 1.2 Nuorten suhtautuminen yrittäjäyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin.
- 2 Miten eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, nuoret näkevät nuorisoasteella annettavan yrittäjäyysopetuksen tärkeyden ja riittävyuden, eli miten yrittäjäyys ilmenee opetuksessa (Osio E)?
  - 2.1 Nuorten suhtautuminen yrittäjäyysopetussuunnitelmaan kuuluvien yrittäjäyysosa-alueiden tärkeyteen.
  - 2.2 Ovatko nuoret saaneet riittävästi omasta mielestään yrittäjäyysopetusta osa-alueista?
- 3 Millainen asema yrittäjäyydellä on heidän tulevaisuudenkuvassaan (Osiot G ja H)?
  - 3.1 Millaisen yrittäjäroolin he voisivat mahdollisesti tulevaisuudessa omak-sua?
  - 3.2 Millaiset yrittäjäaikomukset heillä on seuraavien 1-2 vuoden kuluttua?

Kaikkien ongelmien suhteen tutkitaan lisäksi opiskelijademografisten tekijöiden (teuvalaisuus/ei-teuvalaisuus, sukupuoli, koulu ja yrittäjä-/ei-yrittäjätausta) vaikutusta.

Seuraavassa on esitetty ne kyselylomakkeen kysymykset ja väittämät, joilla tutkimusongelmiin on haettu vastaus:

Demografiset tekijät (taustamuuttajat): I1 – I5 (sukupuoli, teuvalaisuus/ei-teuvalaisuus, oppilaitos, vuosiluokka, yhdistelmätutkinto, elämän tilanne, yrittäjä/ei-yrittäjätausta, roolimalli yrittäjäyteen).

Ongelma 1: Kyselylomakkeen väittämät A1 - A46 (yrittäjänä onnistumi-

sen edellyttämiä yrittäjäominaisuuksia kuvaavat väittämät), väittämät B47 – B52 (yrittäjänä onnistumisen edellyttämiä yrittäjätaitoja kuvaavat väittämät), väittämät C53 – C61 (yrittäjänä onnistumisen edellyttämiä yrittäjätietoja kuvaavat väittämät), väittämät D62 – D91 (erilaisiin näkemyksiin yrittäjyydestä, yrityksistä ja pienyrittäjistä liittyvät väittämät)

Ongelma 2: Väittämät E92 – E111 (mielipiteet yrittäjyysopetussuunnitelmaan kuuluvien yrittäjyyden osa-alueiden sekä opetusvälineiden tärkeydestä), väittämät E112 – E131 (mielipiteet opetuksen riittävydestä yrittäjyysopetussuunnitelmaan kuuluvien yrittäjyyden osa-alueiden sekä opetusvälineiden osalta).

Ongelma 3: Väittämät F132 – F137 (opiskelijoiden motivaatio opiskelua, työnsaantia silmällä pitäen), väittämät G138 – G156 (opiskelijoiden mahdollinen yrittäjärooli tulevaisuudessa), väittämät H157 - H176 (opiskelijoiden yrittäjäaikomukset seuraavien 1 – 2 vuoden aikana).

4.2 Tutkimuksen metodologiaan liittyviä näkökohtia

Tutkimuksen tavoiteosassa (luvussa 1.3) selvitettiin seikkaperäisesti tieteenfilosofiset perinteet ja koulukunnat sekä perusteltiin tämän tutkimuksen metodivalintaa. Tämän luvun tarkoituksena on vielä selkeyttää ja vertailla kvantitatiivisen eli määrällisen ja survey-tutkimuksen yhtäläisyyksiä ja eroja.

Määrällinen tutkimus, jollainen tämänkin tutkimus on, liitetään usein kuten tutkimuksen johdanto-osassa selvitettiin, positivistiseen tutkimusotteeseen. Positivismi korostaa nimenomaan tutkittavien ilmiöiden objektiivista havainnointia ja mittaamista sekä selittää ilmiöitä kausaalisesti syy-seuraussuhteina (Nieswiadomy 1993, 144). Määrällisiä tutkimuksia ovat muun muassa kyselytutkimukset ja kokeelliset tutkimukset. Määrällisen tutkimuksen avulla selvitetään lukumääriin ja prosentiosuuksiin liittyviä kysymyksiä sekä eri asioiden välisiä riippuvuuksia tai tutkittavassa ilmiössä tapahtuneita muutoksia (Schwirian 1998, 71). Kyseinen tutkimus edellyttää riittävän suurta ja edustavaa otosta. Määrällisessä tutkimuksessa aineiston keruussa käytetään usein standardeoituja tutkimuslomakkeita valmiine vastausvaihtoehtoineen. Aineisto voidaan kerätä tilastoista, rekistereistä, tietokannoista tai aineiston voi kerätä itse esimerkiksi postikyselyllä tai haastattelulla (Heikkilä 1999, 15-21). Aineistoa voidaan kerätä myös puhelimitse (Nieswiadomy 1993, 139).

Suunnitelmallista kysely- tai haastattelututkimusta nimitetään survey-tutkimukseksi. Survey-sanalla ei ole sattuvaa suomennosta. Huttusen (1994, 150) mukaan lähimmäksi osunee sana kartoitus, mutta silläkin on puutteensa. Niinpä metodologiassa puhutaan yleisesti survey-tutkimuksista, joilla ymmärretään kartoituksen luonteisia tutkimuksia, joilla pyritään tutkimaan todellisuudessa vallitsevia oloja ja asiantiloja (Hirsjärvi 1983, 180). Kartoituksella saadaan tietoa muun muassa muuttujien (asenteet, mielipiteet, tosiasiat) välisistä suhteista,

jotka koskevat henkilöiden, ryhmien tai instituution ominaisuuksia. Asioita kuvataan numeerisesti suureiden avulla ja yleensä olemassa oleva tilanne saadaan kartoitettua, mutta ei pystytä riittävästi analysoimaan asioiden syitä. Tässä tutkimuksessa on myös kyse muiden muassa asenteiden ja näkemysten kartoittamisesta.

Kartoituksen keskeisiä piirteitä ovat jonkinasteinen nomoteettisuus, empiirisuus ja kuvaileva tai vertaileva tutkimustarkoitus (Huttunen 1994, 150). Kartoitus voi olla kuvaileva joko eksploratiivisessa tai korrelatiivisessa mielessä.

Määrällistä tutkimusta arvostellaan usein pinnallisuudesta, koska tutkija ei pääse riittävän syvälle tutkittavien maailmaan. Tällöin on vaara, että tutkija tekee vääriä tulkintoja tuloksistaan varsinkin, jos tutkimuskohde on tutkijalle outo (Heikkilä 1999, 15-21). Kartoituksen ongelmana on myös se, että sillä saadaan runsaasti, mutta ei kovin syvällistä tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Lisäksi tieto voi jäädä ylimalkaiseksi ja rajoittuneeksi (Huttunen, 1994, 135). Jotta tulokset voitaisiin yleistää perusjoukkoon, tulee kadon olla mahdollisimman pieni ja tutkimuksen reliabili ja validi .

4.3 Mittarin kuvaus

Esitutkimuksen tutkimuslomakkeena käytettiin 3-sivuista lomakkeistoa (Nevanperä 1998, liite 1), jossa tutkimuksen kannalta keskeisimmät väittämät 6-36 mittasivat oppilaiden suhtautumista yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin. Asteikkona oli Likertin 5-portainen asteikko (1 erittäin vähän – 5 erittäin paljon). Tutkimuslomake validoitiin seuraavasti:

- 1 Oppilaiden suhtautumista yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin mitattiin Peltosen tutkimuksen ”yrittäjäisyys ja sen esteet” (1984) teoksessa Peltonen (1986, 51-104) perusteella laadittujen yrittäjäyyden eri osa-alueita kuvaavien väittämien ja kysymysten avulla;
- 2 Väittämien ja kysymysten valinnassa ja laadinnassa saatiin opastusta kahdelta yrityskonsultilta. Kyseiset kouluttajat ovat tutkineet ja kouluttaneet pien- ja suuryritysten johtajia ja työntekijöitä, kaupunkien ja kuntien johtavia viranhaltijoita, rehtoreita ja koulunjohtajia sekä muita työntekijöitä lähes kaksikymmentä vuotta;
- 3 Mittari testattiin harkinnanvaraisesti eri vuosiluokilta valituilla oppilailla (2 oppilasta/luokka) sekä oppiaineiden opettajilla (3 opettajaa) ja tutkimuksen suorittajalla;
- 4 Mittarin kieli on selkeätä, ja opettajat antoivat opastusta oppilaille vastaamisen yhteydessä normaalin luokkatilanteen mukaisesti;
- 5 Vastaamisaika oli sama kuin mittarin validoinnissa ja olosuhteet olivat mittauksen yhteydessä vakaat.

Mittarin eri osioista johdettiin Cronbachin alfa-kerroin, jota nimitetään myös mittarin sisäisen johdonmukaisuuden kertoimeksi (vrt. Nummenmaa ym. 1997, 186-187). Kertoimet olivat korkeita sekä alkumittauksessa että erityisesti loppumittauksessa (Nevanperä 1998, 88).

Tämän tutkimuksen mittari on rakennettu Nevanperän (1998) esitutkimuksen mittarin sekä Vesalaisen ja Pihkalan (1997) mittarin pohjalta tähän tutkimukseen soveltuena. Nevanperän (1998) osalta mittaria laajennettiin huomattavasti lisäämällä esitutkimuksen lomakkeen A-osioon 25 uutta yrittäjäominaisuutta kuvaavaa väittämää (sekä positiivisia että negatiivisia). Lisäksi mittaria laajennettiin Osiolla D (yrittäjyyttä, yrityksiä ja pienyrittäjiä kuvaavat väittämät 62-91 (vrt. Vesalainen ja Pihkala 1997), Osiolla E (yrittäjyys opetuksessa; yrittäjyysopetuksen tärkeys/riittävyys 92-131 (vrt. Vesalainen ja Pihkala 1997), Osiolla F (tulevaisuuden odotukset/toiveet 132-137, jota ei ole raportoitu tässä tutkimuksessa (*selvitetään pohdinnan yhteydessä*), Osiolla G (mahdollinen yrittäjärooli 138-156 (vrt. Vesalainen ja Pihkala 1997) sekä Osiolla H (tulevaisuuden yrittäjäaikomukset 157-176 (vrt. Vesalainen ja Pihkala 1997). Taulukoissa 15-16 on luetteloitu mittaria koskevat faktorianalyyseissä esiin tulleet reliabiliteettiluvut, jotka olivat varsin korkeat (.65-.94) sekä Cronbachin alfa-kertoimet, jotka olivat myös hyvät (.65-.94). Mittarin Vesalaista ja Pihkalan (1997) koskeva osuus on kehitetty ja testattu heidän toimestaan Vaasan yliopistossa ja sitä on käytetty useissa tutkimuksissa Suomessa (muiden muassa Melin 2001).

Mittarin rakentaminen pohjautui myös teoriataustaan (käsitelmääritys, opiskelijademografiaan liittyvät tutkimukset). Lisäksi tutkija käytti mittarin laadinnassa apunaan useita eri asiantuntijoita. Lomake testattiin. Osiot A, D, E, G ja H ovat omilta osa-alueiltaan hyvin kattavat, sen sijaan osiot B ja C ovat suppeahkoja.

Mittarin epäkohtana on syytä mainita, että osioissa A-C käytettiin vuoden 1995 esitutkimuksen mukaista Likert-asteikkoa (1 erittäin vähän – 5 erittäin paljon) sen sijaan osioissa D-H käytettiin samaa asteikkoa, mutta kohdaksi 3 oli merkitty (en osaa sanoa). Toisaalta tarkastelussa on ilmennyt, ettei asialla ole suurta merkitystä tutkimuksen kannalta, koska käytetyssä Likert -asteikossa kohta 3 on tulkittu "en osaa sanoa" -merkitykseksi. Mittarin sisäistä konstanssia kuvaavat Cronbachin alfa-kertoimet vahvistavat asian (A-osion alfa-kerroin vaihtelee välillä .79-.84 ja H-osion alfa-kerroin välillä .79-.94; kts. taulukot 14-15). Kohdan 3 vaikutus on selvitetty raportoinnin yhteydessä. Lisäksi varianssianalyysin uudet luvut "en osaa sanoa" – merkitys huomioon ottaen on selvitetty liitteissä 6-8. Faktorianalyyseiden uudet pistearvot ovat suluissa liitteissä 4-6. Tutkimusasetelma on esitetty tiivistetysti kaavion muodossa kuviossa 2.

4.4 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimukseen otettiin mukaan eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan alueen, kuuden nuorisosteen oppilaitoksen toisen ja kolmannen lukuvuoden opiskelijat (N=638). Harkintaa oppilaitosten valinnassa käytettiin siksi, että suurin osa teuvalaisesta peruskoulunsa päättävästä ikäluokasta jatkaa otannassa olevissa kuudessa nuorisosteen koulussa. Opinto-ohjaajan mukaan noin 50-55 % ikäluokasta jatkaa Teuvalla lukiossa ja toisesta puolesta ikäluokkaa noin 90 % jatkaa opiskeluaan viidessä muussa tämän tutkimuksen nuorisosteen koulussa

(OPTI 1999, 2000 ja 2001, luku 1.2, liite 2). Edelleen opinto-ohjaajan mukaan ainoastaan 1-3 nuorta ikäluokkaa kohti lähtee vuosittain esimerkiksi erikoislukioihin. Oppilaitosvalinnan seurauksena mahdollisimman suuri osa vuonna 1995 tutkituista 7-8-luokkien oppilaista on mukana tutkimuksessa. Lincolnin ja Cuban (1985, 39-46) mukaan harkinnanvarainen näyte takaa sen, että aineiston kattavuus paranee ja se voidaan suunnata siten, että tutkija saa parhaan mahdollisen perustan teorian muodostamiseen.

Opiskelijat olivat tutkimushetkellä 17-18-vuotiaita. Tutkitut opiskelijat jakautuivat kouluittain seuraavasti (taulukko 12): Teuvan lukio 102, Suupohjan ammatti-instituutti /ammattioppilaitos 131, Suupohjan ammatti-instituutti/kauppaoppilaitos 73, Suupohjan ammatti-instituutti/maatalousoppilaitos 20, Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitos 49 ja Jurvan käsi- ja taideteollinen oppilaitos 36.

Yhteensä vastauksen jättäneitä tutkittuja opiskelijoita oli tutkimuksessa 420 (käsittelykelpoisia vastauksia 411) eli kokonaiskato oli 218 (34 %). Vastausprosentit olivat kouluittain seuraavat: Teuvan lukio 95 %, Suupohjan ammatti-instituutti /ammattioppilaitos 55 %, Suupohjan ammatti-instituutti/kauppaoppilaitos 77 %, Suupohjan ammatti-instituutti/maatalousoppilaitos 100 %, Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitos 59 % ja Jurvan käsi- ja taideteollinen oppilaitos 37 %. Keskimääräiseksi vastausprosentiksi muodostui näin ollen noin 70 % (painotettu keskiarvo 69.5 %), jota voidaan pitää hyvänä.

Sukupuolen mukaan opiskelijat jakautuivat siten, että tyttöjä oli 231 (56,2 %) ja poikia 180 (43,8 %). Teuvalaisia oli tutkituista 121 (29,4 %) ja ei-teuvalaisia 290 (70,6 %). Ei-yrittäjätausta oli 253:lla (61,6 %) ja yrittäjätausta 158:lla (38,4 %). Koulutyyppittäin tutkimuksen tekijä on jaotellut koulut siten, että Teuvan lukio oli omana yksikkönään (102 opiskelijaa; 24,8 %) Suupohjan ammatti-instituutti /ammattioppilaitos (AOL) ja Suupohjan ammatti-instituutti/kauppaoppilaitos (KAOL) yhdessä (204 opiskelijaa; 49,6 %), koska kyseiset koulut ovat olleet pitkään yhteisen hallinnon alaisuudessa. Suupohjan ammatti-instituutti/maatalousoppilaitos (MAOL), Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitos (KOLA) ja Jurvan käsi- ja taideteollinen oppilaitos (JUKÄTAOL) olivat yhdessä (105 opiskelijaa; 25,5 %), koska kyseisistä oppilaitoksista maatalousoppilaitos ja laitostalousoppilaitos ovat pitkään toimineet yhteisen hallinnon alaisuudessa ollessaan valtion oppilaitoksina. Jurvan käsi- ja taideteollinen oppilaitos ja Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitos ovat toimineet syksystä 1999 Seinäjoen ammattikorkeakoulun alaisuudessa.

TAULUKKO 12 Opiskelijoiden jakautuminen opiskelijademografian mukaan

	Näyte yhteen- sä /koulu		Teuval.		Ei-teuval.		Yrittäjätausta		Ei-Yrittäjä- tausta	
	Lkm	%	Lkm	%	Lkm	%	Lkm	%	Lkm	%
Tytöt										
Teuvan lukio	56	13,6	46	11,2	10	2,4	18	4,4	38	9,2
AOL	50	12,2	1	0,2	49	11,9	20	4,9	30	7,3
KAOL	44	10,7	6	1,5	38	9,2	21	5,1	23	5,6
MAOL	6	1,5	0	0,0	6	1,5	2	0,5	4	1,0

(jatkuu)

(jatkuu)	<i>Lkm</i>	%	<i>Lkm</i>	%	<i>Lkm</i>	%	<i>Lkm</i>	%	<i>Lkm</i>	%
KOLA	47	11,4	5	1,2	42	10,2	12	2,9	35	8,5
JUKÄTAOL	28	6,8	3	0,7	25	6,1	12	2,9	16	3,9
<i>Yht.</i>	231	56,2	61	14,8	170	41,4	85	20,7	146	35,5
Pojat	<i>Lkm</i>	%	<i>Lkm</i>	%	<i>Lkm</i>	%	<i>Lkm</i>	%	<i>Lkm</i>	%
Teuvan lukio	46	11,2	35	8,5	11	2,7	14	3,4	32	7,8
AOL	81	19,7	20	4,9	61	14,8	27	6,6	54	13,1
KAOL	29	7,1	3	0,7	26	6,3	11	2,7	18	4,4
MAOL	14	3,4	1	0,2	13	3,2	14	3,4	0	0,0
KOLA	2	0,5	0	0,0	2	0,5	1	0,2	1	0,2
JUKÄTAOL	8	1,9	1	0,2	7	1,7	6	1,5	2	0,5
<i>Yht.</i>	180	43,8	60	14,6	120	29,2	73	17,8	107	26,0
<i>Kaikki yht.</i>	411	100,0	121	29,4	290	70,6	158	38,4	253	61,6

4.5 Aineiston keruu ja kyselyn toteuttaminen

Aineiston keruumenetelmänä käytettiin kyselyä. Kyselyä käytettiin aineiston keruumenetelmänä siksi, että tutkimuksella haluttiin tavoittaa mahdollisimman suuri määrä opiskelijoita. Kysely on suhteellisen nopea ja halpa tapa kerätä runsaasti tietoa (Kerlinger 1986, Nieswiadomy 1993, 139). Kyselyä käytetään paljon asenteita ja mielipiteitä mittaavissa tutkimuksissa, Ongelmana kyselyssä saattaa olla heikko vastausprosentti ja vastaamiseen liittyvä arvaamattomuus. Lisäksi tutkija ei voi tietää, kuka kyselyyn on vastannut ja vastaajat pyrkivät usein vastaamaan odotusten mukaisesti.

Aineiston keruussa käytettiin 9-sivuista kyselylomaketta (liite 1). Osioissa A, B ja C käytettiin kyselylomaketta, jossa Likert-tyyppinen asteikko oli 1 – 5 eli 5= erittäin paljon ja 1= erittäin vähän. Osioita D, E, G ja H koskevissa kyselylomakkeissa käytettiin vastaavaa luokittelua (esim. 5=täysin samaa mieltä, 4=jokseenkin samaa mieltä, 3=en osaa sanoa, 2=jokseenkin eri mieltä ja 1=täysin eri mieltä). Osioissa A, B ja C käytettiin tätä asteikkoa siksi, että esitutkimuksessa 1995 käytettiin vastavaa luokitusta. Luokittelueron (kohdan 3 "en osaa sanoa") merkitys tutkimuksen tuloksiin on selvitetty raportoinnin yhteydessä. Väittämien laadinnan pohjana käytettiin teoreettista osaa ja aikaisempia tutkimuksia seuraavasti:

Väittämät A1-A46 mittaavat suhtautumista yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin. Väittämät pohjautuvat pääosin arvoja, arvostusta, asenteita ja motivaatiota kuvaaviin teoriataustan lukuihin. Tahdon ja motivaation merkitystä yrittäjyydelle sekä tahdon ja motivaation dynaamisuuksia kuvaavat luvut on myös otettu huomioon väittämiä muodostettaessa. Tutkijoiden Snow, Corno & Jakson (1996, 247) yksilöllisiä konstruktioeroja kuvaava taksonomia luvussa "yrittäjyys ja oppiminen" sekä Peltosen & Ruohotien (1997, 97) laaja sisäistä, ulkoista ja omaehtoista yrittäjyyttä kuvaava yrittäjyyskäsitteiden määrittely ovat olleet lisäksi pohjana väittämissä. Peltosen tutkimus "yrittäjyys ja sen esteet" (1984) teoksessa Peltonen (1986, 51-104),

tutkijan tekemä esitutkimus (1998) sekä yrittäjyyteen liittyvät tutkimukset muiden muassa Ray (1993) ovat myös antaneet hyviä viitteitä.

Väittämät B47-B52 sekä C53-C61, jotka mittaavat suhtautumista yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjätaitoihin ja -tietoihin, pohjautuvat pääosin oppimisenäkemyksiä ja oppimista sekä yrittäjyyttä ja oppimista kuvaaviin lukuihin. Myös tutkijoiden Snow, Corno & Jakson (1996, 247) persoonallisuuden ja älykkyyden jaottelu affektiiviseen, konatiiviseen ja kognitiiviseen alueeseen on otettu huomioon väittämien muodostuksessa. Harveyn & Evansin (1995, 331-347) käsitelmärittelyluvussa esitelty yrittäjäominaisuuksia kuvaava nelikenttäanalyysi, yrittäjyyteen liittyvät tutkimukset muiden muassa Ray (1993) sekä tutkijan tekemä esitutkimus (1998) ovat myös antaneet viitteitä väittämien muodostamiseen.

Väittämät D62-D91 mittaavat suhtautumista erilaisiin näkemyksiin yrittäjyydestä, yrityksistä ja pienyrityksistä. Ne pohjautuvat pääosin elämäntähtämyksistä, arvoja ja yrittäjyyden arvostusta selvittäneeseen teorialukuun. Motivaatio ja tahto sekä niiden merkitys yrittäjyydelle sekä erityisesti käsitelmärittelyn kohta "yrittäjä ja yritys" on otettu keskeisesti huomioon väittämien laadinnassa (vrt. Ristimäki 1999, 13-15; Vesalainen ja Pihkala 1997).

Väittämät E92-E111 mittaavat mielipiteitä yrittäjyysopetussuunnitelmaan kuuluvien yrittäjyyden osa-alueiden sekä opetusvälineiden *tärkeystensä*. Väittämät E112-131 mittaavat mielipiteitä opetuksen *riittävyystensä* yrittäjyysopetussuunnitelmaan kuuluvien yrittäjyyden osa-alueiden sekä opetusvälineiden osalta. Väittämät pohjautuvat pääosin elämäntähtämyksistä, oppimisenäkemyksiä ja oppimista kuvaaviin lukuihin. Käsitteiden määrittelyä sekä aikaisempia tutkimuksia koskeva luku, jossa erityisesti perheyrittäjyyteen, verkostumiseen ja koulutukseen liittyvät tutkimukset, ovat olleet pohjana väittämäläadinnassa.

Väittämät F132-F137 mittaavat opiskelijoiden opiskelumotivaatioon sekä työnsaantiin liittyviä asioita. Ne pohjautuvat pääosin asenteita ja motivaatiota kuvaaviin lukuihin (vrt. Ristimäki 1999, 13-15; Vesalainen ja Pihkala 1997 sekä Nevanperä 1998).

Väittämät G138-156 mittaavat opiskelijoiden mahdollista yrittäjäroolia tulevaisuudessa ja väittämät H157-H176 mittaavat opiskelijoiden yrittäjäaikomuksia seuraavien 1-2 vuoden aikana. Ne pohjautuvat erityisesti yrittäjää ja yritystä kuvaavaan teorialukuun. Perheyrittäjyyteen, nuorten yrittäjyyshalukkuuteen, yrittäjyysaikomuksiin ja yrittäjäksi ryhtymiseen liittyvät tutkimukset ovat myös antaneet taustatietoa väittämiä muodostettaessa (vrt. Ristimäki 1999, 13-15; Vesalainen ja Pihkala 1997).

Osiosta A väittämät 6-17 sekä väittämät 21-24 ja osiot B ja C kokonaisuudessaan olivat samat kuin kahdessa ensimmäisessä mittauksessa keväällä 1995 (vrt. kuvio 2), jolloin nuoret olivat 13-14-vuotiaita. Tutkimustulokset mittauksista on raportoitu tutkimuksessa (Nevanperä 1998). Teuvalaiset nuoret olivat vuonna 1995 7-8-luokkalaisia ja lukumäärä 121 oli noin 40 % koko silloisesta otoksesta (N/alkumittaus=309; N/loppumittaus=303). Tässä tutkimuksessa teuvalaiset edustivat noin 30 %:n osuutta tutkituista. Muut nuoret eli (289; n.70 %) tutkituista edustivat tutkimuksessa enemmistöä.

Apua kysymyksien ja väittämien laadinnassa ovat antaneet lisäksi käytän-

nön asiantuntijoina yrittäjyysvastuopettaja ja yrittäjyyskonsultti. Tutkimuslomakkeen validointi suoritettiin siten, että alkuosan validointi tehtiin esitutkimuksen yhteydessä ja osiot D, E, G ja H validoitiin pääosin opettajien toimesta "aurionkukka"-projektin mittauksen yhteydessä. Vaasan ammattikorkeakoulun tradenomiopiskelija ja opiskelunsa päättänyt ammattikorkeakoulun opiskelija osallistuivat myös kyselylomakkeen validointiin täyttämällä lomakkeen. Kyselylomakkeen täyttö kesti noin 15-20 minuuttia, ja lomakkeen täytössä ei ilmennyt heidän mukaan ongelmia.

Tutkimus toteutettiin keväällä 1999. Kyselylomakkeet lähetettiin koulujen rehtoreille, jotka organisoivat kyselyn kukin koulullaan. Rehtoreita informoitiin keskitetysti ennen kyselyn suorittamista ja korostettiin mm. kyselyn tärkeyttä nuorisasteen koulujen yrittäjyysopetuksen kannalta. Vastausaikaa annettiin noin kolme viikkoa. Vastausolosuhteet olivat kouluilla normaalit. Teuvan lukion osalta väittämät G149 eli "voin nähdä itseni tulevaisuudessa vanhempien yrityksen jatkajana" sekä H176 "jatkan vanhempieni yritystoimintaa" kysyttiin uudestaan, koska tutkimuksen ohjaajan ohjeiden mukaisesti tutkija lisäsi kyseiset väittämät kyselylomakkeeseen ja Teuvan lukio oli jo ehtinyt jakaa puutteelliset lomakkeet oppilaille ja täyttää ne. Taustamuuttujat kysyttiin niin ikään Teuvan lukion oppilailta samassa yhteydessä, että saatiin kysymyksille oikeat demografiayhteydet. Muiden koulujen osalta oikeat kyselylomakkeet saatiin uudistetussa muodossa oppilaille. Tutkija varmisti vielä kouluittain, että oikeat kyselylomakkeet jaettiin opiskelijoille. Lomakkeiden täyttö tapahtui kouluilla opettajien valvonnassa ja tutuissa luokkahuoneissa. Koulujen kansliahenkilökunta palautti vastauslomakkeet postipakettina tutkijan työpaikalle. Lomakkeiden palautuksen jälkeen tutkija soitti vielä rehtoreille. Soittojen jälkeen tuli vielä useita täytettyjä kyselylomakkeita, mikä nosti vastausprosenttia tuntuvasti korkeammalle (n. 70 %:iin).

5 TULOSTEN ANALYSOINTI

5.1 Tulosten analysoinnissa käytetyt menetelmät

Tilastolliset menetelmät esitetään alla olevassa taulukossa 13 hyvin tiivistetysti. Tavoitteena on tulostarkasteluun orientoituminen.

TAULUKKO 13 Analyysimenetelmät

<i>Tilastolliset menetelmä</i>	<i>Tarkoitus</i>
1. Kaikkien muuttujien jakautumat, keskiarvot ja hajonnat	Alustavan kuvan saaminen muuttuja-arvojen vaihtelusta jatkoanalyysien pohjaksi demografiatyhteydet huomioon ottaen
2. Toisistaan riippumattomien keskiarvojen erojen merkitsevyyden t-testi osioista A-D teuvalaisuus/ei-teuvalaisuus suhteen (Liite 1; muuttujat 6-91)	Selvitetään teuvalaisten ja ei-teuvalaisten merkitsevyyserot suhtautumisessa yrittäjäominaisuuksiin sekä yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin
3. Faktorianalyysit (pääakseliratkaisu, rotaatiot oblimin –menetelmällä) osiosta A= yrittäjäominaisuudet, B= yrittäjätaidot, C= yrittäjätiedot ja D= asenteellinen suhtautuminen yrittäjyyteen yleensä (Liite 1; muuttujat 6-91) sekä osioista G= tulevaisuuden yrittäjärooli ja H= yrittäjäaikomukset seuraavien 1-2 vuoden aikana (Liite 1; muuttujat 138-176)	Kuvailujärjestelmän luominen lähinnä jatkoanalyysien pohjaksi. Lisäksi halutaan selvittää osioiden A-D ja G-H sekä mahdollisten muodostuvien faktoreiden yhdenmukaisuus sekä osioiden yksittäisten muuttujien reliabiliteetin estimointi kommunaliteettiarvojen perusteella
4. Cronbachin alfa-kerroin Ks. esim. Valkonen (1981, 57-59) sekä Nummenmaa ym. (1997, 186-187)	Osioiden A-D ja G-H reliabiliteetin (= sisäinen konsistenssi)selvittäminen
5. Toisistaan riippumattomien keskiarvojen erojen merkitsevyyden t-testi osion E= yrittäjyysopetuksessa demografisten tekijöiden suhteen (Liite 1; muuttujat 92-131)	Selvitetään opiskelijoiden antamien yrittäjyysopetusalueiden painotusarvojen ja alueesta saadun opetuksen välinen merkitsevyys
6. Yksi-, kaksi-, kolme- ja nelisuuntaiset varianssianalyysit (ANOVA)	Osioiden ja yksittäisten muuttujien välisten yhdysvaikutusten selvittäminen

Tulosten erittelyn yhteydessä kuvataan tapauskohtaisesti tarkemmin millaisilla t-testin ja varianssianalyysin malleilla tärkeimmät riippuvuudet opiskelijademografisten tekijöiden ja muuttujien välillä selvitetään.

5.2 Tutkimuksen kokonaisluotettavuus

Tärkeä edellytys tutkimuksen kokonaisluotettavuudelle on, että tutkimus on tehty tieteelliselle tutkimukselle asetettujen kriteereiden mukaisesti. Tutkimuksen hyvyttä tai kokonaisluotettavuutta kuvataan kahdella käsitteellä valiteetti (pätevyys) ja reliabiliteetti (luotettavuus).

Tutkimuksen kokonaisluotettavuutta alentavat erilaiset virheet kuten käsittelyvirheet, mittausvirheet, peitto- ja katovirheet sekä otantavirheet. Otantatutkimukseen liittyy aina otannasta aiheutuvaa satunnaisvirhettä eli otantavirhettä ja usein myös kadon aiheuttamaa vääristymää. Mittausvirheitä voi syntyä mittausvälineiden epätarkkuuden, mittaukseen vaikuttavien häiriötekijöiden ja mittausmenetelmien vuoksi. Mittausvirheitä voi syntyä myös mittarin heikkouden vuoksi tai mittaavien käsitteiden hankaluuden takia. Peittovirhettä syntyy, jos tutkittavan perusjoukosta ei ole ajantasalla olevaa rekisteriä.

Tulostarkastelussa on tietysti kiinnitettävä huomiota esillä olevan vaikeahkon tutkimuskohteen mittausten luotettavuuden problematiikkaan. Havaittavien riippuvuuksien ja erojen tilastollisen merkitsevyyden lisäksi kiinnitetään huomiota siihen, mitä tulokset yrittäjyysopetuksen käytännön koulutyössä saattaisivat merkitä nuorisoasteella. Tällöin myös otoskokoihin, otoksen edustavuuteen ja koehenkilökatoon liittyvät pohdinnat ovat tärkeitä. *Lisäksi on otettava huomioon, että Teuvan kunnan kouluissa (erityisesti yläasteella ja lukiossa) käynnistettiin vuoden 1994 syksyllä tehostettu yrittäjyyskasvatus, jota on johdonmukaisesti viety vuosittain eteenpäin. Vastaavaa resursointia ei ole ollut muilla Suupohjan alueen ja sen koulutuksellisten yhteistyökuntien yläasteilla.* Vuoden 1996 lopulla käynnistettiin Teuvalla "auringonkukka" –yrittäjyysprojekti, jossa annettiin yrittäjyyteen liittyvää koulutusta yhteisesti kymmenelle opettajalle ja yrittäjälle noin puolentoista vuoden ajan. Koulutuksen tuloksena valmisteltiin myös yhdestä koulutuksen case-mallista yrittäjyysoppikirja.

Tämän tutkimuksen, kuten varmaankin monen muunkin vastaavan tutkimuksen ongelmana on johtopäätöksien tekoon liittyvä epävarmuus. Yrittäjyyttä koskevia asennetutkimuksia on tehty vasta viime vuosina nuorisoasteen opiskelijoille. Tätä tutkimusta edeltävän tutkimuksen (Nevanperä 1998) aikana tehtiin osittain samaa mittaria (osiot A,B ja C) hyväksikäyttäen ja osaksi samalla koehenkilöjoukolla (tämän tutkimuksen teuvalaiset nuoret) pro gradu –tutkimus. Kyseisen tutkimuksen tulokset kyllä selkeästi vahvistivat tutkimuksen (Nevanperä 1998) sekä tämän tutkimuksen tuloksia.

Tämän tutkimuksen keskeisistä osioista on myös tehty neljän kunnan opettajia koskeva yrittäjyystutkimus (Ristimäki 1999; vrt. Vesalainen ja Pihkala 1997) osittain samantyyppistä mittaria hyväksi käyttäen (osio D). Tulokset ovat johdonmukaisia ja selkeitä eivätkä poikkea oleellisesti toisistaan. Näin voidaan

todeta, että mittarin laadinta eri osioiden pohjalta on ollut oikea.

5.2.1 Tutkimuksen validiteetti

Määrällisen tutkimuksen validiteetti eli pätevyys tarkoittaa tutkimuksen kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata (Peltonen 1970, Karma 1983, Kerlinger 1986, Larsson 1986, Cohen & Mannion 1991, Wilson-Barnett 1991). Nummenmaan ym. (1997) mukaan validiteetilla tarkoitetaan niiden päätelmien sopivuutta, mielekkyyttä ja käyttökelpoisuutta, joita mittaustuloksista tehdään. Toisin sanoen validiteetti tarkoittaa sitä kokonaisuutta, jossa tutkimuksen tulos vastaa asetettuja päämääriä ja tutkimuskohdetta. Sillä voidaan tarkoittaa myös tieteellisten tutkimustulosten tarkkuutta, eli missä määrässä tutkimuksessa tehdyt johtopäätökset vastaavat todellisuutta, josta ne on saatu. Peltonen (1970) toteaa vastaavasti, että mittarin validiteetti on mittaustulosten ja mitattavaksi tarkoitettun ominaisuuden todellisen määrän välinen korrelaatio. Sitä voidaan tarkastella usealla tavalla. Voidaan arvioida kyselylomakkeen tarkoituksenmukaisuutta (face validity) ja sitä, kattavatko kysymykset kohdeilmion kannalta oleellisen sisällön (content validity). Validiteettia voidaan tarkastella myös erotelukykyinä (discriminant validity). Kummankin validiteetin hyvyttä voidaan arvioida esimerkiksi korreloimalla kyselyn vastauksia vertailumenetelmällä kerättyihin tietoihin. Kyselylomakkeen validiteetin erittely ja sen tilastollinen arviointi on tehtävä yleisten evaluointitutkimusten periaatteiden mukaisesti (Läärä ja Aro, 1988).

Määrällisessä tutkimuksessa heikkoja kohtia validiteetin kannalta ovat epätarkoituksenmukainen aineisto (koko ja otanta), mittavälineiden heikko johdonmukaisuus ja sopimattomat tilastolliset menetelmät. Näiden varmistamiseksi määrällisessä tutkimuksessa tulisi käyttää monipuolista tietojen keruuta (DeMarco ym. 1993). Lisäksi määrällisen tutkimuksen analysoinnissa voidaan käyttää erilaisia tilastollisia menetelmiä validiteetin varmistamiseksi. Usein validiteetissa (pätevyudessa) erotetaan sisäinen validiteetti eli teoreettisten johtopäätösten ja käsitteiden johdonmukaisuus ja mittauskohde sekä ulkoinen validiteetti eli otoksen edustavuus eli ovatko tutkimuksessa muodostetut oletukset ja käsitteet siirrettävissä toiseen tilanteeseen tai toisia ryhmiä koskeväksi ja ovatko tulokset yleistettävissä (Järvinen 1990; Nieswiadomy 1993, 129, Syrjälä ym. 1996, 100-101). Sisäinen ja ulkoinen validiteetti ovat yhteydessä toisiinsa. Jos tutkija yrittää hallita sisäistä validiteettia, niin ulkoinen validiteetti yleensä vähenee.

Sisäisen validiteetin pahimmat uhkat ovat tutkijan vaikutukset ja väärät johtopäätökset (Syrjälä ym. 1996, 101). Myös ulkoisella validiteetilla on uhkia. Ulkoisen validiteetin uhat väistetään parhaiten raportoimalla tutkimuksen eri vaiheet, käsitteet, tekniikat ja teorialatuki mahdollisimman tarkkaan.

Mittarin validiteetti on mittaustulosten ja mitattavaksi tarkoitettun ominaisuuden todellisen määrän välinen korrelaatio. Nummenmaan ym. (1997) mukaan voidaan edelleenkin puhua sisältövaliditeetista, kriteerivaliditeetista, ennustevaliditeetista, samanaikaisvaliditeetista ja konstruktiovaliditeetista.

Edellä mainittuja validiteetin kohtia tässä tutkimuksessa vahvistavat seuraavat asiat:

- 1 Opiskelijoiden suhtautumista yrittäjäominaisuuksiin (osio A), -taitoihin (osio B) ,- tietoihin (osio C) ja yrittäjiin, yrityksiin ym. (osio D) mittaavat kysymykset/väittämät perustuvat Peltosen tutkimukseen "yrittäjäyys ja sen esteet" Peltonen (1986, 51-104) sekä tutkijan tekemään esitutkimukseen. Väittämien ja kysymysten valinnassa ja laadinnassa saatiin opastusta yritysconsultilta, joka on tutkinut ja kouluttanut pien- ja suuryritysten johtajia ja työntekijöitä, kaupunkien ja kuntien johtavia viranhaltijoita ja muita työntekijöitä parinkymmenen vuoden ajan. Kysymysten ja väittämien testaukseen osallistui lisäksi tutkimuksen ohjaaja;
- 2 Osio D perustuu Vesalaisen ja Pihkalan (1997) laatimaan kyselylomakkeeseen, jota myös Melin (2001) on käyttänyt;
- 3 Mittari testattiin ammattikorkeakoulun kaupan ja hallinnon opiskelijan ja juuri valmistuneen rakennusarkkitehdin toimesta. Tutkimuskoulujen eri oppiaineiden opettajat esittivät selventäviä kysymyksiä ennen lomakkeen jakamista oppilaille.
- 4 Mittarin kieli on selkeätä, ja opettajat antoivat opastusta oppilaille vastaamisen yhteydessä normaalin luokkatilanteen mukaisesti;
- 5 Vastausaika oli sama kuin mittarin validoinnissa ja olosuhteet olivat mittauksen yhteydessä vakaat.
- 6 Tutkimuksen suorittaja oli mukana yhdessä koulussa lomakkeen täytön ajan todeten vastausajan olevan riittävän ja mittarin olevan selkeän.

Validiteettia saattaa alentaa poissaolleiden oppilaiden suuri määrä joissakin kouluissa (Jurvan käsi- ja taideteollisessa oppilaitoksessa ja Suupohjan ammatti-instituutin ammattioppilaitoksessa). Poissaoloprosenttia ehkä kasvatti tutkimusajankohta, joka oli keväällä lukukauden loppupuolella.

5.2.2 Tutkimuksen reliabiliteetti

Määrällisen tutkimuksen reliabiliteetilla eli luotettavuudella tarkoitetaan vapautta satunnaisista ja epäolennaisista tekijöistä. Määrällisessä tutkimuksessa kyselylomakkeen täsmällisyys lisää tutkimuksen reliabiliteettia. Kyselylomake on reliabeeli, jos sen kysymykset on esitetty yksiselitteisesti siten, että vastaaja ymmärtää kysymykset sekä kykenee muotoilemaan ja välittämään vastauksensa mahdollisimman täsmällisesti. Vastaukset pitää pystyä rekisteröimään, koodaamaan ja analysoimaan ristiriidattomasti, virheettä ja vastaajan tarkoituksenmukaisesti (Jyrinki 1974; Salmelin 1991, 1993).

Mäkelän (1990, 54) mukaan sisällön analyysin reliabiliteettia voidaan mitata luokittelujen yksimielisyysprosentin avulla seuraavan kaavan mukaan:

$$rel. \frac{L1,2 * 2}{L1 + L2} * 100$$

Kaavassa L1,2 tarkoittaa sitä luokitusyksikköjen lukumäärää, jonka luokittelija on saanut kahdessa eri mittauksessa, L1 ja L2 vastaavasti niiden luokitusyksikköjen lukumäärää, joissa toinen ja toinen luokittelija on katsonut esiintyneen.

Peltosen (1970, 14-17) mukaan mittauksen kokonaisluotettavuus koostuu

useista eri tekijöistä: validiteetista eli pätevyydestä, pysyvyydestä, peittävyyydestä, mittariedustavuudesta, objektiivisuudesta, erottelukyvystä, vertailtavuudesta, tehokkuudesta, käyttökelpoisuudesta, analysoitavuudesta ja toistettavuudesta. Pysyvyys voidaan erotella mittavälineen pysyvyydeksi eli reliabiliteetiksi ja mittauskohteen pysyvyydeksi eli konstanssiksi. Käytännössä näitä kahta käsitettä on Peltosen mukaan vaikea erottaa, joten puhutaankin kokonaispysyvyydestä eli stabiliteetista.

Karman (1983, 54-57) mukaan reliabiliteetti on sitä parempi, mitä vähemmän on mittaustuloksissa mukana sattumanvaraisuutta. Luotettavia tuloksia antava mittari on siis reliabeeli. Reliabiliteetti ilmaistaan yleensä korrelaatio-kertoimella, tällöin täysin sattumanvaraisen mittarin reliabiliteetti on nolla ja täysin sattumavapaan mittarin yksi. Reliabiliteettia voidaan arvioida myös tekemällä kaksi mittausta samalla mittarilla samalle koehenkilöjoukolle. Mittauskertojen tulosten samansuuntaisuus on sitä suurempi, mitä reliabelimpi mittari on.

Tätä tutkimusta edeltävän esitutkimuksen (Nevanperä 1998) mittaukset tehtiin vuonna 1995, jolloin tämän tutkimuksen osamittarilla (osiot A, B ja C) suoritettiin kaksi peräkkäistä mittausta noin kahden viikon välein. Loppumittauksessa (toinen mittausta) reliabiliteetiluvut nousivat merkittävästi (vrt. Nevanperä 1998, taulukko 7 s. 71). Nyt kysymyksessä oleva mittausta on kolmas osamittarin A, B ja C osalta. Edelleen Karman (1983) mukaan voidaan tutkia mittarin sisäistä johdonmukaisuutta tai verrataan kahden eri mittaajan saamia tuloksia toisiinsa. Tältä osin tutkija viittaa pro gradu -tutkimukseen (Tammelin & Varamäki 1997, 47-49), joka tehtiin esitutkimuksen (Nevanperä 1998) kanssa samoihin aikoihin ja osittain samalla aineistolla tämän tutkimuksen osioilla A, B ja C.

Tässä tutkimuksessa kohderyhmän valinnassa käytettiin harkintaa, jotta tutkimukseen saatiin mukaan mahdollisimman kattavasti nuorisostaasteen opiskelijoita kuudesta eri Suupohjan alueen koulusta. Tutkija oli myös puhelimitse yhteydessä kaikkiin tulosityksikön johtajiin sekä johtavaan rehtoriin tutkimuksen onnistumiseksi. Koulujen kansliahenkilökuntaan oltiin myös yhteydessä, että saataisiin mahdollisimman tarkat luvut teuvalaisista ja ei-teuvalaisista opiskelijoista kouluittain. Tutkija sai myös vuoden 1998 ja vuoden 1999 toimintakertomuksen, josta oli mahdollisuus tarkistaa oppilasmäärät, paikkakunnat, keskeyttäneet jne.

Kyselylomakkeen kysymykset nostettiin esiin teoreettisesta viitekehuksesta ja aikaisemmista tutkimuksista sekä Nevanperän (1998) ja Vesalaisen ja Pihkalan (1997) mittareiden pohjalta, joten niitä voidaan pitää kattavina. Kyselylomakkeen kysymyksissä pyrittiin käyttämään yksiselitteistä kieltä. Kysymysten ymmärrettävyyttä ja täsmällisyyttä mitattiin esitestauksella. Kommenttien pohjalta tehtiin lopulliseen kyselylomakkeeseen pieniä täsmennyksiä ja joitakin kysymyksiä poistettiin epäselvyyksien vuoksi. Esitestauksessa olleet eivät osallistuneet varsinaiseen tutkimukseen.

Faktoreiden reliabiliteetit testattiin Cronbachin alfa-kertoimella faktoreittain (kts. Erätuuli ym. 1996, 48, Yli-Luoma 1996, 70, Heikkilä 1999, 178). Faktoreiden reliabiliteetit on esitetty taulukoissa 14 ja 15.

Reliabiliteetin yhteydessä on myös syytä selvittää faktorianalyysin ja reliabiliteetin yhteyttä. Peltosen (1970, 90-100) mukaan faktorianalyysia sovelletaan muiden muassa silloin, kun joukko muuttujia halutaan kuvata pienemmällä joukolla uusia muuttujia (faktoreita) eli on kysymys kuvailusysteemin luomisesta. Lisäksi faktorianalyysia voidaan käyttää regressioanalyysin tapaan selittämiseen tai ennustamiseen. Faktoriluvun ehdottomana ylärajana on pidettävä Peltosen mukaan sitä, että jokainen kommunaliteetti eli muuttujan painokertoimien neliöiden summa on pienempi kuin reliabiliteetti. Kommuniteetti ilmoittaa kuinka suuren osan kaikki faktorit yhteensä selittävät ko. variaabelin varianssista. Faktoreiden tulee selittää vain todellista varianssia. Jos variaabelin kommunaliteetti on suurempi kuin reliabiliteetti, faktorit selittävät osittain virhevarienssia.

Tässä tutkimuksessa faktoreiden kommunaliteettiluvut olivat kaikki alhaisempia kuin reliabiliteetti. Suurin kommunaliteettiluku oli .70 ja alhaisin .11 eli pienempiä kuin reliabiliteettiluvut lukuun ottamatta IV faktoria (yrittäjäroolit/-aikomukset), jonka reliabiliteetti oli .65.

Mikäli tässä tutkimuksessa tutkimusvälineiden konstruoinnissa ja valinnassa olisi haluttu toimia mahdollisimman koetellulla pohjalla, olisi käytetty mittareita, jotka ovat jo osoittaneet käyttökelpoisuutensa vastaavissa tutkimuksissa Suomessa. Koska mittareita ei löytynyt, oli tehtävä mahdollisimman hyvä ja käyttökelpoinen mittausväline asiantuntijoiden avustuksella vastaaviin mittareihin pohjautuen.

Reliabiliteetikertoimet vaihtelivat tässä tutkimuksessa välillä .66-.92. Mitä tämä käytännössä voisi merkitä? Borg & Gall (1978, 197) antaa siihen liittyen hyvän esimerkin. Pistemäärien ero 2.2 tietyllä asteikolla reliabelimmassa mittauksessa (.95) tuottaa saman tilastollisen merkitsevyyseron kuin 7.1 pisteen ero epäreliabelimman (.50) mittauksen kyseessä ollen.

Edellä olevassa esityksessä on pyritty havainnollisesti osoittamaan kuinka oleellisia ovat tutkimuksen tulosten tulkinnan kannalta mitausten reliabiliteettia koskevat tunnusluvut. Mittausten sisäistä johdonmukaisuutta selvitetään taulukkojen avulla. Taulukossa 14 esitetään faktoreiden I Sinnikkyys – IX Tekninen asiantuntemus kaikkien olennaisimpien osamittareiden sisäistä konsistenssia kuvaavat tunnusluvut sekä tietoa faktoreiden mittausominaisuuksista. Taulukossa 15 esitetään faktoreiden I Tiimiyrittäjä – V Liikemiesyrittäjä vastaavat tulokset.

Edellä olevassa esityksessä on pyritty havainnollisesti osoittamaan kuinka oleellisia ovat tutkimuksen tulosten tulkinnan kannalta mitausten reliabiliteettia koskevat tunnusluvut. Mittausten sisäistä johdonmukaisuutta selvitetään taulukkojen avulla. Taulukossa 14 esitetään opiskelijoiden suhtautumisesta yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin -tietoihin sekä yrittäjiin, yrityksiin ja pienyrityksiin muodostuneiden faktoreiden, jotka kuvataan yksityiskohtaisesti luvussa 6.3, olennaisimpien osamittareiden sisäistä konsistenssia kuvaavat tunnusluvut sekä tietoa faktoreiden mittausominaisuuksista. Taulukossa 15 esitetään opiskelijoiden yrittäjärooleista sekä lähitulevaisuuden yrittäjäaikomuksista muodostuneiden faktoreiden, jotka kuvataan yksityiskohtaisesti luvussa 6.6, vastaavat tulokset.

TAULUKKO 14 Faktoreiden I-IX reliabiliteetit

Mittari	Käytetty laskenta-menettelmä	Reliabiliteetti-arvio	Toteutunut reliabiliteetti	Vertailutietoja
Yrittäjyyttä kuvaavien muuttujien jakautuminen eri faktoreihin 1)	Oblimin rotaatio, ks. Nummenmaa ym. (1997, 254)	Nevanperä (1998, 88)		
I Sinnikkyys		.60	.94	Tammelin & Varämäki (1997, 47-49); Vesalainen ja Pihkala (1998, 48)
II Yrityskriittisyys		.60	.79	- " -
III Inovatiivisuus		.60	.82	- " -
IV Tieto		.60	.85	
V Itsekkyys		.60	.79	
VI Luottamus		.55	.79	
VII Luovuus		.55	.84	
VIII Kommunikointitaito		.55	.75	
IX Tekninen asiantuntemus		.55	.74	
Yrittäjäominaisuudet	Cronbachin alfa-kerroin	.60	.79-.84	Karma (1983, 54-57) hyvä älykk. testi = .90 ja yli
Yrittäjätaidot	Cronbachin alfa-kerroin	.60	.75-.94	koulun koe = .70 ja yli
Yrittäjätiedot	Cronbachin alfa-kerroin	.60	.74-.85	Opetustapahtuman observoinnit = .60-.90
Asenteet yrittäjiä, yrityksiä ym. kohtaan	Cronbachin alfa-kerroin	.60	.79-.82	Opetustapahtuman observoinnit = .60-.90; Heikkilä (1999) mielellään yli .70

1) Kommunaliteetti-arvot = .11 - .66

Oblimin rotaatiota käytetään tässä tutkimuksessa siksi, että se vinokulmaisena rotaationa mahdollistaa faktoreiden korrelaation keskenään. Onhan oletettavaa, että yrittäjä voi olla samanaikaisesti useissa eri "rooleissa" eli luova yrittäjä voi olla myös taitava, kommunikointitaitoinen tai tekninen asiantuntija. Faktoreiden määrästä toteaa Nummenmaa ym. (1997, 243-244), että mikäli tutkimusongelmaa koskevan tiedon perusteella ei voida tarkasti etukäteen kiinnittää faktoreiden määrää, sitä voidaan arvioida tilastollisesti analyysiin valittujen x-muuttujien otoskorrelaatiomatriisin R avulla. Tärkeimmän työkalun tarjoavat silloin R:n ominaisarvot, valitaan esimerkiksi niin monta faktoria kuin on yli ykkösten olevia ominaisarvoja. Edelleen Nummenmaan ym. mukaan nyrkisääntöä ei pidä soveltaa kirjaimellisesti, mutta sillä voi päästä alkuun. Tässä tutkimuksessa yhdeksän faktoria muodostui johdonmukaisesti siten, että viimeisen yhdeksännen faktorin ominaisarvo oli 1,024.

Nummenmaan ym. (1997, 246) mukaan tilastollisen yhteensopivuuden suhteen rotaatiomenetelmät ovat samantarvoisia eli ne tuottavat samat korrelaa-

tiomatriisin R sovitteet ja lisäksi on huomattava, että rotaatioiden tuottamat faktoriratkaisut ovat latausten etumerkkejä vaille yksikäsitteisiä. Tämä tarkoittaa sitä, että jos tutkija on saanut lataukset tulkintojen kannalta negatiivisiksi, hän voi ne huoletta kääntää ja raportoida ne positiivisina. On vain muistettava, että kaikkien latausten etumerkit on vaihdettava samalla faktorilla. Näin ollen etumerkkien vaihto faktoreittain ei vaikuta muuten tulkintoihin. Tässä tutkimuksessa faktorit 5, 6, 8 ja osittain 9 ovat muodostuneet negatiivisiksi, mutta tulkinta voidaan tehdä normaalisti. Faktorit tukivat myös suhteellisen hyvin osioiden koostumusta mittarin suhteen, joskin sekoittumistakin tapahtui. Selitysprosentit olivat myös hyvin korkeita kuten edellä olevasta taulukosta ilmenee (.74 - .94).

TAULUKKO 15 Faktoreiden I-V reliabiliteetit

Mittari	Käytetty laskentamenetelmä	Reliabiliteetti-arvio	Toteutunut reliabiliteetti	Vertailutietoja
Yrittäjärooleja/-aikomuksia kuvaavien muuttujien jakautuminen eri faktoreihin 1)	Oblimin rotaatio, ks. Nummenmaa ym. (1997, 254)	Nevanperä (1998, 88)		
I Tiimiyrittäjä		.60	.94	Tammelin & Varämäki (1997, 47-49); Vesalainen ja Pihkala (1998, 48)
II Verkostoyrittäjä		.60	.80	- " -
III Perheyrittäjä		.55	.79	- " -
IV Alihankintayrittäjä		.55	.65	
V Liikemiesyrittäjä		.55	.77	
Tulevaisuuden yrittäjärooli	Cronbachin alfa-kerroin	.60	.65-.80	Karma (1983, 54-57) hyvä älykk. testi =.90 ja yli
Yrittäjäaikomus lähitulevaisuudessa	Cronbachin alfa-kerroin	.60	.79-.94	Koulun koe = .70 ja yli; Heikkilä (1999) mielellään yli .70

1) Kommunaliteetti-arvot =.17-.70

5.2.3 Tutkimuksen eettiset näkökohdat

Ihmiseen kohdistuvaa tieteellistä tutkimusta tekevän on aina punnittava tieteellisyden vaatimusten rinnalla tutkimushenkilöiden yksilöoikeuksia sekä tutkimuksen kohteena tai tulosten soveltamiskohteena olevien yhteisöjen oikeuksia. Tieteellisen tutkimuksen tärkeimpinä eettisinä periaatteina pidetään tutkimuksen korkeaa laatua, tulosten oikeaa tulkintaa ja uskottavuutta. Tutkimuksen teon eettisiin periaatteisiin kuuluvat lisäksi yksilön kunnioitus, velvollisuus olla aiheuttamatta yksilölle harmia ja oikeudenmukaisuus. Kohdehenkilöillä tulee olla oikeus antamiensa tietojen luottamuksellisuuteen (Mäkelä 1987, Scheinin 1991). Mäkelän mukaan tutkijan on huolehdittava siitä, ettei tutkimusaineisto

joudu missään vaiheessa sivullisten ulottuville. Lisäksi tutkimustulokset on myös esitettävä siinä muodossa, että ulkopuoliset eivät pysty tunnistamaan kohdehenkilöitä.

Tässä tutkimuksessa opiskelijalla oli mahdollisuus tehdä henkilökohtainen valinta, tuleeko mukaan tutkimukseen vai ei. Kyselyyn saattoi jättää vastamatta. Kyselyyn vastattiin nimettömänä, jolloin yhdenkään tutkittavan henkilöllisyys ei paljastu tutkijalle. Lisäksi kyselylomakkeet ovat vain tutkijan hallussa ja käytössä. Toisaalta kyselylomakkeen alkulehdessä erittäin seikkaperäisesti kerrottiin tutkimuksen tarkoitus ja päämäärä (liite1). Tekstissä kerrottiin myös , että tämän tutkimuksen tuloksia tullaan hyödyntämään oppilaitoksien yrittäjyysopetuksessa ja sen kehittämisessä. Näin ollen kaikkien vastaukset olisivat tärkeitä.

6 TULOKSET

Tuloksien esittely tapahtuu seuraavassa järjestyksessä:

1) Esitutkimuksen (Nevanperä 1998) tulokset koosteena.

2) Ongelman 1 tulokset:

Miten eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, nuoret painottavat yrittäjältä edellytettäviä henkilökohtaisia ominaisuuksia, taitoja, tietoja ja asenteita (yrittäjä persoonana)?

- 1 Teuvalaisten ja ei-teuvalaisten näkemyserot suhtautumisessa yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin sekä asenteisiin yrittäjyyttä ja yrityksiä kohtaan (t-testi);
- 2 Teoreettisen jaottelun yrittäjäominaisuudet, yrittäjätaidot ja yrittäjätiedot sekä asenteet yrittäjyyttä ja yrityksiä kohtaan (faktorianalyysi; oblimin-rotaatio);
- 3 Opiskelijademografisten tekijöiden vaikutus suhtautumisessa eri yrittäjäominaisuuksiin (faktorit I-IX; varianssianalyysi).

3) Ongelman 2 tulokset:

Miten eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, nuoret näkevät nuorisoasteella annettavan yrittäjyysopetuksen tärkeyden ja riittävyyden, eli miten yrittäjyys ilmenee opetuksessa?

- 1 Opiskelijoiden suhtautuminen yrittäjyyteen opetuksessa eli mitä asioita nuoret painottavat yrittäjyysopetuksessa ja ovatko he mielestään saaneet yrittäjyysopetusta oikeista asiakokonaisuuksista (t-testi).

4) Ongelman 3 tulokset:

Millainen asema yrittäjyydellä on eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, nuorten tulevaisuudenkuvassa?

- 1 Yrittäjäroolit sekä lähitulevaisuuden yrittäjäaikomukset (faktorianalyysi; oblimin-rotaatio);
- 2 Opiskelijademografisten tekijöiden vaikutus suhtautumisessa tulevaisuuden yrittäjärooleihin ja -aikomuksiin (faktorit I-V; varianssianalyysi).

Tutkimuksen tulokset on pyritty raportoimaan mahdollisimman tarkasti ja yksityiskohtaisesti. Lisäksi on esitetty kokoavia yhteenvetoja, joiden avulla on helpompaa hahmottaa "metsä puilta".

6.1 Esitutkimuksen keskeiset tulokset koosteena

Esitutkimuksen keskeisin tulos oli, että lyhyellä, tiiviillä yrittäjyystäsmäkoulutuksella on jonkin verran vaikutusta oppilaiden suhtautumiseen yrittäjyysasioihin. Erityisesti yrittäjyyskoulutus näytti vaikuttavan ei-yrittäjätaustan omaavien oppilaiden suhtautumiseen. Koulutuksen jälkeen oppilaat katsoivat, että yrittäjyysopetusta on lisättävä ja sitä on annettava monissa eri aineissa, valinnaisuutta lisättävä ja jopa yrittäjyyttä opetettava omana oppiaineenaan. Toisaalta kaupallisia aineita, yhteiskuntaoppia ja ATK:ta pitävät oppilaat tärkeimpinä yrittäjyyteen sopivina oppiaineina. ATK:n prosentuaalinen lisäys oli 8 % ja kielten soveltuminen yrittäjyysopetukseen kasvoi kaksinkertaiseksi verrattuna alkumittaukseen.

Tutkittaessa yrittäjäksi ryhtymistä koulunkäynnin jälkeen huomattiin, että yrittäjätaustan omaavista oppilaista oli halukkaita ryhtymään yrittäjäksi alkumittauksessa erittäin merkittävästi ja loppumittauksessa merkittävästi enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavista. Toisaalta koulutuksen ansiosta ero supistui huomattavasti, eli opetuksella oli suurempi vaikutus ei-yrittäjätaustan omaaviin oppilaisiin.

Yksi keskeisiä tutkimuksen tuloksia oli myös, että tytöt näyttävät arvostavan yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeitä yrittäjäominaisuuksia, -taitoja ja -tietoja enemmän kuin pojat. Lisäksi tytöt korostavat yrittäjyysopetuksen merkitystä enemmän kuin pojat.

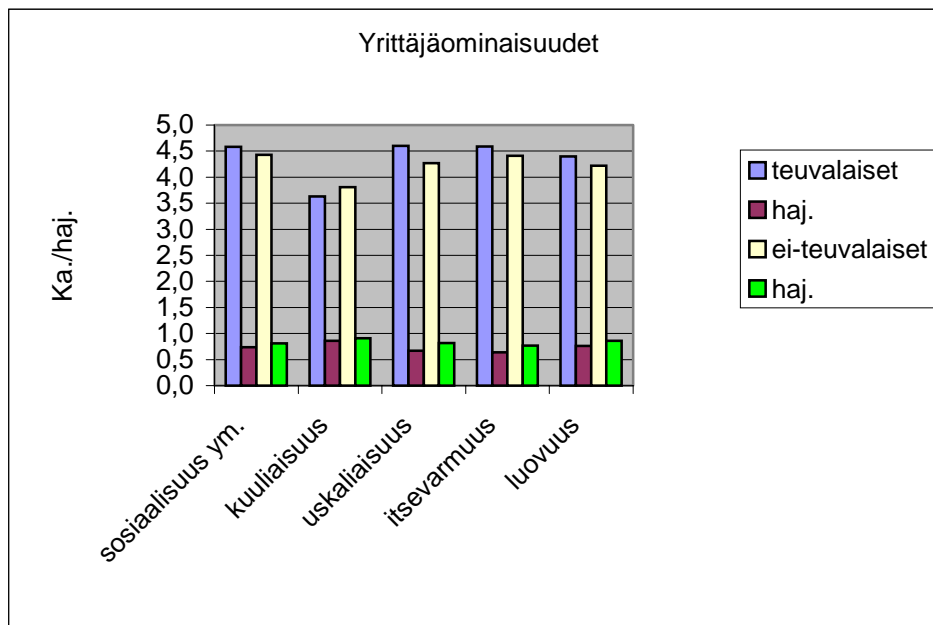
Yrittäjyysopetusta katsoi saaneensa aivan riittämättömästi tai riittämättömästi alkumittauksessa 20 % ja loppumittauksessa 30 % oppilaista. Koulunkäynti on turhaa 9 %:n mielestä (alkumittauksessa 7 %). Tulos vahvistaa aikaisempia tutkimuksia koskien koulunkäynnin mielekkyyttä. Tutkimuksen mukaan pojat ovat kustannustietoisempia kuin tytöt sekä alku- että loppumittauksessa.

6.2 Teuvalaisten ja ei-teuvalaisten näkemuserot suhtautumisessa yrittäjä-ominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin sekä yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin

Tarkasteluun otettiin mukaan ne alkuperäismuuttujien pistearvot, joissa ilmeni t-testillä mitattuna merkitsevyyseroa. Seuraavissa kolmessa kuviossa (18, 19 ja 20) on kuvattu niitä yrittäjäominaisuuksia, joissa oli havaittavissa merkitsevyyseroja teuvalaisten ja ei-teuvalaisten suhteen. Asenne-erot suhtautumisessa yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin yleensä on kuvattu kuvioissa 21 ja 22. Tulostarkastelun selkeyttämiseksi t-testin t-arvot, p-luku ja hajonnat on esitetty liitteessä 16. *Tästä on ajettu myös uusi t-testi siten, että kohta 3 (en osaa sanoa) on poistettu. Uudessa t-testissä ilmeni, että muutamien keskeisten tutkimustulosten merkitsevyysero vahvistui jopa huomattavasti, muutamien väittämien osalta*

merkitsevyysero heikkeni. Kokonaisuutena voidaan todeta, että kohdan 3 poistamisella ei ollut suurta merkitystä tutkimustuloksiin.

Teuvalaiset painottavat sosiaalisuutta ei-teuvalaisia enemmän. Tosin tilastollinen merkitsevyysero on vain oireellinen. Kuuliaisuutta painottavat taas ei-teuvalaiset teuvalaisia enemmän, tosin merkitsevyysero on myös oireellinen.

KUVIO 18 Teuvalaisten (n=121)/ei-teuvalaisten (n=290) antamat pisteet (ka.) yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin.

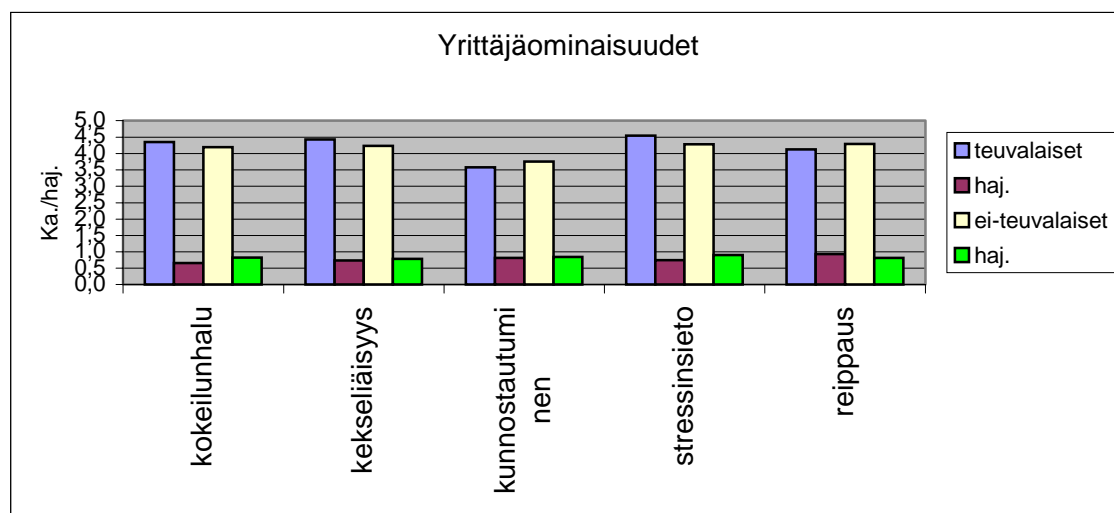
Teuvalaiset nuoret painottavat uskallaisuutta enemmän kuin ei-teuvalaiset nuoret. Ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Itsevarmuutta painottavat teuvalaiset nuoret niin ikään enemmän kuin ei-teuvalaiset. Ero on myös tilastollisesti melkein merkitsevä.

Caird (1988) liittyy yrittäjäominaisuuksiin muiden muassa suoriutumisen tarpeen, pyrkimyksen riippumattomuuteen ja itseluottamuksen. Koirasen ja Peltosen (1995, 9-11) sekä Leskisen (1999) mukaan yrittäjäyyskasvatuksessa ovat keskeisiä asioita muiden muassa sosiaalisuus, toimiminen, kokemus, ryhmäkeskustelut, prosessointi ja yhteiskuntaläheisyys. Persoonallinen/sosiaalinen verkostuminen on myös Harveyyn & Evansin (1995, 331-347) mukaan erittäin tärkeä yrittäjäominaisuus ja -taito.

Luovuutta painottavat teuvalaiset myös enemmän kuin muut tutkimuksen nuoret, ero on jälleen tilastollisesti melkein merkitsevä. Myös Harveyyn & Evansin (1995, 331-347) mukaan luovuus on erittäin tärkeä yrittäjäominaisuus. Leskisen (1999, 313-315) mukaan, koska luovuus ja yrittäjäyys kietoutuvat toisiinsa, tulee luovuuden olla selkeästi esillä koulutusjärjestelmän kaikilla asteilla. Luovuus voidaan järjestää sekä läpäisyaineena että erillisenä kurssina.

Kunnostautumista ja reippautta ei-teuvalaiset nuoret painottavat teuvalaisia enemmän, erojen ollessa kuitenkin vain tilastollisesti oireellisia. Kokeilunhalua painottavat teuvalaiset enemmän kuin ei-teuvalaiset, ero on kuitenkin vain tilastollisesti oireellinen. Peltosen (1986, 65-68; vrt. Peltonen & Ruohotie 1987, 97) mukaan yrittäjäyden yksi pääsarakeista on luovuus, jossa keskeisiä

osa-alueita ovat kokeilunhalu, kekseliäisyys ja kunnostautuminen.

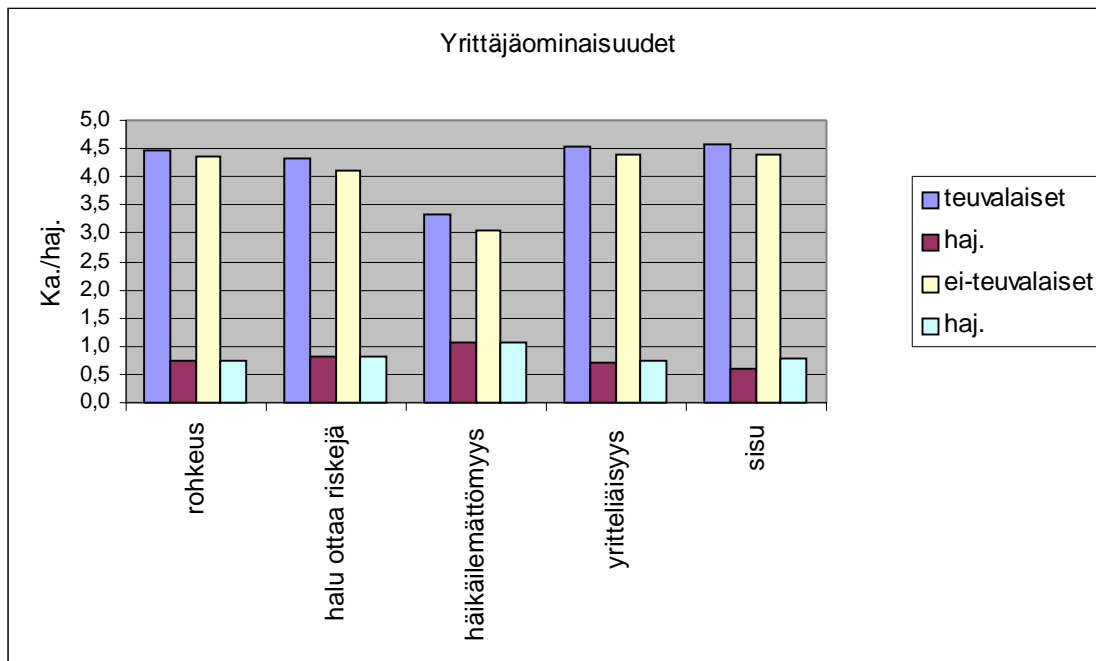
KUVIO 19 Teuvalaisten (n=121)/ei-teuvalaisten (n=290) antamat pisteet (ka.) yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin.

Kekseliäisyys on teuvalaisten nuorten mielestä myös yrittäjälle tärkeä ominaisuus. Ero on melkein merkitsevä ei-teuvalaisiin verrattuna. Stressinsietokykyä pitää teuvalaisten nuorten mielestä olla yrittäjällä paljon. Tilastollinen ero on myös merkitsevä ei-teuvalaisten pistearvoon verrattuna. Koirasen ja Hyrskyn vuosina 1994-1995 toteuttamassa kansainvälisessä tutkimuksessa, jossa käytettiin samoja mittareita kuin aiemmin mainitussa Peltosen (1986) tutkimuksessa, yrittäjyyden lähimmiksi sukulaiskäsitteiksi osoittautuivat muiden muassa kekseliäisyys ja aktiivisuus. Myös Huuskonen (1992, 40) on todennut, että yrittäjyys on persoonallisuuden piirre, johon liittyvät muiden muassa sellaiset ominaisuudet kuin aloitteellisuus, innostus ja kekseliäisyys.

Rohkeutta, halua ottaa riskejä ja yritteliäisyyttä painottavat teuvalaiset nuoret muita korkeammalle erojen ollessa kuitenkin tilastollisesti vain oireellisia. Peltosen (1986, 65-68; vrt. Peltonen & Ruohotie 1987, 97) mukaan yrittäjyyden yksi pääsarakeista on rohkeus, jossa keskeisiä osa-alueita ovat halu ottaa riskejä, kilpailunhalu, menestymisenhalu ja aloitekyky. Routamaa (1993,17) toteaa sisäisen yrittäjyyden ajatuksena olevan, että kaikkien organisaation jäsenten, riippumatta siitä missä asemassa he toimivat, tulisi omaksua yrittäjämäinen henki, jossa yhdistyvät muiden muassa aloitekyky, riskinotto, itsenäisyys, yhteistyökyky, tulos- ja kustannustietoisuus ja voimakas suoritustietoisuus (vrt. Honko 1980, 11-15). Huuskosen (1992, 38) mukaan amerikkalaisessa kirjallisuudessa sanan entrepreneurship katsotaan myös vastaavan suomen kielen sanoja yrittävyys ja yritteliäisyys. Yritteliäisyys on myös otettu yhdeksi keskeiseksi osa-alueeksi voimassa olevassa vuoden 1994 peruskoulun opetussuunnitelmassa.

Häikäilemättömyyttä ja sisua korostavat teuvalaiset nuoret ei-teuvalaisia enemmän, erot ovat myös tilastollisesti melkein merkitseviä. Pistearvopainotus

on aika alhainen molempien ryhmien osalta (3.33 ja 3.05). Sen sijaan sisu saa korkean pistearvon molempien ryhmien mielipiteissä (4.58 ja 4.41). Peltosen (1986, 65-68; vrt. Peltonen & Ruohotie 1987, 97) mukaan yrittäjyyden yksi pääsarakkeista on kovuus, jossa keskeisiä osa-alueita ovat muiden muassa häikäilemättömyys ja itsekkyyys. Koirasen ja Hyrskyn mukaan ne liittyvät kuitenkin yrittäjyyteen kielteisinä mielikuvina ja ovat yrittäjyyden kaukaisimpia sukulaiskäsitteitä. Marjosolan (1979, 3-9) mukaan suomalaiseen yrittäjyyteen liittyy myös kansallishyveemme sisu, jolla on hyvin positiivisten mielikuva.

KUVIO 20 Teuvalaisten (n=121)/ei-teuvalaisten (n=290) antamat pisteet (ka.) yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin.

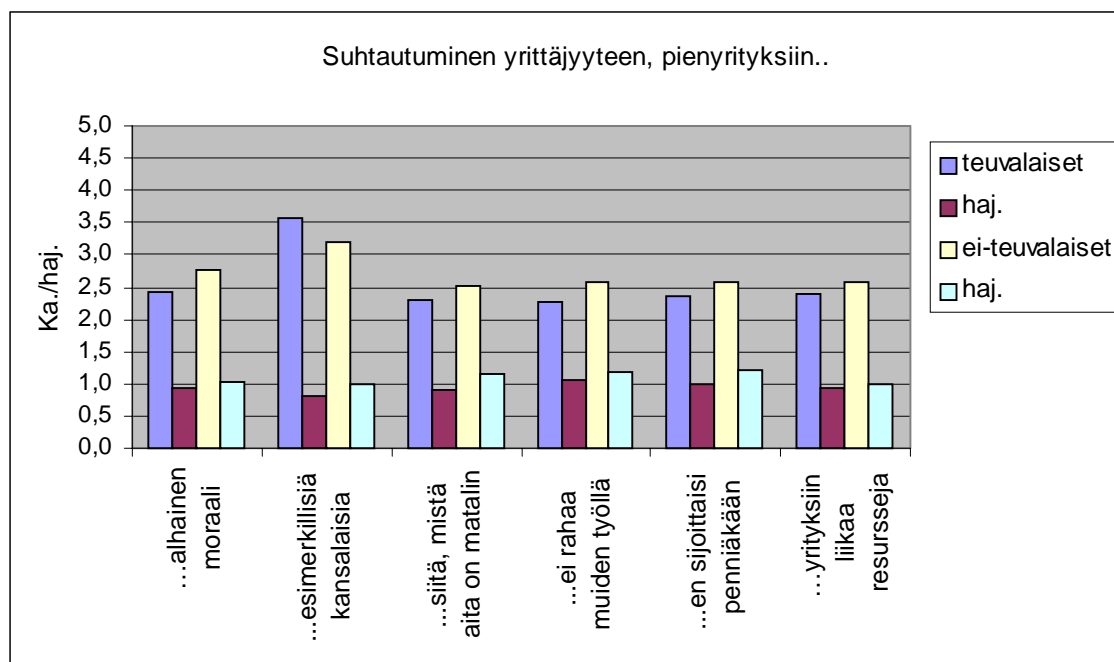
Teuvalaisten mielestä yrittäjillä ei ole alhaista moraalaa. Heidän pistearvonsa on tilastollisesti merkitsevästi alhaisempi kuin ei-teuvalaisten antama pistearvo. Yleisesti ottaen pistearvot ovat kuitenkin alhaisia (2.43 ja 2.75). Teuvalaisten mielestä yrittäjät ovat myös esimerkillisiä kansalaisia, sillä teuvalaisten antama pistearvo on erittäin merkitsevästi korkeampi kuin muun joukon. Pinchot (1986, 49-59) toteaa, että yrittäjiin liittyvä harhainen myytti on muiden muassa se, että yrittäjät ovat moraalittomia. Kansa uskoo, että yrittäjä jopa uhraa moraalisia voiton vuoksi. Pinchotin mukaan yrittäjät ovat yleisesti ottaen hyvin sitoutuneita siihen, mitä pitävät tavoittelemisen arvoisena. Heidän suoritus-tarpeensa saa aikaan joustavuutta sääntöjen suhteen, muttei rehellisyyden menettämistä.

Väittämät "yrittäjät menevät siitä mistä aita on matalin", "en sijoittaisi yritystoimintaan penniäkään" sekä "pienyrittäjille annetaan liikaa resursseja" saavat ei-teuvalaisilta suuremman painotuksen kuin teuvalaisilta, tosin kahden ensimmäisen osalta vain oireellisesti, sen sijaan kolmas saa tilastollisesti melkein merkitsevän eron. Pistearvot ovat aika pieniä molemmilla ryhmillä.

"Ei ole oikein ansaita rahaa muiden työllä" saa ei-teuvalaisilta myös kor-

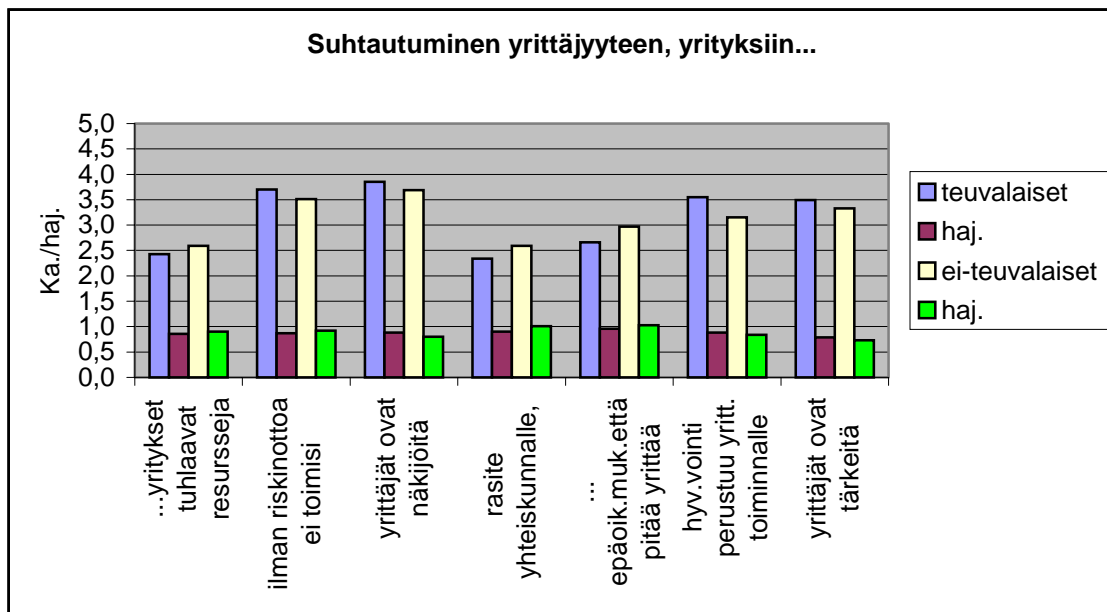
keamman painotuksen kuin teuvalaisilta, tilastollinen ero on myös melkein merkitsevä. Painotukset ovat kyllä matalia.

KUVIO 21 Teuvalaisten (n=121)/ei-teuvalaisten (n=290) antamat pisteet (ka.) suhtautumisessa yrittäjyyteen ym.

Väittämät "pienyrietykset tuhlaavat resursseja" ja "pienyrietykset ovat rasite yhteiskunnalle" saavat ei-teuvalaisilta korkeamman pistearvon kuin teuvalaisilta. Ensimmäisen väittämän osalta tilastollinen ero on vain oireellinen, toisen tilastollinen ero on melkein merkitsevä. Pistearvot ovat kylläkin alhaisia. Tilastokeskuksen (2002) mukaan Suomessa on noin 250.000 yritystä, joista alle 250 hengen pk-yrityksiä on 99.7 %. Ne työllistävät 1,32 milj. ihmistä ja yritysten yhteenlaskettu liikevaihto on n. 275 miljardia euroa.

Väittämät "yrittäjät ovat mahdollisuuksien näkijöitä" sekä "yrittäjät ovat tärkeitä saattaessaan liikkeelle yhteiskunnan resursseja" saavat teuvalaisilta korkeamman painotuksen kuin vertailujoukolta tosin tilastollisesti vain oireellisesti. "Ilman riskinottoa yritys elämä ei toimisi" ja "hyvinvointimme perustuu yrittäjien toiminnalle" saa teuvalaisilta sen sijaan tilastollisesti melkein merkitsevästi korkeamman pistearvon muihin verrattuna. Havusen (2000, 2) mukaan EU:n yritys politiikan osaston toimintaohjelmissa on luettavissa yrittäjyyden olevan avainasemassa tulevaisuudessa. Suunnitelman pääkohdat painottavat muiden muassa yrittäjyysasenteen ja riskinottohalukkuuden kasvattamista. Routamaa (1993,17) ja Honko (1980, 11-15) korostavat myös riskinoton merkitystä yrittämisen tulos- ja kustannustietoisuuden kannalta.

KUVIO 22 Teuvalaisten (n=121)/ei-teuvalaisten (n=290) antamat pisteet (ka.) suhtautumisessa yrittäjyyteen ym.

”Itsensä työllistäminen” on teuvalaisten mielestä todella tärkeitä, koska heidän antamansa pistearvo on merkitsevästi korkeampi kuin vertailujoukon. Pistearvot ovat kylläkin matalia. Leskisen (1999, 313-315) mukaan yrittäjyyden yhteiskunnallisen tärkeyden kannalta koulujen yhteydet ja verkostot lähiympäristöön ovat elintärkeitä. Suositeltavaa olisi, että jokaisella luokalla olisi pitempiaikainen yhteistyökumppani yritysälämässä. Yhteistyö elinkeinoelämän kanssa vaatii myös yritysälämän edustajien kouluttamista tähän toimintaan.

Yhteenvetona voidaan todeta, että teuvalaiset nuoret näyttävät painottavan keskeisiä yrittäjälle tärkeitä ominaisuuksia enemmän kuin vertailujoukko, tosin monia väittämiä ainoastaan tilastollisesti oireellisesti. Muutamia keskeisiä ominaisuuksia teuvalaiset painottavat kuitenkin merkitsevästi ja erittäin merkitsevästi enemmän. Yrittäjyyden kannalta ”positiivisista” väittämissä (58 kpl, liite 1) teuvalaiset nuoret painottavat 36 (62 %) väittämää vertailujoukkoa. Viittä positiivista väittämää teuvalaiset ja ei-teuvalaiset painottavat yhtä paljon. Ei-teuvalaiset painottavat 17 (28%) positiivista väittämää enemmän kuin teuvalaiset.

Negatiivisista yrittäjäominaisuuksista ”häikäilemättömyyttä” teuvalaiset painottavat melkein merkitsevästi enemmän kuin vertailujoukko. Kuitenkin ei-teuvalaiset painottavat ”negatiivisia” yrityksiin liittyviä väittämiä jopa erittäin merkitsevästi enemmän kuin teuvalaiset nuoret. Kaikista ”negatiivisista” väittämissä (10 kpl; liite 1, osio D, väittämät 64,66-68, 70, 73, 78, 83-84, 87) ei-teuvalaiset antavat kaikille suuremman painotuksen kuin teuvalaiset. *Väittämää ”yrittäjät ovat esimerkillisiä kansalaisia” teuvalaiset painottavat erittäin merkitsevästi korkeammalle kuin vertailujoukko. Itsensä työllistäminen on teuvalaisten mielestä myös merkitsevästi tärkeämpää kuin vertailujoukon mielestä. Tutkimustuloksen vahvistaa myös Erkkilän (2002, 40-48) tutkimustulos, jonka mukaan teuvalaisilla nuorilla on ”yleinen positiivinen asenne yrittäjyyttä kohtaan.”*

6.3 Yrittäjäominaisuuksien, -taitojen ja -tietojen sekä suhtautumisen yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin faktorointi

Tämän tutkimuksen ongelma-asettelussa on keskeistä tutkittavien yrittäjyysasioiden kannalta muuttujien jaottelu teoreettisesti yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin, -tietoihin sekä asenteisiin yrittäjyyttä, yrityksiä ja pienyrittäjiin kohtaan. Muuttujat (91 kpl) ajettiin faktoreihin vinokulmaisella oblimin-rotatiolla, joka sallii faktoreiden korreloitumisen keskenään. Nummenmaa ym. (1997, 247) mukaan sisältöteorian suhteen merkitsee paljon, kiinnitetäänkö faktorit korreloimattomiksi, vai sallitaanko ehkä tulkinnallisesti joustavampi ratkaisu, jossa faktorit korreloivat keskenään. Vaihtoehtoisen varimax-menetelmän ”pakonomaista” käyttöä ovat kritisoineet Leskinen ja Kuusinen (1991), jotka ovat esittäneet myös varoittavia esimerkkejä siitä, minkälaisiin ehkä tulkinnallisesti vääriinkin tuloksiin varimax-menetelmä voi johtaa verrattuna vinokulmaisiiin ja konfirmatorisiin ratkaisuihin.

Faktorivaihtoehdot ajettiin kuuden, seitsemän, kahdeksan ja yhdeksän faktorin ratkaisuna, joista valittiin tulkinnallisesti parhaaksi, s.o. rakenteeltaan loogisimmaksi, yhdeksän faktorin ratkaisu. Tulkintaan valittiin ne muuttujat, joiden painokertoimet millä tahansa yhdeksästä faktorista ylittivät tason .35. Faktoreiden yhteinen selitysosuus tutkittavan ilmiön kokonaisvaihtelusta ei noussut kovin korkeaksi, päästiin hieman yli 40 prosenttiin. Nummenmaan ym. (1997, 239) mukaan 58 %:n selitysosuus on jo erittäin hyvä, näin ollen voidaan todeta, että tässä faktoroinnissa saatu 41,8 %:n selitysosuus lienee tyydyttävää tasoa. Faktorianalyysiin perustuva faktorointi (empiirinen ryhmittely) on esitety seuraavilla sivuilla luettelo- sekä tekstimuodossa faktoreittain.

Eri faktoreiden eniten edustavien muuttujien painokertoimet ja kommunaliteetit on esitelty luettelomaisesti. Selitysosuudessa on esitetty keskeisten muuttujien pistearvot, hajonnat ja järjestyssijat (Liite 4). Tämä antaa aihetta moniin yrittäjäominaisuuksia, -taitoja, -tietoja sekä suhtautumista yrittäjyyttä ym. kohtaan koskeviin pohdintoihin.

Kyseinen faktorianalyysi ajettiin uudelleen siten, että kohta 3 (en osaa sanoa) eliminoitiin. Tarkistusajolla tutkija halusi eliminoida pois virhevariannssin mahdollisuuden tutkimustuloksiin nähden. Tarkistusajossa vahvistuivat varsinaisen analyysin faktorit. Painokertoimeltaan suurimmat väittämät, joiden mukaan faktorit on nimetty, saivat vastaavat painokertoimet kuin alkuperäisessä ajossa. Faktoreiden II, III, IV ja V painokertoimet vahvistuivat erityisesti keskeisten muuttujien osalta. Muutoksia ilmeni myös siten, että faktoreittain ensimmäisten (painokertoimeltaan korkeimpien) järjestys saattoi vaihdella (ensimmäinen toiseksi ja kolmas neljänneksi tai päinvastoin). Kokonaislitysosuus oli uudessa ajossa 40,9 % (41,8 % alkuperäisessä ajossa).

Faktoreiden II yrityskriittisyys ja III innovatiivisuus osalta pistearvojen 3 (en osaa sanoa) poistamisella on tutkija havainnut olevan sellaisen vaikutuksen, että yli kolmen olevat pistearvot kasvoavat ja alle kolmen olevat pistearvot laskevat. Pistearvojen 3 poistamisella ei ole tutkimuksen kannalta suurta merkitystä, koska ryhmien väliset merkitsevyyssuhteet eivät merkittävästi muutu. Faktorin II osalta nelisuuntaisen varianssianalyysin yhdysvaikutus (teuvalaisuus/koulu/yrittäjävanhemmat/sukupuoli)

muuttuu merkitsevää (**) erittäin merkitseväksi (***). Faktorin III osalta yksisuuntainen varianssianalyysi (yrittäjävanhemmat) osoittaa merkitsevyyden (**) sijasta melkein merkitsevää (*). Faktorien II ja III uudet ilman pistearvoja 3 olevat luvut on ilmoitettu suluissa liitteissä 6-7. Vastaavat muutokset varianssianalyysia koskien (taulukko 16) on esitetty liitteessä 10.

Opiskelijoiden antamat painotukset yrittäjäominaisuuksia ym. sekä yrittäjäyyttä ym. kuvaaville väittämille (N=411):

Saadut faktorit I-IX nimettiin seuraavasti:

I Sinnikkyys

Eniten painottuneita muuttujia sinnikkyys-faktorilla

			a	h ²
25.			ahkeruutta (.71)	.63
26.	""	""	sinnikkyyttä (.71)	.60
45.	""	""	sitkeyttä (.63)	.57
43.	""	""	yrittäjähänkeä (.62)	.64
23.	""	""	stressinsietoa (.60)	.43
29.	""	""	tarmokkuutta (.59)	.56
31.	""	""	määrätietoisuutta (.58)	.62
44.	""	""	neuvokkuutta (.58)	.56
24.	""	""	tahdonlujuutta (.56)	.48
46.	""	""	sisua (.55)	.45
42.	""	""	yritteliäisyyttä (.55)	.58
28.	""	""	uutteruutta (.55)	.59
16.	""	""	itsevarmuutta (.49)	.52
30.	""	""	jämäkkyyttä (.49)	.59
27.	""	""	reippautta (.48)	.54
10.	""	""	tunnollisuutta (.48)	.41
36.	""	""	aloitekykyä (.47)	.48
6.	""	""	sosiaalisuutta/yhteistyökykyä (.47)	.36
52.	""	""	ammattitaitoa (.40)	.38
32.	""	""	rohkeutta (.39)	.52
9.	""	""	maltillisuutta (.38)	.42

Enemmistö muuttujista edustaa yleisiä yritteliään henkilön (tässä tapauksessa yrittäjän) hyveitä. Tämä faktori selitti yksin 21.2 prosenttia kokonaisvariانسsista. Muuttujat ryhmittäivät selvästi eroon muista yrittäjälle tärkeistä ominaisuuksista. Faktorissa kiinnittyi kuitenkin huomio siihen, että kaksi suurinta painokertoimen saanutta ominaisuutta sijoittuivat opiskelijoiden antamissa pisteissä korkeille sijoille eli sinnikkyys oli 4. ja ahkeruus 2. Liitteessä 4 on esitelty tarkemmin painokertoimet, pistearvot ja hajonnat.

Peltosen (1986, 65-68) mukaan ahkeruus on yksi yrittäjäyyden tärkeimmistä osa-alueista. Ahkeruuden kanssa tärkeitä lähikäsitteistä olivat Peltosen tutkimuksessa lisäksi reippaus, uutteruus, ja määrätietoisuus, jotka sisältyivät myös tässä tutkimuksessa sinnikkys-faktorille.

II Yrityskriittisyys

Eniten painottuneita muuttujia yrityskriittisyys-faktorissa olivat

	a	h ²
73. Pienyritykset tuhlaavat resursseja	(.63)	.32
70. Valtio satsaa pienyrityksiin aivan liikaa resursseja	(.56)	.37
78. Pienyritykset ovat rasite yhteiskunnalle...	(.55)	.33
87. Yksityisomistukseen perustuva yritystoim. on uhka..	(.54)	.34
83. On epäoik.muk., että yhä useamman pitää työll. itsensä..	(.53)	.33
74. Palkansaaajasta tulee harvoin menestyvää yrittäjää	(.52)	.32
66. Yrittäjät pyrkivät menemään siitä, mistä aita on matalin	(.50)	.34
68. Vaikka minulla olisi varaa, en sijoittaisi penniäkään ...	(.48)	.26
64. Menestyvillä yrittäjillä on yleensä alhainen moraal	(.47)	.25
84. Pienyrityksessä puristetaan työntekijästä kaikki irti	(.47)	.32

Kyseistä faktoria voidaan kutsua oikeutetusti "yrittäjäyys on negatiivista" -faktoriksi, koska muuttujat ovat negatiivisia yrittäjäyden kannalta katsottuna. Faktorin selitysosuus oli 4.9 prosenttia. Faktorin muuttujat saivat opiskelijoilta erittäin alhaisia pistearvoja (liite 4). Matalat pistearvot vahvistavat myös Köpän ja Taurialan (1990) tuloksen.

III Innovatiivisuus

Eniten painottuneita muuttujia innovatiivisuus-faktorissa olivat

	a	h ²
76. Yrittäjät ovat mahdollisuuksien näkijöitä	(.62)	.48
89. Hyvinvointimme perustuu yrittäjien toiminnalle	(.55)	.38
75. Ilman riskinottoa ei talouselämä toimisi	(.54)	.31
81. Uudet yritykset uudistavat ja vahvistavat yrityskenttää	(.51)	.31
80. Pienyrityksissä työntekijät ovat motivoituneita	(.51)	.32
79. Voitontavoittelu on tärkeää, koska voitto mahdollistaa ..	(.50)	.32
91. Pienyritykset tuottavat elinkeinoelämälle tärkeitä innovaatioita	(.50)	.30
90. Yrittäjät ovat tärkeitä saattaessaan liikkeelle resursseja	(.49)	.30
63. Yrittäjät ovat arkipäivän sankareita	(.45)	.28
65. Useimmat yrittäjät ovat esimerkillisiä kansalaisia	(.45)	.25
82. Yrittäminen pitää tehdä niin houkuttelevaksi, että. ..	(.41)	.21
72. Työpaikalla itsensä likoon laittaminen on ihailtavaa	(.40)	.32

Faktorin selitysosuus oli 4.0 prosenttia (liite 4). Riskinotto ja sankarius latautuvat myös tälle faktorille. Myös Pinchotin (1986, 13) mukaan innovatiivisuus on keskeinen yrittäjäominaisuus. Huuskosen (1992) mukaan riskinotto ja sankarius liittyvät keskeisesti yrittäjän ominaisuuksiin, tosin yrittäjän "sankarimyytti" liittyy myös amerikkalaiseen kulttuurisidonnaisuuteen.

IV Tieto

Eniten painottuneita muuttujia tieto-faktorissa olivat

	a	h ²
60. Yrittäjänä onnistuminen edellyttää tietoa verotuksesta	(.79)	.66
59. -"- -"- -"- -"- rahoituksesta	(.73)	.61
58. -"- -"- -"- -"- lainsäädännöstä	(.69)	.53
61. -"- -"- -"- -"- yhtiömuodoista	(.59)	.47
55. -"- -"- -"- -"- kilpailijoista	(.54)	.44
53. -"- -"- -"- -"- tuotteista/palveluista	(.50)	.43
54. -"- -"- -"- -"- ostajista	(.48)	.33

Faktorin selitysosuus oli pienehkö 2.9 prosenttia. Tämän tieto-faktorin osalta voidaan todeta, että painokertoimeltaan korkein (verotus) sijoittui korkealle 12. pistesijalle (liite 4). Ristimäen (1998, 66) mukaan yrittäjyyskasvatuksessa juuri tietojen opettaminen kuuluu keskeisesti yläasteen opetusohjelmaan.

V Itsekkyyys

Eniten painottuneita muuttujia itsekkyyys-faktorissa olivat

	a	h ²
39. Yrittäjänä onnistuminen edellyttää itsekkyyttä	(-.72)	.54
38. -"- -"- -"- häikäilemättömyyttä	(-.67)	.53
41. -"- -"- -"- rahantavoittelua	(-.61)	.40
37. -"- -"- -"- kovuutta	(-.55)	.42
40. -"- -"- -"- vaikutushalua	(-.50)	.42

Tälle faktorille ryhmittivät ne yrittäjäominaisuudet, jotka etukäteen ajatellen edustivat yrittäjän ns. "yöpuolta". Erityisesti parikymmentä vuotta sitten leimattiin yrittäjät itsekkäiksi ja koviksi rahantavoittelijoiksi (vrt. Pelttonen 1986, 51-104 ja Koiranen 1998, 51). Nämä egoistiset muuttujat muodostivat selkeän oman dimensionsa, joka selitti kuitenkin ainoastaan 2.5 prosenttia kokonaisvarianssista. Lisäksi on todettava, että "kovat" arvot saivat nuorilta erittäin alhaiset pisteet (liite 4).

VI Luottamus

Eniten painottuneita muuttujia luottamus-faktorissa olivat

	a	h ²
8. Yrittäjänä onnistuminen edellyttää kuuliaisuutta	(-.66)	.46
13. -"- -"- -"- toisiin luottamista	(-.54)	.32
7. -"- -"- -"- tunteen tasapainoa	(-.52)	.39
20. -"- -"- -"- kunnostautumista	(-.48)	.49
15. -"- -"- -"- rehtiyttä	(-.41)	.43

Tämä faktori on edellisen vastakohta eli positiivinen yrittäjyyden kannalta. Faktori selitti 1.9 % kokonaisvarianssista (liite 4). Pinchotin (1986, 49-59) mukaan

yrittäjien suoritusarpeet saavat aikaan joustavuutta sääntöjen suhteen, muttei rehellisyyden ja luottamuksen menettämistä.

VII Luovuus

Eniten painottuneita muuttujia luovuus-faktorissa olivat

	a	h ²
18. Yrittäjänä onnistuminen edellyttää kokeilunhalua	(.68)	.59
11. -"- -"- -"- uskaliaisuutta	(.50)	.50
19. -"- -"- -"- kekseliäisyyttä	(.47)	.47
32. -"- -"- -"- rohkeutta	(.45)	.52
17. -"- -"- -"- luovuutta	(.45)	.42
33. -"- -"- -"- halua ottaa riskejä	(.43)	.45

Faktori selitti ainoastaan 1.5 prosenttia kokonaisvarianssista (liite 4). Luovuus muodostui myös Peltosen (1986, 65-68) tutkimuksessa yhdeksi yrittäjyyden pääsarakeeksi, minkä kanssa kekseliäisyys oli yksi lähikäsitteistä. Harvey & Evans (1995, 331-347) tulivat tutkimuksessan myös samaan johtopäätökseen.

VIII Kommunikointitaito

Eniten painottuneita muuttujia kommunikointitaito-faktorissa olivat

	a	h ²
51. Yrittäjänä onnistuminen edellyttää kielitaitoa	(.53)	.38
50. -"- -"- -"- esiintymistaitoa	(.47)	.46
47. -"- -"- -"- neuvottelutaitoa	(.38)	.49

Faktorin selitysosuus oli pieni 1.4 prosenttia (liite 4). Luhtasen (1999, 44-55) mukaan hyvä kielitaito on tärkeä taito myös tulevaisuudessa. Merkitys korostuu myös silloin, jos nuori opiskelun jälkeen siirtyy yrittäjäksi. Harveyn & Evansin (1995, 331-347) mukaan kommunikointitaidot kuuluvat keskeisiin yrittäjäominaisuuksiin.

IX Tekninen asiantuntemus

Eniten painottuneita muuttujia tekninen asiantuntemus-faktorissa olivat

	a	h ²
57. Yrittäjänä onnistuminen edellyttää tietoa raaka-aineista	(.41)	.43
56. -"- -"- -"- -"- koneista/laitteista	(.35)	.31

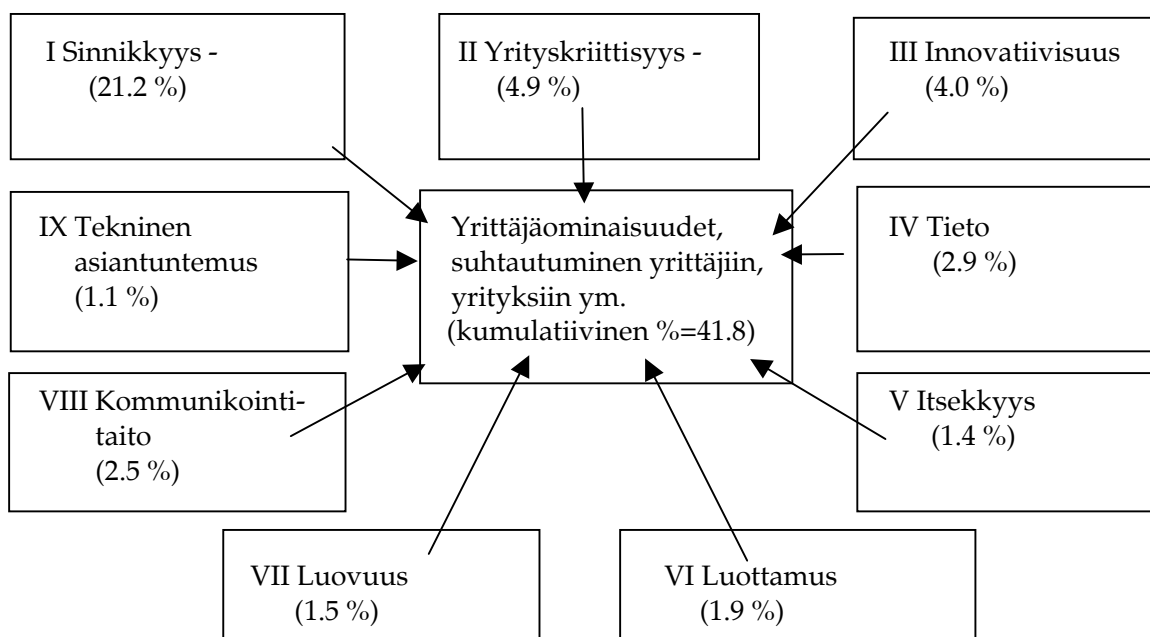
Faktorin selitysosuus oli pieni 1.1 prosenttia (liite 4). Myös Harveyn & Evansin (1995, 331-347) mukaan tekninen asiantuntemus on tärkeä yrittäjäominaisuus.

Arviointia ja yhteenvedo faktoroinnista

Faktorointi (myös uudelleen ilman pistearvoja 3 ajettu) vahvisti osittain teoreettisen jaottelun yrittäjäominaisuudet, -taidot -tiedot sekä suhtautumisen yrittäjiin, yrityksiin ja pienyrittäjiin. Yrittäjäominaisuudet jakautuivat fakto-

reihin I, V ja VII, yrittäjätaidot muodosti selkeästi faktorin VIII lukuun ottamatta muuttujaa 52 (ammattitaito), joka sijoittui faktorille I. Yrittäjätiedot muodosti faktorin IV lukuun ottamatta kahta muuttujaa 56 (kone-/laitetietous) ja 57 (raaka-ainetietous), jotka muodostivat yhdessä faktorin IX. Suhtautuminen yrittäjiin ym. jakautui faktoreihin II ja III.

Kuviossa 23 on havainnollistettu faktorit. Samalla se toimii tämän faktorianalyysin koontina.

KUVIO 23 Faktoreiden I-IX havainnollistaminen

Faktorien keskinäisen korrelaation takia I faktori yksinäänkin selittää yli puolet muuttujien kokonaisvaihtelusta. Käytössä oli oblimin-rotatio, mikä ei poista (kuten varimax-rotatointi tekee) faktorien interkorrelaatiota. Haittana voidaan pitää sitä, että loppupään VI-IX selitysasteet jäävät varsin pieniksi (alle 2 %).

6.4 Opiskelijademografisten tekijöiden vaikutus suhtautumisessa eri yrittäjäominaisuuksiin (faktorit I-IX)

6.4.1 Sukupuolen, teuvallisuuden, koulutyyppin ja taustan omavaikutus

Tässä luvussa tarkastellaan opiskelijademografisten tekijöiden omavaikutuksia faktoreittain. Opiskelijademografisten omavaikutuserojen löytämiseksi faktoreista ajettiin yksisuuntainen varianssianalyysi. Peltosen (1970, 26-58) mukaan kahden empiirisen jakautuman vertailu sekä varianssianalyysissä ryhmien vertailun minimikoko on oltava $n > 5$. Yleisesti pienimpänä ryhmäkokona on pidetty $n > 10$ (vrt. Heikkilä 1999, 44). Tässä tutkimuksessa alle viiden opiskelijan

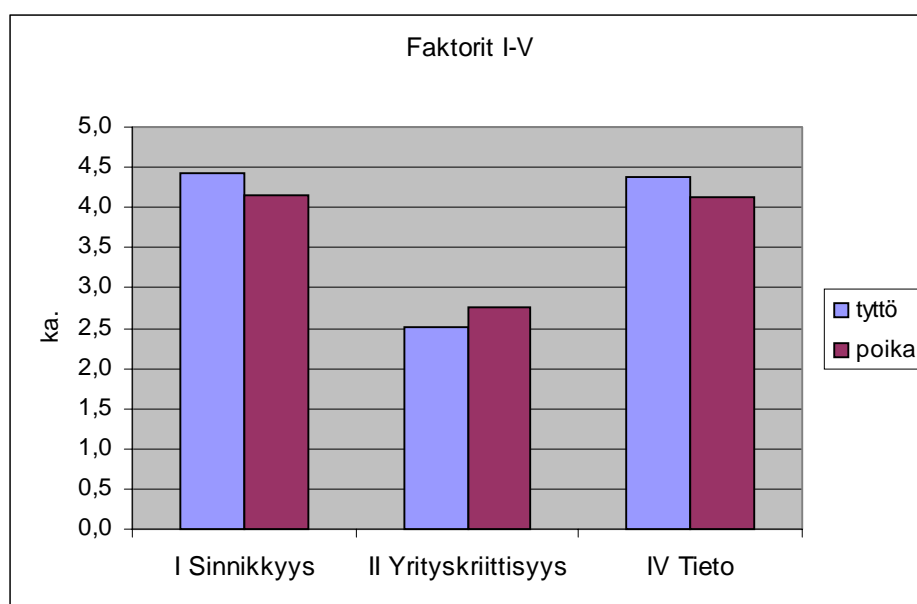

ryhmiä tuli useita, mutta ne on jätetty tulostarkastelun ulkopuolelle. Pienimmät analysoitavat ryhmät ovat tässä tutkimuksessa muutamat seitsemän ja kahdeksan opiskelijan ryhmät, mutta pääosa on yli 10 opiskelijan ryhmiä, joista suurimmat 200-300 opiskelijaa.

TAULUKKO 16 Opiskelijademografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset faktoreiden I-V suhteen (nelisuuntainen varianssianalyysi)

	Faktorit I-V									
	I Sinnikkyys		II Yrityskriittisyys		III Innovatiivisuus		IV Tieto		V Itsekkyyys	
	F	p	F	p	F	p	F	p	F	p
koulutyyppi	.85	ns.	2.92	ns.	1.52	ns.	3.25	*	.54	ns.
yritt.vanhemm.	.02	ns.	12.89	***	6.91	**	.44	ns.	.00	ns.
sukupuoli	26.75	***	17.66	***	.60	ns.	32.97	***	1.01	ns.
teuvalaisuus/ yritt.vanhemm.	1.93	ns.	.71	ns.	.02	ns.	5.22	*	4.01	*
teuvalaisuus/ sukupuoli	3.15	ns.	1.29	ns.	3.77	ns.	6.02	*	2.87	ns.
koulutyyppi/ sukupuoli	1.98	ns.	.85	ns.	1.80	ns.	7.68	***	1.77	ns.
teuval./koulu/ yritt.vanh./sukup.	7.49	***	4.47	**	1.35	ns.	10.51	***	3.10	*

Yksisuuntaisessa varianssianalyysissä ilmeni, että tytöt painottavat poikia enemmän "sinnikkyyttä" (faktori I) ja "tietoa" (faktori IV). Tytöt antavat sinnikkyydelle pistearvoksi 4.43 ja pojat myös aika korkean 4.16. Marjosolan (1979, 3-9) mukaan Suomessa yrittäjyys on aina yhdistetty sinnikkyyteen ja ahkeruuteen, jotka molemmat ovat perisuomalaisia ominaisuuksia. Erityisesti tytöt ovat koulunkäynnissä perinteisesti omaksuneet sinnikkyuden ja ahkeruuden omakseen. Koirasen (1998, 53) mukaan naiset edellyttävät perheyrittäjältä hieman miehiä enemmän henkilökohtaisia yrittäjän luonteenpiirteitä.

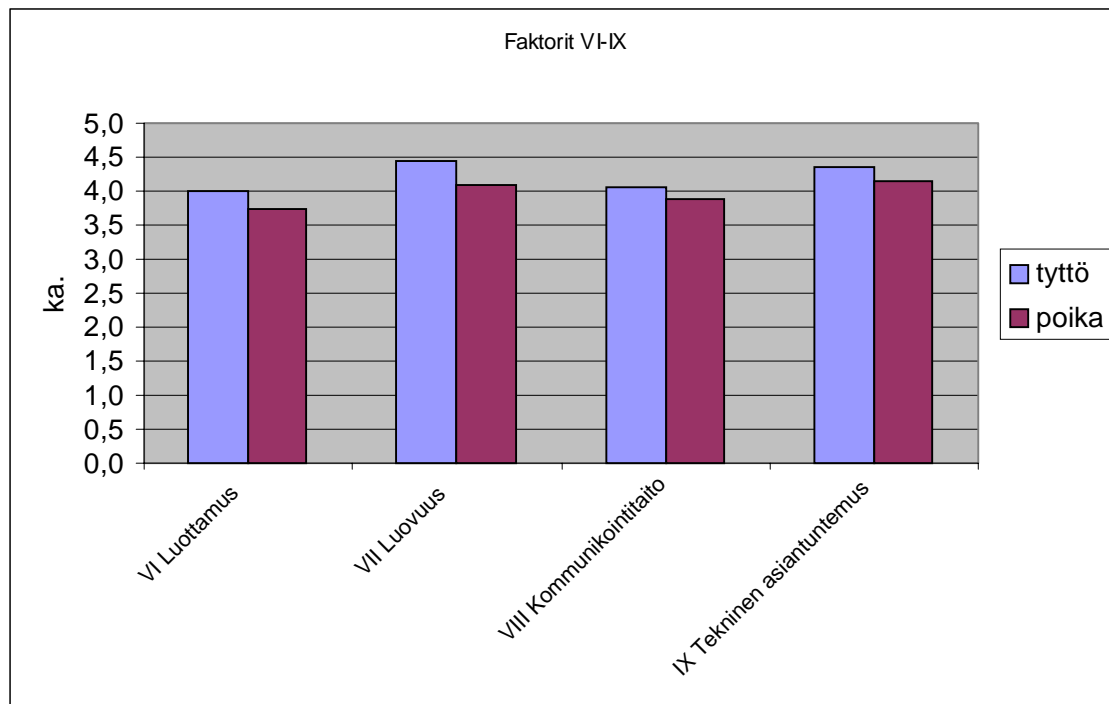
KUVIO 24 Tyttöjen (n=221) ja poikien (n= 170) suhtautuminen pistearvoina (ka.) faktoreihin faktorit I, II ja IV

Tiedolle tyttöjen pistepainotus on 4.39 ja poikien 4.12. Erot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Peltosen & Ruohotien (1987, 16) mukaan ihmisen käyttäytymistä säätelee kolme osa-aluetta: kognitiivinen eli tietopohjainen, psykomotorinen eli toimintapohjainen sekä affektinen eli tunnepohjainen. Yrittäjyys ei muodostu pelkästään affektisesta alueesta, vaan se edellyttää myös tietoja ja taitoja. Snown, Cornon & Jacksonin (1996, 247) mukaan älykkyys jakaantuu konatiiviseen ja kognitiiviseen alueeseen. Kognitiivinen alue taas jakaantuu proseduaaliseen ja deklaratiiiviseen tietoon, joista juuri deklaratiiivinen tieto on muiden muassa *asiatietoa*. Asiatietoa saadaan nimenomaan lukemalla. OECD:n uusimman PISA-tutkimuksen mukaan suomalaisten tyttöjen etumatka suomalaisiin poikiin oli lukutaidossa vertailumaiden suurin. Ero johtuu nimenomaan lukuharrastuksesta. Toisaalta tutkimuksessa ilmeni, että suomalaiset pojat päihittivät kaikkien muiden maiden pojat (<http://www.unicef-icdc.org>).

Pojat sen sijaan antavat tyttöjä korkeamman pistearvon "yrityskriittisyys"-ominaisuudelle (II). Ero on myös tilastollisesti erittäin merkitsevä (taulukko 16 ja kuvio 24). Tosin pistearvot ovat alhaisia sekä pojilla (2.76) että tytöillä (2.52). Rayn (1993, 345-357) mukaan kyky *arvioida mahdollisuudet ja kyky ajatella kriittisesti* on yksi keskeisistä yrittäjätaidoista.

Tytöt painottavat myös poikia enemmän "luottamus"-ominaisuutta (VI) sekä "luovuus"-ominaisuutta (VII). Edellä mainittujen osalta ero on niin ikään erittäin merkitsevä. Tyttöjen antama pistearvo "luottamus"-ominaisuudelle on 4.00 ja poikien 3.75. Luovuudelle tytöt antavat korkean pistearvon 4.43 ja pojat 4.08 (taulukko 17 ja kuvio 25).

Tytöt painottavat poikia enemmän "kommunikointitaitoa" sekä "teknistä asiantuntemusta". Erot ovat tilastollisesti merkitseviä. Tyttöjen antama pistearvo kommunikointitaidolle on 4.07 ja poikien suhteellisen alhainen 3.88. Tekniselle asiantuntijuudelle tytöt antavat pistearvoksi 4.35 ja pojat 4.14 (taulukko 17 kuvio 25).

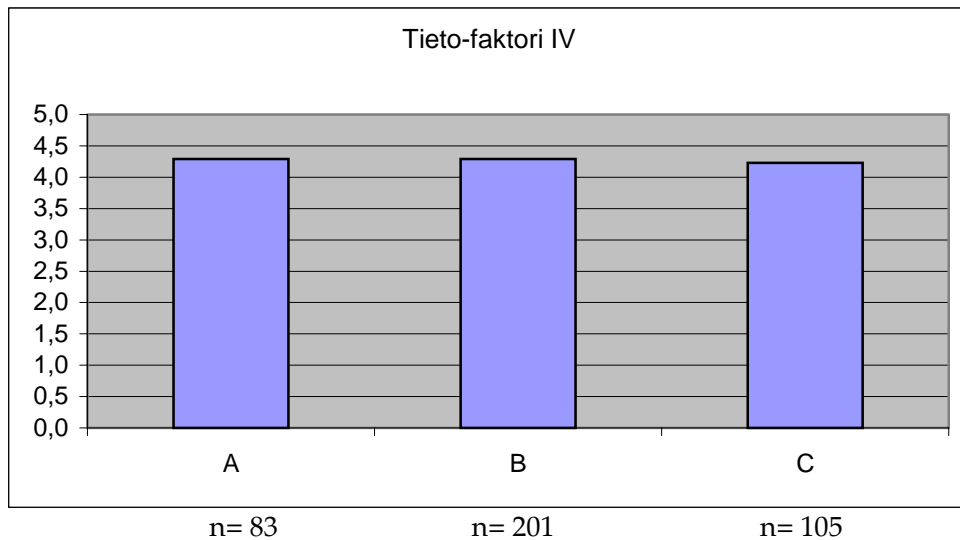
KUVIO 25 Tyttöjen (n=221) ja poikien (n=170) suhtautuminen pistearvoina (ka.) faktoreihin VI-IX

Koirasen (1998, 53) mukaan naiset edellyttävät hieman miehiä enemmän perheyrittäjältä henkilökohtaisia taitoja. Myös Rayn (1993, 345-357) mukaan kommunikointitaito on tärkeä yrittäjäominaisuus.

TAULUKKO 17 Opiskelijademografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset faktoreihin VI-IX (nelisuuntainen varianssianalyysi)

	Faktorit VI-IX							
	VI Luottamus		VII Luovuus		VIII Kommunikointitaito		IX Tekninen asiantuntemus	
	F	p %	F	p %	F	p %	F	p %
teuvalaisuus	.00	ns.	4.07	*	.05	ns.	.02	ns.
yritt.vanhemm.	1.72	ns.	1.29	ns.	.67	ns.	4.42	*
sukupuoli	18.42	***	38.26	***	8.38	**	10.14	**
teuvalaisuus/ yritt.vanhemm.	.52	ns.	.67	ns.	3.94	*	2.06	ns.
teuval./koulu/ yritt.vanh./sukup.	1.33	ns.	3.20	*	3.57	*	.15	ns.

Merkitsevyyseroa löytyi myös yksisuuntaisen varianssianalyysin perusteella teuvalaisten ja ei-teuvalaisten suhtautumisessa eri faktoreihin. Luvussa 6.2 on jo vertailtu yrittäjäominaisuuksien yksittäisten muuttujien osalta demografisen tekijän vaikutusta. Vertailussa huomattiin, että teuvalaiset nuoret painottavat vertailuryhmää enemmän mm. luovuutta. Varianssianalyysi vahvistaa tuloksen. Teuvalaiset painottavat luovuus-faktoria pistearvona (4.48) melkein merkitsevästi enemmän kuin ei-teuvalaiset (4.22) (taulukko 17).

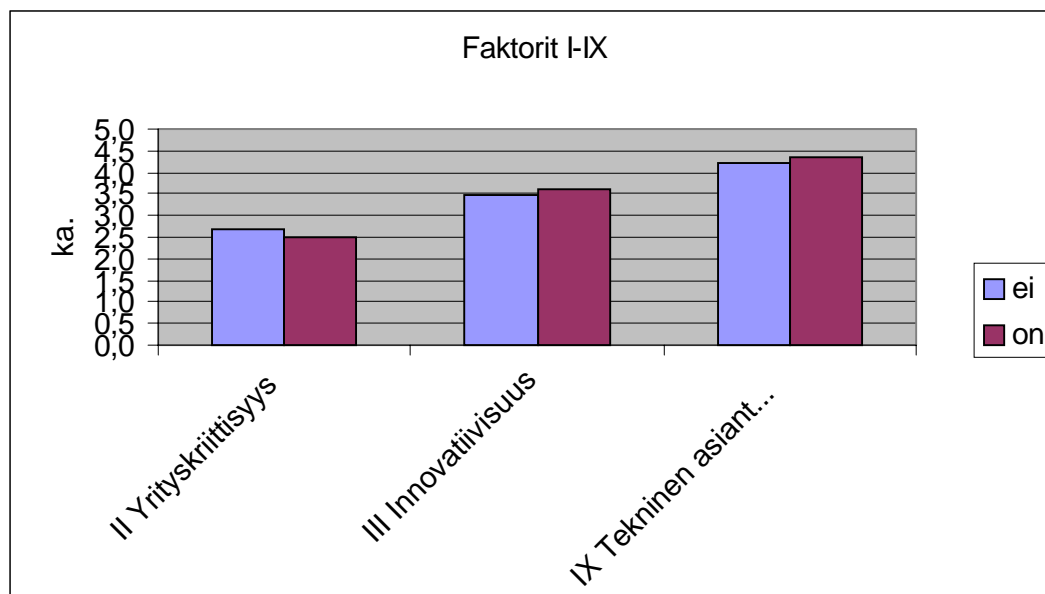

KUVIO 26 Opiskelijoiden suhtautuminen koulutyypeittäin tietofaktoriin (IV)
(A= Teuvan lukio; B= AOL, KAOL; C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL)

Luovuuden merkitystä yrittäjyyden kannalta ovat korostaneet muiden muassa Kirzner (1994, 51), Marjosola (1979, 7-8), Peltonen (1986, 65-68) ja Koironen (1993, 12). Myös Panulan ja Routamaan (2002, 55) neljää eri kielialuetta koskevassa kansainvälisessä tutkimuksessa nuoret korostivat luovuuden tärkeää merkitystä yrittäjäominaisuutena.

Koulutyyppien suhteen ilmenee myös lievää eroavaisuutta. Nimittäin koulutyyppien A ja B opiskelijat painottavat melkein merkitsevästi enemmän tietofaktoria kuin koulutyyppien C opiskelijat (taulukko 16 ja kuvio 26).

Taustan suhteen ilmenee myös omavaikutusta (taulukko 17 ja kuvio 27). Ei-yrittäjätaustan omaavat nuoret ovat yrittäjätaustan omaavia nuoria yrityskriittisempiä. Heidän antamansa pistearvo on nimittäin erittäin merkitsevästi yrittäjätaustan omaavien nuorien antamaa pistearvoa korkeampi. Toisaalta on huomattava, että molempien ryhmien antamat pisteet ovat aika matalia (ei-yrittäjätausta = 2.70) ja (yrittäjätausta = 2.51). Vastaavasti yrittäjätaustan omaavat nuoret katsovat, että luottamus on tärkeä yrittäjäominaisuus antamalla tilastollisesti merkitsevästi korkeamman pistearvon luottamus-faktorille. Myös Pinchot (1986, 49-59) pitää luottamusta yhtenä keskeisenä yrittäjäominaisuutena. Yrittäjätaustan omaavat nuoret katsovat, että yrittäjällä pitää olla paljon teknistä asiantuntemusta. He antavat melkein merkitsevästi korkeamman pistearvon kyseiselle faktorille kuin ei-yrittäjätaustan omaavat nuoret. Toisaalta molempien ryhmien antamat pisteet ovat suhteellisen korkeita eli (yrittäjätausta = 4.34) ja (ei-yrittäjätausta = 4.20).

KUVIO 27 Yrittäjä- (n=155) ja ei-yrittäjätaustan (n=236) omaavien nuorten suhtautuminen pistearvoina (ka.) faktoreihin II, III ja IX

Yhteenvetona tuloksista voidaan todeta, että yhdeksästä yrittäjäominaisuusfaktorista tytöt painottavat neljää faktoria erittäin merkittävästi enemmän kuin pojat. Kyseiset faktorit korostavat yrittäjää sinnikkäänä, tietopuolisena, luottamusta herättävänä ja luovana yksilönä. Pojat taas ovat yrityskriittisempiä kuin tytöt erittäin merkittävästi korkeamman piste-arvon myötä.

Kahden faktorin osalta ilmenee sukupuolten välillä eroa siten, että tytöt painottavat kommunikointitaitoa ja teknistä asiantuntemusta merkittävästi enemmän kuin pojat. Kahden yrittäjäfaktorin osalta ei ilmennyt tilastollista eroavaisuutta.

Teuvalaiset nuoret painottavat melkein merkittävästi enemmän luovuutta kuin ei-teuvalaiset (vahvistaa t-testin tuloksen). Lisäksi huomattiin, että koulutyyppin A (lukion) ja koulutyyppin B (AOL, KAOL) opiskelijat painottavat koulutyyppin C (KOLA, JUKÄTAOL, MAOL) opiskelijoita melkein merkittävästi enemmän tieto-faktoria.

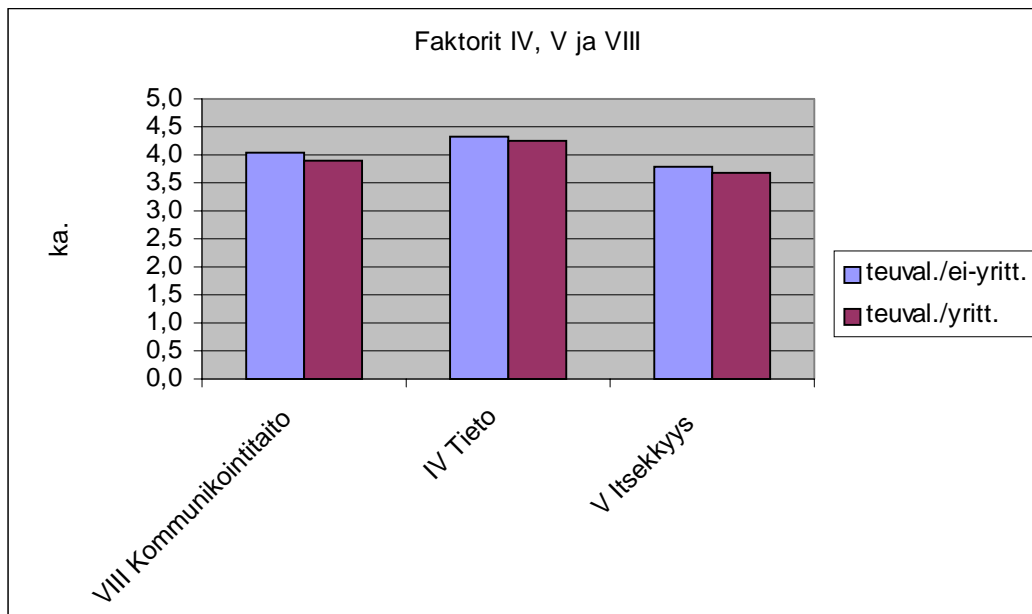
Yrittäjätaustan omaavat opiskelijat painottavat innovatiivisuutta merkittävästi ja teknistä asiantuntemusta melkein merkittävästi enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat opiskelijat. Vastaavasti ei-yrittäjätaustan omaavat opiskelijat ovat yrityskriittisempiä kuin yrittäjätaustan omaavat opiskelijat. Ei-yrittäjätaustan omaavat nuoret antavat erittäin merkittävästi korkeamman piste-arvon yrityskriittisyys-faktorille.

Nurmi (1993, 31), Ray (1993, 345-357) ja Pinchot (1986, 13) korostavat innovatiivisuuden merkitystä yrittämisessä. Toisaalta Huuskonen (1992, 42) kyseenalaistaa innovatiivisuuden merkityksen ensisijaisena yrittäjyyden tunnusmerkkinä. Carrier (1996) toteaa, että sisäinen yrittäjyys on lähes aina samaa merkittävä innovatiivisuuden kanssa.

6.4.2 Sukupuolen, teuvalaisuuden, koulutyyppin ja taustan kaksisuuntainen yhdysvaikutus

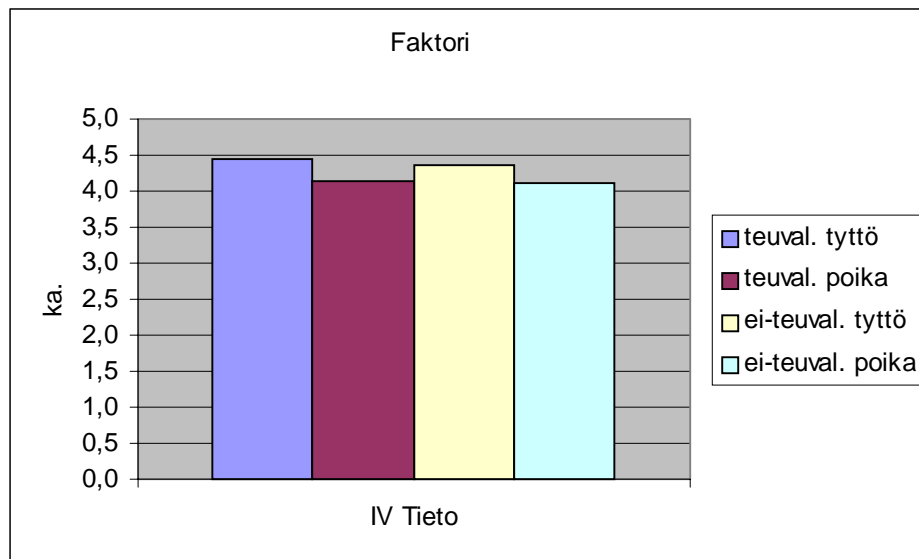
Tässä luvussa tarkastellaan opiskelijademografisten tekijöiden yhdysvaikutuksia faktoreittain. Opiskelijademografisten omavaikutuserojen löytämiseksi faktoreista ajettiin kaksisuuntainen varianssianalyysi (taulukot 16 ja 17 sekä kuvio 28).

Teuvalaisuuden ja yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan suhteen ilmenee yhdysvaikutusta kolmen yrittäjäfaktorin suhteen. Teuvalaiset ei-yrittäjätaustan omaavat nuoret painottavat melkein merkitsevästi enemmän kommunikointitaitoa ja tietoa yrittäjänä onnistumisessa kuin teuvalaiset yrittäjätaustan omaavat nuoret. Vastaava melkein merkitsevä ero ilmenee myös suhtautumisessa itsekkyyteen. Toisaalta on huomattava, että pistearvot ovat sinänsä matalia sekä teuvalaisten ei-yrittäjätaustan (3.77) että teuvalaisten yrittäjätaustan (3.67) omaavien nuorten suhteen.

KUVIO 28 Teuvalaisen yrittäjä- (n=49) ja ei-yrittäjätaustan (n=49) yhdysvaikutus pistearvoina suhtautumisessa faktoreihin IV, V ja VIII

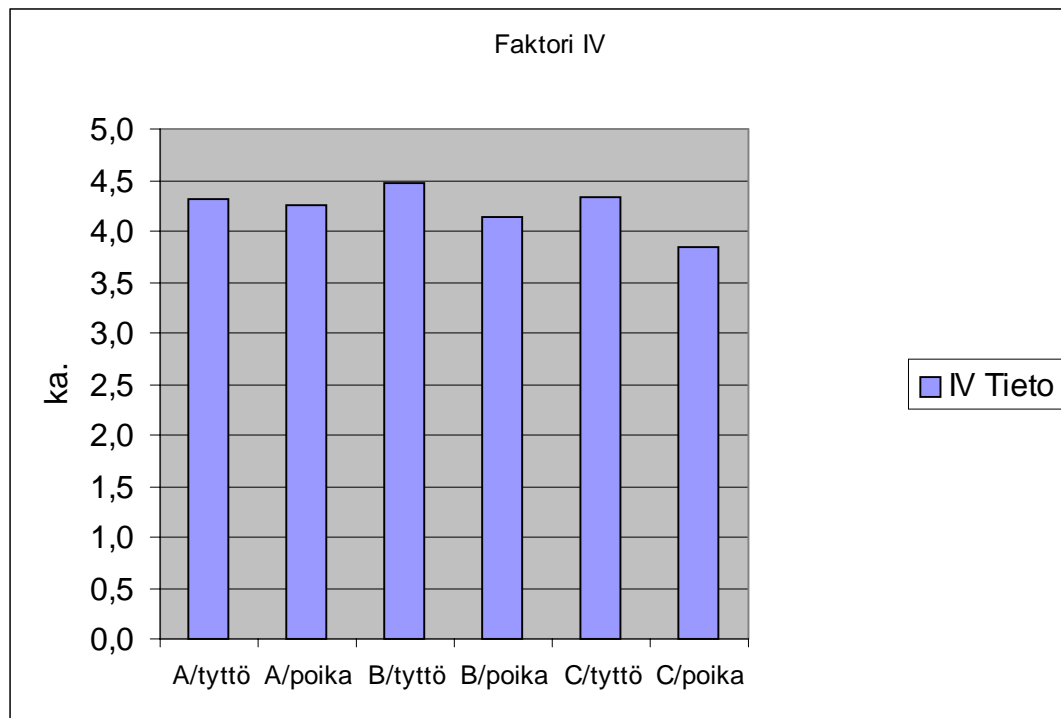
Teuvalaisuuden ja sukupuolen suhteen ilmenee yhdysvaikutusta siten, että teuvalaiset tytöt painottavat enemmän tieto-faktoria kuin vastaavan taustan omaavat pojat. Tyttöjen antama pistearvo on (4.44) ja poikien (4.14), ero on melkein merkitsevä. Ei-teuvalaiset tytöt (4.37) ja pojat (4.11) antavat "tiedolle" alhaisemmat pisteet kuin teuvalaiset nuoret. Ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä (taulukko 16 kuvio 29). *Tuloksen selittänee se, että teuvalaisissa on tutkimuksessa 121 (noin 30%), joista enemmistö 67% on lukiolaisia. Lukio-opinnot tähtäävät nimenomaan laajaan tiedolliseen yleissivistykseen.*

KUVIO 29 Teuvalaisen tytön (n=56), pojan (n=52), ei-teuvalaisen tytön (n=165) ja pojan (n=118) yhdysvaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa tieto-faktoriin IV

Koulutyypin ja sukupuolen suhteen ilmenee yhdysvaikutusta siten, että koulutyypin B (kuvio 30) tytöt antavat kaikkein korkeimman pistearvon "tiedolle" (4.47) ja vastaavasti koulutyypin C pojat alhaisimman pistearvon (3.85). Ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Vertailtaessa poikien antamaa pistearvoa koulutyypeittäin huomataan, että koulutyypin A (lukio) pojat antavat huomattavasti korkeamman painotuksen tieto-faktorille kuin muiden koulujen pojat (B= 4.14 ja C= 3.85). Ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Yleisesti ottaen tyttöjen pisteet ovat korkeampia kuin poikien jokaisessa koulutyypissä. Pienin ero tyttöjen ja poikien kesken on koulutyypissä A (0.07) ja suurin koulutyypissä C (0.49).

Koulutyypin B sisällä on myös suuri ero tyttöjen ja poikien painotuksissa (0.23). Tyttöjen antamat pisteet ovat lähempänä toisiaan, joskin niissäkin on eroja, esim. koulutyypin B tyttöjen antama pistearvo on (4.47) ja tyypin A (4.32) eli ero on (0.15). Huomattava on myös että tyttöjä keskenään vertailtaessa koulutyypin A (lukio) tytöt antavat kaikkein pienimmän pistearvon "tiedolle", tosin vain (0.02) pienemmän kuin koulutyypin C tytöt. (taulukko 16 ja kuvio 30). Peltosen ja Ruohotien (1987, 16) mukaan yrittäjäyys ei muodostu pelkästään affektisesta alueesta, vaan se edellyttää myös *aina tietoja ja taitoja*.

KUVIO 30 Tyttöjen ja poikien suhtautuminen pistearvoina (ka.) koulutyypeittäin tietofaktoriin IV (A= Teuvan lukio; B= AOL, KAOL; C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL)

Yhteenvedona voidaan todeta, että teuvalaisuuden ja yrittäjätaustan suhteen ilmenee tilastollista eroavaisuutta kolmen faktorin eli "kommunikointitaidon", "tiedon" sekä "itsekkyyden" suhteen. Erot ovat tilastollisesti merkitseviä. Teuvalaisuuden ja sukupuolen suhteen ilmenee myös tilastollista eroa suhtautumisessa "tietoon". Suurimmat tilastolliset erot löytyvät sukupuolen ja koulutyyppin välisissä suhtautumiseroissa "tietoa" kuvaavaan faktoriin. Erot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Lukiolaiset antavat kaikkein korkeimmat painotukset tieto-faktorille ja vastaavasti koulutyyppin C (nykyisin ammattikorkeakouluyksikköinä toimivien Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitoksen ja Jurvan käsi- ja taideteollisen oppilaitoksen sekä maatalousoppilaitoksen) poikaopiskelijat painottavat kaikkein vähiten "tietoa". Korkeimman pistearvon tietofaktorille antavat koulutyyppin B (ammattioppilaitoksen ja kauppiaoppilaitoksen) tyttöopiskelijat.

Tuloksen selittänee se, että lukio on yleissivistävä koulu, jonka tehtävänä on nimenomaan laajan yleistietämyksen antaminen opiskelijoille jatko-opintoja varten. Koulutyyppissä C lienee pääsääntöisesti sellaisia opiskelijoita, jotka ovat "kädentaitajia" ja ovat suuntautumassa käytännön aloille. Toisaalta koulutyyppissä B on myös suurin ryhmä ammattioppilaitoksen opiskelijoita ja käytännön työhön suuntautuneita.

6.5 Opiskelijoiden suhtautuminen yrittäjyyteen opetuksessa

Tässä luvussa selvitetään t-testin avulla opiskelijoiden suhtautumista yrittäjyyteen opetuksessa eli mitä asioita nuoret painottavat yrittäjyysopetuksessa ja ovatko he mielestään saaneet yrittäjyysopetusta oikeista asiakokonaisuuksista.

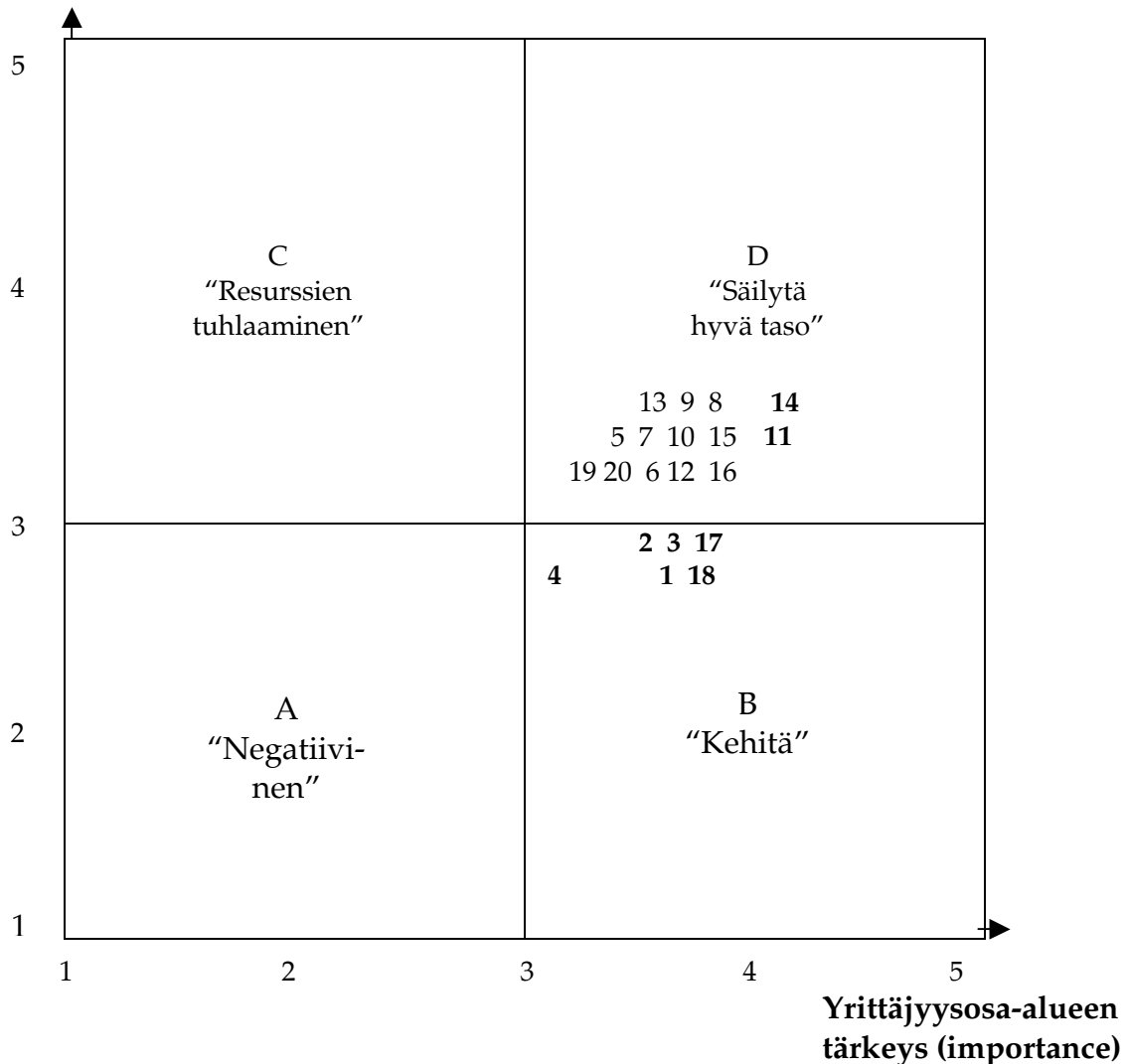
Pistearvojen 3 (en osaa sanoa) poistaminen johtaa siihen, että yli kolmen pistearvot kasvavat ja alle kolmen pistearvot laskevat. Tämän luvun 6.5 osalta pistearvojen 3 (en osaa sanoa) poistamisella ei ole merkitsevyyksien kannalta oleellista vaikutusta eli merkitsevyydet pysyvät tekstin mukaisina. Uuden t-testin t-arvo sekä p-luku on ilmoitettu liitteessä 12/2.

Kuviossa 31 on havainnollistettu väittämäpari 92/112 (liite 1/5 ja liite 1/6) numerolla 1 (kts. taulukko 12), väittämäpari 93/113 numerolla 2 jne. siten, että parin ensimmäinen väittämä (92-111) osoittaa yrittäjyysopetuksen osa-alueen tärkeyttä (importance) Likert -asteikolla 1-5 ja parin toinen väittämä (112-131) osoittaa oppilaitoksessa annettua/saattua yrittäjyysopetusta (performance) kyseisestä asiakokonaisuudesta niin ikään Likert -asteikolla 1-5. Kuvio 31 voidaan jakaa neljään osa-alueeseen siten, että A-alue (tärkeys 1-3; saatu opetus 1-3) merkitsee molempien muuttujien osalta "negatiivista" neljännestä, B-alue (tärkeys 3-5; saatu opetus 1-3) voidaan kuvata sanalla "kehittä", C-alue (tärkeys 1-3; saatu opetus 3-5) taas voitaneen kuvata sanalla "resurssien tuhlaaminen" eli ei-tärkeään asiaan kiinnitetään opetuksessa liikaa huomiota ja D-alue (tärkeys 3-5; saatu opetus 3-5) voidaan kuvata sanoilla "säilytä hyvä taso tärkeässä asiassa".

Tuloksien esittelyn selkeyttämiseksi väittämäparien t-arvot ja p-luvut sekä hajonnat on esitetty liitteessä 12/2. Kuvioista voidaan nähdä, että väittämäparit 17 eli yrityksen johtaminen/yrityksen ohjaus ja strategiat ja 18 yrityksen johtaminen/esimiestyö ja organisointi kaipaavat opiskelijoiden mielestä erittäin merkittävästi enemmän opetusaikaa ja resursseja. Erittäin merkitsevästi enemmän lisäopetusta vaativat myös väittämäparit 4 eli yrittäjyys ja kapitalismi yhteiskunnallisena ilmiönä, 1 innovatiivisuus ja yrittäjyys yhteiskunnassa, 2 pienyrityssektorin merkitys ja rakenne sekä väittämäpari 3, joka kuvaa yrityksen verkostumista ja yritysysteistyötä.

Väittämäparit 19 eli voiton käsite ja voiton merkitys, 20 riskin käsite ja riskinotto, 6 yritysten kilpailuedun ja -kyvyn käsitteet, 12 perheyrittäjyys yrittämisen muotona sekä väittämäpari 16 eli laskentatoimi: kirjanpito, kustannuslaskenta jne. sijoittuvat juuri ja juuri D-alueelle, mutta kaipaavat niin ikään merkitsevästi lisäopetusta.

Yrittäjyysopetusta saatu osa-alueesta (performance)

KUVIO 31 Opiskelijoiden suhtautuminen yrittäjyyteen opetuksessa (yrittäjyysopetuksen tärkeys/yrittäjyysopetusta saatu)

Väittämäparit 5 eli paikallisen yrittäjäkulttuurin merkitys ja luonne, 7 yritysten ydinosaamisen merkitys ja rakenne, 10 sisäinen yrittäjyys ja yritteliäisyys sekä 15 markkinointi: markkinointikeinot jne. ovat nuorten mielestä myös huonosti opetettuja asioita tärkeyteen nähden, vaikka ovatkin D-alueella.

Parhaiten näyttävät selviävän opiskelijoiden mielestä väittämäparit 13 eli yrityksen perustaminen ja eri yritysmuodot, 9 yrittäjyysominaisuudet ja yrittäjyypit sekä 8 liikeidean käsite ja liikeideasuunnittelu. Näiden muuttujaparien osalta opetusta on saatu opiskelijoiden mielestä eniten, joskaan ei riittävästi.

Väittämäparit 14 eli luovuus ja yrittäminen ja 11 tiimityöskentely ja ryhmadynamiikka sijoittuvat suhteellisen hyvin D-alueelle, mutta opiskelijoiden mielestä ne tarvitsisivat kuitenkin merkittävästi enemmän lisäopetusta, koska opiskelijat ovat pitäneet asioita hyvin tärkeinä. Väittämäparien osalta yrittäjyysopetuksen tärkeys sai korkeimmat pistearvot (14=4.04) ja (11=4.01) ja opetusta on saatu "vain" tasolla (3.31–3.32). Toisaalta on huomattava, että opiskelijoiden

mielestä kuitenkin opetusta on kyseessä olevissa asioissa saatu lähes eniten.

Yhteenvedona voidaan todeta, että kokonaisuudessaan tärkeitä yrittäjyysopetukseen kuuluvia osa-alueita on opiskelijoiden mielestä hoidettu suhteellisen hyvin. Suurin osa (14/20) eli 70 % opetusaiheista sijoittuu hyvälle D-alueelle. Toisaalta on todettava, että saatu opetus näidenkin osa-alueiden osalta painottuu välille (3.00-3.40) eli opetusta ei ole saatu opiskelijoiden mielestä riittävästi. Väittämäpareista (6/20) eli 30 % sijoittuu kehittämistä vaativalle B-alueelle. Erityisesti väittämäparit 18 eli johtaminen: esimiestyö, organisointi, 4 yrittäjyys ja kapitalismi yhteiskunnallisena ilmiönä sekä 1 innovatiivisuus ja yrittäjyys yhteiskunnassa kaipaavat opiskelijoiden mielestä erittäin merkittävästi enemmän opetusta. Lisää opetusta pitäisi myös opiskelijoiden mielestä saada väittämäparien 2 eli pienyrityssektorin merkitys ja rakenne, 3 verkostuminen ja yritysysteistyö ja 17 johtaminen: yrityksen ohjaus, strategiat osalta.

Opiskelijoiden mielestä ehkä kaikkein eniten kuitenkin tarvoitsivat opetusta väittämäparit 14 eli luovuus ja yrittäminen ja 11 tiimityöskentely ja ryhmädynamiikka. Ne sijoittuvat suhteellisen hyvin D-alueelle, mutta opiskelijoiden mielestä ne tarvoitsivat kuitenkin merkittävästi enemmän lisäopetusta, koska opiskelijat ovat pitäneet asioita hyvin tärkeinä eli ne ovat saaneet korkeimmat pistearvot. Panulan ja Routamaan (2002, 62-64) mukaan 79 % suomalaisista ammattioppilaitosten opettajista oli sitä mieltä, että ammatillinen opetus edistää hyvin tai ainakin osittain oppilaiden yrittäjyyttä.

6.6 Teoreettisen jaottelun, yrittäjäroolit ja -aikomukset faktorointi

Tämän tutkimuksen ongelma-asettelussa on myös keskeistä muuttujien jaottelu teoreettisesti yrittäjärooleihin ja -aikomuksiin. Muuttujat 138–176 ajettiin fakto-reihin vinokulmaisella oblimin-rotaatiolla. Faktorivaihtoehdot ajettiin kolmen, neljän ja viiden faktorin ratkaisuna, joista valittiin tulkinnallisesti parhaaksi, so. rakenteeltaan loogisimmaksi, viiden faktorin ratkaisu. Tulkintaan valittiin ne muuttujat, joiden painokertoimet millä tahansa viidestä faktorista ylittivät tason .35. Faktoreiden yhteinen selitysosuus tutkittavan ilmiön kokonaisvaihtelusta nousi aika korkeaksi, lähes 50 prosenttiin. Nummenmaan ym. (1997, 239) mukaan 58 %:n selitysosuus on erittäin hyvää tasoa, joten tässä faktoroinnissa ilme-nevä 49,7 %:n selitysosuus alkaa olla hyvää tasoa. Faktorointi (empiirinen ryh-mittely) muotoutui faktorianalyysin tuloksena seuraavassa esitetyn kaltaiseksi.

Eri faktoreiden eniten edustavien muuttujien painokertoimet ja kommu-naliteetit on esitetty luettelonomaisesti. Selitysosuudessa on esitetty faktoreit-tain keskeisten muuttujien pistearvot, hajonnat ja järjestyssijat. Koonti antaa aiheutta mielenkiintoisiin nuorten yrittäjärooleja ja -aikomuksia koskeviin poh-dintoihin.

Faktorianalyysi ajettiin uudelleen siten, että kohta 3 (en osaa sanoa) eliminoitiin. Tarkistusajolla tutkija halusi eliminoida pois virhevariannssin mahdollisuuden tutki-mustuloksiin nähden. Tarkistusajossa vahvistuivat varsinaisen analyysin faktorit. Pai-nokertoimeltaan suurimmat väittämät, joiden mukaan faktorit on nimetty, saivat vas-

taavat painokertoimet kuin alkuperäisessä ajossa. Faktori II (verkostoyrittäjä) sekä faktori IV (alihankintayrittäjä) sekoittuivat osittain keskenään, mutta keskeisimpien väittämien osalta faktorit säilyivät vastaavina kuin alkuperäisessä ajossa. Tämän tutkimuksen kannalta ehkä tärkeimmän faktorin III (perheyrittäjä) faktorin keskeisimpien väittämien (perheyrittäjän jatkaminen) painokertoimet kasvoivat ja selkiyttivät faktoria entisestään. Muutoksia ilmeni siten, että faktoreittain ensimmäisten (painokertoimeltaan korkeimpien) järjestys saattoi vaihdella (ensimmäinen toiseksi ja kolmas neljänneksi tai päinvastoin). Kokonaiselitysosuus oli uudessa ajossa 41,8 % (49,7 % alkuperäisessä ajossa) eli uudessa ajossa selitysosuus putosi vajaa 8 % jääden kuitenkin vielä tyydyttävälle tasolle (vrt. luku 6.3).

Faktoreiden I – V osalta pistearvojen 3 (en osaa sanoa) poistamisella on tutkija havainnut olevan sellaisen vaikutuksen, että yli kolmen olevat pistearvot kasvavat ja alle kolmen olevat pistearvot laskevat. Pistearvojen 3 poistamisella ei ole tutkimuksen kannalta suurta merkitystä, koska ryhmien väliset merkitsevyyssuhteet eivät merkitsevästi muutu. Faktorin I "tiimiyrittäjä" osalta kolmisuuntaisen varianssianalyysin yhdysvaikutus (teuvalaisuus/koulutyyppi/sukupuoli) muuttuu melkein merkitsevää (*) oireelliseksi. Faktorin II "verkostoyrittäjä" osalta yksisuuntaisen varianssianalyysi (koulutyyppi) osoittaa merkitsevyyden (**) sijasta melkein merkitsevää (*). Faktorin III "perheyrittäjä" muuttuu yksisuuntaisen varianssianalyysin (koulutyyppi) osalta melkein merkitsevää (*) merkitseväksi (**) ja saman faktorin kolmisuuntaisen varianssianalyysi (teuvalaisuus/koulutyyppi/sukupuoli) melkein merkitsevää (*) oireelliseksi. Faktorin IV "alihankintayrittäjä" osalta kolmisuuntaisen varianssianalyysi (teuvalaisuus/koulutyyppi/yrityksen vanhemmat) osoittaa melkein merkitsevyyden (*) sijasta oireellista merkitsevyyttä. Uudet ilman pistearvoja 3 olevat luvut on ilmoitettu faktorikohtaisesti suluissa liitteessä 8. Yllä mainitut muutokset varianssianalyysia koskien (taulukko 18) on esitetty liitteessä 11.

Opiskelijoiden antamat painotukset tulevaisuuden yrittäjärooleja ja yrittäjäaikomuksia kuvaaville väittämille (N=411).

Faktorit I-V nimettiin seuraavasti:

Yrittäjäaikomukset seuraavien 1-2 vuoden aikana...

I Tiimiyrittäjä

	a	h ²
162. Käynnistän valmistustoimintaa harjoittavan yrityksen.....	(.78)	.60
168. Etsin rahoitusta liikeidealleni.....	(.77)	.70
167. Kehitän yksityisesti uutta tuotetta tai palvelua.....	(.76)	.64
165. Toimin tiimissä, joka pyrkii kehittämään uusia liikeideoita	(.75)	.64
166. Kokeilen oman tuotteen valmistamista.....	(.72)	.64
171. Aion sijoittaa yksityiseen liiketoimintaan.....	(.71)	.65
160. Käynnistän palvelualan yrityksen.....	(.70)	.58
169. Etsin yhteistyökumppaneita liiketoiminnan käynnistämiseksi..	(.70)	.57
163. Etsin aktiivisesti liiketoimintamahdollisuuksia.....	(.69)	.58
161. Käynnistän kaupan alan yrityksen.....	(.69)	.63
158. Aion ryhtyä itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi.....	(.67)	.48
159. Käynnistän asiantuntijayrityksen (myyn osaamistani).....	(.67)	.56

	a	h ²
170. Kehitän kaupallista osaamista käynnistäkseni oman liiketoiminnan	(.64)	.57
164. Kehitän ammatitaitoani pystyäkseen käynnistämään oman yritystoiminnan	(.60)	.45
175. Aion opiskella yrittäjyyttä oppisopimuksen kautta.....	(.59)	.53
174. Aion osallistua yrityksen perustamiskurssille.....	(.57)	.52
172. Aion hakea patenttia keksinnölle.....	(.57)	.49
157. Hankin lisäansoita verkostomarkkinointituotteita myymällä...	(.43)	.40
173. Aloitan yrittäjyyteen tähtäävän pitkäkestoisen opiskelun.....	(.42)	.44

Tiimiyrittäjä-faktori selitti suurimman osan kokonaisvarianssista eli 32.2 %. Faktorin muuttujien pistesijat, hajonnat jne. ovat nähtävissä liitteessä 5. Faktorissa korostuivat seuraavat keskeiset yrittäjäaikomukset: uuden liikeidean kehittäminen, ammatitaidon kehittäminen, tiimissä toimiminen, itsenäisyys ammatinharjoittamisessa ja palveluyrittäjyys. Kaikki ovat "uusia ja nykyaikaisia" yrittäjän toimintatapoja (vrt. Melin 2001).

Voisin nähdä itseni nyt tai tulevaisuudessa...

II Verkostoyrittäjä

	a	h ²
156. Verkostomarkkinointiyrittäjänä, joka myy tuotteita oman ystävyysverkostonsa kautta (esim. Tupperware, Golden Products pesuaineet, Oriflame-kosmetiikka).....	(.61)	.39
155. Osuuskuntayrittäjänä, joka myy osaamistaan osana työosuuskuntaa	(.60)	.54
154. Asiakasyrittäjänä, joka pyörittää franchising sopimuksella jonkun toisen kehittämää liiketoimintaa	(.54)	.38
(esim. McDonalds, Kotipizza)		
152. Sisäisenä yrittäjänä, joka toimii aloitteellisesti työyhteisön kehittäjänä	(.49)	.53
150. Sisäisenä yrittäjänä, joka tuottaa innovaatiota toisen palveluksessa	(.47)	.41
151. Sisäisenä yrittäjänä, joka toimii toisen palveluksessa, mutta jonka tulot ovat kokonaan tai suurimmaksi osaksi tulossidonnaisia (esim. provisiot).....	(.43)	.44

Verkostoyrittäjä-faktori selitti kokonaisvarianssista 7.0 %. Faktorin muuttujien pistesijat, hajonnat jne. ovat nähtävissä liitteessä 5. Faktorissa korostuivat seuraavat keskeiset yrittäjäroolit: osuuskuntayrittäjyys, franchising-sopimusyrittäjä ja sisäinen yrittäjyys työyhteisön kehittäjänä (vrt. Pinchot 1986,13; Koironen 1993, 125-127; Koironen & Pohjansaari 1994, 31; Huuskonen 1997, 5; Melin 2001).

Yrittäjäaikomukset seuraavien 1-2 vuoden aikana...

III Perheyrittäjä

	a	h ²
148. Metsätalousyrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman metsätilan hoitoon	(.78)	.68
149. Vanhempieni yrityksen jatkajana.....	(.69)	.51

147. Maatalousyrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman tilan hoitoon	(.66)	.50
176. Jatkan vanhempieni yritystoimintaa.....	(.53)	.47

Perheyrittäjä-faktori selitti kokonaisvarianssista 4.1 %. Faktorin muuttujien pistesijat, hajonnat jne. ovat nähtävissä liitteessä 5. Faktorissa korostuivat seuraavat keskeiset yrittäjäaikomukset: metsätalousyrittäjä, maatalousyrittäjä ja vanhempien yritystoiminnan jatkaminen. Faktoria voidaan kuvata myös sanalla sukupolvenvaihdos, koska kaikki muuttajat tavallaan tuovat esiin perheyrittäjyyden jatkamisen. Liitteessä 5 nähtävien pisteiden alhaisuus johtuu luultavasti siitä, että vastaajista kolmasosa on yrittäjätaustaisia. Ei-yrittäjätaustan omaavat eivät varmaankaan ole vastanneet tähän sukupolvenvaihdosta tukevasti. Toisaalta nuori voi olla halukas jatkamaan ystävän, tuttavän tai lähisukulaisen yritystä. Routamaan ja Vesalaisen (1992) mukaan maanviljelijät on käsitelty 1990-luvun tutkimuksissa yrittäjinä (vrt. Huuskonen 1992, 11, 46-47).

Voisin nähdä itseni nyt tai tulevaisuudessa...

IV Alihankintayrittäjä

	a	h ²
146. Alihankintayrittäjänä, jonka toiminta perustuu osaamisen tai tuotantokapasiteetin myymiseen suuremmille yrityksille.....	(.47)	.43
166. Kokeilen oman tuotteen valmistamista...	(.39)	.64
139. Keksijäyrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman kädentaidon hyödyntämiseen	(.38)	.29

Alihankintayrittäjä-faktori selitti kokonaisvarianssista 2.9 %. Faktorin muuttujien pistesijat, hajonnat jne. ovat nähtävissä liitteessä 5. Faktorissa korostuivat seuraavat keskeiset yrittäjäroolit: oman tuotteen valmistus, keksijäyrittäjä/oman käden taidon hyödyntäminen ja osa-aikayrittäjänä toimiminen. Faktoria voidaan kuvata myös sanoilla nykyaikainen yrittäjämalli (Peltonen 1986, 65-68; Koironen ja Hyrsky 1995; Huuskonen 1992, 40-47).

Voisin nähdä itseni nyt tai tulevaisuudessa...

V Liikemiesyrittäjä

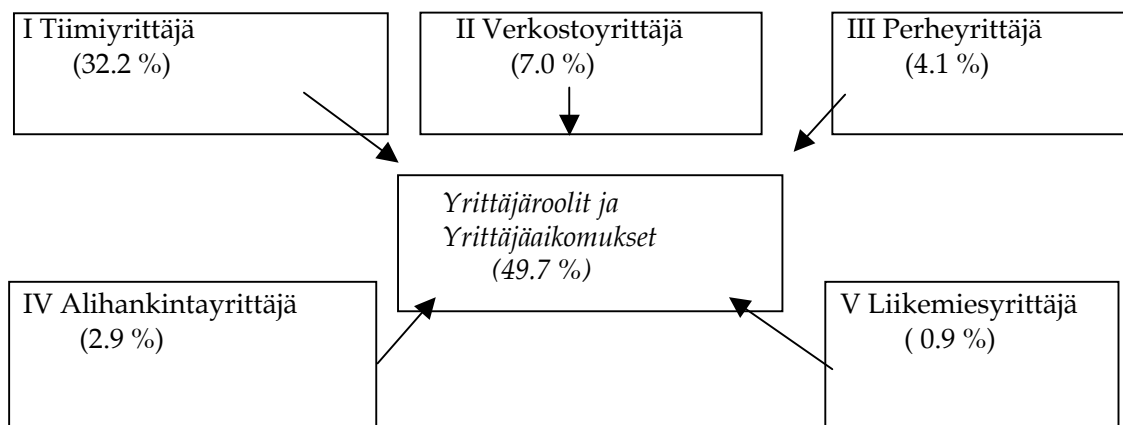
	a	h ²
138. Liikemiesyrittäjänä, jonka toiminta perustuu kaupantekoon ja erilaisten 'bisnesten' vainuamiseen'	(.68)	.52
140. Johtajayrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman, useita henkilöitä työllistävän yrityksen johtamiseen	(.59)	.47
142. Asiantuntijayrittäjänä, jonka toiminta perustuu koulutuksen ja kokemuksen kautta hankitun asiantuntemuksen myyntiin	(.50)	.36
141. Tiedemiesyrittäjänä, jonka toiminta perustuu opitun ja itse kehitetyn tieteellisen tiedon kaupallistamiseen	(.41)	.41

Liikemiesyrittäjä-faktori selitti kokonaisvarianssista vain 0.9 %. Faktorin muuttujien pistesijat, hajonnat jne. ovat nähtävissä liitteessä 5. Faktorissa korostuivat seuraavat keskeiset yrittäjäroolit: johtaja-, asiantuntija- ja tiedemiesyrittäjänä

toimiminen. Faktoria voidaan kuvata myös sanoilla johtaminen ja osaaminen (vrt. Harvey & Evans 1995, 331-347; Peltonen 1986, 13; Koironen 1993, 32).

Arviointia ja yhteenveto faktoroinnista

Yrittäjäroolit jakautuivat faktoreihin II, III ja V. Yrittäjäaikomukset jakautuivat faktoreihin I ja IV. Nuorten mahdolliset yrittäjäroolit ja -aikomukset voidaan havainnollistaa kuvion 32 mukaisesti. Samalla se toimii tämän faktorianalyysin koontina.

KUVIO 32 Faktoreiden havainnollistaminen

I faktori yksinäänkin selittää lähes 2/3 muuttujien kokonaisvaihtelusta (65 %). Käytössä oli oblimin-rotatio, mikä ei poista (kuten varimax-rotatointi tekee) faktorien interkorrelaatiota. Haittana voidaan pitää sitä, että loppupään III-V selitysasteet jäävät varsin pieniksi (4.1 % ja alle).

6.7 Opiskelijademografisten tekijöiden vaikutus suhtautumisessa tulevaisuuden yrittäjärooleihin ja -aikomuksiin (faktorit I-V)

6.7.1 Sukupuolen, teuvallisuuden, koulutyyppin ja taustan omavaikutus

Tässä luvussa tarkastellaan opiskelijademografisten tekijöiden (sukupuolen, teuvallisuuden, koulutyyppien sekä taustan) omavaikutuksia faktoreittain. Yksityiskohtainen kuvailu on jo raportoitu aikaisemmin edellisessä luvussa. Omavaikutuserojen löytämiseksi faktoreista ajettiin yksisuuntainen varianssi-analyysi (taulukko 18).

TAULUKKO 18 Opiskelijademografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset faktoreiden I-V suhteen (nelisuuntainen varianssianalyysi)

	Faktorit I-V									
	I Tiimi- yrittäjä		II Verkosto- yrittäjä		III Perhe- yrittäjä		IV Alihankin- tayrittäjä		V Liikemies- yrittäjä	
	F	p	F	p	F	p	F	p	F	p
koulutyyppi	3.65	ns.	5.74	**	4.51	*	.29	ns.	10.44	***
yrittäjävanhemm.	.32	ns.	.51	ns.	14.60	***	1.21	ns.	.93	ns.
sukupuoli	21.11	***	.05	ns.	44.13	***	1.60	ns.	18.08	***
teuvalaisuus/ yritt.vanhemm.	.36	ns.	.05	ns.	.66	ns.	.32	ns.	4.22	*
teuvalaisuus/ sukupuoli	.03	ns.	.00	ns.	.85	*	.86	ns.	1.67	ns.
koulutyyppi/ sukupuoli	1.07	ns.	1.41	ns.	3.54	*	.89	ns.	.12	ns.
teuvalaisuus/koul. tyyppi/yritt.vanh.	.34	ns.	1.01	ns.	1.06	ns.	3.90	*	2.94	ns.
teuvalaisuus/koul. tyyppi/sukupuoli	3.25	*	.94	ns.	3.06	*	2.80	ns.	.63	ns.

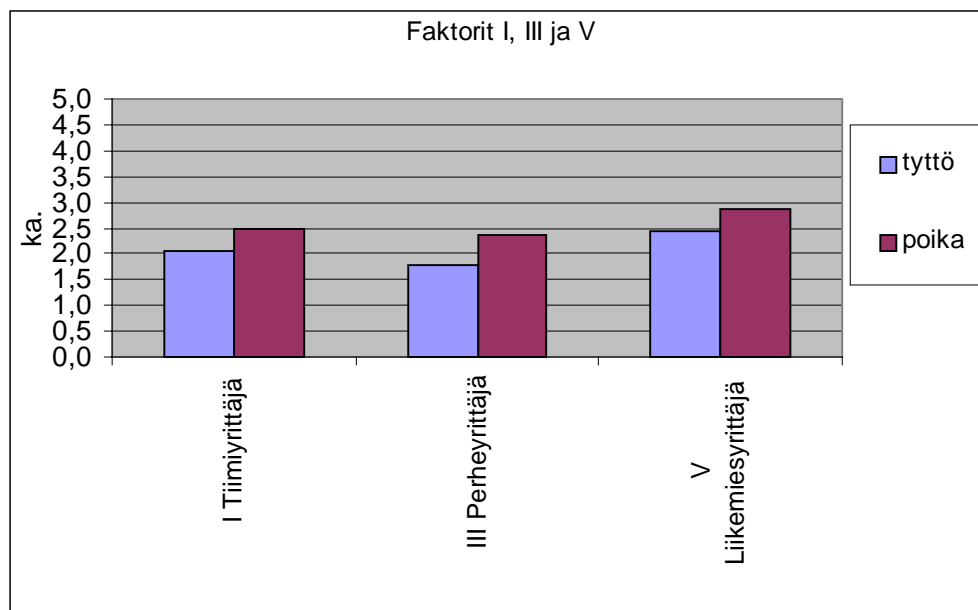
Riippuva muuttuja: faktoripistemäärä

Yksisuuntaisessa varianssianalyysissä ilmeni, että sukupuolten suhteen ilmenee tilastollisesti erittäin merkitsevää eroa kolmen tulevaisuuden yrittäjäroolia ja -aikomuksia kuvaavan faktorin. Pojat voivat nähdä itsensä nyt tai tulevaisuudessa tyttöjä useammin tiimiyrittäjänä (faktori I), perheyrittäjänä (faktori III) tai liikemiesyrittäjänä (faktori V). Pojat nimittäin antavat tiimiyrittäjä-faktorille (0.44) korkeamman pistearvon kuin tytöt. Perheyrittäjä-faktorille poikien antama pistearvo on 0.59 tyttöjä korkeampi ja liikemiesyrittäjä-faktorille poikien antama pistearvo on 0.42 tyttöjä suurempi. Erot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Tosin pistearvot ovat molemmilla ryhmillä aika matalia (ka./pojat = 2.36-2.86) ja ka./tytöt = 1.77-2.43; kuvio 33).

Vertailtaessa poikien antamia pistearvoja nähdään, että korkeimman pistearvon pojilta saa liikemiesyrittäjä ja matalimman perheyrittäjä. Ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä eli (0.50). Tytöillä myös korkeimman pistearvon saa liikemiesyrittäjä ja matalimman "sukupolven vaihdosta tukeva" rooli/ aikomus. Ero on jälleen erittäin merkitsevä (0.66).

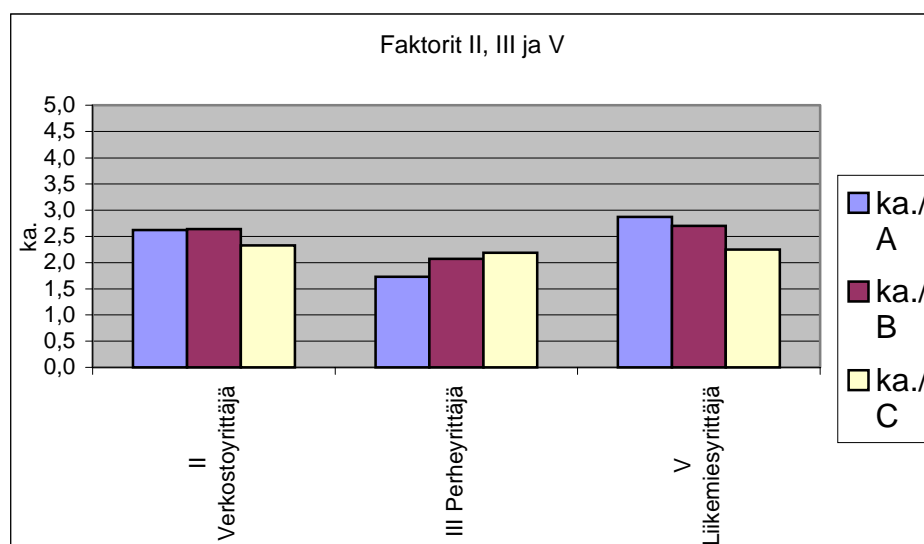
Koulutyyppien kesken ilmenee myös tilastollisia merkitsevyyseroja. Verkostoyrittäjä-faktorin suhteen ero on merkitsevä, perheyrittäjä-faktorin osalta ero on tilastollisesti melkein merkitsevä ja liikemiesyrittäjä-faktorin osalta erittäin merkitsevä.

KUVIO 33 Sukupuolen (tytöt n=218, pojat n=168) omavaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa faktoreihin I, III ja V

Koulutyyppin A nuoret antavat korkeimman pistearvon liikemiesyrittäjä-faktorille, toiseksi korkeimman verkostoyrittäjä-faktorille ja matalimman perheyrittäjäfaktorille. Pistearvojen ero on korkeimman ja matalimman suhteen (1.14). Koulutyyppin B nuoret antavat korkeimman pistearvon myös liikemiesyrittäjä-faktorille ja matalimman niin ikään perheyrittäjä-faktorille. Pistearvojen ero on jälleen suuri (0.63; kuvio 34).

KUVIO 34 Koulutyyppien omavaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa faktoreihin II, III ja V; A (n=82), B (n=201), C (n=103)

Koulutyyppin C nuoret antavat korkeimman pistearvon verkostoyrittäjä-faktorille ja matalimman myös perheyrittäjä-faktorille. Pistearvoero on korkeimman ja matalimman suhteen edellisiin eroihin verrattuna pieni (0.14; kuvio 34).

Verrattaessa verkostoyrittäjä-faktoria koulutyyppien kesken huomataan, että korkeimman pistearvon faktorille antavat koulutyyppin B opiskelijat ja

matalimman koulutyyppin C opiskelijat. Pistearvojen ero on (0.31) eli tilastollisesti merkitsevä. Koulutyyppien A ja B suhteen ei ilmene tilastollista eroa.

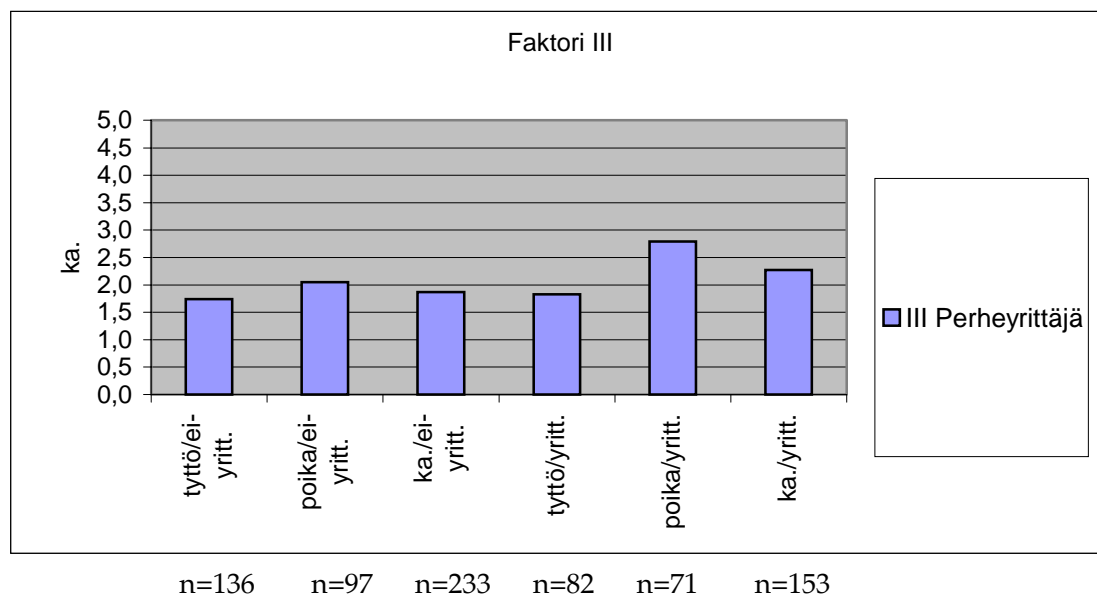
Verrattaessa perheyrittäjä-faktorin suhteen ilmeneviä eroja huomataan, että korkeimman pistearvon antavat koulutyyppin C opiskelijat ja matalimman koulutyyppin A opiskelijat. Korkeimman ja matalimman pistearvon ero on (0.46), ja se on tilastollisesti melkein merkitsevä. Kaiken kaikkiaan pisteet ovat tälle faktorille erittäin alhaisia (A = 1.73; B = 2.07 ja C = 2.19).

Liikemiesyrittäjä-faktorin suhteen korkeimman pistearvon antavat koulutyyppin A nuoret ja matalimman koulutyyppin C nuoret. Pistearvojen ero on (0.62), ja se on tilastollisesti erittäin merkittävä. Koulutyyppin B ja koulutyyppin C pistearvoero on myös aika korkea (0.45).

Perheyrittäjä-faktorin suhteen ilmenee myös merkitsevyyseroa yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan osalta. Yrittäjätaustan omaavat opiskelijat antavat erittäin merkitsevästi korkeamman pistearvon kyseiselle faktorille. Yrittäjätaustan omaavat opiskelijat antavat perheyrittäjäfaktorille (0.40) ei-yrittäjätaustan omaavia opiskelijoita korkeamman pistearvon (kuvio 35).

Yrittäjätaustan omaavien poikien pistearvo on (0.74) korkeampi kuin ei-yrittäjätaustan omaavien nuorten. Yrittäjätaustan omaavien tyttöjen ja ei-yrittäjätaustan omaavien tyttöjen vastaava ero on erittäin pieni (0.09). Kokonaisuudessaan näyttää siltä, että pisteet molemmilla ryhmillä ovat aika alhaisia (ka./yrittäjätausta = 2.27; pojat = 2.79; tytöt = 1.83) ja (ka./ei-yrittäjätausta = 1.87; pojat = 2.05; tytöt = 1.74; kuvio 35).

Useiden tutkijoiden mukaan (Mäkinen 1977, 33; Dupini 1988, 34; Huuskonen ym. 1990, 34-36; Curran & Blackburn 1991, 180-181; Huuskonen 1992, 63-66; Jokinen & Salminen 1993, 35; Koironen 1993, 49; Akseli 1995, 35; Koskinen 1995, 10; Stanwoth ja Grey 1989, 11-22) tärkeimpiä selittäviä taustatekijöitä on henkilön aikaisempi kokemus yrittäjyydestä. Yrittäjävanhemmat lisäävät yrittäjäksi ryhtymisen todennäköisyyttä (vrt. Nevanperä 1998, 169). Yrittäjäksi ryhtyminen perustuu toisaalta sosiaalistumiseen ja toisaalta käytännön kokemukseen perheen yrityksessä. Yrittäjäperheessä tai yrittäjämyönteisessä yhteisössä kasvaminen vaikuttaa henkilön arvoihin, asenteisiin ja uskomuksiin yrittämistä lisäävällä tavalla. Yrittäjämäiseen malliin voi samaistua myös esikuvien ja viiteryhmien kautta.

KUVIO 35 Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan omavaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa perheyrittäjä-faktoriin (III)

Yhteenvetona voidaan todeta, että pojat voivat nähdä itsensä nyt tai tulevaisuudessa tyttöjä useammin tiimiyrittäjänä (faktori I), perheyrittäjänä (faktori III) tai liikemiesyrittäjänä (faktori V). Erot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Korkeimman pistearvon pojilta saa liikemiesyrittäjä matalimman perheyrittäjä. Tyttöillä myös korkeimman pistearvon saa liikemiesyrittäjä ja matalimman perheyrittäjä. Erot sekä poikien että tyttöjen antamissa pisteissä ovat erittäin merkitseviä.

Koulutyypin A ja B nuoret antavat korkeimman pistearvon liikemiesyrittäjälle ja matalimman perheyrittäjälle. Koulutyypin C nuoret antavat korkeimman pistearvon verkostoyrittäjälle ja matalimman pistearvon myös perheyrittäjälle. Verrattaessa verkostoyrittäjä-faktoria koulutyypin kesken huomataan, että korkeimman pistearvon antavat koulutyypin B opiskelijat ja lähes saman koulutyypin A opiskelijat. Matalimman pistearvon antavat koulutyypin C opiskelijat. Pisteiden ero on tilastollisesti merkitsevä.

Koulutyypin C opiskelijat antavat korkeimman pistearvon perheyrittäjä-faktorille ja matalimman pistearvon antavat koulutyypin A opiskelijat. Korkeimman ja matalimman pistearvon ero on tilastollisesti melkein merkitsevä. Kaiken kaikkiaan pisteet ovat tälle faktorille erittäin alhaisia (A = 1.73; B = 2.07 ja C = 2.19). Liikemiesyrittäjä-faktorin suhteen korkeimman pistearvon antavat koulutyypin A nuoret ja matalimman koulutyypin C nuoret. Pisteiden ero on tilastollisesti erittäin merkittävä.

Yrittäjätaustan omaavat opiskelijat antavat ei-yrittäjätaustaan verrattuna erittäin merkitsevästi korkeamman pistearvon perheyrittäjälle. Yrittäjätaustan omaavien tyttöjen ja ei-yrittäjätaustan omaavien tyttöjen vastaava ero sen sijaan on erittäin pieni. Kokonaisuudessaan pisteet molemmilla ryhmillä ovat hyvin alhaisia.

Karlssonin (1998, 8) mukaan yrityksen myymisen tärkein syy on se, että perheestä ei löydy jatkajaa (67 %). Mäen (1999, 4-43) mukaan perheellä ja suku-

polven vaihdoksella oli yllättävän vähäinen merkitys yrittäjäksi ryhtymisessä (suvun perinteet 26 %, perhe yritystoiminnassa mukana 23 %, *urt. hyvä yrittysidea* 99 %).

Yrittäjätaustan omaavat nuoret antavat korkeammat pisteet liikemiesyrittäjälle kuin ei-yrittäjätaustan omaavat nuoret. Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä. Teuvalaisten opiskelijoiden antama pistearvo on korkeampi kuin ei-teuvalaisten nuorten sekä yrittäjätaustan että ei-yrittäjätaustan osalta.

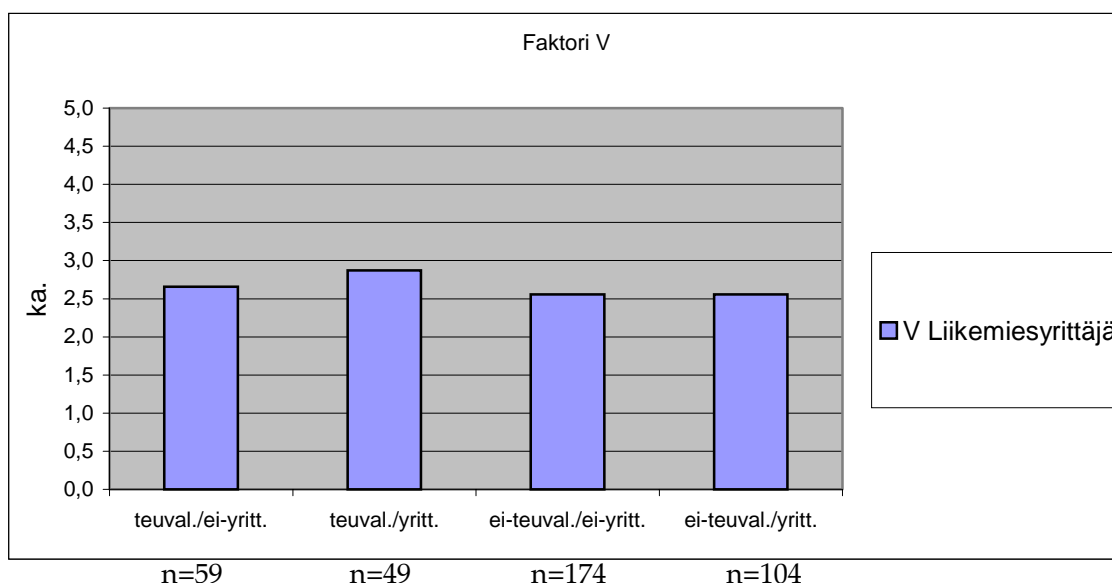
Perheyrittäjä-faktorin osalta korkeimmat pisteet antavat ei-teuvalaiset pojat ja matalimman pistearvon teuvalaiset tytöt. Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä. Huomioitavaa on lisäksi, että ei-teuvalaiset antavat teuvalaisia korkeamman painotuksen kyseiselle faktorille sekä poikien että tyttöjen osalta. Korkeimman pistearvon perheyrittäjäfaktorille antavat koulutyypin C pojat ja matalimman koulutyypin A tytöt. Koulutyypin C ja B poikien antamien pisteiden ero on suuri (1.00) ja koulutyypin C ja A poikien piste-ero vielä suurempi (1.43). Tyttöjen piste-erot koulutyypeittäin eivät eroa paljon toisistaan, joskin ne ovat paljon alhaisempia kuin poikien. *Yleisesti ottaen perheyrittäjä-faktori saa alhaiset pisteet kaikkien koulutyypin nuorilta.*

6.7.2 Sukupuolen, teuvalaisuuden, koulutyypin ja taustan kaksisuuntainen yhdysvaikutus

Tässä luvussa tarkastellaan opiskelijademografisten tekijöiden (sukupuolen, teuvalaisuuden, koulutyypin sekä taustan) kaksisuuntaisia yhdysvaikutuksia faktoreittain. Yksityiskohtainen kuvailu on jo raportoitu aikaisemmin edellisessä luvussa. Omavaikutuserojen löytämiseksi faktoreista ajettiin kaksisuuntainen varianssianalyysi (taulukko 18).

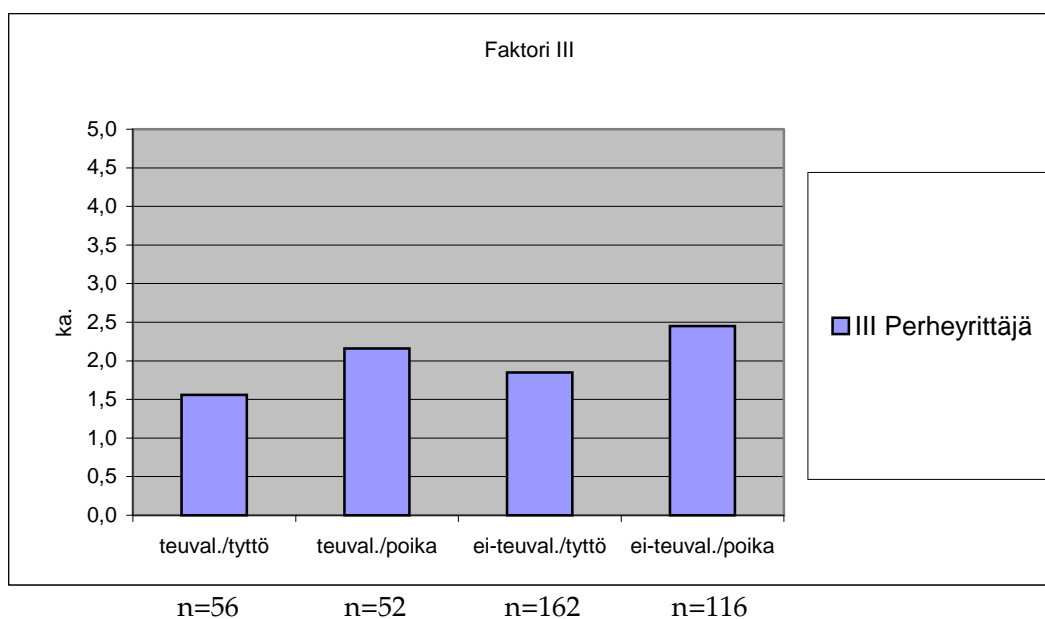
Kaksisuuntaista yhdysvaikutusta ilmenee kolmen eri yhdysparin suhteen. Teuvalaisuuden/yrittäjävanhempien suhteen ilmenee yhdysvaikutusta liikemiesyrittäjä-faktorin osalta melkein merkitsevästi, teuvalaisuuden-sukupuolen suhteen perheyrittäjä-faktorin osalta niin ikään melkein merkitsevällä tasolla ja koulutyypin/sukupuolen suhteen myös perheyrittäjäfaktorin osalta melkein merkitsevästi (taulukko 18).

Teuvalaiset yrittäjätaustan omaavat nuoret antavat korkeamman pistearvon liikemiesyrittäjälle kuin ei-teuvalaiset yrittäjätaustan omaavat nuoret. Ero on (0.31) eli tilastollisesti melkein merkitsevä. Teuvalaisten yrittäjätaustan omaavien opiskelijoiden pistearvo on (0.21) korkeampi kuin ei-yrittäjätaustan omaavien teuvalaisten nuorten. Teuvalaiset ei-yrittäjätaustan omaavat nuoret antavat myös korkeamman pistearvon kuin ei-teuvalaiset, ei-yrittäjätaustan omaavat nuoret kyseiselle faktorille (ero = 0.10; kuvio 36).

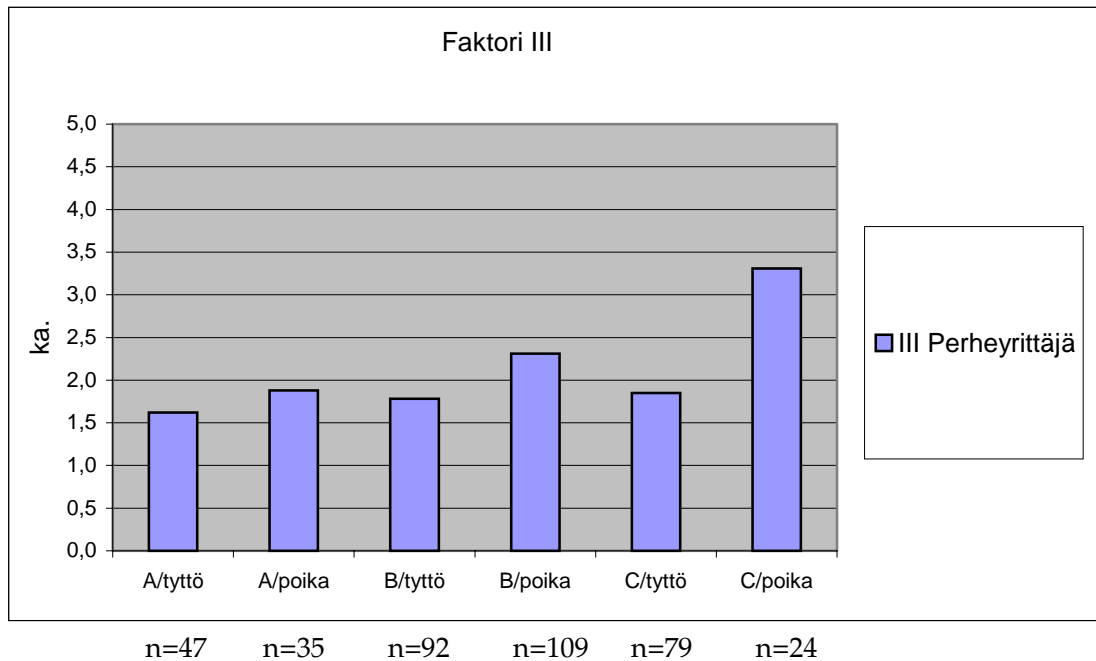
KUVIO 36 Yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan ja teuvalaisuuden yhdysvaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa faktoriin V

Yhdysvaikutuseroja ilmenee teuvalaisuuden ja sukupuolen suhteen perheyrittäjä-faktorin osalta niin ikään melkein merkitsevällä tasolla. Korkeimman pistearvon kyseiselle faktorille antavat ei-teuvalaiset pojat ja matalimman pistearvon teuvalaiset tytöt. Pisteiden ero on (0.89). Ei-teuvalaisten ja teuvalaisten poikien antamien pisteiden ero on (0.29). Myös ei-teuvalaiset tytöt antavat teuvalaisia tyttöjä korkeamman pistearvon kyseiselle faktorille, ero on (0.29). Huomioitavaa on, että molemmissa ryhmissä ei-teuvalaiset antavat teuvalaisia korkeamman painotuksen perheyrittäjä-faktorille. Tosin kaikkien ryhmien pisteet ovat matalia (ei-teuval. pojat= 2.45; teuval. pojat =2.16 ja ei-teuval. tytöt = 1.85; teuvalaiset tytöt = 1.56; kuvio 37).

KUVIO 37 Sukupuolen ja teuvalaisuuden yhdysvaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa faktoriin III

Yhdysvaikutuksia ilmenee myös koulutyypin ja sukupuolen suhteen perheyrittäjä-faktorin osalta tilastollisesti melkein merkitsevästi. Korkeimman pistearvon kyseiselle faktorille antavat koulutyypin C pojat ja matalimman koulutyypin A tytöt. Koulutyypin C poikien ja koulutyypin B poikien antamat pisteiden ero on todella suuri (1.00) ja koulutyypin A poikiin verrattuna vielä suurempi (1.43; kuvio 38).

KUVIO 38 Sukupuolen ja koulutyypin yhdysvaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa faktoriin III
(A= Teuvan lukio; B= AOL, KAOL; C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL)

Tyttöjen pistearvoerot eivät ole suuria. Korkeimman pistearvon antavat koulutyypin B tytöt ja matalimman koulutyypin A tytöt. Ero on "vain" (0.26). Kokonaisuudessaan piste-erot ovat melkein merkitseviä, joskin keskinäisissä vertailuissa kouluittain tai sukupuolen suhteessa erittäin merkitseviä. Pisteet ovat toisaalta aika matalia lukuun ottamatta korkeinta pistearvoa (koulutyyppi C/ pojat = 3.31; kuvio 38).

Yhteenvedona voidaan todeta, että yrittäjätaustan omaavat nuoret antavat korkeammat pisteet liikemiesyrittäjälle kuin ei-yrittäjätaustan yrittäjätaustan omaavat nuoret. Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä. Teuvalaisten opiskelijoiden antama pistearvo on korkeampi kuin ei-teuvalaisten nuorten sekä yrittäjätaustan että ei-yrittäjätaustan osalta.

Perheyrittäjä-faktorin osalta korkeimmat pisteet kyseiselle faktorille antavat ei-teuvalaiset pojat ja matalimman pistearvon teuvalaiset tytöt. Ero on tilastollisesti melkein merkitsevä. Huomioitavaa on lisäksi, että ei-teuvalaiset antavat teuvalaisia korkeamman painotuksen kyseiselle faktorille sekä poikien että tyttöjen osalta.

Korkeimman pistearvon perheyrittäjä-faktorille antavat koulutyypin C pojat ja matalimman koulutyypin A tytöt. Koulutyyppien C ja B poikien antamien pisteiden ero on suuri (1.00) ja koulutyyppien C ja A poikien piste-ero

vielä suurempi (1.43). Tyttöjen piste-erot koulutyypeittäin eivät eroa paljon toisistaan, joskin ne ovat paljon alhaisempia kuin poikien. Yleisesti ottaen *perheyrittäjä-faktori* saa aika alhaiset pisteet kaikkien koulutyyppien nuorilta.

6.7.3 Sukupuolen, teuvalaisuuden, koulutyyppin ja taustan kolmisuuntainen yhdysvaikutus

Tässä luvussa tarkastellaan opiskelijademografisten tekijöiden (sukupuolen, teuvalaisuuden, koulutyyppien sekä taustan) kolmisuuntaisia yhdysvaikutuksia faktoreittain. Yksityiskohtainen kuvailu on jo raportoitu edellisessä luvussa. Yhdysvaikutuserojen löytämiseksi faktoreista ajettiin kolmisuuntainen varianssianalyysi (taulukko 18). Analyysissä ei ole huomioitu alle viiden opiskelijan ryhmiä (vrt. Peltonen 1970, 26-58).

Kolmisuuntaista yhdysvaikutusta ilmenee kolmen eri yrittäjäfaktoriin suhteen. Teuvalaisuuden/koulutyyppin/taustan suhteen ilmenee yhdysvaikutusta alihankintayrittäjä-faktorin osalta melkein merkitsevästi. Teuvalaisuuden/koulutyyppin/sukupuolen suhteen ilmenee yhdysvaikutusta perheyrittäjä-faktorin osalta melkein merkitsevällä tasolla ja samoin tiimiyrittäjä-faktorin osalta melkein merkitsevästi.

Yhteenvetona voidaan todeta, että *alihankintayrittäjä* kiinnostaa selvästi eniten nuoria. Kyseinen faktori saa opiskelijoilta kaikkein korkeimmat pisteet. Korkeimman pistearvon kyseiselle faktorille antavat koulutyyppin A ei-teuvalaiset, yrittäjätaustan omaavat opiskelijat. Korkeimpia pisteitä antaneilla nuorilla on koulutyyppistä riippumatta yrittäjätausta, lisäksi he ovat myös korkeinta pistearvoa lukuun ottamatta *useimmiten teuvalaisia*. Alhaisimman pistearvon alihankintayrittäjälle antaneilla taas on ei-yrittäjätausta (LIITE 15/KUVIO 1).

Koulutyyppin B teuvalaiset pojat antavat kaikkein korkeimmat pisteet tiimiyrittäjäfaktorille. Koulutyypeittäin pojat antavat korkeampia pisteitä tiimiyrittäjälle kuin tytöt (LIITE 15/KUVIO 2).

Perheyrittäjä-faktorin osalta korkeimman pistearvon antavat koulutyyppin C ei-teuvalaiset pojat. Kyseinen pistearvo on aivan omaa luokkaansa, koska seuraavaksi korkeimman antavat koulutyyppin B teuvalaiset pojat. Matalimmat pisteet kyseiselle faktorille saadaan koulutyyppin B ja C teuvalaisilta tytöiltä. Yleisesti ottaen perheyrittäjä-faktorin osalta pisteet ovat todella matalia eli kahdestatoista eri opiskelijaryhmästä (teuvalaisuus/koulutyyppi/sukupuoli) yhdeksällä on pistearvo alle (2.00). Ainoastaan yhdellä ryhmällä on pistearvo yli (3.00) (LIITE 15 /KUVIO 2).

Koulutyypeittäin kokonaisuutena vertaillen korkeimmat pisteet (korkeinta lukuunottamatta) perheyrittäjä-faktorille saadaan koulutyyppin B nuorilta. Sukupuoleltaan korkeimpien pisteiden antajat ovat yleensä poikia ja alhaisimman pistearvon antaneet tyttöjä. Matalimman pistearvon antaneet ovat myös lisäksi teuvalaisia (LIITE 15/KUVIO 2).

Tiimiyrittäjä-faktori saa koulutyyppin A ja koulutyyppin B nuorilta järjestään korkeammat pisteet kuin perheyrittäjä-faktori. Koulutyyppin C ei-teuvalaiset, yrittäjätaustan omaavat nuoret ja teuvalaiset, yrittäjätaustan omaavat nuoret antavat perheyrittäjä-faktorille korkeammat pisteet kuin tiimiyrittäjä-faktorille.

Kaikkein alimman pistearvon perheyrittäjä-faktorille antavat koulutyyppin C teuvalaiset, ei-yrittäjätaustan omaavat nuoret (LIITE 16/KUVIO 1).

Yrittäjätaustan omaavat nuoret antavat koulutyypeissä A ja B korkeimmat pisteet tiimiyrittäjälle, sen sijaan koulutyyppin C yrittäjätaustan omaavat nuoret antavat korkeamman pistearvon perheyrittäjälle. Kahdestatoista ryhmästä ainoastaan neljä ryhmää antaa perheyrittäjälle pistearvoksi yli (2.00). Kaikki ryhmät ovat yrittäjätaustaisia, pistearvot ovat kuitenkin matalia verrattuna esim. alihankintayrittäjä-faktoriin, jossa pistearvot ovat ylimmillään (3.53) (LIITE 16/KUVIO 1).

6.8 Yhteenveto tutkimustuloksista

Ongelma 1.

Miten eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, nuoret painottavat yrittäjältä edellytettäviä henkilökohtaisia ominaisuuksia, taitoja, tietoja ja asenteita (yrittäjä persoonana?)

- 1.1 Nuorten suhtautuminen yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin.
- 1.2 Nuorten suhtautuminen yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin.

Sisäiseen yrittäjyyteen keskeisesti kuuluvat yrittäjäominaisuudet, kuten luovuus, itsevarmuus, kekseliäisyys, rohkeus ja sosiaalisuus saivat tutkimuksen nuorilta korkeat pistearvot. Myös kansallishyveemme sisu ja yritteliäisyys saivat nuorilta korkeat pistearvot.

Teuvalaiset nuoret olivat ei-teuvalaisia nuoria voimakkaammin sitä mieltä, että yrittäjänä onnistuminen edellyttää paljon uskaliaisuutta (4.60/4.27), kekseliäisyyttä, stressinsietoa (4.55/4.29), luovuutta, korkeata moraalialue, itsevarmuutta ja sisua.

Yrittäjyyden kannalta "positiivisista" väittämistä (58 kpl, liite 1) teuvalaiset nuoret painottivat 36 (62 %) väittämää vertailujoukkoa enemmän. Viittä positiivista väittämää teuvalaiset ja ei-teuvalaiset nuoret painottivat yhtä paljon. Ei-teuvalaiset painottivat 17 (28 %) positiivista väittämää enemmän kuin teuvalaiset.

Negatiivisista yrittäjäominaisuuksista "häikäilemättömyyttä" teuvalaiset painottivat toisaalta melkein merkitsevästi enemmän kuin vertailujoukko. Kuitenkin ei-teuvalaiset painottivat "negatiivisia" yrittäjyyteen liittyviä väittämiä jopa erittäin merkitsevästi enemmän kuin teuvalaiset nuoret. Kaikista yrittäjiin, yrityksiin ja pienyrittäjiin liittyvistä "negatiivisista" väittämistä (10 kpl; liite 1, osio D, väittämät 64, 66-68, 70, 73, 78, 83-84, 87) ei-teuvalaiset antoivat kaikille suuremman painotuksen kuin teuvalaiset. Väittämää "yrittäjät ovat esimerkillisiä kansalaisia" teuvalaiset painottivat erittäin merkitsevästi korkeammalle kuin vertailujoukko (3.56/3.20). Itsensä työllistäminen oli teuvalaisten mielestä myös merkitsevästi tärkeämpää. *Ei-teuvalaiset opiskelijat olivat teuvalaisia enem-*

män sitä mieltä, että pienyritykset tuhlaavat yhteiskunnan resursseja, pienyritykset ovat rasite yhteiskunnalle, pienyrityksille annetaan liikaa resursseja ja että on epäoikeudenmukaista ansaita rahaa toisten työllä.

Faktoroinnissa tuli esiin seuraavat yhdeksän erilaista faktoria: I Sinnikkyys, II Yrityskriittisyys, III Innovatiivisuus, IV Tieto, V Itsekkyys, VI Luottamus, VII Luovuus, VIII Kommunikointitaito ja IX Tekninen asiantuntemus.

Tytöt painottivat poikia huomattavasti enemmän seuraavia faktoreita: sinnikkyyttä (4.43/4.16), tietoa (4.35/4.12), luottamusta (4.02/3.77) sekä luovuutta (4.38/4.00). Tytöt painottivat myös poikia huomattavasti enemmän kommunikointitaitoa (4.07/3.88) sekä teknistä asiantuntemusta (4.38/4.16) yrittäjänä onnistumisen kannalta. Pojat olivat yrityskriittisempiä kuin tytöt.

Ei-teuvalaiset, ei-yrittäjätaustaiset nuoret olivat teuvalaisia yrittäjätaustaisia opiskelijoita enemmän yrityskriittisiä. Erityisesti ei-teuvalaiset opiskelija-pojat olivat sitä mieltä, että sinnikkyys ei ole tärkeä yrittäjäominaisuus.

Koulutyyppin A (lukio) pojat painottivat muiden koulutyyppien poikia huomattavasti enemmän tiedon merkitystä tärkeänä yrittäjäominaisuutena (4.25). Koulutyyppin C (KOLA, JUKÄTAOL, MAOL), josta kaksi ensin mainittua ovat nykyisin Seinäjoen ammattikorkeakoulun opetusyksikköjä, pojat olivat kaikkein eniten sitä mieltä, että tieto ei ole millään tavalla tärkeä yrittäjäominaisuus (3.85).

Opiskelijat, joilla oli yrittäjätausta olivat ei-yrittäjätaustaisia nuoria voimakkaammin sitä mieltä, että yrittäjät ovat innovatiivisia (3.60/3.49) ja yrittäjillä pitää olla paljon teknistä asiantuntemusta (4.34/4.20) ja että kommunikointitaito on todella tärkeä yrittäjäominaisuus. Ei-yrittäjätaustaiset nuoret olivat erittäin merkittävästi yrittäjätaustaisia nuoria enemmän yrityskriittisiä (2.51/2.70) Huomattavaa on myös, että ei-yrittäjätaustaiset opiskelijat olivat lisäksi ei-teuvalaisia.

Ongelma 2.

Miten eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, nuoret näkevät nuorisoasteella annettavan yrittäjyysopetuksen tärkeyden ja riittävyyden, eli miten yrittäjyys ilmenee opetuksessa?

- 2.1 Nuorten suhtautuminen yrittäjyysopetussuunnitelmaan kuuluvien yrittäjyysosa-alueiden tärkeyteen.
- 2.2 Ovatko nuoret saaneet riittävästi omasta mielestään yrittäjyysopetusta osa-alueista?

Kaikkien opiskelijoiden mielestä tutkituissa kouluissa annettu yrittäjyysopetus ei riittävästi vastaa sitä, mitä he odottavat. Kaikkia tutkittuja yrittäjyysopetuksen osa-alueita pitäisi opiskelijoiden mielestä painottaa enemmän opetuksessa. Seuraavat osa-alueet vaativat enemmän panostusta: johtaminen, esimiestyö, organisointi, yrittäjyys ja kapitalismi yhteiskunnallisena ilmiönä, innovatiivisuus ja yrittäjyys yhteiskunnassa, pienyrityssektorin merkitys ja rakenne, verkostuminen ja yritys yhteistyö sekä johtaminen: yrityksen ohjaus, strategiat. Opiskelijoiden mielestä ehkä kaikkein eniten kuitenkin tarvitsisivat opetusta

luovuus ja yrittäminen sekä tiimityöskentely ja ryhmädynamiikka (osa-alueen tärkeys/saatu yrittäjäyysopetus Sig = ***).

Ongelma 3.

Millainen asema yrittäjyydellä on heidän tulevaisuudenkuvassaan?

- 3.1 Millaisen yrittäjäroolin he voisivat mahdollisesti tulevaisuudessa omaksua?
- 3.2 Millaiset yrittäjäaikomukset heillä on seuraavien 1-2 vuoden kuluttua?

Faktoroinnissa tulivat esiin seuraavat faktorit: I Tiimiyrittäjä, II Verkostoyrittäjä, III Perheyrittäjä, IV Alihankintayrittäjä ja V Liikemiesyrittäjä.

Teuvalaiset antoivat korkeamman pistearvon liikemiesyrittäjälle kuin ei-teuvalaiset (2.75/2.56). *Alihankintayrittäjä kiinnosti eniten nuoria* (3.13). Tytöt ja pojat antoivat korkeimman pistearvon alihankintayrittäjälle (3.06/3.17) ja matalimman perheyrittäjälle (1.77/2.36). Vertailtaessa poikien ja tyttöjen mielenpitoita keskenään voidaan todeta, että pojat voivat nähdä itsensä tulevaisuudessa huomattavasti useammin tiimiyrittäjänä (2.49/2.05), perheyrittäjänä (2.36/1.77) sekä liikemiesyrittäjänä (2.86/2.43).

Koulutyypin A (lukio), B (AOL, KAOL) ja C (KOLA, JUKÄTAOL ja MAOL) osalta voidaan todeta, että korkeimman pistearvon sai alihankintayrittäjä (A=3.07; B=3.12; C=3.10) ja matalimman perheyrittäjä (A=1.73; B=2.07; C=2.19).

Vertailtaessa eri koulutyypin opiskelijoiden antamia painotuksia keskenään huomattiin, että koulutyypin C opiskelijat antoivat korkeimman pistearvon perheyrittäjälle ja koulun A nuoret taas matalimman. Koulutyypin B opiskelijat antoivat korkeimman pistearvon verkostoyrittäjälle (2.64), sen sijaan matalimman antoivat koulun C opiskelijanuoret (2.33). Koulutyypin A nuoret painottivat korkeimman pistearvon myötä eniten liikemiesyrittäjää (2.87) ja matalimman taas antoivat kyseiselle faktorille koulutyypin C opiskelijat (2.25). *Perheyrittäjä-faktori sai todella alhaiset pistearvot kaikkien koulutyypin yrittäjätaustaisiltakin opiskelijoilta koulutyypin C poikia lukuun ottamatta. Tyttöjen antamat pistearvot olivat vielä poikien antamia arvoja pienempiä. Yrittäjätaustaiset nuoret antoivat kuitenkin erittäin merkittävästi korkeamman pistearvon perheyrittäjäfaktorille kuin ei-yrittäjätaustaiset nuoret. (yrittäjätausta=2.27; ei-yrittäjätausta=1.87; Sig=***).*

Yrittäjätaustan omaavat nuoret antoivat korkeamman pistearvon liikemiesyrittäjälle kuin ei-yrittäjätaustan omaavat nuoret (2.66/2.59). Lisäksi yrittäjätaustan omaavat nuoret antoivat myös ei-yrittäjätaustaa korkeamman pistearvon alihankintayrittäjälle (3.16/3.07).

Yhteenvedon lisäksi taulukkoihin 19 ja 20 on koottu tutkimuksen keskeisimmät tulokset tiivistetysti.

TAULUKKO 19 Yhteenvedo tutkimustuloksista; suhtautuminen yrittäjäominaisuuksiin, yrityksiin ym. ja faktorit I-IX

Teuvalaiset painottavat ei-teuvalaisia enemmän				
<i>Ominaisuus</i>	<i>Teuval.</i>	<i>Ei-teuval.</i>	<i>Sig</i>	
uskaliaisuus	4.60	4.27	***	
kekseliäisyys	4.43	4.24	*	
stressinsieto	4.55	4.29	**	
luovuus	4.40	4.22	*	
itsevarmuus	4.59	4.41	*	
yrittäjät ovat esimerk. kansal.	3.56	3.20	***	
häikäilemättömyys (haj. suuri)	3.33	3.05	*	
ilman yrittäjien riskinottoa	3.70	3.51	*	
hyvinvointi perustuu yrittäjien toiminn.	3.35	3.15	*	
Ei-teuvalaiset painottavat teuvalaisia enemmän				
<i>Ominaisuus</i>	<i>Ei-teuval.</i>	<i>Teuval.</i>	<i>Sig</i>	
pienyrietykset tuhlaavat resursseja	2.59	2.43	*	
pienyrietykset ovat rasite yhteiskunnalle	2.59	2.34	*	
ei ole oikein ansaita rahaa muiden työllä	2.59	2.27	*	
pienyrietyksille annetaan liikaa resursseja	2.59	2.38	*	
menestyvillä yrittäjillä on yleensä alhainen moraali	2.75	2.43	**	
on epäoikeudenmukaista että pitää työllistää itsensä	2.97	2.66	**	
Tytöt painottavat poikia enemmän				
<i>Faktori</i>	<i>Tytöt</i>	<i>Pojat</i>	<i>Sig</i>	
sinnikkyys	4.43	4.16	***	
tieto	4.35	4.12	***	
luottamus	4.02	3.77	***	
luovuus	4.38	4.00	***	
kommunikointitaito	4.07	3.88	***	
tekninen asiantuntemus	4.38	4.16	**	
Pojat painottavat tyttöjä enemmän				
<i>Faktori</i>	<i>Pojat</i>	<i>Tytöt</i>	<i>Sig</i>	
yrittäjäkriittisyys	2.76	2.52	**	
Koulun A pojat painottavat koulujen B ja C poikia enemmän				
<i>Faktori</i>	<i>Koulu A</i>	<i>Koulu B</i>	<i>Koulu C</i>	<i>Sig</i>
tieto	4.25	4.14	3.85	***
Yrittäjätaustaiset painottavat ei-yrittäjätaustaisia enemmän				
<i>Faktori</i>	<i>Yrittäjätausta</i>	<i>Ei-yrittäjätausta</i>	<i>Sig</i>	
innovatiivisuus	3.60	3.49	**	
tekninen asiantuntemus.	4.34	4.20	*	
Ei-yrittäjätaustaiset painottavat yrittäjätaustaisia enemmän				
<i>Faktori</i>	<i>Ei-yrittäjätausta</i>	<i>Yrittäjätausta</i>	<i>Sig</i>	
yrittäjäkriittisyys	2.70	2.51	**	
Lisää yrittäjyysopetusta vaativat yrittäjyyden osa-alueet				
<i>Yrittäjyysopetuksen osa-alue</i>	<i>Osa-alueen tärkeys</i>	<i>Saatu yrittäjyysopet.</i>	<i>Sig</i>	
johtaminen: esimiestyö ja organisointi	3.89	2.50	***	
yritt. ja kapital. yht. kunn. ilmiönä	3.22	2.84	***	
innovatiivisuus ja yritt. yhteiskunnassa	3.58	2.93	***	
pienyrietyksen merkitys ja rakenne	3.56	2.99	***	
verkostuminen ja yhteistyö	3.71	2.98	***	
johtaminen: yrityksen ohjaus ja strategiat	3.95	3.00	***	

Koulut A= Teuvan lukio; B= ammattioppilaitos, kauppaoppilaitos; C= koti- ja laitostalousoppilaitos, käsi- ja taideteollinen oppilaitos, maatalousoppilaitos

Tilastollinen merkitsevyys: <,010 = *, <,005 = **, <,001 = ***

TAULUKKO 20 Yhteenvedo tutkimustuloksista; faktorit I-V

Teuvalaisten ja ei-teuvalaisten antamia piste-arvoja faktoreille I-V				
<i>Faktorit</i>	<i>Teuval.</i>	<i>Ei-teuval.</i>	<i>Sig</i>	
Liikemiesyrittäjä	2.75	2.56		
Perheyrittäjä	1.85	2.10		
Alihankintayrittäjä	3.13	3.09		
Verkostoyrittäjä	2.54	2.56		
Tiimiyrittäjä	2.16	2.27		
Koulujen A, B ja C poikien antamat piste-arvot "Perheyrittäjälle"				
<i>Faktori</i>	Koulu C /pojat	Koulu B/pojat	Koulu A/pojat	<i>Sig</i>
Perheyrittäjä	3.31	2.31	1.88	***
Tyttöjen ja poikien antamat korkeimmat ja matalimmat piste-arvot				
<i>Sukupuoli</i>	Alihankintayrittäjä	Perheyrittäjä	<i>Sig</i>	
Tytöt	3.06	1.77	***	
Pojat	3.17	2.36	***	
Pojat antavat tyttöjä korkeamman piste-arvon				
<i>Faktorit</i>	<i>Pojat</i>	<i>Tytöt</i>	<i>Sig</i>	
Tiimiyrittäjä	2.49	2.05	***	
Perheyrittäjä	2.36	1.77	***	
Liikemiesyrittäjä	2.86	2.43	***	
Koulujen A, B ja C opiskelijoiden antama korkein ja matalin piste-arvo				
<i>Koulutyyppi</i>	Alihankintayrittäjä	Perheyrittäjä	<i>Sig</i>	
Koulu A	3.07	1.73	***	
Koulu B	3.12	2.07	***	
Koulu C	3.10	2.19	***	
Koulujen A, B ja C opiskelijoiden antamat piste-arvot				
<i>Faktorit</i>	Koulu A	Koulu B	Koulu C	<i>Sig</i>
Perheyrittäjä	1.73	2.07	2.19	*
Verkostoyrittäjä	2.62	2.64	2.33	**
Liikemiesyrittäjä	2.87	2.70	2.25	***
Yrittäjätaustaiset antoivat korkeammat piste-arvot kuin ei-yrittäjätaustaiset				
<i>Faktorit</i>	<i>Yrittäjätausta</i>	<i>Ei-yrittäjätausta</i>	<i>Sig</i>	
Liikemiesyrittäjä	2.66	2.59		
Alihankintayrittäjä	3.16	3.07		
Tiimiyrittäjä	2.27	2.22		
Perheyrittäjä	2.27	1.87	***	
Verkostoyrittäjä	2.50	2.59		
Tyttöjen antamat piste-arvot koulutyypeittäin eivät eroa paljon toisistaan "Perheyrittäjän" osalta, joskin ne ovat paljon matalampia kuin poikien				
"Perheyrittäjä" saa erittäin alhaiset piste-arvot muilta kuin koulun C pojilta				

Koulut A= Teuvan lukio; B= ammattioppilaitos, kauppaoppilaitos; C= koti- ja laitostalousoppilaitos, käsi- ja taideteollinen oppilaitos, maatalousoppilaitos
Tilastollinen merkitsevyys: <,010 = *, <,005 = **, <,001 = ***

7 POHDINTA

7.1 Pohdintaa tutkimuksen teoreettisesta osuudesta

Tutkimuksen teoreettisessa osuudessa on ensin määritelty yrittäjyyden käsite, jonka pohjalta on määritelty yrittäjäominaisuudet, -taidot ja -tiedot. Käsitelmärittelyssä on ensin kuvattu yrittäjyyttä yleisenä ilmiönä, käsitteenä sekä arki kielen kannalta katsottuna. Sisäinen yrittäjyys, ulkoinen ja omaehtoinen yrittäjyys on kuvattu yrittäjyyden eri lajien esittelyssä tiivistetysti. Ahkeruus, sinnikkyys, luovuus, yrittäjähenki, yrittäjäriski ja sisu on tuotu esiin käsitelmärittelystä sisäiseen yrittäjyyteen läheisesti liittyen. Tutkimuksen nuorten suhtautumista kyseisiin yrittäjäominaisuuksiin on kysytty pääsääntöisesti A-osiossa (vrt. Nevanperä 1998). On huomattava, että sisäisestä yrittäjyydestä alettiin keskustella varsinaisesti vasta 1980-luvun lopulla. Katsottiin, että yrittäjämäinen henki yhdistyneenä luovuuteen, riskinottokykyyn, aloitekykyyn, joustavuuteen ja yhteistyökykyyn nähtiin tavoittelemisen arvoiseksi asiaksi kaikissa yksiköissä (vrt. Koiranen ja Peltonen 1995, 23-34; Havusela 1999; Havunen 2000).

Yrittäjä- ja yrityskäsitteet on myös selvitetty suhteellisen laajasti teoriaosuudessa (vrt. Huuskonen 1992.) Kyselyssä osiot G ja H pyrkivät selvittämään nuorten tulevaisuuden yrittäjärooleja ja -aikomuksia. Maatalousyrittäjät sijoituivat muiden perheyrittäjien tapaan faktorianalyysissä perheyrittäjä-faktoriin. Maatalous elää nyt merkittävää ja kriittistä vaihetta tutkijan seutukunnassa kuten koko Suomessa, joten sen tulevaisuus on tärkeä asia myös opetustoitteissa oleville työntekijöille sekä kuntien palveluorganisaatiolle. Mikäli maaseutu tyhjenee, vaikuttaa se maaseutukuntien alueella ensiksi kunnan palveluorganisaatioon. Seurauksena hankaloituu myös muiden perheyrittäjien työvoimarekrytointi. Näyttää siltä, että tämän tutkimuksen keskeinen tulos liittyy juuri tähän teoriaosuuteen

Teoriataustassa on myös tarkasteltu yrittäjyyden henkistä hierarkiaa, joka muodostuu elämänkatsomuksesta, arvoista, asenteista ja motivaatiosta. Käsitteily on suhteellisen laaja. Elämänkatsomus kehittyy pitkälti kodin ja koulun yhteisvaikutuksesta nuorella iällä. Ihmisen vanhetessa ja kokemusten karttuessa se toki kypsyy, mutta muutokset ovat hitaita. Siksi

yrittäjyyskasvatus tulisikin aloittaa mahdollisimman varhain (vrt. Peltonen 1986, 30-36). Yrittäjyyden kannalta on tärkeitä millaisia ominaisuuksia ja piirteitä yrittäjään liitetään ja miten nämä vastaavat käsitystä ihanneyrittäjästä. Minäkäsitystä lähellä olevia käsitteitä ovat minäkuva, itsetunto ja itsetuntemus, joihin liittyviä väittämiä on esitetty tutkimuksessa mukana olleille nuorille yrittäjäominaisuuksia tutkivassa kyselyn A-osiossa.

Kyselyn D-osion väittämät ”pienyrittäminen on hyvä työpaikka” ja ”pienyrittäjät tuhlavat resursseja” ovat esimerkkeinä arvomaailmaan liittyvistä väittämistä. E-osion kysymys/väittämä ”yrittäjyys ja kapitalismi yhteiskunnallisena ilmiönä” kuuluu elämäkatsomukseen läheisesti liittyvään yhteiskuntäkäsitykseen. Väittämät ”yrittäjänä onnistuminen edellyttää rehellisyyttä, luotettavuutta jne.” liittyvät arvo-osuutta selvittäneeseen teoriaosuuteen. Huuskonen (1992, 79) toteaa, ettei yrittäjyys ole suoraa seurausta yrittäjäarvoista. Yrittäjyydelle suotuisat arvot ovat ehto yrittäjyydelle, mutta eivät sen kausaalinen syy.

Tutkijoiden mukaan asenteet ovat muutettavissa, mutta muutosprosessi on hidaskäyttöinen. Yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen kannalta onkin tärkeitä tietää miten nuoret suhtautuvat kyselyn D-osion asenneväittämään ”yrittäjät ovat arkipäivän sankareita” tai ”yrittäjillä on yleensä alhainen moraalitaso”. Motivaatio kuten muutkin henkisen hierarkian osa-alueet muodostavat yrittäjän käyttäytymisessä sekä ajattelu- ja toimintatavoissa affektisen alueen. Yrittelijä ihminen, jonka yrittäjämotivaatio on korkea, työskentelee ahkerasti ja uutterasti saavuttaakseen päämääränsä ja tavoitteensa. Motiivien lähikäsitteitä ovat tarve, halu, viihtyminen, sisäiset yllykkeet, palkkiot ja rangaistukset. Yrittäjäominaisuuksia tutkivassa A-osiossa on selvitetty muiden muassa haluun ja motivaatioon liittyviä asioita.

Yrittäjäksi ryhtymisestä tehtyjä empiirisiä tutkimuksia on selvitetty taloustieteiden, sosiologian ja psykologian tarkastelukulmat huomioon ottaen. Demografiyhteyksiin liittyvä osuus koostuu sukupuoleen, lapsimäärään sekä naisyrittäjyyteen liittyvistä tutkimuksista. Kyrö on tutkimuksessaan tullut siihen tulokseen, että raha ei ole tärkein motiivi naisten yrittäjäksi ryhtymisessä, vaan halu toteuttaa haaveitaan. Lisäksi naiset ottavat Kyrön mukaan enemmän perheen, kanssaihmiset ja ympäristön huomioon yrittäjyydessä. Vainio-Korhonen (2000) on päättänyt vastaaviin tuloksiin todeten että sukupuoli on yhä vamma naisyrittäjän toiminnassa. Naisyrittäjälle on tärkeitä yhdistää perhevelvollisuudet ja työ. Miesyrittäjällä ei ole tällaista tarvetta.

Mäki (1999) on tutkinut sukupuolen yhteyttä yrittäjäksi ryhtymiseen päätyen siihen tulokseen, että pojat ovat huomattavasti halukkaampia ryhtymään yrittäjiksi kuin tytöt. Samaan johtopäätökseen on tullut myös tämän tutkimuksen tekijä tutkimuksessaan koskien peruskouluikäisiä. Mäki on tullut myös siihen johtopäätökseen, että taustalla ei ole enää sitä merkitystä, joka sillä on aikaisemmin ollut yrittäjäksi ryhtymisessä. Tämä on ristiriidassa tätä tutkimusta edeltäneeseen esitutkimuksen tuloksiin, jossa ilmeni, että taustalla on tilastollisesti erittäin merkittävä vaikutus. Uutena lisänä teoriaosuuteen tuli perhe- ja parikuntayrittäjyystutkimus. Kyselyssä nimenomaan tulevaisuuden yrittäjäroolit ja -aikomukset pohjautuivat tähän teoriaosuuteen.

Verkostumiseen, yrittäjäominaisuuksiin ja yrittäjyysopetukseen liittyvän

tutkimustiedon yhteydessä oli syytä ottaa teoriaosuudessa esille muutamia viimeisiä nuorten yrittäjyyshalukkuustutkimuksia, joissa ilmeni ristiriitaisia johtopäätöksiä. Paunikallion (1998) mukaan yrittäjyys kiinnostaa nuoria, kun taas Kettunen (1997), Heikkinen (1999) ja Vuorinen & Valkonen (1999) ovat päässeet aivan toisenlaisiin tuloksiin. Holopaisen (1999) tutkimuksessa suomalaisia nuoria verrataan maailmanlaajuisesti, jolloin he sijoittuvat todella alhaiselle tasolle yrittäjyyshalukkuudessa. Edellä mainitulta pohjalta tutkijan tekemä eteläisen Etelä-Pohjanmaan, Suupohjan, alueen nuorten yrittäjyyshalukkuustutkimus saa mielenkiintoisen näkökulman tulevaisuutta ajatellen.

Havusela (1999) korostaa kulttuurin merkitystä yrittäjyydessä. Suupohjassa, tutkijan alueella, on pitkät perinteet perhe- ja pienyrittäjyydellä. Suurimman lamankin aikana alueella selvittiin pienillä työttömyysprosentteilla, koska alueellinen kulttuuri luo halua ja tahtoa selvitä elämästä omin avuin.

Holm (2000) toteaa, että yrittäjäksi ryhtymistä eivät selitä pelkät taloudelliset seikat, vaan tärkeitä ovat myös vapaus, itsensä toteuttaminen, yksilöllisyys ja perheyrittäjyys. Holm tuo esille sen tosiseikan, että pienyritysten kasvu on Suomessa ollut 90-luvulla todella suurta. Kasvusta huolimatta Holmin mukaan itsensä työllistäneiden osuus on Suomessa vain 9 %, kun se on yleisesti EU-maissa kesimäärin 13 %. Lisäksi on todettava, että yritysten kasvu sijoittuu suuriin taajamiin. Tutkijan alueella yritysten perustaminen on vähentynyt todella paljon viimeisien vuosien aikana (vrt. johdanto). Joka tapauksessa Holm on tullut siihen tulokseen, että taloudellisten kannustimien osalta valtiolta veropoliittisten ratkaisujen kautta voisi merkittävästi edesauttaa pienyrityksen syntymiseen. Tämän tutkimuksen osalta onkin tärkeitä, millainen yrittäjyysrooli/-aikomusmalli nuoria kiinnostaa Suupohjan alueella.

Luvun 3 lähtökohtana on, että yrittäjyys liittyy kasvamiseen ja yrittäjyyttä voidaan oppia ja opettaa. Teoriaosuudessa onkin käsitelty laajasti oppimisessa vaikuttavat taustateoriat. Yrittäjyyskasvatuksessakin on nähtävä, että ihminen oppii yksittäisten ärsykkeiden ja havaintojen ohjaamana tiettyyn suuntaan (vrt. Bandura 1924-, teoksessa Kyrö 1997, 168-170). Myös oppijan henkilökohtaiset sisäiset tekijät (tahto, tavoitteet, aiemmat tieto- ja taitorakenteet) nousevat keskeiksi oppimiseen vaikuttaviksi tekijöiksi (vrt. Kuusinen & Korkiakangas 1993, 59-60). Kyselyssä yrittäjätaitoihin ja -tietoihin liittyviä alueita ovat osiot B ja C, joissa on muutamia keskeisiä väittämiä asiasta. Tutkimuksen kannalta väittämiä olisi voinut olla enemmänkin.

Oppimiskäsityksiin liittyvän teoriaosuuden kokemuksellisessa, konstruktivistisessä ja yhteistoiminnallisessa oppimismallissa on monia yhteisiä tekijöitä. Ne soveltuvat yrittäjyyskasvatukseen erinomaisesti, koska sosiaalisuus, toimiminen, kokemus, ryhmäkeskustelut, prosessointi ja yhteiskuntäläheisyys ovat tärkeitä elementtejä myös yrittäjyyskasvatuksessa (vrt. Koiranen ja Peltonen 1995, 9-11; Leskinen 1999).

Teoriataustassa on selvitetty myös yrittäjyyttä ja oppimista, koska toiminta omistajayrittäjänä ja sisäisenä yrittäjänä työyhteisön jäsenenä vaativat jatkuvaa oppimista. Oppiminen on tulosta sekä tavoitehakuisesta opiskelusta että sattunaisiin virikkeisiin perustuvasta vapaasta omaksumisesta. Koiranen (1999, 59) toteaa, että yrittäjyys ei ole ura eikä ammatti, vaan se on ihmisen ajattelu-,

toiminta- ja suhtautumistapa työntekoon. Erityisesti konatiivinen osa-alue on ratkaisevan tärkeä mutta koulutuksellisesti usein laiminlyöty ulottuvuus ihmisen yrittäjyydelle.

Konatiivisen alueen motivationaalisia rakenteita ovat sisäinen ja ulkoinen tavoiteorientaatio, epäonnistumisen pelko, tulosodotukset, itsearvostus, usko omiin kykyihin ja mahdollisuuksiin, kannusteen yllykearvo eli valenssi sekä erilaiset attribuutiotulkinnat. Tässä tutkimuksessa affektiiviseen ja konatiiviseen alueeseen liittyvät erilaiset tahtoon, haluun liittyvät väittämät sekä erityisesti tulevaisuuden yrittäjärooli-/aikomus-väittämät. Väittämiä on todella paljon, joten karsintaakin olisi ehkä voinut jonkin verran suorittaa. Toisaalta on todettava, että faktorianalyysissä suuri määrä supistui järkevästi viiteen faktoriin, mikä helpotti käsittelyä huomattavasti.

Yrittäjyyskasvatus on teoriaosuudessa selitetty suhteellisen laajasti. Koulun kehittäminen, koulujen avautuminen, yhteistyö yritysmaailman kanssa, oppimisprosessin muuttaminen, oppilaan työn muuttaminen sekä opettajan työn muuttaminen ovat uusia haasteita, joihin koulu on viime vuosina joutunut vastaamaan. Edellä mainittuihin haasteisiin vastaaminen lisättynä kansainvälistymisellä vahvistaa yrittäjyyskasvatus-käsitteen suhteellisen laajaa käsitelyä tutkimuksessa (vrt. Leskinen 1999).

Lisäksi teoriaosuudessa on käsitelty yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja sisältö käsittäen perusopetuksen luokat 1-6 (ala-aste), perusopetuksen luokat 7-9 (yläaste) sekä lukio ja muu nuorisostaan (ammattillinen) koulutus yleisellä, koulutuksellisten yhteistyökuntien ja tutkimuksessa mukana olleiden koulujen tasolla. Tutkijan mielestä yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja sisältö pitäisi tuoda kaikille opettajille aina päiväkodista korkeakouluihin selkeämmin esille vuosittaisilla koulutuspäivillä. Viittauksena Havusela (1999), jonka mukaan yhteiskunta ja koululaitos eivät ilmeisesti osaa sosiaalista nuoria yrittäjyyttä tukevaan kulttuuriin, jonka avulla he voisivat löytää toimeentulon mahdollisuuksia myös kotiseudultaan. Kyselyn E-osion avulla (yrittäjyys opetuksessa) pyritään selvittämään nuorten mielipiteitä yrittäjyysopetukseen liittyvistä eri osa-alueista.

7.2 Pohdintaa tutkimuksen menetelmistä

Tutkimuksen kohderyhmäksi valittiin harkintaa käyttäen Suupohjan alueen (eteläisen Etelä-Pohjanmaan) kuuden nuorisostaan oppilaitoksen toisen ja kolmannen lukuvuoden opiskelijat (N= 638). Tämä takasi sen, että tutkimukseen saatiin mukaan kattava määrä opiskelijoita kaikilta nuorisostaan koulujen eri muodoilta. Lisäksi otannalla taattiin se, että tutkimusta edeltäneessä esitutkimuksessa (1995) mukana olleet teuvalaiset nuoret (121) saatiin mahdollisimman kattavasti mukaan. Teuvalaisten nuorten määrä oli noin 40 % vuoden 1995 tutkimuksen (N/alkumittaus=309; N/loppumittaus=303) otoksesta ja noin 30 % tämän tutkimuksen otoksesta. Otannassa mukana olevat koulut ottavat opiskelijansa valtakunnallisen yhteishaun perusteella, joskin pääosa opiskelijoista

tulee kyseiseltä Suupohjan alueelta. Näin ollen opiskelija-aines edustaa tyyppillistä maaseudun nuorisoasteen opiskelijaryhmää.

Voidaan kysyä, onko tutkittavien määrä tutkimustulosten yleistettävyyden kannalta riittävä? Koska tutkittavien nuorisoasteen opiskelijoiden määrä 638 on vain murto-osa nuorisoasteen toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoista valtakunnallisesti (vuonna 1998 n. 185.000 opiskelijaa www.edu.fi/info/tilastot mukaan), ei tutkimustuloksia voida yleistää valtakunnallisesti. Alueellisesti tutkimustuloksia sen sijaan voitaneen yleistää. Tutkimustulokset kuitenkin yhdessä aikaisempien nuorisoasteen opiskelijoiden yrittäjäyhteisöistä koskevien tutkimuksien tulosten kanssa osoittavat jonkinlaista suuntaa nuorten mielipiteistä nuorten tulevaisuuden yrittäjäroolien ja -aikomusten suhteen. Tekijällä tiedonintressi tutkijana oli nimenomaan seudullinen, ei valtakunnallinen.

Aineiston keruumenetelmänä käytettiin kyselyä. Kysely suoritettiin kouluissa. Näin haluttiin saada mahdollisimman kattava vastausprosentti. Vastausprosentti oli kohtalaisen hyvä (n. 70 %), joskin ongelmana oli se, että kouluittain vastausprosentti vaihteli välillä 37 % - 95 %. Vastausprosenttia olisi voinut todennäköisesti parantaa se, että tutkija itse olisi ollut jokaisessa kyselyssä mukana kuten tapahtui Teuvan lukion osalta, jolloin vastaajamäärää saatiin hyvin korkeaksi (95 %). Ongelmana oli lisäksi se, että tutkimusajankohta oli keväät, jolloin kouluissa on kiireitä ja opiskelijoiden motivaatio ei yleensä ole korkeimmillaan.

Kyselylomake koostui väittämistä. Kyselyn laadintavaiheessa muuttujien ja väittämien määrän rajaaminen ja oikea valinta tuotti vaikeuksia. Vaikeuksia tuotti lisäksi se, että esitutkimuksen mittari oli suhteellisen suppea, joten sitä piti välttämättä täydentää yrittäjäominaisuuksia kuvaavien väittämien osalta. Taustamuuttujien määrää olisi myös voinut rajata jonkin verran tarkemmalla pohdinnalla ja toisten tutkijoiden avustuksella. Tuloksien käsittelyyn onkin otettu rajattu määrä taustamuuttujia, joskin materiaali on käytettävissä jatko selvityksiä ja artikkeleita varten myös niiden taustamuuttujien osalta, joita ei tässä tutkimuksessa analysoitu. Väittämien ja muuttujien sisältöä ja määrää olisi ollut hyvä vielä enemmän pohtia myös muiden tutkijoiden kanssa ennen kyselylomakkeen lopullista muodostamista. Ongelmia tuloksien tulkinnassa ja paljon ylimääräistä työtä aiheutti se, että A-C-osioiden ja D-H-osioiden Likertin asteikossa kohta 3 oli eri tavalla määritelty. D-H-osioissa kohta 3 merkitsi "en osaa sanoa" ja A-C-osioissa "tavallaan keskiarvo". Virhetulkintojen välttämiseksi tutkija ajoi uudet faktorianalyysit, t-testin ja varianssianalyysit ilman pistearvoja 3. Kyseinen toimenpide vahvisti pääsääntöisesti tutkimustuloksia. Myös Cronbachin alfa-kerroin vahvisti, että mittarin sisäinen validiteetti oli kunnossa, koska kertoimet olivat todella korkeita.

Yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeitä yrittäjätaitoja -tietoja koskevia väittämiä (B47-B52 ja C53-C61) olisi voinut olla useampia. Toisaalta mittari oli syytä pitää mahdollisimman paljon vuoden 1995 mittarin kaltaisena lukuun ottamatta yrittäjäominaisuuksia kuvaavia väittämiä, joista jo mainittiin. Osio F (F132-F137) olisi voitu jättää kokonaan pois, koska sitä ei ole käsitelty tutkimuksessa.

Kyselylomakkeen lopullinen muoto olisi pitänyt paremmin ja huolelli-

semmin tarkistaa, koska kyselyyn tuli ohjaajan ehdotuksesta viime vaiheessa kaksi keskeistä perheyrittäjyyden jatkamiseen liittyvää lisäväittämää, ja kyselylomake oli jo tutkijan toimesta annettu tutkimuskoulujen rehtoreille ja vastaville. Toisaalta oli hyvä onni, että ainoastaan Teuvan lukio oli ehtinyt suorittaa kyselyn vajailla kyselylomakkeilla. Lukion osalta lisäväittämät G149 eli "voin nähdä itseni tulevaisuudessa vanhempien yrityksen jatkajana" sekä H176 "jatkan vanhempieni yritystoimintaa" kysyttiin uudestaan tutkijan toimiessa itse kyselyn ohjaajana. Taustamuuttujat kysyttiin myös Teuvan lukion oppilailta uudestaan uuden kyselylomakkeen yhteydessä. Toisaalta on todettava, että lomakkeissa ei ollut nimeä eli demografiayhteyksien osalta voidaan todeta, että ryhmänä vastaukset menivät oikein eli yrittäjätaustan omaavat teuvalaiset tytöt menivät oikeaan taustamuuttujaryhmään huolimatta siitä, että nimet eivät täsmää edelliseen kyselyyn. Näin kyselyn perusteella tehtyjen tuloksien tulkinassa ei ole syntynyt ristiriitaa tai virheellisyyttä näiden perheyrittäjyyttä koskevien muuttujien osalta.

Tutkimuksen monipuolistamiseksi olisi voitu vielä käyttää avoimia kysymyksiä ja teemahaastatteluja. Näin olisi nuorilta varmaan saatu vielä enemmän tietoa yrittäjyyteen liittyvistä asioista. Toisaalta voidaan todeta, että kysely tässä laajuudessaakin on riittävä ja monipuolinen. Kyselylomakkeen täyttäminen vaati noin 15-20 minuuttia aikaa, joten lisäkysymysten tekeminen olisi ehkä laskenut vastausmotivaatiota ja erityisesti tarkkuutta vastaamisessa. Nytkin muutama poikaopiskelija totesi, että tämä on turhanpäivästä kyselyä ja ajanhukkaa.

Aineisto syötettiin Windowsin Excel- ohjelmaan, josta ajettiin faktori-analyysit, varianssianalyysit ja t-testit Jyväskylän yliopiston atk-keskuksessa. Sisältöluokat muodostettiin aineistosta käsin sekä vuoden 1995 esitutkimuksen pohjalta. Tutkijan tarkoituksena oli käyttää mahdollisimman monipuolisesti eri tilastomenetelmiä oman oppimisenkin vuoksi. Tämän tutkimuksen osalta onkin todettava, että esitutkimuksessa tutkija käytti lähes samoja menetelmiä muutamin poikkeuksin. Tästä syystä tutkija sai oppimaansa paljon lisäsyvyyttä ja uudenlaista näkökulmaa. Samoin taulukkojen, kuvioiden ym. laadinnassa tutkija pystyi laajentamaan ja uudistamaan esitutkimuksessa käyttämiään malleja sekä käyttämään hyväkseen luovuutta selkeän informaation saamiseksi lukijalle.

7.3 Tutkimustuloksien luotettavuuden arviointia vastaavien tutkimuksien valossa

Tutkimuksessa mukana olleet opiskelijanuoret olivat Suupohjan alueen (eteläisen Etelä-Pohjanmaan) kuuden (6) nuorisoasteen koulun toisen ja kolmannen lukuvuoden opiskelijoita (N=638). Opiskelijat olivat tutkimushetkellä 17-18-vuotiaita. Yhteensä vastauksen jättäneitä tutkittuja opiskelijoita oli tutkimuksessa 420 (käsittelykelpoisia vastauksia 411) eli kokonaiskato oli 218 (34 %). Tutkitut opiskelijat jakautuivat kouluittain seuraavasti: Teuvan lukio 102, Suupohjan ammatti-instituutti /ammattioppilaitos 131, Suupohjan ammatti-

instituutti/kauppaoppilaitos 73, Suupohjan ammatti-instituutti/maatalousoppilaitos 20, Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitos 49 ja Jurvan käsi- ja taideollinen oppilaitos 36.

Vastausprosentit olivat kouluittain seuraavat: Teuvan lukio 95 %, Suupohjan ammatti-instituutti /ammattioppilaitos 55 %, Suupohjan ammatti-instituutti/kauppaoppilaitos 77 %, Suupohjan ammatti-instituutti/maatalousoppilaitos 100 %, Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitos 59 % ja Jurvan käsi- ja taideollinen oppilaitos 37 %. Keskimääräiseksi vastausprosentiksi muodostui näin ollen noin 70 %, jota voidaan pitää hyvänä. Kaikki kadot olivat sattumanvaraisia.

Tutkimuksen kannalta valitettavaa oli, että varsinkin Jurvan käsi- ja taideollisesta oppilaitoksesta tuli aika vähän vastauksia, vaikka tutkija oli sinne useita kertoja myös henkilökohtaisesti yhteydessä. Kysymyksessä on myös juuri Seinäjoen ammattikorkeakouluun kelpuutettu yksikkö, jolloin olisi toivonut enemmän vastauksia tutkimuksen kannalta. Koulupaikkakunta Jurva edustaa myös tärkeätä yrittäjyyden perikuvakuntaa, joten siinäkin suhteessa olisi suositeltavaa otoksen olleen suuremman kyseisen oppilaitoksen osalta.

Sukupuolen mukaan opiskelijat jakautuivat siten, että tyttöjä oli 231 (56,2 %) ja poikia 180 (43,8 %). Teuvalaisia oli tutkituista 122 (29,4 %) ja ei-teuvalaisia 290 (70,6 %). Ei-yrittäjätausta oli 253:lla (60,2 %) ja yrittäjätausta 158:lla (37,6 %). Koulutyyppittäin tutkimuksen tekijä on jaotellut koulut siten, että Teuvan lukio oli omana yksikkönään (102 opiskelijaa; 24,8 %) Suupohjan ammatti-instituutti /ammattioppilaitos ja Suupohjan ammatti-instituutti/kauppaoppilaitos yhdessä (204 opiskelijaa; 49,6 %), koska kyseiset koulut ovat olleet pitkään yhteisen hallinnon alaisuudessa. Suupohjan ammatti-instituutti/maatalousoppilaitos, Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitos ja Jurvan käsi- ja taideollinen oppilaitos olivat yhdessä (105 opiskelijaa; 25,5 %). Jurvan käsi- ja taideollinen oppilaitos ja Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitos ovat toimineet syksystä 1999 Seinäjoen ammattikorkeakoulun alaisuudessa. MAOL ja KOLA toimivat pitkään valtion oppilaitoksina yhteisen hallinnon alaisuudessa ennen kunnallistamista, joten siksi MAOL kuuluu tässä tutkimuksessa yllä olevaan kouluryhmään. Kyselyn taustamuuttujien yhteydessä kysyttiin myös tutkittavien roolimallia yrittäjyyteen, luokkatasoa, yhdistelmätyöntekoa sekä elämäntilannetta. Aineiston laajuuden vuoksi taustamuuttujien osalta ei tehty vertailuja. Tutkijan tarkoituksena on myöhemmin tehdä analyysi näiden taustamuuttujien osalta. Tutkittavista 83,3 %:lla oli roolimalli yrittäjyyteen, kun taas yrittäjävanhemmat oli 38,1 %:lla tutkituista. Olisikin tärkeätä tietää mikä merkitys roolimallilla on tässä tutkimuksessa. Stanworth ym. (1989, 11-22) ovat tulleet tutkimuksessaan siihen tulokseen, että roolimallilla on tärkeä merkitys yrittäjäksi ryhtymisessä. Samaan tulokseen ovat tulleet myös Huuskonen (1992) ja Koskinen (1995).

Yrittäjäominaisuuksista, -taidoista ja -tiedoista sekä suhtautumisesta yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin muodostettiin faktorianalyysillä yhdeksän (9) eri yrittäjäominaisuusfaktoria, jotka nimettiin seuraavasti: I Sinnikkyys, II Yrityskriittisyys, III Innovatiivisuus, IV Tieto, V Itsekkyyys, VI Luottamus, VII Luovuus, VIII Kommunikointitaito ja IX Tekninen asiantuntemus.

Prosentuaalisesti selityksasteen dimensionalistuminen "kasautui" eri faktoreihin seuraavasti: I (21,2 %), II (4,9 %), III (4,0 %), IV (2,9 %), V (2,5 %), VI (1,9 %), VII (1,5 %), VIII (1,4 %) ja IX (1,1 %). Kokonaisselitysosuus oli 41.8 %. *Ilman pistearvoja 3 selitysosuus oli vähän pienempi eli 40.9 %*. Teoriataustaosuudessa on käsittemäärittelyn osuudessa viitattu Peltosen & Ruohotiehen (1987, 97); vrt. myös Peltonen (1986, 65-68), joiden mukaan yrittäjyyttä voidaan kuvata taulukon muodossa siten, että pääsarakeita on viisi (tuottavuus, kovuus, ahkeruus, rohkeus ja luovuus). Ahkeruutta kuvaavat taulukossa työhalu, työvireyden, reippaus, uutteruus tarmokkuus, jämäkkyys ja määrätietoisuus. Tässä tutkimuksessa ne sijoittuvat I-faktorille, jolla on myös suurin prosentuaalinen painoarvo. Marjosola (1979, 7-8) ja Pitkänen & Vesala (1988, 4) viittaavat myös "yrittäjähengen", kuvattaen juuri tämän I-faktorin keskeisiä yrittäjyyttä kuvaavia asioita.

Peltosen ym. (1987) mukaan rohkeus-osa-alueeseen kuuluvat halu ottaa riskejä, kilpailunhalu, menestymisenhalu ja aloitekyky. *Tässä tutkimuksessa* ne sijoittuivat VII-faktoriin osin sekoittuen myös muihin faktoreihin. Peltosen ym. (1987) mukaan luovuus-osa-alueeseen kuuluvat lisäksi kokeilunhalu, kekseliäisyys ja kunnostautuminen. Käsitteet sijoittuivat tässä tutkimuksessa myös VII-faktorille. Peltosen & Ruohotien (1987,97) mukaan kovuuteen kuuluvat häikäilemättömyys, itsekkyyden, vaikutushalu ja rahan tavoittelu. Käsitteet sijoittuivat tässä tutkimuksessa V-faktoriin selkeäksi osa-alueeksi. Tuottavuutta korostavat taulukossa kannattavuus, taloudellisuus, tehokkuus, tuloksellisuus ja tavoitteellisuus, jotka sijoittuivat osittain III-faktorille.

Yksilöllisiä eroja kuvaavan taksonomian (Snow, Corno & Jackson 1996, 247) mukaan persoonallisuus jakautuu affektiiviseen ja konatiiviseen alueeseen ja älykkyys taas konatiiviseen ja kognitiiviseen alueeseen. Tässä tutkimuksessa faktorit IV, VIII ja IX sijoittuivat selkeästi kognitiiviseen alueeseen. Faktorit I-III sijoittuivat sekä affektiiviselle että konatiiviselle alueelle. Selkeimmin kuitenkin konatiiviselle osa-alueelle sijoittuivat VI- ja VII-faktorit, jotka kuvaavat selkeimmin tässä tutkimuksessa motivaation ja tahdon osa-alueita.

Tulevaisuuden yrittäjärooleista ja -aikomuksista muodostui faktorianalyysillä viisi (5) eri yrittäjä-faktoria, jotka nimettiin seuraavasti: I Tiimiyrittäjä, II Verkostoyrittäjä, III Perheyrittäjä, IV Alihankintayrittäjä ja V Liikemiesyrittäjä. Prosentuaalisesti selityksasteen dimensionalistuminen "kasautui" eri faktoreihin seuraavasti: I (32,2 %), II (7,0 %), III (4,1 %), IV (2,9 %), V (0,9 %). Kokonaiselitysosuus oli 49.7 %. *Ilman pistearvoja 3 selitysosuus oli vähän pienempi eli 41.8 %*.

Tässä kohdin on syytä viitata Huuskoseen (1992, 18-60), jonka mukaan yrittäjäksi ryhtymisessä on kysymys tausta-, henkilö- ja tilannetekijöistä. Taus-tatekijöillä tarkoitetaan henkilön sosiaalista taustaa ja aikaisempia elämäkokemuksia yrittäjyydestä esim. yrittäjävanhempien kautta. Henkilötekijöillä taas tarkoitetaan muiden muassa luonteenpiirteitä jne. Tilannetekijöitä ovat yksilön elämäntilanne esim. koulun päättymisen, työttömyys jne. Kankaanpää & Leimu (1982, 13) toteavat, että yrityksen perustamissyitä voivat olla seuraavat: kiinnostus alaan, yrittämisen halu, vanhempien työn jatkaminen, itsenäisyys ja vapaus, toimeentulon parantaminen ja turvaaminen sekä työttömyys tai työn puute.

Viimeisimmät tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhempien ja perheen merkitys yrittäjäksi ryhtymisessä ja yleensä yrittämisessä on vähentynyt (vrt. Mäki 1999). Tunkkari ja Koironen (2000) saivat samansuuntaisia tuloksia tutkiessaan suomalaisten ja malesialaisten yrittäjien suhtautumista perheen merkitykseen yrittäjätoiminnassa. Malesialaiset sijoittivat vanhempien kunnioituksen ensimmäiselle sijalle ja suomalaiset vasta 27. sijalle ($p=.000$), hyvät sisarus-suhteet (Malesia 6., Suomi 32.; $p=.000$) ja perheen vaikutus (Malesia 10., Suomi 24.; $p=.000$). Onkohan tässä parantamisen varaa ja miten meidän koululaitoksemme on asiaa hoitanut?

Tämän tutkimuksen osalta on todettava, että tutkimuksen nuoret ovat juuri päättämässä koulunkäyntiään ja siirtymässä työelämään, joten mahdolliset yrittäjäroolit ja -aikomukset varmaan myös kiinnostavat yhtenä vaihtoehtona palkkatyölle. Tärkeätä on, että tiimiyrityksiä-faktori (I) sai noin 2/3 kokonaisprosenttiosuudesta. Verkostoyrittäjä-faktori (II) sai myös aika suuren osuuden, sen sijaan perheyrittäjä-faktori (III) saa pienen osuuden. Kokonaisuudessaan nuorten painottamat yrittäjä-faktorit muodostuivat myös tässä tutkimuksessa Huuskosen (1992) ja Kankaanpään ym. (1982) tutkimuksissa esiin tulleiden keskeisten tunnusmerkkien mukaisesti tähän päivään kuitenkin hyvin peilaten.

Teuvalaisten ja ei-teuvalaisten näkemyseroissa ilmenee eroavaisuutta suhtautumisessa yrittäjänä onnistumisen kannalta tärkeisiin yrittäjäominaisuuksiin, -taitoihin ja -tietoihin sekä yrittäjyyteen, yrityksiin ja pienyrittäjiin. Teuvalaiset nuoret ovat nimittäin ei-teuvalaisia nuoria voimakkaammin sitä mieltä, että yrittäjänä onnistuminen edellyttää paljon uskaliaisuutta, kekseliäisyyttä, stressinsietoa, luovuutta, korkeata moraalia, itsevarmuutta, sisua ja toisaalta myös häikäilemättömyyttä. Lisäksi teuvalaiset nuorisosaasteen opiskelijat ovat ei-teuvalaisia enemmän sitä mieltä, että yrittäjät ovat esimerkillisiä kansalaisia, itsensä työllistäminen on yhteiskunnan kannalta tärkeätä, ilman riskinottoa yrityselämä ei toimisi ja että yhteiskunnan hyvinvointi perustuu yrittäjien työlle.

Teuvan kunnan peruskoulussa ja lukiossa vuodesta 1994 opetussuunnitelman puitteissa aloitettu tehostettu, resursoitu yrittäjyyskasvatus ja -opetus, joka tähtää erityisesti oppilaiden sisäisen yrittäjyyden kohottamiseen on tuottamassa nähtävästi tulosta (vrt. Erkkilä 2002). Kiiskinen (1988) tuli tutkimuksissaan siihen tulokseen, että erityisesti sisäisen yrittäjyyden käsitteen esille tuominen työ- ja kouluelämän kehittämisessä on tärkeätä. Ruohotien (1999, 69) mukaan olipa kyse suunnitelmallisesta tai organisoidusta koulutuksesta tai arkielämässä tapahtuvasta oppimisesta, oppijan motivaatiolla ja tahdonalaisilla prosesseilla sekä yksilön ja hänen ympäristönsä vuorovaikutuksella on tärkeä rooli osaamisen kehittämisessä. Soininen (1997) on tullut tutkimuksissaan myös siihen tulokseen, että yrittäjyyskasvatuksella ja -koulutuksella voidaan vaikuttaa yrittäjämyönteisen ilmapiirin luomiseen (vrt. Routamaa 2000). Vastaavaan johtopäätökseen on tullut myös Nyssölä (1996, 130).

Routamaan ym. (2000) mukaan laajan kansallisen yrittäjyysvuosikymmen 1995-2005 ohjelman tavoitteena ovat seuraavat asiat: positiivisten yrittäjyysasenteiden vahvistaminen, yrittäjyyskasvatuksen lisääminen, yhteiskuntaan (koulut, päättäjät yritykset ym.) vaikuttaminen ja uuden yrittäjyyskuvun kasvattaminen. Routamaan mukaan koulujen osuus tulevan yrittäjyyskuvun

ven kasvattamisessa on tärkeä ja koulujen tehtävänä on nimenomaan yrittäjyystietojen, -taitojen ja -asenteiden opettaminen. Yrittäjyysopetus suunnitelmien uudistus on myös tärkeää samoin kommunikointi ja informointi kaikilla tasoilla. Routamaa (2002) vaatii yhteiskuntaa ryhtymään kiireesti konkreettisiin toimenpiteisiin asiassa. Hän on antanut Suomelle yrittäjyyden uudet teesit. Seitsemän kohdan ohjelmassaan hän korostaa nuorille annettavan yrittäjyysasennekasvatuksen merkitystä. Lisäksi hän on esittänyt, että yrittäjyyskasvatus on liitettävä opettajakoulutukseen ja lukion opetusohjelmaan. Yrittäjävastuuvirkamies olisi lisäksi viipymättä nimitettävä jokaiseen kuntaan. (Routamaa 2002, 45-47; vrt. Arenius & Autio. 1999 8-9.)

Vastaavaan johtopäätökseen on tullut myös ranskalainen yrittäjyystutkija Fayolle (2000). Fayolle peräänkuuluttaa kokonaisvaltaista Ranskan yrittäjyysohjelmaa. Asian edistämiseksi on aloitettava kansallinen professoreiden, opettajien ja ohjaajien koulutus, yrittäjyysmateriaalin kehittäminen, uusyrittäjyyskeskusten luominen, palkitsemisjärjestelmän luominen sekä yrittäjyystutkimukseen panostaminen.

Koiranen & Peltonen (1995, 62) pohtivat yrittäjyyskasvatuksen ja opetuksen suhdetta todeten että yrittäjyyden voimme sijoittaa useaan suhtautumisen alueeseen koulutyössä myönteisenä asiana seuraavasti: suojele yrittäjyysasenne, yritteliäs ryhmähenki, yrittäjyydelle suojele arvot, yrittäjyyden arvostaminen, yrittäjyyttä suosiva ilmapiiri, yrittäjämäinen elämäntattomuus ja yrittäjyyttä edistävä yhteiskulttuuri. Edellä mainittuja asioita on pyritty Teuvan koululaitoksessa viime vuosina tuomaan esille kaikessa opetuksessa läpäisyperiaatteella ja erityisprojekteilla esimerkiksi järjestämällä yhteisiä kaksikielisiä yrittäjyysmessuja naapurikaupungin Närpiön koululaitoksen kanssa. Yläasteen (nyk. yhteiskoulu) nimen yhteydessä käytetään yrityskoulu-sanaa, jolla viestitetään yrittäjyyden yhteiskunnallista arvoa ja merkitystä jne.

Yrittäjyyden merkityksen korostamista myös tiedonjakamisen kautta painottaa Paunikallio (1998, 122) todetessaan tutkimuksensa pohdintaosuudessa, että "muuhun kuin maatalouteen liittyvien uusien työmuotojen, kuten esimerkiksi etätöiden tai monialaisen yrittäjyyden kehittäminen ja tiedon jakaminen nuorille, jotka haluavat elää ja tehdä työstä maaseudulla" on tärkeää. Tutkija on Paunikallion kanssa samaa mieltä. Tällä hetkellä esim. luomutuotannolla olisi mahdollisuuksia Suomessa ja erityisesti Etelä-Pohjanmaalla. Luomutuotteilla on ruoka-asiantuntijoiden mukaan suuri kysyntä Keski-Euroopassa. Koulut ja suurtaidat ovat siirtyneet yhä enemmän suoraan hankintaan esimerkiksi vihannesten ja juuresten osalta, koska terveellisen ruoan merkitys on korostunut. Nuoret pitäisi vain saada innostumaan asiaan, onhan alueellamme ammattikorkeakouluyksikkökin (yhtenä tämän tutkimuksen kouluna), jonka koulutustehtävä liittyy nimenomaan ravitsemistieteen koulutusalaosaamiseen. Päätäjien ja opetusalan asiantuntijoiden pitäisi nopeasti hyödyntää nämä mahdollisuudet alueellamme.

Yrittäjääminaisuusfaktorien suhteen huomataan, tytöt painottavat kuutta faktoria korkeammalle kuin pojat. Kyseiset faktorit korostavat sinnikkyyttä, tietoa, luottamusta ja luovuutta. Pojat taas ovat yrityskriittisempiä kuin tytöt. Tytöt painottavat kommunikointitaitoa ja teknistä asiantuntemusta enemmän

kuin pojat. Tulos vahvistaa tutkijan aikaisemman tutkimuksen tuloksen tiedon osalta. Vuoden 1995 tutkimus osoitti, että tytöt painottivat huomattavasti enemmän tiedon merkitystä yrittäjyydessä kuin pojat. Lisäksi lyhyt tietopuolinen yrittäjyyskoulutusjakso vaikutti tyttöihin huomattavasti enemmän kuin poikiin (Nevanperä 1998).

Louwin, Venterin ym. (2000) Etelä-Afrikassa, Port Elisabethin yliopistossa yliopisto-opiskelijoille tekemä laaja kansainvälinen tutkimus (N=1215; miehet=42,1 % ja naiset=57,9 %; afrikkalaiset=55 % aasialaiset =5,3 %; eurooppalaiset=30,1 % ja muut=9,6 %), joka tutki opiskelijoiden yrittäjyyteen liittyviä luonteenpiirteitä osoittaa, että miehet omaavat merkitsevästi enemmän teknistä tietoa, taitoa ja voimavaroja kuin naiset. Toisaalta inhimillisten suhteiden osalta (luonteenpiirteet, iloisuus ja yhteistyökyky) naiset osoittavat olevansa melkein merkitsevästi korkeammalla tasolla kuin miehet. Toisaalta aloitekyvyn/päätöksenteon ja yrittämiseen liittyvän termistön ymmärtämisen osalta taas miehet osoittavat melkein merkitsevästi korkeampaa tasoa kuin naiset.

Teuvalaiset nuoret painottavat enemmän luovuutta - kokeilunhalua yrittäjäominaisuutena kuin ei-teuvalaiset. Koulutyypin A ja B opiskelijat painottavat koulutyypin C opiskelijoita melkein merkitsevästi enemmän tietoa yrittäjäominaisuutena. Yrittäjätaustan omaavat opiskelijat painottavat innovatiivisuutta sekä teknistä asiantuntemusta enemmän kuin ei-yrittäjätaustan omaavat opiskelijat. Vastaavasti ei-yrittäjätaustan omaavat opiskelijat ovat yrityskriittisempiä kuin yrittäjätaustan omaavat nuoret. Useat tutkijat (Mäkinen 1977; Dupini 1988; Huuskonen ym. 1990; Huuskonen 1992) ovat tulleet tutkimuksissaan siihen tulokseen, että yrittäjäperheessä ja yrittäjämyönteisessä yhteisössä kasvaminen vaikuttaa henkilön arvoihin, asenteisiin ja uskomuksiin yrittämistä lisäävällä tavalla.

Lukiolaiset pojat antavat kaikkein korkeimmat painotukset tieto-ominaisuudelle ja vastaavasti koulutyypin C eli maatalousoppilaitoksen ja nykyisin ammattikorkeakouluyksikköinä toimivien Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitoksen ja Jurvan käsi- ja taideteollisen oppilaitoksen poikaopiskelijat painottavat kaikkein vähiten tieto-ominaisuutta. Ainakin maatalousyrittäjän tulisi tietää paljon oman alansa yrittäjyydestä tänä EU:n byrokratia-aikakautena. Siksi täytyykin ihmetellä alhaisia painotusarvoja.

Teuvalaiset nuoret ovat suhteellisesti eniten pistearvolla mitattuna sitä mieltä, että yrittäjät eivät ole mitään resurssien tuhlaajia. Koirasen ja Peltosen (1995, 23-34) mukaan yrittäjyyden "egoistinen" puoli eli kovuus, itsekkyyys ja häikäilemättömyys sijoittuivat 40 yrittäjyysominaisuuden joukossa kaikkein viimeisimmäksi. Tutkimusjoukko käsitti kaikkiaan 627 yrittäjää ympäri maailman. Tämän tutkimuksen faktorianalyysissä "egoistinen" puoli muodosti kokonaisvarianssista (44,2 %) ainoastaan 2,3 %:n selitysosuuden.

Opiskelijoiden mielestä tutkituissa kouluissa annettu yrittäjyysopetus ei vastaa sitä, mitä he odottavat. Kaikkia tutkittuja yrittäjyysopetuksen osa-alueita pitäisi opiskelijoiden mielestä painottaa enemmän opetuksessa. Seuraavat osa-alueet vaativat enemmän panostusta: johtaminen; esimiestyö, organisointi, yrittäjyys ja kapitalismi yhteiskunnallisena ilmiönä, innovatiivisuus ja yrittäjyys yhteiskunnassa, pienyrityssektorin merkitys ja rakenne; verkostuminen/yri-

tysyhteistyö ja johtaminen: yrityksen ohjaus, strategiat. *Opiskelijoiden mielestä ehkä kaikkein eniten kuitenkin tarvoitsisivat opetusta luovuus ja yrittäminen sekä tiimityöskentely ja ryhmädynamiikka.*

Vertailuna USA:n tilanteeseen voidaan todeta, että Bradleyn, Lachon ja Rappin (2000) mukaan Yhdysvalloissa yli 1000 collegea ja yliopistoa antaa kursseja yrittäjyydestä ja pienyrityksen perustamiseen liittyvistä asioista. "Yrittäjyyskuume" on lisääntynyt siellä merkittävästi nimenomaan 1990-luvulla, seitsemän kymmenestä korkeakouluopiskelijasta aikoo perustaa yrityksen jossakin elämänsä vaiheessa. Kyseisten tutkijoiden mukaan yli 80 % opiskelijoista pitää yrittäjyyttä joko tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Vastaavasti meillä Suomessa viimeisimmät uusyritysverkoston Suomen gallupilla teettämät tutkimukset osoittavat, että kansalaisista 41 % pitää yrittäjän uraa erittäin tai melko houkuttelevana ja 25 % ei lainkaan kiinnostavana. Noin 65 % kansalaisista ei ole juurikaan tai koskaan edes harkinnut yrittäjyyttä (Kohtakangas 2000).

Australiassa on tutkittu yrittäjyyskasvatuksen sisällyttämistä MBA-tutkintoon (Douglas 2000). Yrittäjyyskasvatus sisältää siellä 10 puolenlukukauden mittaista modulia. Koulutus pidetään seitsemän viikon jaksoissa. Moduulit ovat vapaasti opiskelijoiden valittavissa. Kaksi modulia (yrittäjyyskasvatus 1 ja business planin teko) ovat opiskelijoille pakollisia, muut ovat täydentäviä. Yrittäjyyskurssi 1 sisältää muiden muassa yrittäjyysasenteet, kyvyt ja mahdollisuudet, luonteenpiirteet, yrittäjyysystävällisen kulttuurin luominen, riskin ottaminen ja yritysstrategiat. Opiskelijoita kannustetaan ja rohkaistaan yritysharjoittelun aikana toimimaan ikään kuin yritysconsultteina paikallisissa yrityksissä. Koulutuksen aikana muodostetaan oma business plan. Lisäksi otetaan osaa maailmanlaajuisiin suunnittelukilpailuihin.

Business planin merkitystä pienyrityksille on myös tutkittu Australiassa (Mazzaroli 2000). Tutkimukseen valittiin alueellisesti suhteutettuna noin 500 pienyritystä, joista valittiin 88 yritystä. Noin 62 % palautti lomakkeen. Tutkija tuli siihen tulokseen, että business plan ei todennäköisesti aiheuta pienyritykselle hyötyä mutta ei toisaalta haittaakaan. Suunnitelman tärkeys tulee esiin lähinnä yrittäjän hankkiessa rahoitusta ja vakuuksia toimintansa aloittamiselle tai laajentamiselle. Vaikka suunnitelman teko on pienyrityksille hankala ja rahaa vievä prosessi, asiantuntijat ovat sitä mieltä että business planin teko kannattaa. Tulos vahvistaa, että nuorisoasteen koulujen ja erityisesti ammattikorkeakoulujen olisi myös koulutuksessa lähdettävä kiireesti suunnittelemaan yrittäjyyskoulutusta Yhdysvalloissa ja Australiassa kehitettyjen mallien mukaisesti.

Tämän tutkimuksen osalta on todettava, että raportointi yrittäjyydestä opetuksessa koski koko opiskelijajoukkoa. Kiinnostavaa olisi ollut nähdä millaisia tuloksia olisi saatu, kun olisi verrattu opiskelijademografisten tekijöiden vaikutusta tutkimustuloksiin. Vertailu jätettiin tekemättä tässä vaiheessa, koska tutkimusraportti olisi laajentunut liian suureksi.

Teuvalaiset nuoret antavat korkeamman pistearvon liikemiesyrittäjälle ja alihankintayrittäjälle kuin ei-teuvalaiset. *Alihankintayrittäjä kiinnostaa eniten kaikkia nuoria*, korkeimman pistearvon antajat ovat lisäksi useimmiten teuvalaisia. Koulutyyppin B (ammattioppilaitos ja kauppaoppilaitos) teuvalaiset pojat antavat korkeimman pistearvon "tiimiyrittäjälle" ja matalimman antavat koulutyy-

pin A (lukio) ei-teuvalaiset tytöt.

Yrittäjätaustan omaavat nuoret antavat korkeamman pistearvon liikemiesyrittäjälle, alihankintayrittäjälle, tiimiyritykselle sekä perheyrittäjälle kuin ei-yrittäjätaustan omaavat nuoret.

Pihkala ym. (2000) ovat tulleet tutkimuksessaan siihen tulokseen, että ei-yrittäjätaustan omaavat naiset arvostavat turvallista tulotasoa, mahdollisuutta kasvaa, kehittyä ja oppia sekä erityisesti ryhmään kuulumista tärkeimpinä henkilökohtaisina tekijöinä työssä. Lisäksi tutkimuksessa tultiin siihen tulokseen, että nykyiset hyvät työolosuhteet ja naisten henkilökohtainen motivaatio-rakenne ovat yleisesti esteenä sille, että naisyrittäjyys ei ilmene naisten määrän suhteessa Suomessa (vrt. Nyyssölä 1996, 130).

Tytöt antavat korkeimman pistearvon liikemiesyrittäjälle ja matalimman perheyrittäjälle. Pojat taas painottavat eniten liikemiesyrittäjää ja vähiten myös tyttöjen tapaan perheyrittäjää. Vertailtaessa poikien ja tyttöjen mielipiteitä keskenään voidaan todeta, että pojat voivat nähdä itsensä tulevaisuudessa huomattavasti useammin tiimiyrityksinä, perheyrittäjänä sekä liikemiesyrittäjänä.

Koulutyyppin A (lukio) osalta voidaan todeta, että korkeimman pistearvon saa liikemiesyrittäjä ja matalimman jälleen perheyrittäjä. Koulutyyppin B (AOL, KAOL) opiskelijat antavat korkeimman pistearvon myös liikemiesyrittäjälle ja matalimman niin ikään perheyrittäjälle. Koulutyyppin C (KOLA, JUKÄTAOL ja MAOL) nuoret painottavat korkeimman pistearvon myötä eniten verkostoyrittäjää ja matalimman arvostuksen saa jälleen perheyrittäjä.

Uudentyyppiset yrittäjäroolit kiinnostavat nuoria enemmän kuin perinteinen yrittäjärooli. Nuorille pitäisi antaa enemmän mahdollisuuksia ja ennen kaikkea koulutusta. Tässä kohdin on syytä myös viitata ruotsalaisen tutkijan, Klosténin (2000), skandinaaviseen tapaustutkimukseen Linköpingin alueella. Kyseisen ENT-ohjelman (Entrepreneurship and New Business Development Programme) avulla on saatu aikaan yli 100 uutta yritystä (yli 800 uutta työntekijää) kyseiselle alueelle. Ohjelmaa on tarkoitus laajentaa koskemaan koko Ruotsin aluetta. Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että ihmisten yrittäjyyskäyttäytymiseen voidaan vaikuttaa monin koulutuksellisin keinoin. Kyseisen ohjelman perusteella kehiteltiin 12 faktoria, joiden keskeiset sisällöt muodostuvat pedagogiasta, yritysympäristöön sekä yrittäjän kompetenssiin liittyvistä asioista. Keskeistä on myös yritysten verkostumiseen liittyvä koulutus.

Vertailtaessa eri koulutyyppien opiskelijoiden antamia painotuksia keskenään huomataan, että koulutyyppin C opiskelijat antavat korkeimman pistearvon perheyrittäjälle ja koulun A nuoret taas matalimman. Koulutyyppin A opiskelijat antavat korkeimman pistearvon verkostoyrittäjälle, sen sijaan matalimman antavat koulun C opiskelijanuoret. Koulutyyppin A nuoret painottavat korkeimman pistearvon myötä eniten liikemiesyrittäjää ja matalimman taas antavat kyseiselle yrittäjämallille koulutyyppin C opiskelijat. Yhteenvedona voidaan todeta, että perheyrittäjä-faktori saa todella alhaiset pisteet kaikkien koulutyyppien yrittäjätaustaisiltakin opiskelijoilta eli perheyrittäjien jatkamiselle sukupolvenvaihdoksen myötä ei näytä olevan kiinnostusta Suupohjan alueella (vrt. Mäki 1999, Tunkkari ja Koiranen 2000). *Toisaalta on todettava, että yrittäjätaustaiset antavat erittäin merkitsevästi korkeamman painotuksen perheyrittäjä-*

faktorille kuin ei-yrittäjätaustaiset.

Koulutyypin C poikaopiskelijat antavat korkeimman pistearvon perheyrittäjälle ja koulutyypin A pojat antavat alhaisimman pistearvon vastaavalle yrittäjäroolille/-aikomukselle. Koulutyypin C pojat antavat korkeamman pistearvon kuin koulutyypin A ja B pojat perheyrittäjälle. Tyttöjen pistearvoerot koulutyypeittäin eivät eroa paljon toisistaan viimeksi mainitun yrittäjätyypin osalta, joskin ne ovat paljon matalampia kuin poikien antamat pisteet. Pihkalan ym. (2000) tutkimuksen mukaan yrittäjiksi aikovien määrästä noin 31 % oli naisia, joten miesten osuus oli kaksinkertainen naisiin verrattuna. Tutkimus vahvistaa myös tutkijan tekemän esitutkimuksen (Nevanperä 1998) tuloksen eli pojat ovat kiinnostuneempia ryhtymään yrittäjäksi kuin tytöt (vrt. Nyysölä 1996, 130).

Tämän tutkimuksen avulla saadut tulokset eivät ole yleistettävissä kaikkiin nuorisoasteen opiskelijoihin kohderyhmän pienuuden vuoksi, mutta tulokset yhdessä tutkijan aikaisemman tutkimuksen sekä muiden vastaavien tutkimusten kanssa antavat jonkinlaisia viitteitä nuorten suhtautumisesta yrittäjyyteen, yrityksiin sekä yrittäjäröoleihin ja -aikomuksiin yleensä. Lisäksi tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, mihin suuntaan yrittäjyyskoulutusta tulisi tulevaisuudessa nuorisoasteen koulujen osalta kehittää, jotta nuorilla olisi tulevaisuudessa myös palkkatyön ohella edes jonkinlaisia mahdollisuuksia aloittaa ja toimia pienyrittäjinä joko yksin tai ryhmässä muiden nuorten kanssa.

Vaikka väestön koulutustaso on korkea Suomessa myös kansainvälisesti katsoen ja suomalainen koulutusjärjestelmä suhteellisen tasokas, pitäisi koulutusjärjestelmää kehittää yhä enemmän myös yrittäjyyden näkökulmasta. Nuorisoasteen oppilaitosten opetusohjelmiin kuuluu kyllä nykyään myös yrittäjäkoulutusta, mutta ei kattavasti koko valtakuntaa ajatellen. Tämä tutkimus osoittaa selvästi, että nuoret painottavat yrittäjyysasioita eri näkökulmasta kuin opetusta suunnitelleet tahot. Tutkimuksen tulokset vahvistavat, että jos yrittäjyyskasvatus/-opetus lisättäisiin kokonaisvaltaisesti peruskoulun, lukioiden ja ammattillisten oppilaitosten sekä ammattikorkeakoulujen opetusohjelmiin, myös koulutetun väestön tietämys yrittäjyydestä lisääntyisi. Tutkimuksen mukaan nuoret ovat kiinnostuneita uusista yrittäjämalleista, jotka sopivat hyvin myös perinteisen palkkatyön rinnalle. Näitä mahdollisuuksia olisi tuotava erityisesti maaseudulla tehokkaasti esille, koska näin voitaisiin saada nuoria lahjakkaita työntekijöitä perheyrittäjiin ja myöhemmin perustamaan myös omia yrityksiä itsenäisesti tai tiimeissä. Maaseutu saisi näin myös kipeästi tarvitsemaansa veronmaksajakuntaa sekä tehokkaan panoksen maaseudun kehittämistyölle.

Tutkimustuloksien mukaan nuorilla olisi mielenkiintoa yrittäjyyteen vaikkakaan perinteiset yrittäjämallit eivät näytä kiinnostavan nuoria. Koulujen kehittämistä vastaavien virkamiesten ja -naisten sekä päättäjien olisikin syytä ottaa huomioon nuorten mielipiteet suunnitellessaan tulevaisuuden koulua ja opetussuunnitelmia. Yhdysvalloista ja Australiasta on saatavissa todella hyviä malleja eteläisen Etelä-Pohjanmaan ja koko Suomen nuorisoasteen ja ammattikorkeakoulujen yrittäjyysopetuksen ja -koulutuksen kehittämistä varten, kun vain toimeen tartutaan. Päättäjien ja koulutusta suunnittelevien tahojen on turha valittaa maaseudun tyhjenemisen puolesta, jos ei ole tehty ensimmäistäkään

todella merkittävää askelta kohti nuorten yrittäjyyden ja alueellisen perheyrittäjyyden koulutuksellisen tukemisen aloittamiseksi.

7.4 Pohdintaa jatkotutkimusaiheista

Yrittäjyystutkimukseen on panostettu eniten Yhdysvalloissa, mutta myös Euroopassa on viime vuosina suunnattu varoja yrittäjyystutkimukseen (vrt. Fayolle 2000 ja Klofstein 2000). Myös Suomessa on etenkin 1990-luvulla panostettu yhä enenevässä määrin yrittäjyystutkimukseen. Varsinkin naisyrittäjyystutkimus on lisääntynyt viime vuosina (vrt. Kyrö 2000 ja Vainio-Korhonen 2000).

Perheyrittäjyystutkimus on myös saanut uutta kantavuutta, kun on huomattu kuinka tärkeä merkitys sillä on alueellisen työllistämisen kannalta varsinkin sellaisilla alueilla, joissa on väestön menetys suurta (vrt. Koironen 1998). Myös tämän tutkijan asuma-alue (eteläinen Etelä-Pohjanmaa) kuuluu niihin alueisiin, jotka menettävät asukkaitaan kiihtyvällä vauhdilla. Tämän tutkimuksen mukaan nimenomaan perheyrittäjyys ei näytä kiinnostavan nuoria riippumatta nuoren taustasta. Perheyrittäjyyden ja yleensä yrittäjyyden asenteelliseen muokkaukseen olisikin viipymättä ryhdyttävä kaikilla koulutuksen tasoilla, tuomalla esiin perheyrittäjyyden keskeistä työllistämismerkitystä koko valtakunnan ja erityisesti maaseudun kannalta. Samaan aikaan olisi panostettava tutkimukseen, jolloin oltaisiin koko ajan selvillä nuorten mielipiteiden kehitymisestä (vrt. Routamaa ym. 2000).

Tärkeä tutkimusaihe olisi myös opettajien suhtautuminen yrittäjyyteen. Tutkimuksen kohderyhminä voisivat olla perusopetuksen opettajat (luokat 1-9) sekä nuorisoasteen opettajat (lukio ja ammatillinen koulutus) eli juuri tämän tutkimuksen koulujen opettajat. Mehtäläisen (1994) mukaan opettajat vierastivat kaikkein eniten juuri yrittäjyyskasvatuksen tuomista peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmiin. Olisikin mielenkiintoista tutkia esim. tämän tutkimuksen alueella ja vastaavasti kaupunkiseudulla opettajien mielialoja yrittäjyyskasvatuksesta ja -koulutuksesta.

Tämän tutkimuksen ja tutkimusta edeltävän esitutkimuksen (Nevanperä 1998) mukaan yrittäjyysasenteisiin voidaan vaikuttaa positiivisesti. Tehostettu yrittäjyyskasvatus ja -koulutus olisikin näin ollen aloitettava järjestelmällisesti jo päiväkodeista lähtien. Näin voitaisiin varmistaa, että meillä on jatkossakin yrittäjämäisesti myös palkkatyössä työskenteleviä työntekijöitä. Koulujen oppilaista on noin 30 % yrittäjätaustaisia lapsia, joten positiivinen kuva vanhempien ammatista varmasti edesauttaa heitä jossakin elämänvaiheessa tekemään päätöksen oman perheyrityksen jatkamisesta. Nuoret vaistoavat kyllä hyvin herkästi, jos heidän vanhempiansa pakkatyöammattia väheksytään – näin on asiantaita varmaan myös yrittäjien lapsilla vanhempiensa työn suhteen. Tässä olisikin mielenkiintoinen tutkimusaihe tulevaisuutta silmällä pitäen. Miten yrittäjätaustan omaavat nuoret ovat kokeneet/kokevat nyt koulun suhtautuvan yrittämiseen?

Tämän tutkimuksen mukaan uudenlaiset yrittäjämallit kiinnostavat nuoria koulutyypeittäin vaihdellen. He näkevät itsensä tiimiyrittäjänä, verkostoyrittäjänä ja liikemiesyrittäjänä. Kaikkein eniten heitä näyttää kiinnostavan alihankintayrittäjä. Nuorisoasteen- ja ammattikorkeakoulujen olisikin syytä ottaa tämä huomioon yrittäjyyuskoulutusta suunniteltaessa. Paunikallion (1998, 118) mukaan nuoret pitävät yrittäjyyttä yhtenä mahdollisuutena, ja he olisivat valmiita jäämään maaseudulle, jos heille tarjoutuisi vain siihen mahdollisuus esim. yrittäjyyden muodossa.

Yrittäjyys koulutuksessa – osion mukaan nuoret ovat saaneet liian vähän yrittäjyyteen liittyvää koulutusta. Jatkotutkimuksen aihe olisikin selvittää, miten nuorten mielipiteet ovat riippuvaisia demografiayhteyksistä. Tämän tutkimuksen tekijällä on materiaali olemassa tähän liittyen ja tarkoituksena on tehdä asiasta tutkimusraportti. Raportissa selvitettäisiin sukupuolten, koulujen ja yrittäjä/ei-yrittäjätaustan merkitys annettuun yrittäjyysopetukseen.

Tärkeä jatkotutkimusaihe olisi myös saada selville kuntien päättäjien mielipiteet sisäisestä yrittäjyydestä, yrittäjyydestä yleensä sekä tietysti erityisesti kouluun ja sen opetussuunnitelmiin liittyen. Tutkimustieto olisi tärkeä suunniteltaessa luottamusmiesten ja -naisten koulutusta alkanutta valtuustokautta silmällä pitäen.

Heinosen (1999) tutkimuksen mukaan sisäisen yrittäjyyden käsite ymmärretään kunta-alalla usein erheellisesti yritysmäisyudeksi ja yksityistämiseksi. Heinonen on tullut siihen tulokseen, että kuntasektorilla sisäisen yrittäjyyden kehittäminen vaikeutuu kunnan tilinpito- ja budjetointijärjestelmän vuoksi. Hyöty oman yksikön hyvästä tuloksesta voi koitua huomattavasti huonommin menestyneelle yksikölle; pahimmassa tapauksessa onnistuneesta toiminnasta rangaistaan esimerkiksi budjettileikkauksin. Vastaavaan tulokseen ovat tulleet myös Mäki ja Sorri (1999, 41-44).

Sisäisen yrittäjyyden kehittymiselle ei kuntasektorilla Heinosen mukaan anneta muutenkaan tilaa. Ongelma on usein perinteisessä tavassa toimia; esimerkiksi hierarkiaan perustuva luottamusmiesmalli ei tue itsenäistä ajattelua. Jos vastuuta ja luottamusta tehdä asiat uudella tavalla ei anneta, ei sisäinen yrittäjyysekään kehity. (Heinonen 1999, 159.)

Kuntasektorilla olisi todella tällä hetkellä sisäisen yrittäjyyden ja ajattelun paikka, koska väkeä on liikaa ja työntekijöitä pitäisi voida kannustaa ajattelemaan asioista myös yrittäjävaihtoehtoisesti. Jokainen työntekijä puolustaa perinteisesti omaa paikkaansa ammattijärjestöjen tukemana, kun pitäisi ajatella että minähän voisin myös tehdä tämä palvelun alueellisena yrittäjänä, jolloin kunnat ostaisivat sen palvelun minulta. Ajattelutavan muutokseen pitäisi kuitenkin saada koulutusta ja nopeasti. Tutkimuksen kautta saataisiin tietoa, joka todennäköisesti vahvistaisi uudenlaisen ajattelutavan yleistymiseen myös kunta-alalla.

Maassamme on menossa voimakas, kasvukeskuksiin suuntautuva muuttoliike. Varsinkin nuoret muuttavat. Ilmeisesti palkkatyöhön liittyvän kulttuuri kiinnostaa. Työtä haetaan ensin omasta kunnasta sen jälkeen kasvukeskuksista tai ulkomailta. Yhteiskunta ja koululaitos eivät sosiaalista nuoria yrittäjyyttä tukevaan kulttuuriin, jonka avulla he löytäisivät toimeentulon kotiseudultaan. On tutkittava millaiseen kult-

tuuriin koululaitos nuoria ohjaa. Onko koulutuksessa yrittäjävaihtoehtoa tai omaehtois-
ta työllistymistä? Vai koulutetaanko nuoria palkkatyöhön, organisaatioihmisiksi, kuten
Kyle, ym. (1989, 64-66) esittävät sanoessaan, että läntisessä maailmassa tavoitellaan
"organisaatio-ihmisten" kehittämistä. Yrittäjyyteen ei kiinnitetä riittävää huomiota.
(vrt. Havusela 1999, 145.)

Kansantaloutemme kehitys ja yhteiskunnallinen hyvinvointi riippuu keskeisesti
pk-sektorin yrityksistä, jotka työllistävät merkittävän osan väestöstämme maakunnis-
samme. Näitä yrityksiä kohtaa sukupolvenvaihdos laajamittaisesti lähitulevaisuudessa.
Onko yhteiskunta ja koululaitoksemme varautunut tähän? Päättäjien olisi pikaisesti
luotava uusia yrittäjyyden kannustimia esimerkiksi sukupolven vaihdosta tukevaa vero-
tusmenettelyä keventämällä sekä kohtuullistamalla erityisesti pienyritysten henkilösi-
vukustannuksia. Tärkein kaikista toimenpiteistä on kuitenkin se, että yrittäjyyskasvatus
saatetaan laajasti ja systemaattisesti kaikkien koulumuotojen opetussuunnitelmiin aina
päiväkodeista yliopistoihin saakka. Sukupolvenvaihdosta tukevaan asenteelliseen koulu-
tukseen on panostettava jo nuorisoasteen koulutusohjelmissa. Yrittäjyysvastuopettajat
on saatava kaikkiin kuntiin ja kaikille opettajille on annettava riittävät tiedot yrittä-
jyydestä. Opettajien työelämäharjoittelu on myös saatava yhdeksi keskeiseksi osaksi
koulujärjestelmäämme.

SUMMARY

How young residents in South Ostrobothnia see entrepreneurship; study of the students' opinions in juvenile degree schools in the Suupohja region and efforts in developing the curriculum of entrepreneurship education.

The main questions of this survey were defined as follows:

- 1 How will the young people in Southern Ostrobothnia, the Suupohja region, stress the personal features, skills, knowledge and attitudes that an entrepreneur should have?
- 2 How would the young people in Southern Ostrobothnia, the Suupohja region, see the importance and adequacy of the entrepreneurship education, i.e. how well is entrepreneurship presented in teaching?
- 3 How will they see the possibility of entrepreneurship in their future?

Demographic factors of the study were in all of the parts mentioned above: the home area Teuva, sex, the juvenile degree school and the entrepreneurship background. In question number three young people who grew up in entrepreneurial families were especially looked at to see if they would be willing to continue the family business in the future.

A secondary focus of the study was to look at whether the intensified teaching of entrepreneurship in the upper classes in the comprehensive school and secondary school in Teuva during four years has changed the attitudes towards entrepreneurship and the attitudes towards the personal features, skills and knowledge of an entrepreneur.

The solution for the survey questions was studied by quantitative methods. This study is a *follow-up study* to the *pilot study* (Nevanperä 1998). The idea was to use as many students in this study as possible that also participated in the pilot study. Further to this, was the idea to use material wide enough so that it could be studied statistically. In this study students were used from six different upper secondary schools in Suupohja region, that were *in their second or third school year*. The study included a *Senior Secondary School (school A)*, a *Business College and a Vocational School (school group B)*, a *Home Economics and Institutional Economics School, a College of Arts and Crafts and an Agriculture School (school group C)*. The schools in the sample, and their study areas, give a good representation of the choice of juvenile education at the upper secondary level found in Finland.

The experimental results in the study

When factorization was done, the following nine groups of entrepreneurship features were formed: "Endurance" (I), "Critical attitude towards the companies" (negative) (II), "Innovation" (III), "Knowledge respecting" (IV), "Selfishness" (negative.) (V), "Trust" (VI), "Creativity" (VII), "Communicate skill" (VIII) and "Expert of technical affairs" (IX). *The following roles and intentions of the future of the young people were formed: "Team entrepreneur" (I), "Network entrepreneur" (II), "Family entrepreneur" (III), "Subcontract entrepreneur" (IV) and "Businessman entrepreneur" (V).*

The students thought that creativity, self assurance, courage, invention, social behavior, innovation, entrepreneurship and our national virtue "sisu" are very important entrepreneur features. Of the 58 "positive" statements about entrepreneurship, the young people living in Teuva stressed 36 (62 %) statements more than the comparison group. The young people not living in Teuva gave all negative statements (10 pieces) a higher stress than those living in Teuva. The statement "Entrepreneurs are first class citizens" was stressed by the young people living in Teuva significantly more than those not living in Teuva. The young people living in Teuva also stressed, significantly more, the idea of self-employment than those not living in Teuva.

The girls stressed significantly more than the boys such important entrepreneur features as diligence and persistence, the importance knowledge, obedience and honesty and innovation and willingness to experiments. The girls also stressed significantly more than the boys the communicate skill and ability to perform and expertise of machinery and equipment. However, the boys believed to a greater degree than the girls that entrepreneurs waste the resources of society.

The students who had an entrepreneurship background had the idea more than those who had no entrepreneurship background that entrepreneurs are the visionaries for possibilities, and the ability to perform is a really good feature for an entrepreneur. The young who had no entrepreneurship background had more than those with an entrepreneurship background the belief that entrepreneurs waste the resources of society.

All students had the opinion that the entrepreneurship education given in the schools that were used in this study is not what they expected. The students liked the fact that the most important areas in teaching are creativity and entrepreneurship and teamwork and group dynamics.

The "Subcontract entrepreneur" was the most interesting area among the students. The students gave lowest points to the "Family entrepreneur". When comparing the opinions of the boys and the girls it was found that the boys could see themselves in the future considerably more often as a "Team entrepreneur", a "Family entrepreneur" and a "Businessman entrepreneur". The young people who had entrepreneurship background gave higher points to the "Businessman entrepreneur" and Subcontract entrepreneur" than those without an entrepreneurship background.

Comparing the points given by the students in different school types there was a remark that the students in the school group C gave the highest points to the "Family entrepreneur" and the students at school A gave the lowest points. The students in school group B gave the highest points to the "Network entrepreneur", whereas the lowest points were given by the students of school group C. The students in school A gave the highest points to the "Businessman entrepreneur" and the lowest points were given by the students in school group C. The "Family entrepreneur" was given really low points by students in all schools who had a background of entrepreneurship, except the boys in school group C (entrepreneurship background/not entrepreneurship background; Sig=***). The girls gave lower points than the boys.

LÄHTEET

- Aarnio, H., Helakorpi, S. & Luopajarvi, T. 1991. Ammattipedagogiikka. Perusteita ja sovelluksia. Juva: WSOY.
- Aho, L. 1989. Ongelmakeskeisyys ja tieteidenvälisyys ala-asteen opetuksessa. Teoksessa Korpinen, E., Tiihonen, E. & Tuomi, P. (toim.) Koulu elämän paikkana: haasteita ja virikkeistä ala-asteen opetukseen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 34. Jyväskylä, 27-35.
- Aho, L. 1997. Koulutus, opetus ja oppiminen. Teoksessa Julkunen, M-L. (toim.) Opetus, oppiminen: ja vuorovaikutus. Juva: WSOY, 14-34.
- Aho, S. 1988. Opettajaksi opiskelevien minäkäsitys, minän kehitystaso, persoonallisuuden piirteet, kausaaliattribuutiot ja opiskelusuoritusten motiivit. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja A: 117.
- Aho, S. ja Kivimäki, R. & Koski, P. 1995. Uusi, kestävä yrittäjyys? Tutkimus yrittäjäksi ryhtymisestä ja uusyrityskeskusten toiminnasta. Työpoliittinen tutkimus nro 118. Työministeriö. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Airaksinen, T. 1993. Yrittäjyyden etiikasta. Teoksessa Yrittäväksi koulussa - kasvatus yrittäjyyteen. Opetushallitus. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 102-103.
- Airaksinen, T. 1994. Arvojen yhteiskunta. Erään taistelun kuvaus. Juva: WSOY.
- Akseli, A. 1995. Maataloustuottajasta maaseutuyrittäjäksi. Case-analyysi eteläpohjalaisten maanviljelijöiden yrittäjyyspäätöksistä. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Raportteja ja artikkeleita 36. Seinäjoki.
- Ammatillinen koulutus ja ammatinkorkeakouluopinnot, Luhtanen, R., 1999. Lakikokoelma. Oy Edita Ab, Helsinki 1999.
- Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmaudistus 1994. Virikeaineisto. Opetushallitus Ammatillisen koulutuksen linja. Hakapaino OY, Helsinki 1994
- Amstrong, M. 1995. "Yrityskulttuuri ja sen muuttuminen". Alkuperäinen artikkeli: "How to be an even better manager". Yritystalous 1995:1.
- Anttila, P. 1983. Työ ja työhön kasvatettavuus. Tutkimus koulun työkasvatuksen rakenteesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Väitöskirja. Helsingin kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 100. Helsinki: Helsingin yliopiston monistuspalvelu.
- Anttila, P. 1996. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälineet. Akatiimi Oy. Helsinki. Jyväskylä: Gummerus.
- Arene. Saatavilla [www-muodossa:<URL:http://www.arene.fi/amksuomesa.html>](http://www.arene.fi/amksuomesa.html). (7.6.1999)
- Arenius, P. & Autio, E. 1999. GEM - Global Entrepreneurship Monitor. Kansakuntien yrittäjyys potentiaali. Kymmenen maan välinen vertaileva tutkimus. Suomen osaraportti. Kauppa- ja teollisuusministeriö. Culminatium.
- Argyle, M. & Colman, A.M. 1994. Social Psychology. New York: Longman Publishing.
- Arveli, E. 1993. Yrittäjyyskasvatus ala- ja yläasteella. Teoksessa Yrittäväksi kou-

- lussa - kasvatus yrittäjyyteen. Opetushallitus. Helsinki: Kirjayhtymä, 25 - 27.
- Asp, E. & Peltonen, M. 1991. Työelämän sosiologia. Aavaranta-sarja n:o 23. Keuruu: Otava.
- Asp, E. & Uhmavaara, H. 1989. Työajan kehittäminen ja henkilöstön asenteet. Turun korkeakoulujen yhteiskunnallistaloudellinen tutkimusyhdistys. 1/1989. Turku.
- Atterhed, S. 1985. Intrapreneurship: the Way Forward. Teoksessa Clutterbuck, D. (toim.) *New Patterns of Work*. Aldershot.
- Bird, J. B. 1989. *Entrepreneurial Behaviour*. London. Scott & Foresman & Company.
- Borg, W. & Gall M. 1978. *Educational Research. An Introduction* 3. ed. New York/ London: Longman.
- Bradley III, B, D. & Lacho, J. K. & Rapp, A. T. 2000. University Entrepreneurship Programs for High School Students: Three Case Studies, University of Central Arkansas, University of New Orleans and North East Louisiana University, USA; ICSB World Conference, 7-10 June 2000, Brisbane Convention & Exhibition Centre Brisbane, Queensland, Australia.
- Broady, D. 1986. Piilo-opetussuunnitelma. Gummerus. Jyväskylä.
- Brockhaus, R. H. 1980. "Risk-Taking Propensity of Entrepreneurs". *Academy of Management Journal* 25:3, 509-520.
- Brockhaus, R. H. 1982. "Psychology of an Entrepreneurs" teoksessa *Encyclopedia of Entrepreneurship* (toim. Kent, C. A., Sexton, D. L. ja Vesper, K. H.). Englewood Cliffs. Prentice- Hall, 39-57.
- Brockhaus, R.H. & Horwitz, P.S. 1986. *The Psychology of the Entrepreneur*. Teoksessa Sexton D.L. & Smilor, R. W. (toim.) *The Art and Science of Entrepreneurship*. Cambridge, 25-48.
- Broehl, Jr. W. G. 1982. *Entrepreneurship in the Less Developed World*. Teoksessa *Encyclopedia of Entrepreneurship*, 257- 271. Toim. C. A. Kent, D. L. Sexton & K. H. Vesper. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Burch, J. 1986. *Entrepreneurship*. Wiley Series in Management. New York: John Wiley & Sons.
- Buttner, E. H. & Rosen, B. 1989. Are Decision Makers Biased Against Women Entrepreneurs? *Journal of Business Venturing* 4, 249 - 260
- Caird, S. 1988. A Review of Methods of Measuring Enterprising Attributes. Durham Universit) Business School. Durham.
- Carland, J. A., Carland, J. W. & Hoy, F. 1992. An Entrepreneurship Index: An Empirical Validation", teoksessa *Frontiers of Entrepreneurship Research*. Babson Park, MA. Babson College.
- Carrier, C. 1996. *Intrapreneurship in Small Businesses: An Exploratory Study*. *Entrepreneurship Theory & Practice*. Vol 21 Issue 1.
- Carrier, C. 1999. Teaching Creativity, Innovation and Entrepreneurship: On the Necessity for New Pedagogical Paradigms. Contribution paper. 44th ICSB World Conference. Naples, Italy ICSB 16 1.
- Casson, M. 1982. *The Entrepreneur. An Economic Theory*. New Jersey: Barnes & Noble Books.

- Chrisman, J. J., Hynes, T. ja Fraser, S. 1995. Faculty Entrepreneurship and Economic Development: The Case of the University of Calgary. *Journal Business Venturing* 10, 267-281.
- Christensen, M.A. 1994. Messages from the front line: A Survey of entrepreneurship educators in Canada. Saatavilla [www-muodossa:<URL:http://www.babson.edu/entrep/fer/papers94/sum94_ae.htm>](http://www.babson.edu/entrep/fer/papers94/sum94_ae.htm). (23.4.1999)
- Cohen, L. ja Mannion, L. 1991. *Research Methods in Education*. Routledge, London.
- Cooper, A. C., Woo, C. Y., and Dunkelberg, W.C. 1988. Entrepreneurs' Perceived Chances for Success. *Journal of Business Venturing* 3(1):97-108.
- Corno, L. 1989. "Self-regulated Learning: A Volitional Analysis", teoksessa Zimmerman, B. & Schunk, D. (toim.): *Self-regulated Learning and Academic Achievement: Theory, Research and Practice*. New York. Springer, 111-142.
- Corno, L. 1993. "The Best-laid Plans. Modern Concepts of Volition and Educational Research". *Educational Researcher* 2, 14-22.
- Curran, J. & Blackburn, R. 1991. Changes in the Context of Enterprise. Some Socio-economic and Environmental Factors Facing Small Firms in the 1990s. Teoksessa Curran, J. & Blackburn, R. (toim.) *Paths of Enterprise. The Future of Small Business*. Social Analysis Series. Kent: Routledge, 163-192.
- Curran, J. & Stanworth, J. 1989. Education and Training for Enterprise.: Some Problems of Classification, Evaluation, Policy and Research. *International Small Business Journal* Jan-Mar 1989, vol. 7 n:o 2, 11-22.
- Danish White Paper 1995. A Coherent Educational Strategy on Entrepreneurship. Saatavilla [wwwmuodossa:<URL:http://www.uvm.dk/eng/publications/4entrep/entrep.htm>](http://www.muodossa:<URL:http://www.uvm.dk/eng/publications/4entrep/entrep.htm>). (3.6.1999)
- Davidsson, P. 1994. Allmdnhetens bild av fbretagaren. Teoksessa de Geer, H. (toim.) *Skapare, skojare och skurkar*. Stockholm: Timbro, 37-57.
- Davis, H. J. & Rasool, A. S. 1988. Values Research and Managerial Behavior: Implications for Devising Culturally Consistent Managerial Styles. *Management International Review* 1988:3, 11 -20.
- Delmar, F. 1994. "The Risk Management of the Entrepreneur: An Economic-Psychological Perspective", *Journal of Enterprising Culture* 2:2, 735-751.
- DeMarco, R.K., Campbell, J. ja Wuest, J. 1993. Feminist Critique: Searching for Meaning in Research. *Advancing Nursing Science* 16 (1993): 26-32.
- Dewey, J. 1992. *I-IV Critical Assessments*. London. Routledge.
- Dewey, J. 1957. *Koulu ja yhteiskunta*. Helsinki:Otava.
- Douglas, J. E. 2000. Entrepreneurial Education and The MBA Curriculum, Queensland University of Technology, Australia; ICSB World Conference, 7-10 June 2000, Brisbane Convention & Exhibition Centre Brisbane, Queensland, Australia.
- Drucker, P. 1985. *Innovation and Entrepreneurship*. New York. Harper & Row.
- Drucker, P. 1986. *Yrittäjyys ja innovaatio: Käytäntö ja periaatteet*. Helsinki: Oy Rastor Ab, Rastorjulkaisut.

- Dubini, P. 1988. Motivational and Environmental Influences in Business Start-ups: Some Hints for Public Policies. Teoksessa Kirchoff, B. , Long, W., Mc Mullan, W., Vesper, K. & Wetzel, E. (toim.) *Frontiers of Entrepreneurship Research* 1988. Center for Entrepreneurial Studies. Babson College, Wellesley Massachusetts. Wilmington: ZBR publications, 31-45.
- Dubini, P. ja Aldrich, H. 1991. Personal and Extended Networks are Central to the Entrepreneurial Process. *Journal Business Venturing* 6, 305-313.
- Education: Building an Entrepreneurial Business Culture
- Eisenberg, R. 1992. "Learned Industriousness". *Psychological Review* 99, 248-267.
- Ellis, E. S. & Feldman, R. K. 1994. Creating " Thought-Full" Classrooms: Fostering Cognitive Literacy via Cooperative Learning and Integrated Strategies Instruction. In Sharan, S. (Ed.) *Handbook of Cooperative Learning Methods*, 157-77.
- Engeström, Y. 1988. Perustietoa opetuksesta. Valtiovarainministeriö. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Enkenberg, J. 1990. Tiedon ja ajattelun taitojen oppimisesta tietokoneympäristössä. *Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia* 33. Joensuun yliopisto.
- Eriksson, P. 1986. Kysely ja haastattelu. Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja. Sarja B 2. Tampere.
- Erkkilä, K. 2000. Entrepreneurial Education. Mapping the Debates in the United States, the United Kingdom and Finland. Garland Publishing, Inc. A Member of the Taylor & Francis Group. New York & London/ 2000.
- Erkkilä, S. 2002. Attityder gentemot företagande. En studie bland elever i Teuva kommun. Svenska handelshögsskolan i Vasa Institution för företagsledning och organisation. Vasa 2002.
- Erlinger, F.N. 1986. *Foundations of Behavioral Research*, 3. painos. Holt Renerat and Winston. New York.
- Erätuuli, M., Leino, J. ja Yli-Luoma, P. 1996. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Kirjapaino Oy West Point. Rauma.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000. Määräys 64/011/2000. Yliopistopaino, Helsinki 2000.
- Etelä-Pohjanmaan Kauppakamarin tilasto/antero.auranen@southostro. chamber.fi
- Etelä-Pohjanmaan TE-keskuksen tulosesitys ja toimintasuunnitelma 2000.
- Fayolle, A. 2000. Setting up a Favourable Environmental Framework to Promote and Develop Entrepreneurship Education, E M Lyon, France; ICSB World Conference, 7-10 June 2000, Brisbane Convention & Exhibition Centre Brisbane, Queensland, Australia.
- Festinger, L. 1975. *A Theory of Cognitive Dissonance*. Reissued. California: Stanford.
- Field, P. A. ja Morse, J. M. 1985. *Nursing Research: The Application of Qualitative Approaches*. Rockville, MD. Aspen.
- Finne, H. 1995. Skolan och industrin. Teoksessa Backman, H. (toim.) *Skolan öppnar sig mot samhället*. Utbildningsstyrelsen. Helsingfors: Hakapaino, 17-22.

- Foley, S. N. & Powell, G. N. 1997. "Reconceptualizing Work-Family Conflict for Business/Marriage Partners: A Theoretical Model:"
- Gartner, B. W. & Vesper, H. K. 1994. Experiments in Entrepreneurship Education: Successes and Failures. *Journal of Business Venturing* 9, toukokuu, 179-187.
- Gartner, B. W., ja Shane, A. S. 1995. Measuring Entrepreneurship over Time. *Journal Business Venturing* 10, 283-301.
- Gibb, A.A. 1990. Entrepreneurship and Intrapreneurship - Exploring the Differences. Teoksessa Donckels, R. & Miettinen, A. (toim.) *New Findings and Perspectives in Entrepreneurship*. Worcester: Avebury. Billing & Sons Ltd., 33-68.
- Gibb, A.A. 1993. The enterprise culture and education. *International Small Business Journal* 11:3, 2-38.
- Grönfors, M. 1982. *Kvalitatiiviset kanttäyömenetelmät*. Porvoo.
- Hahti, A. J. 1989. *Entrepreneurs' Strategic Orientation: Modeling Strategic Behavior in Small Industrial Owner-managed Firms*. The Helsinki School of Economics and Business Administration. Helsinki. Serier A:64.
- Harvey, M. ja Evans, R. 1995. Strategic Window in the Entrepreneurial Process. *Journal Business Venturing* 10, 331-347.
- Haskins, G. & Williams, R. 1987. *Intrapreneurship in Action: Successful European Company Practices*. London.
- Hauta-aho, S. 1991. *Strateginen suunta yrittämiseen*. Vaasan yliopisto. Discussion papers 141. 19 s.
- Havunen, J. 2000. *Yrittäjyydestä pitää puhua*. Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen johtaja Jouko Havusen vierailijakolumni. *Sanomalehti Pohjalainen* N:O 198. Vaasa.
- Havusela, R. 1999. *Kulttuuri – yrittäjyyden kehto*. ACTA WASAENSIA NO 66 *Liiketaloustiede* 25. Johtaminen ja organisaatiot. Vaasa 1999.
- Heckenhausen, H. & Kuhl, J. 1985. "From Wishes to Action: The Dead Ends and Shortcuts on the Long Way to Action", teoksessa Frese, M. ja Sabini, J. (toim.): *Goal-directed Behaviour: Psychological Theory and Research on Action*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Heikkilä, T. 1999. *Tilastollinen tutkimus*. Oy Edita Ab. Helsinki.
- Heikkinen, M. 1999. *Osa-aikatyö ei maistu suomalaisille - itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi vain vähän halukkaita*. *Pohjalainen* N:o 223. Vaasa Oy, Vaasa 1999.
- Heikkinen, V. 1988. *Yritteliäisyyteen kasvattamisesta. Käsitteitä ja ajattelutapoja*. Teoksessa Ruohotie, P. & Honka, J. (toim.) *Suomalainen ammattikasvatus*. Professori Matti Peltosen juhlakirja. Keuruu: Otava, 19-27.
- Heino, H. 1990. *Luterilainen työmoraali*. Teoksessa *Työn ilo, tekemisen vapaus*. Ilmarinen. Jyväskylä: Gummerus, 63 - 67.
- Heinonen, J. & Vento, I. 1996. *Yrittäjyyskasvatus koko koulujärjestelmämme haaste*. Yrityskoulutus. Turku: Varsinais-Suomen yrittäjät ry.
- Heinonen, J. 1999. *Kohti asiakaslähtöisyyttä ja kilpailukykyä - Sisäinen yrittäjyys kunnallisen yksikön muutoksessa*. Turun kauppakorkeakoulun *Julkaisuja-sarja A-5* 1999, Turku 1999.

- Heinonen, V. & Kari, J. 1978. Oppimisen psykologia opetus- ja kasvatustyötä varten. Keuruu:Otava.
- Heinonen, V. 1989. Kasvatustieteen perusteet. Jyväskylä.
- Helakorpi, S. & Juuti, P. & Niemi, H. 1996. Tiimiorganisoitu koulu. Opetus 2000-sarja. WSOY. Juva.
- Helakorpi, S. 1999. Kouluttajan asiantuntijuus. Kasvatus 4, 383 – 384.
- Herron, L. & Robinson, R. 1993. A Structural Model of the Effects of Entrepreneurial Characteristics on Venture Performance. *Journal of Business Venturing* 8 (3), 241-253.
- Hietala, K. 1987. Yrittäjyyden edistäminen. Myyttejä, mielikuvia, asenneilmastoja. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hietaniemi, L. 1999. Tuulen suunta kääntynyt suomalaiselle yrittäjäkunnalle? In Veikkola, E. S. (ed.), *Changes at the Top. Labour Market 1999:12. Official Statistics of Finland. Statistics Finland: Helsinki 1999, 82-83.*
- Hietaniemi, T. 1999. Max Weber ja Euroopan erityistie - vertailevia sivilisaatiohistoriallisia tutkielmia. Helsingin yliopisto 1999.
- Hilgard, E. R. & Bower, G.H. 1966. *Theories of Learning 3.painos The Century Psychology Series New York.*
- Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S. & Huttunen, J. 1995. Johdatus kasvatustieteeseen. 4.-5. painos. Juva: WSOY.
- Hirsjärvi, S. (toim.) 1982. Kasvatustieteen käsitteistö. Keuruu:Otava.
- Hirsjärvi, S. 1985. Johdatus kasvatustieteen filosofiaan. Rauma:Kirjayhtymä.
- Hirvi, V. 1993. Johdanto teoksessa "Yrittäväksi koulussa – kasvatustieteen yrittäjyyteen". Opetushallitus, Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 3-8.
- Hisrich, D. R. ja Peters, P. M. 1986. Establishing a New Business Unit Within a Firm. *Journal of Business Venturing* 1, 307-322.
- Hofstede, G. 1980. *Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values. Beverly Hills, CA: Sage Publications.*
- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatustieteen, himmeneekö aikuisuus. Gummerus kirjapaino Oy Jyväskylä.
- Holappa, A-S. 1996. Tasapäisyydestä tasa-arvoon – potentiaaliset pärjääjät ja syrjäytyvät koulun tavoitteiden asettelussa. Teoksessa Siljander, P. & Ulvinen, V-M. (toim.) *Syrjäytymisestä selviytymiseen. Vaikeuksien kautta elämänhallintaan. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 66/1996. Oulu: Monistus- ja kuvakeskus, 102 – 111.*
- Holm, P. 2000. Yrittäjäksi ryhtymisen taloudelliset kannustimet. Suomen Yrittäjät, Helsinki 2000.
- Holopainen, M. 1999. Suomalainen ei innostu yrittäjäksi. STT:n artikkeli GEM-vertailusta Sanomalehti Pohjalaisessa 26.10.1999.
- Honko, J. 1980. Miten lisätä yrittävyyttä erilaisissa organisaatioissa. *Ekonomi-uutiset* 1980, 11-15.
- Hood, J. & Young, J. 1993. Entrepreneurship's Requisite Areas of Development: a Survey of Top Executives in Successful Entrepreneurial Firms. *Journal of Business Venturing* 8, 115-135.

- Hult, J. 1989. Viinijärven paikallinen yrittäjyyskulttuuri. Teoksessa Hult, J., Ryhänen, H. & Tykkyläinen, M. Yritystoiminnan edistäminen maaseudulla - Viinijärvi-projektin loppuraportti. Joensuun yliopisto. Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede. Tiedonantoja n:o 7. Joensuu: Joensuun yliopiston monistuskeskus, 111-158.
- Husso, M-L. 1989. Kohti eheytyvää ja syvenevää oppimista. Teoksessa Korpinen, E., Tiihonen, E. & Tuomi, P. (toim.) Koulu elämän paikkana: haasteita ja virikkeitä ala-asteen opetukseen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 34. Jyväskylä, 57-70.
- Huttunen, J. 1994. Kasvatustieteellinen tutkimus. Teoksessa Niskanen, J. (toim.) Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Yliopistopainos.
- Huuskonen, V. 1989. Yrittäjäksi ryhtyminen motivoitumis- ja päätöksentekoprosessina. Käsiteanalyttinen tutkimus yrittäjämotivaation syntyyn vaikuttaneista seikoista ja motivaation kytkennästä yrittäjäksi ryhtymiseen. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja D - 1:1989. Turku: Turun kauppakorkeakoulun monistamo.
- Huuskonen, V. 1992. Yrittäjäksi ryhtyminen. Teoreettinen viitekehys ja sen koetelu. Turun kauppakorkeakoulun laitoksen julkaisuja A- 2: 1992, Turku.
- Huuskonen, V. 1993. Asenteet ja taitotieto - yrittäjyyden perusainekset. Teoksessa Yrittäväksi koulussa -kasvatus yrittäjyyteen. Opetushallitus. Helsinki: Kirjayhtymä, 22-24.
- Huuskonen, V., Lähteenmäki, S. & Paalumäki, A. 1990. Urapäätös ja sen taustatekijät uran eri valintatilanteissa. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja A - 2: 1990. Turun kauppakorkeakoulun monistamo.
- Hyypä, H. 1998. Elinikäinen oppiminen työvoimapolitiikkana. Teoksessa Silvennoinen, H. & Tulkki, P. (toim.) Elinikäinen oppiminen. Tampere: Tammer-Paino, 103-130.
- Hänninen, J. 1991. Koulun ja elinkeinoelämän yhteistyö. Teoksessa Peltonen, H. (toim.) Kehittyvä koulu yhteisö. Opetushallitus. Helsinki: VAPK - kustannus, 114 - 119.
- Hänninen, R. 1994. Itsestäänselvä itsearviointi. Itsearviointin kehittyminen ammattiin valmistumisen näkökulmasta. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Tutkimuksia ja selvityksiä 19. Jyväskylä.
- Ivancevich, J. M. 1991. A Traditional Faculty Member's Perspective on Entrepreneurship. *Journal of Business Venturing* 6, 1-7.
- Jaakkonen, K., Laamanen, R., Brommels, M. 1999. Kotisairaanhoidtoyriyten toiminta ja yhteistyö kuntien kanssa. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 2/99.
- Jankkari, S. 1993. Yrittäjyyteen kasvattaminen. Teoksessa Yrittäväksi koulussa - kasvatus yrittäjyyteen. Opetushallitus. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 18-21.
- Johannisson, B. & Lindmark, L. 1996. Företagande - återblick och utblick. Teoksessa Johannisson, B. & Lindmark, L. (toim.) Företag. Företagare. Företagsainhet. Studentlitteratur. Lund, 174-197.
- Johannisson, B. & Madsen, T. 1997. 1 entreprenerskapets tecken. En studie av

- skolning i fömyelse. Scandinavian Institute for Research in Entrepreneurship. Ds 3, 1997.
- Johannisson, B. 1987. Entrepreneurship and Creativity - on Dynamic Environments for Small Business. Rapporter från Högskolan 1 Växjö, ser. 1. Ekonomi och Politik 7.
- Johannisson, B. 1991. University training for entrepreneurship: Swedish approaches. Entrepreneurship & Regional Development 3, 67-82.
- John Deweyn toiminnan filosofiassa. Aikuiskasvatus 2/1998, 84-97.
- Jokinen, V. & Salminen, P. 1993. Jyväskylän ekonomiopiskelijoiden yrittäjyysasenteet ja -valmiudet. Jyväskylän yliopisto taloustieteen laitos. Julkaisuja n:o 88/93. Jyväskylä.
- Journal of Small Business Management, Vol 35, N:o 4 (p. 36-47)
- Jukka, P. 1995. Yrittäjyys Suomessa. Keskeisiä tilastoja ja aikasarjoja yrittäjyydestä. Työpoliittinen tutkimus nro 114. Työministeriö. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Juuti, P. 1983. Työkäyttäytymisen teoreettinen tausta. LTK:N Erityispalvelut oy. Helsinki.
- Juuti, P. 1992. Organisaatiokäyttäytyminen. Johtamisen ja organisaation toiminnan perusteet. Aavaranta-sarja N:o 18. Keuruu:Otava.
- Juuti, P. 1992. Yrittäjyyskulttuurin murros. Aavaranta-sarja nro 31. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Jylhä, I. 1996. Yhteistoiminnallisesta oppimisesta apua erityisoppilaille. Teoksessa Siljander, P. & Ulvinen, V-M. (toim.) Syrjäytymisestä selviytymiseen. Vaikeuksien kautta elämönhallintaan. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 66/1996. Oulu: monistus- ja kuvakeskus,, 161 – 179.
- Jyrinki, E. 1974. Kysely ja haastattelu tutkimuksessa. Gaudeamus. Helsinki.
- Järvelä, M. 1991. Palkkatyö ja koulutustarve. Tutkimus palkkatyön kasvusta, ammatillistumisesta ja toimijoiden strategioista Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Väitöskirja. Tutkijaliitto. helsinki: Priima-Offset Ky.
- Järvinen, A. 1990. Reflektiivisen ajattelun kehittyminen opettajakoulutuksen aikana. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja. Tutkimuksia 3 5. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Kahlos, M. 1998. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden yrittäjyysasenteet. Tekniikan ja kaupan alan opiskelijoiden yrittäjyysasenteiden vertailu Seinäjoen ammattikorkeakoulussa. Seinäjoen ammattikorkeakoulu kaupan alan yksikkö. Talouden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto. Seinäjoki.
- Kananoja, T. 1994. Teknologian ja sen opetuksen historiaa ja kehitystä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 56/1994. Oulu: Monistus ja kuvakeskus.
- Kankaanpää, A. & Leimu, H. 1982. Yrittäjien käsitykset yrityksensä perustamissyistä ja merkityksestä pienteollisuudessa. Turun kauppa- ja kauppakorkeakoulun julkaisu A-8: 1982. Turku.
- Kanniainen, V. 1998. Onko Suomessa liian vähän yritystoimintaa? Yritysten merkitys kansantalouden perustana. Valtiontilintarkastajain rahoittama tutkimusraportti, ETLATIETO 1998. Helsingin yliopiston kansantalous-

- tieteen laitos. Helsinki.
- Kansakoulun opetussuunnitelmakomitean 1952 II osamietintö.
- Karhuvirta T. & Lähdeniemi T. & Valkamo V. 1993. Yrittäen Kasvuun. Esan Kirjapaino Oy 2. painos.
- Kari, J. & Huttunen, J. 1981. Johdatus kasvatuksen ongelmien tutkimiseen. Helsinki.: Otava.
- Kari, J. 1986. Opetus- ja kasvatustyö ammattina. Helsinki: Otava.
- Kari, J. 1988. Suomen koulutusjärjestelmän kehitysnäkymiä. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B 22.
- Karlsson, H. 1999. Teollisuus ja työnantajat nro 1. Teollisuuden ja työnantajain Keskusliiton julkaisun artikkeli TT:n PKT -asiamies Tarja Nissisen tekemästä kyselystä. Kustannusosakeyhtiö Kauppalehti. Alprint Sanomalehtipainot OY 1999 Vantaa.
- Karma, K. 1983. Käyttäytymistieteiden metodologiset perusteet. Keuruu, Otava.
- Karvonen, J. 1970. Opettajien asenteet, odotukset ja oppimistulokset jatkokoulutuksessa I Teoreettinen viitekehys. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisu 63/1970.
- Karvonen, J. 1970. Opettajien asenteet, odotukset ja oppimistulokset jatkokoulutuksessa II Peruskoulupedagogiikan radio- ja tv-kurssin osanottajien asenteet kurssin alkaessa. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisu 64/1970.
- Katz, D. & Kahn, R. L. 1978. The Social Psychology of Organizations. New York.
- Katz, J.A. 1991. The Institution and infrastructure of entrepreneurship. Entrepreneurship: Theory Practice. Spring91, Vol. 15, Issue 3.
- Kauranne, U. 1984. Kansainvälistyvän yrityksen johdon kehittäminen. Teoksessa Koulutus ja yrittäjyys. Teollisuuden koulutusvaliokunta. Helsinki: Kodaprint, 17-25.
- Kerlinger, F.N. 1986. Foundations of Behavioral Research, 3. painos. Holt Renerat and Winston. New York.
- Kets de Vries, M. F. R. 1977. The Entrepreneurial Personality: A Person at the Cross Roads: The Journal of Management Studies February: 34 - 57.
- Kettunen, P. 1980. Pienen teollisen yrityksen kehittymisen edellytykset. Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitoksen julkaisuja nro 51/1980. Jyväskylä 1980.
- Kettunen, P. 1997. Iso pyörä kääntyy. Atena Kustannus Oy. Juva: WSOY.
- Kiiskinen, A.-L. & Lehtivaara, R.-L. 1988. Oppija, opettaja ja oppimistehtävät ammattitaidon oppimisprosessin eri vaiheissa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A. Tutkimuksia 22.
- Kiiskinen, A-L. 1988. Yrittäjyyden edistäminen ammatillisessa koulutuksessa Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 31. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.
- Kirzner, I. M. 1994. The Entrepreneur in Economic Theory. Teoksessa Dahmen, E., Hannah, L. & Kirzner, I.M. The Dynamics of Entrepreneurship. Institute of Economic Research. Lund University. Malmö: Team offset, 45 - 59.
- Kivelä, P. 2000. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden suhtautuminen yrittäjyyteen. Ammattikorkeakoulussa opiskelevien arvot, asenteet ja intentiot yrit-

- täytyttä kohtaan sekä perhetaustan vaikutus niihin. Licensiaattitutkimus. Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta.
- Kivi, T. 1995. Oppimisen ytimessä. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.
- Kohonen, V. & Leppilampi, A. 1994. Toimiva koulu- yhdessä kehittäen. Opetus 2000-sarja. WSOY. Juva.
- Kohonen, V. 1988. Aineenopettajien perus- ja täydennyskoulutuksen kehittämistä kokonaisvaltaisen oppimisen viitekehyksessä. Teoksessa Meisalo, V. & Sarmavuori, K. : Ainedidaktinen tutkimus ja tulevaisuus.. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 68.
- Kohtakangas, J. 2000. Etelä-Pohjanmaan Uusyrittäjäkeskus on auttanut alkuun 1282 firmaa - yli puolet yrittäjiksi pyrkivistä tiputetaan alas pilvilinnoista. Sanomalehti Pohjalainen N:o 173. Vaasa Oy, Vaasa 2000.
- Koiranen, M. 1993. Ole yrittäjä. TT-kustannustieto Oy, Tammer-paino Oy, Tampere 1993.
- Koiranen, M. 1998. Perheyrittäminen huomioita suku- ja perheyrittämisestä. Tammer-Paino OY, Tampere.
- Koiranen, M. 1999a. Teoksessa Matti Peltonen. Näkijä ja tekijä. Opetus-, kasvatus- ja koulutus alojen säätiön ja Tampereen yliopiston Ammattikasvatuksen tutkimuskeskuksen julkaisuja. Saarijärvi, 58-67.
- Koiranen, M. ja Peltonen M. 1995. Yrittäjyyskasvatus. Konetuumat Oy, Tammer-Paino, Tampere 1995.
- Koiranen, M. ja Pohjansaari, T. 1994. Sisäinen yrittäjyys. Konetuumat Oy, Tammer-paino, Tampere 1994.
- Koistinen, P. Salin, O. & Tikka, T. 1987. Puh pah pelistä pois. Tutkimus tehtaasta irtisanottujen työnsaannista, ammatillisista mahdollisuuksista ja selviytymisestä. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 82. Joensuu: Joensuun yliopiston monistuskeskus.
- Kolb, D. A. 1984. Experiential Learning. Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs. New Jersey. Prentice-Hall.
- Koller, R. 1988. On the Source of Entrepreneurial Ideas. Teoksessa Kirchoff, B., Long, W., McMullan W., Vesper, K. & Wetzal E. (toim.) Frontiers of Entrepreneurship Research 1988. Center for Entrepreneurial Studies. Babson College, Wellesley Massachusetts. Wilmington: ZBR publications, 194 - 207.
- Komiteamietintö 1982:1. Keskiasteen oppilaanohjaus- ja valintatoimikunnan mietintö. Helsinki.
- Koro. J. 1994. Kehittyvä opetustyö. Teoksessa Kari, J. (toim.) Didaktiikka ja opetus suunnittelu Juva: WSOY, 101-148.
- Koski, R., 2002. Pohjalaisen yrittäjyyden synty, leviäminen ja alueellinen eriytyminen. http://w.w.w.uwasa.fi/tiedotus/tiedotteet02/huhti_1.html. Vasaan yliopisto. Vaasa.
- Koskinen, A. 1993. Yrittäjyystietoa ja yrittäjyyden mieltä nuorille. Avainsektori 1993:1.
- Koskinen, A. 1995. Yrittäjyyden prosessin synty. Yrittäjän orientaatio ja uranvalinta. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja M - 73. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun kuvalaitos.

- Koskinen, A. 1996. Pienyrityksen kehityskaaret ja areenat. Helsinki School of Economics and Business Administration. 290 s.
- Kovalainen, A. & Simonen, L. & Österberg, J. 1996. Sosiaalipalveluyrittäjän muotokuva. Tutkimus sosiaali- ja terveystalouden uusyrityksistä ja vaihtoehtoisista palveluntuottajista. STAKES. Raportteja 194. Saarijärvi: Gummerus.
- Kovalainen, A. 1989. The Concept of Entrepreneur in Business Politics. Liiketaloudellinen aikakauskirja 1989:2, 82 - 93.
- Kovalainen, A. 1993. At the Margins of Economy. Women's Self-employment in Finland 1960-1990. Väitöskirja. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja A 9:1993, Kaarina: Kaarinan tasopaino OY.
- Krohn, S. 1981. Ihminen, luonto ja logos. Jyväskylä: Gummerus
- Krueger, N. F. & Carsrud, A. L. 1993. Entrepreneurial Intentions: Applying the Theory of Planned Behaviour. Entrepreneurship & Regional Development 5: 4, 315-330.
- Kurtakko, K. 1991. Yrittäjäkoulutuksen suunnittelu ja toteutus. Toimintateoreettinen sovellus yrittäjäkoulutukseen. Kauppa- ja teollisuusministeriön yrityskehitysosaston julkaisuja nro 1/1991. Lapin yliopisto. kasvatustieteiden osasto. Rovaniemi.
- Kuusinen, J. & Korhonen, M. 1993. Oppiminen. Teoksessa Kuusinen, J. (toim.) Kasvatuspsykologia. Juva. WSOY, 21-64.
- Kuusinen, K-L. 1991. Motivaatio. Teoksessa Kuusinen, J. (toim.) Kasvatuspsykologia. Juva: WSOY.
- Kyle, J. D., Blais R. A., Blatt R. & Szonyi A. J. 1989. The Culture of the Entrepreneur: Fact or Fiction. Frontiers of Entrepreneurship Research 9, 64-66.
- Kyrö, P. & Nissinen, J. H. 1995a. Yrittäjäyys markkinarakenteessa. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D - 220. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun kovalaitos.
- Kyrö, P. & Nissinen, J. H. 1995b. Yritä itse. Murroksen kautta jälleenyrittäjyyteen. Työpoliittinen tutkimus nro 124. Työministeriö. Helsinki.: Hakapaino Oy.
- Kyrö, P. 1997. Yrittäjäyden muodot ja tehtävä ajan murroksessa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Köppä, T. & Tauriala, J. 1990. Kilpailutalous vai huolenpidon yhteiskunta. Opiskelevan nuorison näkökulma työhön, yrityselämään ja osuustoimintaan. Pellervo-seuran markkinatutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 34. Helsinki.
- Laakkonen, R. 1996. Keskiasteen opettajasta korkea-asteen opettajaksi. Oulun yliopiston kasvatus. tieteiden tiedekunta. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun julkaisuja: tutkimusraportteja A.
- Lahti-Kotilainen, L. & Mankkinen, T. 1995. Työpaikan arvot ja ihmiskäsitykset tuloksen tekijöinä. Työministeriön julkaisuja nro 116. Helsinki:Hakapaino.
- Lahtinen, P. 1983. Koulutuksen vaikuttavuus yksilölle evaluaation näkökulmasta. Tampere Ammattikasvatustieteiden tutkimuskeskus.
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630. Lahtinen, M., Lankinen, T., Penttilä, A., ja Sulonen, A. 1998. Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä.

Tietosanoma.

- Lapintie, K. & Riipinen, J. 1994. Euroopan syrjäkylät ajan keskiössä. Vaasan Yliopisto, Länsi-Suomen taloudellinen tutkimuslaitos, Julkaisuja NO 54. 113 s.
- Larsson, S. 1986. Kvalitativ analys - exemplet fenomenografi. Studentlitteratur. Lund.
- Lavonen, J. 1997. Luova ongelmanratkaisu: uutta sisältöä ja innostavia työtapoja yrittäjyyskasvatukseen. Teoksessa Yrittäjyyskasvatus peruskoulussa - sytykkeitä uudistavaan kouluun. Taloudellinen tiedotustoimisto. Helsinki: Vientipaino Oy, 28-39.
- Lehtinen, E. 1992. Opiskelun ohjaaminen. Teoksessa Ekola, J. (toim.) Johdatusta Ammattikorkeakoulupedagogiikkaan. Juva: WSOY, 163-182.
- Leskinen, E. & Kuusinen, J. 1991. Faktorianalyysin käytöstä kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Kasvatus 22, 289-297.
- Leskinen, P-L. 1999. "Yrittäjällä on koko elämä kiinni yrityksessä". Opiskelijoiden yrittäjyyskäsitykset ja niiden muutokset yrittäjyysprojektin aikana. Vaasan yliopisto. No. 71. Liiketaloustiede 27. Johtaminen ja organisaatiot.
- Lilja, R. ja Mäkilä, A. 1996. Koulutuksen talous Nyky-Suomessa. ETLA:n julkaisu. Sarja B 124. Taloustieto Oy. Helsinki, s. 228
- Lincoln, Y. ja Guba, E. 1985. Naturalistic Inquiry. Sage. Beverly Hills. California.
- Lindroos, R. 1995. Yrittäjien työelämäkerrat ja ammatissa selviytyminen. Työpoliittinen tutkimus nro 103. Työministeriö. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Louw, L. & Venter, L. J. D. & Bosch, K. J. & van Eeden, M. S. 2000. Entrepreneurial Traits of Undergraduate Students at Selected Tertiary Institutions in South Africa. University of Port Elizabeth, South Africa; ICSB World Conference, 7-10 June 2000, Brisbane Convention & Exhibition Centre Brisbane, Queensland, Australia.
- Lukion opetussuunnitelmaperusteet 1985. Kouluhallitus valtion painatuskeskus. Helsinki 1985.
- Lukion opetussuunnitelmaperusteet 1994. Opetushallitus valtion painatuskeskus. Helsinki 1994.
- Luopajarvi, T. 1995. Ammattioppilaitosten opettajien ja opiskelijoiden motivaatioperusta. Opetusta ja oppimista kannustavat tekijät ammattioppilaitosten metalli- ja sähköosastolla. Tampereen yliopiston opettajan-koulutuslaitos, Hämeenlinnan toimipaikka. Saarijärvi.
- Luukkainen, O. 1998. Yrittäjyyskasvatuksen taustaa ja koulutusohjelman tavoitteet. Teoksessa Luukkainen, O. & Toivola, T. (toim.) Yrittäjyyskasvatus - mitä se voi olla? Esimerkkejä yrittäjyyskasvatuksen toteutuksesta eri kouluasteilla. Jyväskylän yliopisto. Chydenius-Instituutti. Kokkola, 2-29.
- Lähtenmäki, S. 1997. Yrittäjyys ihmisen elämän eri vaiheissa. Teoksessa Aaltio-Marjosola, I. (toim.) Organisaatio ja yrittäjyys. Juva: WSOY, 130-151.
- Läärä, E. ja Aro, S. 1988. Mittausmenetelmien hyvyys ja sen tilastollinen arviointi. Duodecim 104 (1988): 40-52.
- Mahlberg, T. 1997. Entrepreneurial Educational. Forthcoming Licentiate Thesis

- in University of Vaasa Department of Management and Organization.
- Malinen, P. 1977. Opetussuunnitelman laatiminen peruskoulun ja keskiasteen kouluja varten. Jyväskylä. Gummerus.
- Manka, M-L. 1999. Toptiimi: kohti tuottavaa, oppivaa ja positiivista työyhteisöä sekä henkilökohtaista hyvinvointia. Toimintatutkimus broilertehtaan transformaatioprosessista - tiikerinloikalla ja kukonaskelin. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Mansio, H. 1998. Opetuksen vaikuttavuus yrittäjäksi ryhtymiseen ammattikorkeakouluissa. Mercuria Business School. Sarja A: 1 Tutkimukset. Vantaa.
- Marjosola, I. 1979. Yrittäjyys tahtona ja mahdollisuutena. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteen laitos Julkaisuja n:o 49/1979.
- Maslow, A. H. 1970. Motivation and Personality. (2nd ed.) New York : Harper & Row
- Masters, R. & Meier, R. 1988. "Sex Differences and Risk Taking Propensity of Entrepreneurs", Journal of Small Business Management 26:1, 31-35.
- Mazzarol, T. 2000. Do Formal Business Plans Really Matter? – A Survey of Small Business Owners in Australia, Curtin University of Technology, Australia; ICSB World Conference, 7-10 June 2000, Brisbane Convention & Exhibition Centre Brisbane, Queensland, Australia.
- McClelland, D. C. 1978. Managing Motivation to Expand Human Freedom. American Psychologist 33.
- McGrath, G. R., MacMillan, I. C., Scheinberg, S. 1992. Elitists, Risk-Takers, and Rugged Individualists? An Exploratory Analysis of Cultural Differences Between Entrepreneurs and Non-Entrepreneurs. Journal of Business Venturing 7, 115-135.
- McGregor, D. 1966. Leadership and Motivation. Boston : MIT Press.
- Melin, K. 2001. Yrittäjyysintentiot ja niiden taustatekijät Virossa ja Suomessa. Vertailukohteina eräissä ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat nuoret kummassakin maassa. Liiketaloustiede 37. Johtaminen ja organisaatiot. Vaasan yliopistopaino. Vaasa.
- Mehtäläinen, J. 1994. Elämää akvaariossa. Kokemuksia koulukohtaisen opetussuunnitelmatyön ensivaiheista. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöjä 88. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Messick, S. 1996. Bridging Cognition and Personality in Education: the Role of Style in Performance and Development. Research Report. Princeton, New Jersey: Educational Testing Service.
- Miettinen, R. 1984. Kognitiivisen oppimisenäkemyksen tausta. Valtion koulutuskeskus Julkaisusarja B nro 24. Helsinki.
- Miettinen, R. 1998. Miten kokemuksesta voi oppia? Kokemus ja reflektiivinen ajattelu
- Mikkonen, K. 1999. Suupohjan seutukuntastrategia 1999. Selvityksiä ja raportteja 51. Vaasan yliopisto. Vaasa.
- Mustaniemi, T. Teikari, I. 1995. Aidot yrityssyntymät ja –kuolemat eroon epäaidoista. Tieto aika 11.31.
- Mäkelä, K. 1987. Yhteiskuntatieteellisen tiedonhankinnan eettiset säännöt ja

- tietosuoja. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Tieteen vapaus ja tutkimuksen etiikka. Painokaari Oy. Helsinki.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus.
- Mäki, J. 1999a. Yrittäjäksi vai palkkatyöhön? Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Comput Science, Economics and Statistics 50.
- Mäki, K. 1999. Akateemisten työnhakijoiden yrittäjyysmotivaatiotutkimus. Turun kauppakorkeakoulun yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuraportti B 3/1999. Turku.
- Mäki, K. 1999b. Motivation for Entrepreneurship among Academics. Contribution paper. 44th ICSB World Conference. Naples, Italy. ICSBO78.
- Mäki, K. ja Sorri, T. 1999. Yrittäjyysilmapiiri Varsinais-Suomessa. Keskusteluja Turun kauppakorkeakoulun yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus PK-instituutti. C4/1999 Turku.
- Mäkinen, V. 1977. Yrityksen perustaminen. Teoreettinen tarkastelu. Tampereen yliopisto. Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitos. Julkaisuja A:10. Tampere 1977.
- Mäkinen, V. 1982. Yrittäjyyden edellytykset ja niiden toteutuminen. Tampereen yliopisto. Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja. Sarja A1: Tutkimuksia 22. Tampere 1982.
- Mäkinen, V. 1992. Tiede ja tutkimus pienyrityksen apuna. Teoksessa Jahnukainen I. (toim.) Uudistuva pienyritys. Jyväskylä.
- Nevanperä, E. 1998. Oppilaiden suhtautuminen yrittäjyyteen. Tutkimus Teuvan kunnan peruskoulun yläasteen oppilaiden suhtautumisesta yrittäjyyteen sekä lyhyen, tiiviin tietoiskumaisen yrittäjyyskoulutuksen aikaansaama suhtautumismuutos. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta/OKL. Jyväskylä. 1998.
- Nieswiadomy, R.M. 1993. Foundations of Nursing Research. Appleton & Lange. Norwalk Connecticut
- Niittykangas, H. & Storhammar, E. & Tervo, H. 1994. Yrittäjyys ja yritysten synty paikallisissa toimintaympäristöissä. Jyväskylän yliopisto. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, julkaisuja 132. Jyväskylä.
- Niittykangas, H. & Tervo, H. 1993a. Työttömyys ja uusien yritysten synty. Jyväskylän yliopisto. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus. Julkaisuja. 125. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.
- Niittykangas, H. & Tervo, H. 1993b. Työttömyydestä yrittäjyyteen. Työpoliittinen aikakauskirja 2/1993, 14-23.
- Niittykangas, H., Nenonen, T. & Tervo, H. 1992. Yritystoiminnan muuttuva toimintaympäristö ja 1990-luvun pk-politiikka. Jyväskylän yliopisto. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus. Julkaisuja. 117. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.
- Nummenmaa, T., Konttinen, R., Kuusinen, J. ja Leskinen, E. 1997. Tutkimusaineistojen analyysi. WSOY, Porvoo. 1997.
- Nuorisobarometri 1995. Helsinki, opetusministeriö.
- Nurmi, K.E. 1999. Yrittäjäksi kasvamisen oppimisprosesseja postmodernissa yhteiskunnassa. Teoksessa Kyrö, P. & Nurmi K.E. & Tikkanen, T. (toim.) Yrittäjyyden askeleita yhteiskunnassa; Helsinki: Yliopistopaino, 28-45.

- Nurmi, V. 1981. Maamme koulutusjärjestelmä. Porvoo. WSOY.
- Nykysuomen sanakirja, Osa VI, 1992. Juva: WSOY
- Nyyssölä, K. 1996. Työvoimakoulutus ja akateeminen työttömyys. Koulutus-sosiologian tutkimusraportti 34. Turun yliopisto. Turku. 1996.
- Näreaho, T., Ali-Mattila, K. Ja Pöntinen, T. 1986. Ammatilliset oppilaitokset 1987. Tietoja ammatillisesta koulutuksesta, kansanopistoista ja lukioista. Ammattikasvatushallitus Otava OY, Helsinki 1986.
- Ojala, A. & Pihkala, J. (toim.) 1994. Alkutaival yrittäjyyteen koulussa. Opetushallitus. Helsinki
- Ojala, A. 1994a. Opetushallituksen yrittäjyyskasvatusprojektin taustaa. Teoksessa Ojala, A. & Pihkala J. (toim.) 1994. Alkutaival yrittäjyyteen koulussa. Opetushallituksen julkaisuja, 71-76.
- Ojala, A. 1994b. Projektin tuotokset. Teoksessa Ojala, A. & Pihkala J. (toim.) 1994. Alkutaival yrittäjyyteen koulussa. Opetushallituksen julkaisuja, 71-76.
- Okko, P. 1985. Yrittäjyys kansantaloustieteessä. Teorioita ja paradigmaattisia sidonnaisuuksia. Teoksessa Pertti Kettunen 50 vuotta. Talous, yrittäjyys, laskentatoimi. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, 195 - 211.
- Opetushallituksen oppilaitostietokanta (OPTI) vuodet 1999, 2000 ja 2001. Yhteishaun ensisijaisesti hakeneet ja valitut hakijoiden kotialueen mukaan hakukierroksittain. Opetushallitus. Helsinki.
- Paajanen, P. 2000. Yrittäjyyskasvattaja. Viitekehyksen ja tutkimusasetelman konstruointi yrittäjyyskasvatuksen tutkimiseksi ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alalla. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunta. Jyväskylä. 2000.
- Pahkinen, E. ja Lehtonen, R. 1989. Otanta-asetelmat ja tilastollinen analyysi. Painokaari OY. Helsinki.
- Palich, E.L. ja Bagby, R.D. 1995. Using Cognitive Theory to Explain Entrepreneurial Risk-taking: Challenging Conventional Wisdom. Journal Business Venturing 10, 425-438.
- Panula, T. & Routamaa, V. 2002. Eurooppalaisia näkökulmia yrittäjyyskasvatuksesta. Opetusministeriön EU-rakennerahastot –julkaisu 10/2002. Opetusministeriö, EU-rakennerahastot, Valtioneuvosto.
- Patrikainen, R. 1997. Ihmiskäsitys, tiedonkäsitys ja oppimiskäsitys luokanopettajan pedagogisessa ajattelussa. Joensuun yliopisto, kasvatustieteellisiä julkaisuja, no. 3 6. Joensuu.
- Paunikallio, M. 1998. Kuka jää maaseudulle? Maaseudun nuorten näkemyksiä maaseudusta, asuin-, työ- ja elinympäristönä. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisusarja B:17, Seinäjoki.
- Peltonen, M. & Ruohotie, P. 1992. Oppimismotivaatio. Teoriaa, tutkimuksia ja esimerkkejä oppimishalukkuudesta. Aavaranta-sarja n:o 29. Keuruu: Otava.
- Peltonen, M. (toim.). 1984. Koulutus ja yrittäjyys. Teollisuuden koulutusvaliokunnan julkaisuja. Helsinki.
- Peltonen, M. 1970. Johdatus käyttäytymistieteiden tilastollisiin menetelmiin. Porvoo, WSOY.

- Peltonen, M. 1986. Yrittäjyys. Keuruu, Otava.
- Peltonen, M. 1989. Johtaminen 1990- luvulla, Keuruu.
- Peltonen, M.- Ruohotie P. 1987. Motivaatio. Keuruu
- Peltonen, M.- Ruohotie, P. 1991. Ihmisten johtaminen, Keuruu
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I. 1970. Komiteanmietintö 1970: A4 Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II, 1970. Komiteanmietintö 1970: A5. Helsinki 1970.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985. Kouluhallitus. Helsinki: Valtion painatuskeskus
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994. Opetushallitus. Helsinki: Painatuskeskus.
- Peruskoulun työkasvatuksen kokeilutyöryhmän raportti 1981. Kouluhallitus. Helsinki.
- Pihkala, J. 1998. Yrittäjyyskasvatus koulussa – näkökulma Englannin ja Suomen koulujärjestelmien yrittäjyyskasvatuksen hankkeet sekä suomalaisten opiskelijoiden yrittäjäorientaatio. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos. Jyväskylä 1998.
- Pihkala, T. & Vesalainen, J. & Viitala, R. 2000. Motivational Background as an Explanation for Differences between Male and Female Entrepreneurship, University of Vaasa, Finland; ICSB World Conference, 7-10 June 2000, Brisbane Convention & Exhibition Centre Brisbane, Queensland, Australia.
- Pinchot III, G. 1986. Intrapreneuring. Why You Don't Have to Leave the Company to Become Entrepreneur. New York.
- Pinchot, G. 1986. Yrityksen sisäinen yrittäjyys. Helsinki.: J-Paino Ky.
- Pintrich, P. R., Marx, R. W. & Boyle, R. A. 1993. "Beyond Cold Conceptual Change: The Role of Motivational Beliefs and Classroom Contextual Factors in the Process of Conceptual Change", Review of Educational Research 63, 167-199.
- Pitkänen, S. & Vesala, K. 1988. Yrittäjyysmotivaatio Kymen ja Vaasan lääneissä. Vertaileva tutkimus yrittäjyyteen ohjaavista tekijöistä. Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu. Tuotantotaloudellinen osasto, tutkimusraportteja 9. Lappeenranta.
- Plaschka, G.R. & Welsch, H.P. 1990. Entrepreneurship: Theory & Practice. Spring90, Vol.1, Issue 3.
- Porter, E. J. 1989. The Qualitative-quantitative Dualism. Image: Journal of Nursing Scholarship 21 (1989): 98-102.
- Puhakka, V., Vesalainen, J., Pihkala, T. 1998. Yrittäjyyden edistäminen. Arviointi toimenpiteistä Vaasan läänissä. Selvityksiä ja raportteja 27. Vaasan yliopisto. Vaasa.
- Puhakka V. 2002. Entrepreneurial Business Opportunity Recognition. Relationships between Intellectual and Social Capital, Environmental Dynamism, Opportunity Recognition Behavior, and Performance. Acta Wasaensia 104. Business Administration 42. Management and Organization. University of Vaasa.
- Pässilä, T., Niinikuru, L., Rokka, P., Ojanen, T., Lousa, T., Mäkitalo, I. & Juoperi,

- O-P. 1993. Opetussuunnitelma uusiksi. Opas ja virikemateriaali koulujen opetussuunnitelmatyöhön. Visionääri oy, Jyväskylä.
- Rand, A. 1988. "Our Cultural Value-Deprivation", teoksessa Peikoff, I. (toim.): The Voice of Reason. New York. New American Library.
- Raportti suomalaisten asenteista 1997. EVA (Elinkeinoelämän valtuuskunta). Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://www.eva.fi/julkaisut/raportit/asenne/html>](http://www.eva.fi/julkaisut/raportit/asenne/html). 13.12.1998.
- Rauste-von Wright, M. & von Wright, J. 1997. Oppiminen ja koulutus. Juva: WSOY.
- Ray, D. M. 1986. "Perceptions of Risk and New Enterprise Formation in Singapore: An Exploratory Study", teoksessa *Frontiers of Entrepreneurship Research*, Babson Park, MA, Babson College.
- Ray, D. M. 1993. Understanding the Entrepreneur: Entrepreneurial Attributes, Experience and Skills. *Entrepreneurship & Regional Development*, 5, 345-357.
- Rinne, R. 1984. Suomen oppivelvollisuuskoulun opetussuunnitelman muutokset vuosina 1916-1970. Opetussuunnitelman intentioiden ja lähtökohtien teoreettis-historiallinen tarkastelu. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, OSA 4. Turun yliopisto. Turku 1984.
- Rissanen, T. 1994. Yrittäjän käsikirja, Kustannusosakeyhtiö Pohjantähti.
- Ristimäki, K. & Vesalainen, J. 1997. Arvioiva kartoitus suomalaisesta yrittäjyyskasvatusmateriaalista. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 3 1.
- Ristimäki, K. 1998. Yrittäjyyskasvatus Kokkolan kouluissa. Tutkimus opettajien yrittäjyysasenteista ja -arvoista. Jyväskylän yliopisto. Chydenius-Instituutti, Kokkola. Saarijärvi: Gummerus.
- Ristimäki, K. 1999. Yrittäjyyskasvatuksen uudet mallit. Yrittäjyyskasvatuksen "Auringonkukka" -projekti yrittäjyyttä edistämässä. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 42. Vaasa.
- Robbins, S. P. 1983. *Organizational Behavior: Concepts, Controversies and Applications*. New York: Englewood Cliffs.
- Routamaa, V. & Nissilä, K. & Vanne, E. 2000. A New, More Entrepreneurial Generation A Development Plan for Entrepreneurship 2000 – 2006, University of Vaasa Ministry of Labour, Finland; ICSB World Conference, 7-10 June 2000, Brisbane Convention & Exhibition Centre Brisbane, Queensland, Australia.
- Routamaa, V. & Vesalainen J. 1992. Farmers and the Entrepreneurial Potential University of Vaasa, Discussion Papers 151. 16s.
- Routamaa, V. 1993. Yrittäjyys, luovuus ja innovaatiot. Teoksessa *Yrittäjyyden ulottuvuudet*. Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja 4/93. Sanomalehtiyliopisto. Vaasa: Ykkösoffset Oy, 9-18.
- Routamaa, V. 2002. Yrittäjyyden uudet teesit artikkelissa Iisalmen julistus. *Kauppalehti Optio* 2/2002, 44-48. Kustannusosakeyhtiö Kauppalehti. Helsinki.
- Ruohotie, P. 1977. Opettajien työmotivaatio. Teoreettinen viitekehys opettajien työmotivaation tutkimiseksi. Tampereen yliopiston Kasvatustieteen laitos.

- Julkaisusarja A: tutkimusraportti n:o 13. Tampere.
- Ruohotie, P. 1990. Kannustava johtaminen. Tampereen yliopiston Hämeenlinnan opettajan koulutuslaitos. Ammattikasvatussarja 2.
- Ruohotie, P. 1996. Oppimalla osaamiseen ja menestykseen. Helsinki: Edita.
- Ruohotie, P. 1998. Motivaatio, tahto ja oppiminen. Helsinki: Edita.
- Ruohotie, P. ja Koironen M. 1999. Yrittäjyys ja oppiminen (julkaistu). Jyväskylän yliopisto.
- Räty, H. 1982. Asennemittauksen unohdettu historia. Teoreettis-metodologinen tarkastelu asenteesta sosiaalipsykologian tiedon kategoriana. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteen osaston selosteita ja tiedotteita n:o 34.
- Saapunki, J. 1993. Yrittäjäominaisuudet. Teoksessa Yrittäjyyden ulottuvuudet. Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja 4/1993. Sanomalehtiyliopisto. Vaasa: Ykkösoffset Oy, 51-60.
- Sahlberg, P. ja Leppilampi, A. 1994. Yksinään vai yhteisvoimin – yhdessäoppimisen mahdollisuuksia etsimässä. Helsingin yliopisto. Vantaan täydennyskoulutuslaitos.
- Salmelin, R. 1991. Lomakesuunnittelu tietokonetallennuksen ja tilastollisen käsittelyn kannalta. *Duodecim* 107 (1991): 305 - 312.
- Salonen, M. 1999. EU:n työllisyyden suuntaviivat ja kunnat. Kuntaliiton työllisyysryhmä 1. Painos. Suomen kuntaliiton julkaisu. Helsinki 1999.
- Scheinin, M. 1991. Ihmisoikeudet ja tutkimusetiikka. Teoksessa P. Löppönen, P. H. Mäkelä ja K. Paunio (toim.) *Tiede ja etiikka*. WSOY:n graafiset laitokset. Juva.
- Schwirian, P. M. 1998. *Professionalization of Nursing Current Issues and Trends*. 3.painos. Lippincott. Philadelphia. New York.
- Seppänen, R. 1992. Tulosohjauksella laadukkuutta. Teoksessa Ekola, J. (toim.) *Johdatusta Ammattikorkeakoulupedagogiikkaan*. Juva: WSOY, 183-195.
- Sexton, D. & Bowman- Upton, N.B. 1991. *Entrepreneurship: Creativity and Growth*. New York. Macmillan Publishing Company.
- Silvennoinen, H. & Tulkki, P. 1998. Elinikäisen oppimisen olennaista etsimään. Teoksessa Silvennoinen, H. & Tulkki, P. (toim.) *Elinikäinen oppiminen..* Tampere: Tammer-Paino, 9-2
- Silvennoinen, H. 1998. Oppiminen työelämässä. Teoksessa Silvennoinen, H. & Tulkki, (toim.) *Elinikäinen oppiminen*. Tampere: Tammer-Paino, 61-102.
- Snow, R. E., Corno, L. & Jackson, D. 1996. "Individual Differences in Affective and Conative Functions", teoksessa Berliner, D. C., Calfee, R. C. (toim.): *Handbook of Educational Psychology*. New York. Simon & Schuster Macmillan, 243-310.
- Soininen, L. 1997. Itseohjautuvuus yrittäjyyden ja jatkuvan oppimisen ytimenä, teoksessa Parikka, M. (toim.): *Kasvu yrittäjyyteen, sarjassa opetuksen perusteita ja käytänteitä* 27. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos 49-57.
- Solomon, G.T., Tarabishy, A., Winslow, E.K. & D'Onofrio, S. 1999. A Comparison of the Empirical Investigation into Entrepreneurship Education in the United States and International~ Contribution paper. 44 th ICSB World Conference. Naples, Italy. ICSB 118.

- Solstad, K. J. & Karlsen, E. 2000. Pohjoismaiden kouluoloista. Yrittäjyys. Pohjoismaiden ministerineuvoston julkaisu 2/2000. Odin - Pohjoismainen koulutietoverkko: WWW.odin.dk
- Stanworth, J. & Gray, C. 1989. Entrepreneurship and Education: Action-based Research with Training Policy Implications in Britain. *International Small Business Journal* 10, October-December, no. 2, 11-23.
- Stanworth, J., Stanworth, C., Granger, B. and Blyth, S. 1989. Who becomes an Entrepreneur? *International Small Business Journal* 8, October-December, no. 1, 11-21.
- Stevenson, H.H. & Jarillo C.J. 1990. A paradigm of entrepreneurship: entrepreneurial manager. *Strategic Management Journal* 11, 17-27.
- Suojanen, U. 1994. Kuluttaja- ja yrittäjyyskasvatuksen teoreettisia lähtökohtia. *Kuluttajaviraston julkaisusarja* 9/1994.
- Suojanen, U. 1997. Yrittäjyys, yrittävyys ja kasvatuksen uudet haasteet. Teoksessa *Yrittäjyyskasvatus peruskoulussa - sytykkeitä uudistuvaan kouluun*. Taloudellinen tiedotuskeskus. Helsinki: Vientipaino Oy, 3-4.
- Suokas, P. 1990. Nuoret ja yrittäjyys. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja M-44. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun kuvalaitos.
- Suomen virallinen tilasto. Yritykset henkilöstön suuruusluokittain 1993-1998. Helsinki: Tilastokeskus
- Suonperä, M. 1988. Työkasvatuksen perusaineita. Tampereen yliopiston Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitos. Julkaisuja n:o 20/1988. Tampere: Jäljennepalvelu.
- Suupohjan koulutuskuntayhtymän vuosikertomus 1998-1999. Suupohjan Ammatti-Instituutti: Ammattioppilaitos, Kauppaoppilaitos ja Maatalousoppilaitos; Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitos ja Jurvan käsi- ja taideteollinen oppilaitos.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. ja Saari, S. 1996. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjapaino Oy West Point. Rauma.
- Sääski, N. 1994. Starttirahayritysten selviytyminen. 1988-1992 aloittaneet yritykset. Työpoliittinen tutkimus n:o 71. Työministeriö. Helsinki.: Hakapaino Oy.
- Tammelin, J. ja Varamäki, M. 1997. Oppilaiden käsityksiä yrittäjyydestä ja yrittäjyysopetuksesta. Projektitutkielma yrittäjyyskasvatuskokeilusta. Turun yliopisto, Rauman opettajankoulutuslaitos 1997.
- Taskinen, T. 1990. Yrittäjäkurssi yrittäjyyden edistäjänä. Yrityksen toiminta, yrittäjäksi motivoituminen ja paikallinen elinkeino- ja yrittäjyysilmasto. Joensuun yliopiston kulttuuri- ja suunnittelumaantiede. Tiedonantoja 15/1990.
- Tervo, J. 1993. Hapuilua ja hallintaa. Sosiaalipolitiikan väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Tetzschner, H. 1996. Entrepreneurship: action learning and team building. Some methodological reflections on training. Proceedings at the 9th Nordic Conference on Small Business Research. Lillehammer, Norway. May 29ff-31, 1996. Volume 2, 94-13.
- Toikka, K. 1984. Kehittävä kvalifikaatiotutkimus. Valtion koulutuskeskus,

- Valtion painatuskeskus Julkaisusarja B, 25.
- Tunkkari, M. & Koironen, M. 2000. So Similar Yet So Different: A Comparison of Malaysian and Finnish Family Business Preconditions, University of Jyväskylä, Finland; ICSB World Conference, 7-10 June 2000, Brisbane Convention & Exhibition Centre Brisbane, Queensland, Australia.
- Turunen, K. E. 1992. Arvojen todellisuus. Johdatus arvokasvatukseen. Atena Kustannus Oy ja Sairaanhoidajien koulutussäätiö. Jyväskylä: Gummerus.
- Turunen, K. E. 1988. Ihmisen kasvatusta. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä: Gummerus.
- Turunen, K. E. 1987. Ihminen ja tiede. Atena Kustannus. Oy Jyväskylä: Gummerus.
- Ulrich, T. A., Cole, G. S. 1987. Toward More Effective Training of Future Entrepreneurs. *Journal of Small Business Management* vol. 25, no. 4, October 32-39.
- Unni, V. K. 1990. Perceptions of Risk among Entrepreneurs and Nonentrepreneurs in India and France". *International Journal of Management* 7:3, 270-279.
- Uusitalo, R. 1995. Return to Education in Finland, Research Reports, Kansantaloustieteen laitoksen tutkimuksia, Nro 71: 1996
- Vaherva, T. & Ekola, J. 1986. Aikuisten opettamisen taito Radion aikuiskasvatussarjan kolmannen osan oppikirja. Yleisradio/opetusohjelmat.
- Vainio-Korhonen, K. 2000. Food, Clothes and Care - Finnish Female Entrepreneurs from 1750 to 2000, University of Turku, Finland
- Valkonen, T. 1981. Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa. 6. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Varamäki, E. 2001. Essays on Multilateral Cooperation between SMEs. The Prerequisites for Successful Development and Different Models of Interfirm Cooperation. *Business Administration* 36. Management and Organisation Vaasan yliopistopaino. Vaasa.
- Vesala, K.M. 1997. Yrittäjyysmalli muistutuksena luottamuksen tärkeydestä organisaatiossa. Teoksessa Aaltio-Marjosola 1. (toim.) Organisaatio ja yrittäjyys. Juva: WSOY, 246-264.
- Vesalainen, J. 1993. Yrittäjyyden edistäminen. Teoksessa: Yrittäjyyden ulottuvuudet. Vaasan yliopisto. Vaasa.
- Vesalainen, J. & Pihkala, T. 1997. Entrepreneurial Identity, Intentions and the Effect of the Push-factor. A paper to be presented at the Academy of Entrepreneurship – Allied Academics 1997 International Conference, Maui.
- Vesalainen, J. & Pihkala, T. 1998a. Laihian kunnan yrittäjyysprofiili. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 28. Vaasan yliopisto. Vaasa.
- Vesalainen, J. & Pihkala, T. 1998b. Yrittäjyyspotentiaali Raahen seudun ja Härmänmaan seutukunnissa. Tutkimusraportin käsikirjoitus. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 28. Vaasan yliopisto. Vaasa.
- Vesalainen, J. & Pihkala, T. 1998. Motivation and Entrepreneurial Intentions. University of Vaasa. Monistettu työpaperi.
- Viitanen, P. ja Hyötyläinen, S. 1989. Pyhäjoen lukion kehittäminen yrittäjyys-

- lukioksi kehittävän tutkimuksen strategian avulla . Kasvatustieteen syventäviin opintoihin kuuluva tutkielma, Oulun Yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta 1989.
- Viljanen, E. 1982. Kasvatustiede. 4.-5. uudistettu painos. Helsinki: Kirjayhtymä. VIP Nro 213/99 – Suomen Säädoskokoelma.
- Virolainen, M. ja Valkonen, S. 1999. Nuorisoasteen koulutuskokeilut joustavuuden näkökulmasta. Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitoksen tutkimusselosteita 3. Jyväskylä 1999.
- Virtanen, M. 1986. Tehtaasta studioon. Hanki ja jää.
- Von Wright, J. 1981. Kognitiiviset prosessit ja kasvatustieteellinen tutkimus. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja Kasvatus 1, 26 - 35.
- Vroom, V. H. 1964: Work and Motivation. New York: Wiley
- Vuorinen, P. ja Valkonen, S. 1999. Vastuullinen opiskelija avoimessa koulussa?. Tutkimus opiskelemisesta nuorisoasteen koulutuskokeiluissa. Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitoksen tutkimusselosteita 2. Jyväskylä 1999.
- Wahlström, R. 1991. Koulu itsetunnon tukijana. Teoksessa Peltonen, H. (toim.) Kehittyvä kouluyhteisö. Opetushallitus. Helsinki: VAPK-kustannus, 48 – 57.
- Weber, M. 1980. Protestanttien etiikka ja kapitalismin henki. (Alkuteos 1904.) Suom. Timo Kyntäjä. Juva: WSOY.
- Weber, M. 1990. Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki. Juva: WSOY.
- Wehrt, von S. 1995. Opetussuunnitelmatyön seuranta. Syksyn 1994 väliraportti. Opetushallitus. Moniste 21/1995. Helsinki: Painatuskeskus.
- Weiner, B. 1990. "History of Motivational Research in Education". Journal of Educational Psychology 82, 616-623.
- Westling, Y. 1999. Kunnan elinkeinopolitiikan merkitys kasvaa ja sisältö uudistuu. Kuntaliiton työllisyysryhmä 1. Painos. Suomen kuntaliiton julkaisu. Helsinki 1999.
- Wilson-Bamett, J. 1991. The Experiment: Is it Worthwhile? International Journal of Nursing Studies 28 (1991).
- World Health Organisation (WHO) 1990. Mission and Functions of a Nurse, Nursing in Action Projekt. Health for All Nursing Series nro 2. Copenhagen.
- Wright, von G. H. 1985. Filosofisia tutkielmia. Juva.: Kirjayhtymä.
- www.edu.fi/info/tilastot
- www.te-keskus.fi
- www.unicef-icdc.org
- Ylikangas, H. 1999. Kukoistavaa kaupunkikulttuuria periferiassa? Pohjanmaan ensimmäiset kaupungit 1600-luvulla. Tuhat vuotta Pohjanmaan historiaa. Sanomalehtiyliopisto. Vaasan yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Saata-vissa: <http://www.uwasa.fi/taky/nuf/finnish/ylikangas.html>.
- Yli-Luoma, P. 1996. Johdatus kvantitatiivisiin analyysimenetelmiin SPSS for Windows-ohjelman avulla. IMDL Oy. Helsinki.
- Yrittäjyys ja alkavien liikeideoiden taso Suomessa 1995. Liiketaloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Sarja B 117. Helsinki.

LIITTEET

Kaksivaiheinen poikittaistutkimus 1999 (1995)

YRITTÄJYYSTUTKIMUS '99 (oppilaslomake)

I Taustani on seuraava (ympyröi oma vaihtoehtosi)

1 Olen

1 tyttö

2 poika

teuvalainen ei-teuvalainen

2 oppilaitokseni on (ympyröi oikea vaihtoehto ja merkitse tarvittaessa rasti opisto-/ei-opistotaso)

1 Teuvan lukio

2 Suupohjan ammatti-instituutti/ammattioppilaitos

3 Suupohjan ammatti-instituutti/kauppaoppilaitos

opistotaso ei-opistotaso

4 Suupohjan ammatti-instituutti/maatalousoppilaitos

5 Kauhajoen koti- ja laitostalousoppilaitos

opistotaso ei-opistotaso

6 Jurvan käsi- ja taideteollinen oppilaitos

opistotaso ei-opistotaso

vuosikurssini/luokkani on

2

3

suoritan yhdistelmätutkintoa

0 ei

1 kyllä

kokopäivätyössä toisen palveluksessa

1 yrittäjä tai ammatinharjoittaja 6

osa-aikatyössä toisen palveluksessa

2 maanviljelijä 7

kotiäiti/-isä (ei työttömyyskorvausta)

3 opiskelija 8

työtön ansiosidonnaisella

4 eläkeläinen 9

työtön peruspäivärahalla

5

3 Isäni on (ympyröi yksi vaihtoehto)

1 maanviljelijä

2 kauppayrityksen omistaja

3 teollisuusyrityksen omistaja

4 kuljetusyrityksen omistaja

5 muunlaisen yrityksen omistaja, kerro minkä _____

6 toisen palveluksessa

7 työttömänä

8 koti-isänä

9 eläkkeellä

4 Äitini on (ympyröi yksi vaihtoehto)

- 1 maatalon emäntä/maanviljelijä
- 2 kauppayrityksen omistaja
- 3 teollisuusyrityksen omistaja
- 4 kuljetusyrityksen omistaja
- 5 muunlaisen yrityksen omistaja, kerro minkä _____
- 6 toisen palveluksessa
- 7 työttömänä
- 8 kotiäitinä
- 9 eläkkeellä

5 Lähisuvussani tai ystäväpiirissäni on yrittäjiä (ympyröi yksi vaihtoehto)

- 1 kyllä, useita
- 2 kyllä, joitakin harvoja
- 3 ei ole

OSIO A

Ympyröi mielestäsi kuvaavin vaihtoehto (1, 2, 3, 4 tai 5) seuraavista väittämistä.
 Ellei Sinulla ole riittävästi kokemusta asiasta, vastaa mielikuvasi perusteella.

II Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni seuraavia henkilökohtaisia ominaisuuksia
 (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1 - 5.

	VÄITTÄMÄ	ERITTÄIN	1	2	3	4	5	ERITTÄIN
6.	sosiaalisuutta/yhteistyökykyä	vähän	1	2	3	4	5	paljon
7.	tunteen tasapainoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
8.	kuuliaisuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
9.	maltillisuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
10.	tunnollisuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
11.	uskaliaisuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
12.	järkähtämättömyyttä	vähän	1	2	3	4	5	paljon
13.	toisiin luottamista	vähän	1	2	3	4	5	paljon
14.	kokonaisnäkemystä	vähän	1	2	3	4	5	paljon
15.	rehtyyttä	vähän	1	2	3	4	5	paljon
16.	itsevarmuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
17.	luovuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
18.	kokeilunhalua	vähän	1	2	3	4	5	paljon
19.	kekseliäisyyttä	vähän	1	2	3	4	5	paljon
20.	kunnostautumista	vähän	1	2	3	4	5	paljon
21.	itsetuntoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
22.	itsekuria	vähän	1	2	3	4	5	paljon
23.	stressinsietoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
24.	tahdonlujuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
25.	ahkeruutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
26.	sinnikkyyttä	vähän	1	2	3	4	5	paljon
27.	reippautta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
28.	uutteruutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
29.	tarmokkuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
30.	jämäkkyyttä	vähän	1	2	3	4	5	paljon

31.	määrätietoisuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon	LIITE 1/3
32.	rohkeutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
33.	halua ottaa riskejä	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
34.	kilpailunhalua	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
35.	menestymisenhalua	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
36.	aloitekykyä	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
37.	kovuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
38.	häikäilemättömyyttä	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
39.	itsekkyyttä	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
40.	vaikutushalua	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
41.	rahan tavoittelua	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
42.	yritteliäisyyttä	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
43.	yrittäjähengeä	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
44.	neuvokkuutta	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
45.	sitkeyttä	vähän	1	2	3	4	5	paljon	
46.	sisua	vähän	1	2	3	4	5	paljon	

OSIO B

III Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni seuraavia henkilökohtaisia taitoja (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1 - 5.

	VÄITTÄMÄ	ERITTÄIN	1	2	3	4	5	ERITTÄIN
47.	neuvottelutaitoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
48.	järjestelytaitoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
49.	erittelytaitoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
50.	esiintymistaitoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
51.	kielitaitoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon
52.	ammattitaitoa	vähän	1	2	3	4	5	paljon

OSIO C

IV Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni tietoa seuraavista asioista (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1 - 5.

	VÄITTÄMÄ	ERITTÄIN	1	2	3	4	5	ERITTÄIN
53.	tuotteista/palveluista	vähän	1	2	3	4	5	paljon
54.	ostajista	vähän	1	2	3	4	5	paljon
55.	kilpailijoista	vähän	1	2	3	4	5	paljon
56.	koneista/laitteista	vähän	1	2	3	4	5	paljon
57.	raaka-aineista	vähän	1	2	3	4	5	paljon
58.	lainsäädännöstä	vähän	1	2	3	4	5	paljon
59.	rahoituksesta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
60.	verotuksesta	vähän	1	2	3	4	5	paljon
61.	yhtiömuodoista	vähän	1	2	3	4	5	paljon

OSIO D

Seuraavat väittämät liittyvät erilaisiin näkemyksiin yrittäjyydestä, yrityksistä ja pienyrittäjistä. Väittämät ovat luonteeltaan mielipidekysymyksiä, joten niihin ei ole oikeita tai vääriä vastauksia. Vastaa mielipideväittämiin rastittamalla omaa mielipidettäsi vastaava kohta. Vastausvaihtoehdot ovat:

- 1= täysin eri mieltä
 2= jokseenkin eri mieltä
 3= ei puolesta eikä vastaan
 4= jokseenkin samaa mieltä
 5= täysin samaa mieltä

		eri mieltä			samaa mieltä
62.	Pienyritys on hyvä työpaikka.....	1	2	3	4 5
63.	Yrittäjät ovat arkipäivän sankareita.....	1	2	3	4 5
64.	Menestyvillä yrittäjillä on yleensä alhainen moraal	1	2	3	4 5
65.	Useimmat yrittäjät ovat esimerkillisiä kansalaisia	1	2	3	4 5
66.	Yrittäjät pyrkivät menemään siitä, missä aita on matalin	1	2	3	4 5
67.	Ei ole oikein ansaita rahaa muiden työllä.	1	2	3	4 5
68.	Vaikka minulla olisi varaa, en sijoittaisi yksityiseen liiketoimintaan penniäkään	1	2	3	4 5
69.	Yrittäjän pitää ansaita työstään enemmän kuin palkansaajan, koska yrittäjän toimintaan liittyy riski	1	2	3	4 5
70.	Valtiovalta satsaa pienyrityksiin nykyään aivan liikaa resursseja	1	2	3	4 5
71.	Yrittäjä on oman onnensa seppä.	1	2	3	4 5
72.	Työpaikalla itsensä likoonlaittaminen on ihailtavaa.	1	2	3	4 5
73.	Pienyritykset tuhlaavat resursseja..	1	2	3	4 5
74.	Palkansaajasta tulee harvoin menestyvää yrittäjää.	1	2	3	4 5
75.	Ilman yrittäjien riskinottoa ei talouselämä toimisi.	1	2	3	4 5
76.	Yrittäjät ovat mahdollisuuksien näkijöitä.	1	2	3	4 5
77.	Yrittämisellä pitää voida rikastua.	1	2	3	4 5
78.	Pienyritykset ovat rasite yhteiskunnalle, sillä monella yrittäjällä on taipumusta veronkiertoon ja kalliisiin konkurssiin.	1	2	3	4 5
79.	Voitontavoittelu on tärkeää, koska voitto mahdollistaa yrityksen kehittämisen	1	2	3	4 5
80.	Pienyrityksissä työntekijät ovat motivoituneita.	1	2	3	4 5
81.	Uudet yritykset uudistavat ja vahvistavat yrityskenttää	1	2	3	4 5
82.	Yrittäminen pitää tehdä niin houkuttelevaksi, että kaikkein kyvykkäimmät yksilöt ryhtyvät yrittäjiksi.	1	2	3	4 5
83.	On epäoikeudenmukaista, että yhä useamman ihmisen pitää työllistää itsensä yrittäjänä.	1	2	3	4 5
84.	Pienyrityksessä puristetaan työntekijästä kaikki irti.	1	2	3	4 5
85.	Useimmille on mahdollista työllistyä jonkinlaisena yrittäjänä	1	2	3	4 5
86.	Oman yrityksen perustaminen on tavattoman riskialtista	1	2	3	4 5
87.	Yksityisomistukseen perustuva yritystoiminta on uhka kansalaisten taloudelliselle tasa-arvolle.	1	2	3	4 5
88.	Pienyritykset luovat työpaikkoja.	1	2	3	4 5
89.	Hyvinvointimme perustuu yrittäjien toiminnalle.	1	2	3	4 5
90.	Yrittäjät ovat tärkeitä saattaessaan liikkeelle yhteiskunnan resursseja.	1	2	3	4 5
91.	Pienyritykset tuottavat elinkeinoelämälle tärkeitä innovaatioita	1	2	3	4 5

OSIO E

Seuraavassa kysyn mielipidettäsi yrittäjyysopetussuunnitelmaan kuuluvista yrittäjyyden osa-alueista sekä opetusvälineistä. Opetusvälineillä tarkoitan tässä kaikenlaista materiaalia, tietoja, harjoituksia ja muita menetelmiä, joita voidaan käyttää apuna yrittäjyyttä opetettaessa.

- 1=Olen täysin eri mieltä
 2=Osittain eri mieltä
 3=En osaa sanoa/ei kantaa
 4=Olen osittain samaa mieltä
 5=Olen täysin samaa mieltä

		eri mieltä		samaa mieltä		
92.	Innovatiivisuus ja yrittäjyys yhteiskunnassa	1	2	3	4	5
93.	Pienyrityssektorin merkitys ja rakenne	1	2	3	4	5
94.	Verkostoituminen ja yritysysteistyö	1	2	3	4	5
95.	Yrittäjyys ja kapitalismi yhteiskunnallisena ilmiönä	1	2	3	4	5
96.	Paikallisen yrittäjyyskulttuurin luonne ja merkitys	1	2	3	4	5
97.	Yritysten kilpailuedun ja ja kyvyn käsitteet	1	2	3	4	5
98.	Yritysten ydinosaamisen käsite ja merkitys	1	2	3	4	5
99.	Liikeidean käsite ja liikeideasuunnittelu	1	2	3	4	5
100.	Yrittäjyysominaisuudet ja yrittäjätyyppit	1	2	3	4	5
101.	Sisäinen yrittäjyys ja yritteliäisyys	1	2	3	4	5
102.	Tiimityöskentely ryhmädynamiikka ja yhteistyö	1	2	3	4	5
103.	Perheyrittäjyys yrittämisen muotona	1	2	3	4	5
104.	Yrityksen perustaminen ja eri yritysmuodot	1	2	3	4	5
105.	Luovuus ja yrittäminen	1	2	3	4	5
106.	Markkinointi: markkinointikeinot jne.	1	2	3	4	5
107.	Laskentatoimi: kirjanpito, kustannuslaskenta jne.	1	2	3	4	5
108.	Johtaminen: yrityksen ohjaus, strategiat	1	2	3	4	5
109.	Johtaminen: esimiestyö, organisointi	1	2	3	4	5
110.	Voiton käsite ja voiton merkitys	1	2	3	4	5
111.	Riskin käsite ja riskinotto	1	2	3	4	5

		olen saanut opetusta riittävästi tästä osa-alueesta				
		eri mieltä		samaa mieltä		
		1	2	3	4	5
112.	Innovatiivisuus ja yrittäjyys yhteiskunnassa	1	2	3	4	5
113.	Pienyrityssektorin merkitys ja rakenne	1	2	3	4	5
114.	Verkostoituminen ja yritysysteistyö	1	2	3	4	5
115.	Yrittäjyys ja kapitalismi yhteiskunnallisena ilmiönä	1	2	3	4	5
116.	Paikallisen yrittäjyyskulttuurin luonne ja merkitys	1	2	3	4	5
117.	Yritysten kilpailuedun ja ja kyvyn käsitteet	1	2	3	4	5
118.	Yritysten ydinosaamisen käsite ja merkitys	1	2	3	4	5
119.	Liikeidean käsite ja liikeideasuunnittelu	1	2	3	4	5
120.	Yrittäjyysominaisuudet ja yrittäjätyypit	1	2	3	4	5
121.	Sisäinen yrittäjyys ja yritteliäisyys	1	2	3	4	5
122.	Tiimityöskentely ryhmädynamiikka ja yhteistyö	1	2	3	4	5
123.	Perheyrittäjyys yrittämisen muotona	1	2	3	4	5
124.	Yrityksen perustaminen ja ja eri yritysmuodot	1	2	3	4	5
125.	Luovuus ja yrittäminen	1	2	3	4	5
126.	Markkinointi: markkinointikeinot jne.	1	2	3	4	5
127.	Laskentatoimi: kirjanpito, kustannuslaskenta jne.	1	2	3	4	5
128.	Johtaminen: yrityksen ohjaus, strategiat	1	2	3	4	5
129.	Johtaminen: esimiestyö, organisointi	1	2	3	4	5
130.	Voiton käsite ja voiton merkitys	1	2	3	4	5
131.	Riskin käsite ja riskinotto	1	2	3	4	5

OSIO F

Miten opiskelijan näkökulmasta vastaisit seuraaviin tulevaisuuttasi koskeviin kysymyksiin?		eri mieltä		samaa mieltä		
		1	2	3	4	5
132.	Koulunkäyntini on minulle tulevaisuuden kannalta ajanhukkaa	1	2	3	4	5
133.	Työn saanti näyttää tällä hetkellä lähes mahdottomalta	1	2	3	4	5
134.	Olen erittäin tyytymätön nykyiseen taloudelliseen tilanteeseeni	1	2	3	4	5
135.	Koen, että osaamiseni ja taitoni menevät hukkaan nykytilanteessa	1	2	3	4	5
136.	Minulla on energiaa, jota en pysty ilman työtä käyttämään järkevästi	1	2	3	4	5
137.	Koen olevani hyödytön nykytilanteessa.	1	2	3	4	5

OSIO G

IX Koulunkäyntini/opintojeni jälkeen (ympyröi oma vaihtoehtosi):

Miten hyvin alla luetellut vaihtoehdot kuvaavat sinun mahdollista yrittäjärooliasi? Vaikka olisit varma, ettei yrittäjyys ole sinun lajisi, lue kaikki vaihtoehdot ja vastaa niihin, koska yrittäjärooli voi olla hyvin monentyyppinen. Vastausvaihtoehdot ovat:

- 1=täysin eri mieltä
- 2=jokseenkin eri mieltä
- 3=en osaa sanoa/neutraalia mieltä
- 4=jokseenkin samaa mieltä
- 5=täysin samaa mieltä

Voisin nähdä itseni nyt tai tulevaisuudessa...

		eri mieltä		samaa mieltä		
138.	liikemiesyrittäjänä, jonka toiminta perustuu kaupantekoon ja eri-	1	2	3	4	5
139.	keksijäyrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman kädentaidon hyödyntämiseen	1	2	3	4	5
140.	johtajayrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman, useita henkilöitä	1	2	3	4	5
141.		1	2	3	4	5
142.	asiantuntijayrittäjänä, jonka toiminta perustuu koulutuksen ja koke- muksen kautta hankitun asiantuntemuksen myyntiin	1	2	3	4	5
143.	ammattinharjoittajana, jonka toiminta perustuu jonkin perinteisen ammattin harjoittamiseen yksityisena elinkeinonharjoittajana.	1	2	3	4	5
144.	tiimiyrittäjänä, joka toimii 1-3 muun yrittäjän kanssa yhteisessä yrityksessä.....	1	2	3	4	5
145.	osa-aikayrittäjänä, joka harjoittaa omaa yritystoimintaa palkka- työn ohella.....	1	2	3	4	5
146.	alihankintayrittäjänä, jonka toiminta perustuu osaamisen tai tuotantokapasiteetin myymiseen suuremmille yrityksille.....	1	2	3	4	5
147.	maatalousyrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman tilan hoitoon	1	2	3	4	5
148.	metsätalousyrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman metsätilan hoitoon.....	1	2	3	4	5
149.	vanhempieni yrityksen jatkajana	1	2	3	4	5
150.	sisäisenä yrittäjänä, joka tuottaa innovaatiota toisen palveluk- sessa.....	1	2	3	4	5

		eri mieltä		samaa mieltä		
151.	sisäisenä yrittäjänä, joka toimii toisen palveluksessa, mutta jonka tulot ovat kokonaan tai suurimmaksi osaksi tulossidonnaisia (esim. provisiot).....	1	2	3	4	5
152.	sisäisenä yrittäjänä, joka toimii aloitteellisesti työyhteisön kehittäjänä.....	1	2	3	4	5
153.	sijoittajayrittäjänä, joka panostaa yksityisen liiketoiminnan rahoittamiseen.....	1	2	3	4	5
154.	asiakasyrittäjänä, joka pyörittää franchising sopimuksella jonkun toisen kehittämää liiketoimintaa (esim. McDonalds, Kotipizza).....	1	2	3	4	5
155.	osuuskuntayrittäjänä, joka myy osaamistaan osana työosuuskuntaa.....	1	2	3	4	5
156.	verkostomarkkinointiyrittäjänä, joka myy tuotteita oman ystävyysverkostonsa kautta(esim. Tupperware, Golden Products pesuaineet, Oriflame-kosmetiikka).....	1	2	3	4	5

OSIO H

Seuraavat kysymykset koskevat yrittäjyysaikomuksiasi lähitulevaisuudessa. Arvioi alla lueteltujen vaihtoehtojen toteutumistodennäköisyyttä omalla kohdallasi seuraavan asteikon mukaan (valitse vaihtoehto 5, mikäli jo toimit kuvatulla tavalla):

- 1= suurella todennäköisyydellä en
- 2= luultavasti en
- 3= en osaa sanoa
- 4= luultavasti kyllä
- 5= suurella todennäköisyydellä kyllä/toimin jo näin

		tod.näk. ei		tod.näk. kyllä		
Seuraavien 1-2 vuoden aikana...						
157.	hankin lisäansoita verkostomarkkinointituoetteita myymällä.	1	2	3	4	5
158.	aion ryhtyä itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi.....	1	2	3	4	5
159.	käynnistän asiantuntijayrityksen (myyn osaamistani).....	1	2	3	4	5
160.		1	2	3	4	5
161.	käynnistän kaupan alan yrityksen.....	1	2	3	4	5
162.	käynnistän valmistustoimintaa harjoittavan yrityksen.....	1	2	3	4	5
163.	etsin aktiivisesti liiketoimintamahdollisuuksia.....	1	2	3	4	5

		tod.näk.		tod.näk.		
		ei		kyllä		
164.	kehitän ammattitaitoani pystyäkseni käynnistämään oman yritystoiminnan.....	1	2	3	4	5
165.	toimin tiimissä, joka pyrkii kehittämään uusia liikeideoita.....	1	2	3	4	5
166.	kokeilen oman tuotteen valmistamista.....	1	2	3	4	5
167.	kehitän yksityisesti uutta tuotetta tai palvelua.....	1	2	3	4	5
168.	etsin rahoitusta liikeidealleni.....	1	2	3	4	5
169.	etsin yhteistyökumppaneita liiketoiminnan käynnistämiseksi..	1	2	3	4	5
170.	kehitän kaupallista osaamista käynnistääkseni oman liiketoiminnan	1	2	3	4	5
171.		1	2	3	4	5
172.		1	2	3	4	5
173.	aloitan yrittäjyyteen tähtäävän pitkäkestoisen opiskelun.....	1	2	3	4	5
174.	aion osallistua yrityksen perustamiskurssille.....	1	2	3	4	5
175.	aion opiskella yrittäjyyttä oppisopimuksen kautta.....	1	2	3	4	5
176.	jatkan vanhempieni yritystoimintaa	1	2	3	4	5

KIITOS VASTAUKSESTASI

9-luokan haku 1998 - 1999

	Teuvan lukio	Suupohjan ammatti-instituutti							Kurikan ammattioppilaitos						Vaasan aol				kauhji	Seinäjäki		vaasa muut			muut								
		Sähköala	puu	Kone- / metalli	Rakennus	Kauppa / hai.	Hot. rav.suurt.	parturi	maatalous	auto- ja kulj	Sähköala	tekst	Rakennus	Hot. rav.suurt.	auto ja kulj	vi	tekniikan koul.	parturi	kosmetologi	Hot. rav.suurt.	tekstiili, vaatetus	sos. terv.	perustutkinto	laborat.	Koti ja laitost.	sos.terv	-sos.terv	iktol	sotkamon urh.lukio	liiketal.	kuuhajoen lukio	kuort. urh.lukio	
Hakijoiden kok.määrä	102																																
Hakijoiden määrä linjoittain	47	2	0	12	6	5	5	0	1	5	2	1	0	1	0	0	0	0	1	0	5	0	1	1	0	0	2	1	2	1	1		
	46,1 %	2,0 %	0,0 %	11,8 %	5,9 %	4,9 %	4,9 %	0,0 %	1,0 %	4,9 %	2,0 %	1,0 %	0,0 %	1,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	1,0 %	0,0 %	4,9 %	0,0 %	1,0 %	1,0 %	0,0 %	0,0 %	2,0 %	1,0 %	2,0 %	1,0 %	1,0 %			

Hakijoita Teuvan lukioon	47	46,1 %
hakijoita Suupohjan ammatti-instituuttiin	36	35,3 %
Hakijoita Kurikan ammattioppilaitokseen	4	3,9 %
Hakijoita Vaasan ammattioppilaitokseen	1	1,0 %
Hakijoita Seinäjoen ammattioppilaitokseen	1	1,0 %
muut yhteensä (7 kpl)	13	12,7 %
 Hakijat yhteensä	 102	 100,0 %

Suosituimmat alat:		
Lukiot yht.	54	52,9 %
rakennusala	6	5,9 %
kone ja metalli	12	11,8 %
kauppa ja hallinto	7	6,9 %
Hotelli, ravintola, suurtalous	7	6,9 %
 suosituimpiin yhteensä	 86	 84,3 %

Teuvan yläasteen 9-luokkalaisten haku keväällä 1998 tutkimuksessa mukana olleisiin nuorisoasteen kouluihin. 91 opiskelijaa koko ikäluokasta (102), n. 90 %, haki ko. kouluihin.

Ns. jälkihaun perusteella tulee Teuvan lukioon vielä 4-6 oppilasta niistä, jotka eivät muualle ole päässeet, jolloin ikäluokan prosenttiosuus tutkituissa Suupohjan nuorisoasteen kouluissa on n. 94-95 %.

Suupohjan ammatti-instituutti Kunta	AOL, Ammattioppilaitos			MAOL, Maatalousoppilaitos			KAOL, Kauppaoppilaitos		
	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naiset	Miehet	Yhteensä	Naiset	Miehet	Yhteensä
005 Alajärvi	1	0	1						
099 Honkajoki				0	1	1			
143 Ikaalinen						2	0	2	
145 Ilmajoki	1	1	2				3	2	5
151 Isojoki	3	22	25				2	0	2
152 Isokvrö	1	0	1						
164 Jalasjärvi	3	2	5	2	3	5	2	1	3
175 Jurva	8	0	8	0	1	1	10	1	11
214 Kankaanpää						1	0	1	
218 Karijoki	1	22	23	1	0	1	2	2	4
230 Karvia	0	2	2	1	4	5			
231 Kaskinen	1	10	11				1	0	1
232 Kauhajoki	53	146	199	6	19	25	41	41	82
233 Kauhava	1	0	1						
320 Kemijärvi				1	0	1			
248 Kesälahti	0	1	1						
250 Kihniö	2	0	2				1	0	1
261 Kittilä						1	0	1	
287 Kristiinankaupunki	8	21	29				3	0	3
301 Kurikka	10	2	12	1	0	1	6	11	17
399 Laihia						1	0	1	
403 Lappajäni	2	0	2						
476 Maaninka				0	1	1			
484 Merikarvia	1	0	1						
544 Nurmo						0	1	1	
545 Närpiö	0		3				2	1	3
589 Peräseinäoiki	0	1	1						
691 Reisjärvi						1	0	1	
743 Seinäjoki	2	2	4	1	0	1			
846 Teuva	8	57	65	2	3	5	20	6	26
849 Toholampi						1	0	1	
905 Vaasa	0	3	3						
942 Vähäkrö				1	0	1			
989 Ähtäri						1	0	1	
Yhteensä	106	295	401	16	32	48	101	66	167
Koulutuksellisista yhteistyökunnista (tummennet.)			382			38			157
Prosentteina			95 %			79 %			94 %

OSIO A

Faktoriantalyysi/9 faktoria

Taulukko Nuorten antamat painotukset yrittäjän henkilökohtaisille ominaisuuksille, taidoille, tiedoille ja asenteille

(N=420)

II Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni seuraavia henkilökohtaisia ominaisuuksia (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1 - 5.

Muuttuja	Faktorit x)									h2	Keskiarvo (1 - 5)	Hajonta	Järj.sija
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX				
6. sosiaalisuutta/yhteistyökykyä	.47									.36	4,47	.79	3.
7. tunteen tasapainoa						-.52				.39	3,6	.81	41.
8. kuuliaisuutta						-.66				.46	3,75	.90	32.
9. maltillisuutta	.38					-.32				.42	4,2	.75	18.
10. tunnollisuutta	.48					-.30				.41	4,32	.78	9.
11. uskalaisuutta	.26						.50			.50	4,37	.79	7.
12. järkähtämättömyyttä					-28	-.27				.26	3,66	.90	37.
13. toisiin luottamista						-.54				.32	3,73	.86	34.
14. kokonaisnäkemystä	.25					-.32				.41	4,14	.80	21.
15. rehtiyttä	.34					-.41				.43	4,27	.86	13.
16. itsevarmuutta	.49						.36			.52	4,46	.74	4.
17. luovuutta	.21						.45			.42	4,27	.83	13.
18. kokeilunhalua							.68			.59	4,25	.78	15.
19. kekseliäisyyttä	.24						.47			.47	4,3	.77	11.
20. kunnostautumista						-.48				.49	3,71	.84	35.
21. itsetuntoa	.30					-.31	.29			.55	4,05	.85	25.
22. itsekuria	.30					-.26	.30			.39	4,07	.86	23.
23. stressinsietoa	.60									.43	4,36	.88	8.
24. tahdonlujuuutta	.56									.48	4,36	.78	8.
25. ahkeruutta	.71									.60	4,54	.72	2.
26. sinnikkyyttä	.71									.63	4,46	.75	4.
27. reippautta	.48					-.28				.54	4,25	.85	15.
28. uutteruutta	.55									.59	4,17	.85	20.
29. tarmokkuutta	.59					-.20				.56	4,18	.80	19.

Muuttuja	Faktorit x)									h	Keskiarvo (1 - 5)	Hajonta	Järj.sija	
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX					
30. jämäkkyyttä	.49				-.32	-.23					.59	4	.83	26.
31. määrätietoisuutta	.58										.62	4,26	.79	14.
32. rohkeutta	.39						.45				.52	4,37	.76	7.
33. halua ottaa riskejä	.32						.43				.45	4,17	.84	20.
34. kilpailunhalua	.21				-.33		.26				.41	4,23	.80	16.
35. menestymisehalua	.24			.26	-.24						.45	4,38	.78	6.
36. aloitekykyä	.47										.48	4,25	.85	15.
37. kovuutta					-.55						.42	3,76	.94	31.
38. häikäilemättömyyttä					-.67						.53	3,12	1.08	55.
39. itsekkyyttä					-.72						.54	3,15	1.05	54.
40. vaikutushalua					-.50						.42	3,64	.90	38.
41. rahan tavoittelua					-.61						.40	3,57	1.00	43.
42. yritteliäisyyttä	.55			.23							.58	4,46	.73	4.
43. yrittäjähengen	.62										.64	4,39	.82	5.
44. neuvokkuutta	.58										.56	4,2	.75	18.
45. sitkeyttä	.63										.57	4,31	.75	10.
46. sisua	.55										.45	4,47	.74	3.

OSIO B

Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni seuraavia henkilökohtaisia taitoja (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1 - 5.

Muuttuja	Faktorit									h2	Keskiarvo (1-5)	Hajonta	Järj.sija
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX				
47. neuvottelutaitoa	.26			.26				-.38		.49	4,32	.75	9.
48. järjestelytaitoa	.30			.27				-.26	.26	.55	4,14	.75	21.
49. erittelytaitoa				.23	-.31	-.26		-.36		.55	3,79	.81	29.
50. esiintymistaitoa				.26				-.47		.46	4	.94	26.
51. kielitaitoa								-.53		.38	3,84	.94	27.
52. ammattitaitoa	.40			.21				-.29		.38	4,63	.64	1.

OSIO C

Yrittäjänä onnistuminen edellyttää mielestäni tietoa seuraavista asioista (ympyröi oma vaihtoehtosi): Vastaa jokaiseen väittämään asteikolla 1 - 5.

Muuttuja	Faktorit									h2	Keskiarvo (1-5)	Hajonta	Järj.sija
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX				
53. tuotteista/palveluista				.50						.43	4,46	.72	4.
54. ostajista				.48						.33	4,32	.71	9.
55. kilpailijoista				.54						.44	4,09	.76	22.
56. koneista/laitteista				.33				.35		.31	4,28	.70	12.
57. raaka-aineista				.33				.41		.43	4,23	.79	16.
58. lainsäädännöstä				.69						.53	4,22	.84	17.
59. rahoituksesta				.73						.61	4,38	.73	6.
60. verotuksesta				.79						.66	4,31	.80	10.
61. yhtiömuodoista				.59						.47	4,06	.89	24.

OSIO D

LIITE 4/4

Seuraavat väittämät liittyvät erilaisiin näkemyksiin yrittäjyydestä, yrityksistä ja pienyrittäjistä. Väittämät ovat luonteeltaan mielipidekysymyksiä, joten niihin ei ole oikeita tai vääriä vastauksia. Vastaa mielipideväittämiin ympyröimällä omaa mielipidettäsi vastaava kohta. Vastausvaihtoehdot ovat:

	Muuttuja	Faktorit									h2	Keskiarvo		Järj.sija
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX		(1-5)	Hajonta	
62.	Pienyritys on hyvä työpaikka			.37							.24	3,59 (3,95)	.81	42.
63.	Yrittäjät ovat arkipäivän sankareita			.45							.28	3,51 (3,78)	.96	46.
64.	Menestyvillä yrittäjillä on yleensä alhainen moraali		.47								.25	2,65 (2,40)	1.00	59.
65.	Useimmat yrittäjät ovat esimerkillisiä kansalaisia			.45						-.23	.30	3,30 (3,50)	.97	52.
66.	Yrittäjät pyrkivät menemään siitä, missä aita on matalin		.50								.34	2,45 (2,23)	1.09	64.
67.	Ei ole oikein ansaita rahaa muiden työllä		.34			.20					.22	2,50 (2,28)	1.17	63.
68.	Vaikka minulla olisi varaa, en sijoittaisi yksityiseen liiketoimintaan penniäkään		.48								.26	2,52 (2,28)	1.16	62.
69.	Yrittäjän pitää ansaita työstään enemmän kuin palkansaajan, koska yrittäjän toimintaan liittyy riski			.34		-.20					.19	3,42 (3,62)	1.08	49.
70.	Valtiovalta satsaa pienyrityksiin nykyään aivan liikaa resursseja		.56								.37	2,53 (2,13)	.99	61.
71.	Yrittäjä on oman onnensa seppä			.35							.15	3,77 (4,01)	.91	30.
72.	Työpaikalla itsensä likoonlaittaminen on ihailtavaa			.40							.22	3,77 (4,07)	.87	30.
73.	Pienyritykset tuhlaavat resursseja		.63								.44	2,54 (2,04)	.89	60.
74.	Palkansaajasta tulee harvoin menestyvää yrittäjää		.52								.32	2,50 (2,23)	1.04	63.

OSIO D

LIITE 4/5

	Muuttuja	Faktorit									h2	Keskiarvo (1-5)	Hajonta	Järj.sija
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX				
75.	Ilman yrittäjien riskinottoa ei talous- elämä ei toimisi			.54							.31	3,56 (3,91)	.90	44.
76.	Yrittäjät ovat mahdollisuuksien näkijöitä		-.21	.62							.48	3,74 (4,09)	.83	33.
77.	Yrittämisellä pitää voida rikastua			.38							.26	3,55 (3,81)	1.00	45.
78.	Pienyrytykset ovat rasite yhteiskunnalle, sillä monella yrittäjällä on taipumusta veronkiertoon ja kalliisiin konkursseihin		.55								.33	2,52 (2,18)	.98	62.
79.	Voitontavoittelu on tärkeää, koska voitto mahdollistaa yrityksen kehittämisen			.50							.32	3,81 (4,10)	.87	28.
80.	Pienyrytyksissä työntekijät ovat motivoitu- neita			.51							.32	3,61 (4,01)	.76	40.
81.	Uudet yritykset uudistavat ja vahvistavat yrityskenttää			.51							.31	3,62 (4,01)	.79	39.
82.	Yrittäminen pitää tehdä niin houkuttele- vaksi, että kaikkein kyvykkäimmät yksilöt ryhtyvät yrittäjiksi			.41							.21	3,31 (3,56)	.95	51.
83.	On epäoikeudenmukaista, että yhä useamman pitää työllistää itsensä yrittäjänä		.53								.33	2,88 (2,79)	1.02	57.
84.	Pienyrytyksessä puristetaan työntekijäs- tä kaikki irti		.47						-.21		.32	3,10 (3,15)	1.03	56.
85.	Useimmille on mahdollista työllistyä jonkinlaisena yrittäjänä			.20							.11	3,43 (3,64)	.91	48.
86.	Oman yrityksen perustaminen on tavattoman riskialtista		.27	.28							.21	3,49 (3,69)	.99	47.

OSIO D

Muuttuja	Faktorit									h2	Keskiarvo (1-5)	Hajonta	Järj.sija
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX				
87. Yksityisomistukseen perustuva yritys- toiminta on uhka kansalaisten taloudelliselle tasa-arvolle		.54								.34	2,69 (2,35)	.91	58.
88. Pienyritykset luovat työpaikkoja.			.35							.27	3,68 (3,94)	.94	36.
89. Hyvinvointimme perustuu yrittäjien toimin- nalle			.55								3,21 (3,47)	.85	53.
90. Yrittäjät ovat tärkeitä saattaessaan liik- keelle yhteiskunnan resursseja			.49								3,38 (3,82)	.75	50.
91. Pienyritykset tuottavat elinkeinoelämälle tärkeitä innovaatioita			.50							.30	3,49 (4,04)	.76	47.

x) pääakseliratkaisu; oblimin rotaatio

%-osuus yhteisestä alueesta	1= 21.2
	2= 4.9
	3= 4.0
	4= 2.9
	5= 2.5
	6= 1.9
	7= 1.5
	8= 1.4
	9= 1.1
	yht. 41.8 %

OSIO G

Suluissa olevista piste-arvoista on poistettu kyselylomakkeen piste-arvot 3 (en osaa sanoa).

LIITE 5/1

Faktoriansalyysi/5 faktoria

Taulukko. Nuorten mahdolliset yrittäjäroolit tulevaisuudessa

(N=411)

Voisin nähdä itseni nyt tai tulevaisuudessa...

	Muuttuja	Faktorit		x)					Piste-arvo		
		I	II	III	IV	V	h ²	(1 - 5)	Hajonta	Järj.sija	
138. liikemiesyrittäjänä, jonka toiminta perustuu kaupantekoon ja erilaisten 'bisnesten' vainuamiseen'.....						.68	.52	2.61 (2.47)	1.20	11.	
139. keksijäyrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman kädentaidon hyödyntämiseen					.38	.20	.29	3.16 (3.22)	1.21	3.	
140. johtajayrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman, useita henkilöitä työllistävän yrityksen johtamiseen						.59	.47	2.94 (2.91)	1.18	5.	
141. tiedemiesyrittäjänä, jonka toiminta perustuu opitun ja itse kehitetyn tieteellisen tiedon kaupallistamiseen.....				.30		.41	.41	2.24 (1.97)	1.16	21.	
142. asiantuntijayrittäjänä, jonka toiminta perustuu koulutuksen ja kokemuksen kautta hankitun asiantuntemuksen myyntiin						.50	.36	2.94 (2.91)	1.14	5.	
143. ammatinharjoittajana, jonka toiminta perustuu jonkin perinteisen ammatin harjoittamiseen yksityisenä elinkeinonharjoittajana.				.30			.17	3.30 (3.45)	1.08	1.	
144. tiimiyrittäjänä, joka toimii 1-3 muun yrittäjän kanssa yhteisessä yrityksessä.....			.20	.30			.30	3.29 (3.41)	1.15	2.	
145. osa-aikayrittäjänä, joka harjoittaa omaa yritystoimintaa palkkatyön ohella.....				.33			.26	3.05 (3.08)	1.12	4.	
146. alihankintayrittäjänä, jonka toiminta perustuu osaamisen tai tuotantokapasiteetin myymiseen suuremmille yrityksille.....			.22		.47		.43	2.78 (2.65)	1.13	7.	

	Muuttuja		x)		h ²	Pistearvo		Järj.sija	
	I	II	III	IV		(1 - 5)	Hajonta		
147. maatalousyrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman tilan hoitoon			.66		.23	.50	2.13 (1.96)	1.36	26.
148. metsätalousyrittäjänä, jonka toiminta perustuu oman metsätilan hoitoon.....			.78			.68	1.96 (1.70)	1.17	29.
149. vanhempieni yrityksen jatkajana.....			.69			.51	2.20 (1.98)	1.31	23.
150. sisäisenä yrittäjänä, joka tuottaa innovaatiota toisen palveluksessa.....		.47				.41	2.65 (2.42)	1.08	10.
151. sisäisenä yrittäjänä, joka toimii toisen palveluksessa, mutta jonka tulot ovat kokonaan tai suurimmaksi osaksi tulossidonnaisia (esim. provisiot).....		.43		.25	.25	.44	2.65 (2.33)	1.00	10.
152. sisäisenä yrittäjänä, joka toimii aloitteellisesti työyhteisön kehittäjänä.....		.49			.24	.53	2.67 (2.42)	.98	9.
153. sijoittajayrittäjänä, joka panostaa yksityisen liiketoiminnan rahoittamiseen.....		.30			.34	.46	2.40 (2.07)	1.07	15.
154. asiakasyrittäjänä, joka pyörittää franchising sopimuksella jonkun toisen kehittämää liiketoimintaa (esim. McDonalds, Kotipizza).....		.54				.38	2.73 (2.62)	1.28	8.
155. osuuskuntayrittäjänä, joka myy osaamistaan osana työosuuskuntaa.....		.60				.54	2.43 (2.03)	1.05	14.
156. verkostomarkkinointiyrittäjänä, joka myy tuotteita oman ystävyysverkostonsa kautta(esim. Tupperware, Golden Products pesuaineet, Oriflame-kosmetiikka).....		.61				.39	2.20 (1.94)	1.20	23.

Taulukko xx. Nuorten mahdolliset yrittäjäaikomukset seuraavan 1-2 vuoden aikana

Seuraavien 1-2 vuoden aikana...

	Muuttuja	Faktorit		x)			Pistearvo			Järj.sija
		I	II	III	IV	V	h ²	(1 - 5)	Hajonta	
157. hankin lisäansoita verkostomarkkinointituotteita myymällä.		.43	.34				.40	1.82 (1.48)	.97	31.
158. aion ryhtyä itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi.....		.67					.48	2.44 (2.13)	1.15	13.
159. käynnistän asiantuntijayrityksen (myyn osaamistani).....		.67					.56	2.14 (1.85)	1.08	29.
160. käynnistän palvelualan yrityksen.....		.70			-.25		.58	2.36 (2.06)	1.13	15.
161. käynnistän kaupan alan yrityksen.....		.69			-.34		.63	2.11 (1.81)	1.08	27.
162. käynnistän valmistustoimintaa harjoittavan yrityksen.....		.78					.60	2.11 (1.72)	1.04	27.
163. etsin aktiivisesti liiketoimintamahdollisuuksia.....		.69					.58	2.35 (2.07)	1.16	16.
164. kehitän ammattitaitoani pystyäkseni käynnistämään oman yritystoiminnan.....		.60					.45	2.84 (2.77)	1.24	6.
165. toimin tiimissä, joka pyrkii kehittämään uusia liikeideoita.....		.75	.24				.64	2.46 (2.22)	1.13	12.
166. kokeilen oman tuotteen valmistamista.....		.72			.39		.64	2.23 (1.96)	1.19	22.
167. kehitän yksityisesti uutta tuotetta tai palvelua.....		.76			.25		.64	2.19 (1.92)	1.16	24.
168. etsin rahoitusta liikeidealleni.....		.77					.70	2.32 (2.07)	1.22	19.
169. etsin yhteistyökumppaneita liiketoiminnan käynnistämiseksi..		.70					.57	2.33 (2.06)	1.20	18.

Muuttuja	Faktorit		x)			h ²	Pistearvo (1 - 5)	Hajonta	Järj.sija
	I	II	III	IV	V				
170. kehitän kaupallista osaamista käynnistääkseni oman liiketoiminnan	.64				.20	.57	2.34 (2.06)	1.13	17.
171. aion sijoittaa yksityiseen liiketoimintaan.....	.71					.65	2.14 (1.82)	1.14	25.
172. aion hakea patenttia keksinnölle.....	.57		.24			.49	1.97 (1.68)	1.18	28.
173. aloitan yrittäjyyteen tähtäävän pitkäkestoisen opiskelun.....	.42				.25	.44	2.23 (1.89)	1.10	22.
174. aion osallistua yrityksen perustamiskurssille.....	.57					.52	2.27 (1.97)	1.14	20.
175. aion opiskella yrittäjyyttä oppisopimuksen kautta.....	.59	.27				.53	2.13 (1.80)	1.13	25.
176. jatkan vanhempieni yritystoimintaa.....	.25		.53			.47	1.89 (1.65)	1.22	30.

x) pääakseliratkaisu; oblimin rotaatio

Ominaisarvo I = 12.97; II = 2.75; III = 1.60; IV = 1.13; V= 0.91

%-osuus yhteisestä alueesta		
	1= 32.2	
	2= 7.0	
	3= 4.1	
	4= 2.9	
	5= 0.9	
yht.	49.7	%

Suluissa olevista piste-arvoista (faktorit II ja III) on poistettu kyselylomakkeen piste-arvot 3 (en osaa sanoa).

teuva- lainen	koulu- tyyppi	yrittäjä- vanh.	suku- puoli	Faktorit I-V					N	
				I Sinnik- kyys	II Yritys- kriittisyys	III Innovatii- visuus	IV Tieto	V Itsekkyyks		
on	A	ei	tyttö	4,48	2,46 (2,13)	3,55 (3,79)	4,39	3,75	24	
			poika	4,27	2,42 (2,15)	3,68 (3,96)	4,25	3,83	16	
			ka.	4,40	2,44 (2,14)	3,60 (3,86)	4,33	3,78	40	
		on	tyttö	4,45	2,29 (1,95)	3,74 (3,90)	4,39	3,66	16	
			poika	4,23	2,47 (2,32)	3,77 (4,03)	4,31	3,81	11	
			ka.	4,36	2,36 (2,10)	3,75 (3,95)	4,36	3,72	27	
	Total	tyttö	4,47	2,39 (2,06)	3,63 (3,83)	4,39	3,71	40		
		poika	4,25	2,44 (2,22)	3,72 (3,99)	4,27	3,82	27		
		ka.	4,38	2,41 (2,12)	3,66 (3,90)	4,34	3,76	67		
	ei	A	ei	tyttö	4,13	2,87 (3,04)	3,24 (3,63)	3,82	3,20	5
				poika	4,24	2,38 (2,06)	3,58 (4,15)	4,21	3,45	8
				ka.	4,20	2,57 (2,43)	3,45 (3,95)	4,06	3,35	13
on			tyttö	4,47	1,95 (1,75)	3,65 (3,85)	4,18	3,43	2	
			poika	3,90	3,27 (3,37)	2,89 (2,77)	4,00	4,50	1	
			ka.	4,28	2,39 (2,29)	3,40 (3,49)	4,12	3,79	3	
Total		tyttö	4,23	2,61 (2,67)	3,36 (3,69)	3,92	3,26	7		
		poika	4,20	2,48 (2,20)	3,51 (4,00)	4,19	3,56	9		
		ka.	4,21	2,53 (2,41)	3,44 (3,86)	4,07	3,43	16		
on		B	ei	tyttö	4,95	3,63 (4,00)	4,15 (4,46)	4,62	4,50	1
				poika	4,18	2,85 (2,65)	3,36 (3,61)	4,07	3,77	11
				ka.	4,24	2,91 (2,77)	3,43 (3,68)	4,12	3,83	12
	on		tyttö	4,52	2,41 (2,05)	3,69 (4,07)	4,39	3,73	7	
			poika	4,10	2,57 (2,36)	3,55 (3,70)	4,08	3,62	12	
			ka.	4,26	2,51 (2,26)	3,61 (3,38)	4,19	3,66	19	
	Total	tyttö	4,57	2,56 (2,30)	3,75 (4,12)	4,42	3,82	8		
		poika	4,14	2,70 (2,51)	3,46 (3,65)	4,08	3,69	23		
		ka.	4,25	2,67 (2,45)	3,54 (3,77)	4,16	3,72	31		
	ei	B	ei	tyttö	4,46	2,60 (2,39)	3,47 (3,73)	4,46	3,73	51
				poika	4,17	3,00 (2,94)	3,50 (3,73)	4,11	3,72	60
				ka.	4,30	2,82 (2,69)	3,48 (3,73)	4,27	3,72	111
on			tyttö	4,46	2,52 (2,25)	3,52 (3,85)	4,50	3,61	32	
			poika	4,16	2,64 (2,56)	3,70 (4,01)	4,25	3,79	26	
			ka.	4,33	2,57 (2,39)	3,60 (3,92)	4,39	3,69	58	
Total		tyttö	4,46	2,57 (2,34)	3,49 (3,72)	4,48	3,69	83		
		poika	4,17	2,90 (2,84)	3,56 (3,82)	4,15	3,74	86		
		ka.	4,31	2,74 (2,59)	3,52 (3,80)	4,31	3,71	169		

Koulut: A= Teuvan lukio
B= AOL, KAOL
C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL

teuva- lainen	koulu- tyyppi	yrittäjä- vanh.	suku- puoli	Faktorit I-V					N		
				I Sennik- kyys	II Yritys- kriittisyys	III Innovatii- visuus	IV Tieto	V Itsekkyy			
on	C	ei	tyttö	4,46	2,59 (2,35)	3,35 (3,60)	4,68	3,54	6		
			poika	4,86	2,72 (2,57)	3,10 (3,50)	4,75	4,12	1		
			ka.	4,51	2,61 (2,38)	3,32 (3,58)	4,69	3,62	7		
		on	tyttö	4,79	2,13 (1,64)	3,55 (3,90)	4,81	3,50	2		
			poika	2,00	1,90 (1,50)	2,94 (2,93)	1,25	2,62	1		
	Total	tyttö	4,54	2,47 (2,17)	3,40 (3,67)	4,71	3,53	8			
		poika	3,43	2,31 (2,03)	3,02 (3,21)	3,00	3,37	2			
		ka.	4,32	2,44 (2,15)	3,33 (3,58)	4,37	3,50	10			
		ei	C	ei	tyttö	4,35	2,66 (2,54)	3,46 (3,75)	4,27	3,62	49
					poika	3,75	2,45 (1,66)	3,27 (3,76)	3,18	2,56	2
ka.	4,33	2,65 (2,52)			3,45 (3,75)	4,23	3,58	51			
on	tyttö	4,38		2,23 (1,99)	3,51 (3,70)	4,35	3,55	24			
	poika	4,15		2,91 (2,94)	3,59 (3,85)	4,00	3,85	20			
Total	tyttö	4,36	2,52 (2,36)	3,48 (3,73)	4,30	3,60	73				
	poika	4,11	2,87 (2,88)	3,56 (3,84)	3,93	3,73	22				
	ka.	4,30	2,60 (2,48)	3,50 (3,76)	4,21	3,63	95				
	on	Total (A-C)	ei	tyttö	4,49	2,52 (2,24)	3,53 (3,77)	4,45	3,73	31	
				poika	4,25	2,60 (2,36)	3,54 (3,80)	4,20	3,82	28	
ka.				4,38	2,56 (2,30)	3,53 (3,79)	4,33	3,77	59		
on			tyttö	4,50	2,31 (1,95)	3,71 (3,95)	4,43	3,67	25		
			poika	4,08	2,50 (2,31)	3,63 (3,82)	4,07	3,67	24		
Total		tyttö	4,49	2,43 (2,11)	3,61 (3,85)	4,44	3,70	56			
		poika	4,17	2,55 (2,34)	3,58 (3,81)	4,14	3,75	52			
		ka.	4,34	2,49 (2,22)	3,60 (3,83)	4,29	3,72	108			
		ei	Total (A-C)	ei	tyttö	4,39	2,64 (2,49)	3,45 (3,73)	4,34	3,65	106
					poika	4,17	2,92 (2,82)	3,50 (3,78)	4,10	3,65	71
ka.	4,30				2,75 (2,62)	3,47 (3,75)	4,24	6,65	177		
on	tyttö			4,43	2,38 (2,13)	3,52 (3,79)	4,43	3,58	59		
	poika			4,15	2,77 (2,74)	3,63 (3,91)	4,14	3,83	47		
Total	tyttö		4,41	2,55 (2,36)	3,48 (3,75)	4,37	3,63	165			
	poika		4,16	2,86 (2,78)	3,55 (3,84)	4,11	3,72	118			
	ka.		4,30	2,68 (2,54)	3,51 (3,79)	4,27	3,67	283			

Koulut: A= Teuvan lukio

B= AOL, KAOL

C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL

teuva- lainen	koulu- tyyppi	yrittäjä- vanh.	suku- puoli	Faktorit I-V					N
				I Sennik- kyys	II Yritys- kriittisyys	III Innovatii- visuus	IV Tieto	V Itsekkyyks	
Total	A	ei	tyttö	4,42	2,53 (2,29)	3,50 (3,76)	4,29	3,65	29
			poika	4,26	2,40 (2,12)	3,65 (4,02)	4,23	3,70	24
			ka.	4,35	2,47 (2,21)	3,57 (3,88)	4,26	3,68	53
		on	tyttö	4,45	2,25 (1,93)	3,73 (3,89)	4,37	3,63	18
			poika	4,21	2,53 (2,41)	3,70 (3,93)	4,29	3,87	12
	ka.	4,35	2,36 (2,129)	3,72 (3,91)	4,34	3,73	30		
	Total	tyttö	4,43	2,42 (1,15)	3,59 (3,81)	4,32	3,65	47	
		poika	4,24	2,45 (2,22)	3,67 (3,95)	4,25	3,76	36	
	ka.	4,35	2,43 (2,18)	3,62 (3,85)	4,29	3,70	83		
	Total	B	ei	tyttö	4,47	2,62 (2,42)	3,48 (3,74)	4,47	3,75
poika				7,17	2,98 (2,89)	3,48 (3,72)	4,11	3,72	72
ka.				4,30	2,83 (2,69)	3,48 (3,73)	4,26	3,73	124
on			tyttö	4,47	2,50 (2,22)	3,55 (3,89)	4,48	3,63	40
			poika	4,14	2,62 (2,50)	3,65 (3,91)	4,20	3,74	38
ka.		4,31	2,56 (2,36)	3,60 (3,90)	4,34	3,68	78		
Total		tyttö	4,47	2,57 (2,33)	3,51 (3,81)	4,47	3,70	91	
		poika	4,16	2,85 (2,76)	3,54 (3,789)	4,14	3,73	110	
ka.		4,30	2,72 (2,56)	3,53 (3,75)	4,29	3,71	201		
Total		C	ei	tyttö	4,37	2,65 (2,52)	3,45 (3,73)	4,32	3,61
	poika			4,12	2,54 (2,11)	3,22 (3,63)	3,70	3,08	3
	ka.			4,35	2,65 (2,50)	3,44 (3,73)	4,28	3,58	58
	on		tyttö	4,41	2,22 (1,96)	3,51 (3,72)	4,38	3,55	26
			poika	4,05	2,87 (2,87)	3,55 (3,81)	3,87	3,79	21
	ka.	4,25	2,51 (2,38)	3,53 (3,76)	4,15	3,66	47		
	Total	tyttö	4,38	2,52 (2,34)	3,47 (3,73)	4,34	3,59	81	
		poika	4,06	2,82 (2,80)	3,51 (3,79)	3,85	3,70	24	
	ka.	4,31	2,59 (2,45)	3,48 (3,74)	4,23	3,62	105		
	Total	Total (A-C)	ei	tyttö	4,42	2,62 (2,43)	3,47 (3,74)	4,37	3,67
poika				4,19	2,83 (2,69)	3,51 (3,79)	4,13	3,70	99
ka.				4,32	2,70 (2,54)	3,49 (3,76)	4,27	3,68	236
on			tyttö	4,45	2,36 (2,08)	3,58 (3,84)	4,43	3,61	84
			poika	4,13	2,68 (2,59)	3,63 (3,88)	4,11	3,77	71
ka.		4,30	2,51 (2,32)	3,60 (3,86)	4,28	3,68	155		
Total		tyttö	4,43	2,52 (2,30)	3,51 (3,78)	4,39	3,65	221	
		poika	4,16	2,76 (2,65)	3,56 (3,83)	4,12	3,73	170	
ka.		4,31	2,63 (2,45)	3,53 (3,80)	4,27	3,68	391		

Koulut: A= Teuvan lukio

B= AOL, KAOL

C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL

teuva- lainen	koulu- tyyppi	yrittäjä- vanh.	suku- puoli	Faktorit VI-IX				N	
				VI Luotta- mus	VII Luovuus	VIII Kommu- nikoint.taito	IX Tekninen asiantuntem.		
on	A	ei	tyttö	3,86	4,52	4,14	4,18	24	
			poika	3,65	4,35	3,96	4,00	16	
			ka.	3,77	4,45	4,07	4,11	40	
		on	tyttö	3,99	4,53	4,07	4,25	16	
			poika	3,80	4,48	3,97	4,04	11	
			ka.	3,91	4,51	4,03	4,16	27	
	Total	tyttö	3,91	4,52	4,11	4,21	40		
		poika	3,71	4,40	3,97	4,01	27		
	ei	A	ei	tyttö	3,74	4,33	3,70	3,60	1-5
				poika	3,69	4,18	3,93	4,18	7-11
				ka.	3,71	4,24	3,84	3,96	12-17
			on	tyttö	3,35	4,66	4,37	4,00	2-7
poika				3,14	4,00	3,50	4,50	12	
ka.				3,28	4,44	4,08	4,16	14-19	
Total		tyttö	3,63	4,42	3,89	3,71	7		
		poika	3,63	4,16	3,88	4,22	9		
on		B	ei	tyttö	4,14	5,00	4,50	5,00	1-5
				poika	3,53	4,19	3,86	4,18	8-11
				ka.	3,58	4,26	3,91	4,25	13-16
			on	tyttö	3,91	4,69	3,85	4,14	7
	poika			3,92	4,08	3,91	4,04	12	
	ka.			3,92	4,30	3,89	4,07	19	
	Total	tyttö	3,94	4,72	3,93	4,25	8		
		poika	3,73	4,13	3,89	4,10	23		
	ei	B	ei	tyttö	4,02	4,44	4,22	4,46	51
				poika	3,73	4,00	3,86	4,09	61
				ka.	3,86	4,20	4,02	4,26	112
			on	tyttö	4,10	4,43	3,94	4,53	33
poika				3,91	4,02	3,87	4,17	26	
ka.				4,01	4,25	3,91	4,37	59	
Total		tyttö	4,05	4,44	4,11	4,48	84		
		poika	3,78	4,01	3,86	4,12	87		
				ka.	3,92	4,22	3,98	4,30	171

Koulut: A= Teuvan lukio
 B= AOL, KAOL
 C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL

teuva- lainen	koulu- tyyppi	yrittäjä- vanh.	suku- puoli	Faktorit VI-IX				N	
				VI Luotta- mus	VII Luovuus	VIII Kommu- nikoint.taito	IX Tekninen asiantuntem.		
on	C	ei	tyttö	4,09	4,55	4,25	4,50	6	
			poika	4,00	4,66	4,00	4,50	1	
			ka.	4,08	4,57	4,21	4,50	7	
		on		tyttö	4,14	4,83	3,62	4,50	2
				poika	3,00	3,16	1,00	5,00	1
				ka.	3,76	4,27	2,75	4,66	3
		Total		tyttö	4,10	4,62	4,09	4,50	8
				poika	3,50	3,91	2,50	4,75	2
				ka.	3,98	4,48	3,77	4,55	10
	ei	C	ei	tyttö	4,03	4,34	4,01	4,17	49
poika				3,42	3,33	3,62	4,00	2	
ka.				4,01	4,30	4,00	4,16	51	
		on		tyttö	3,99	4,26	4,09	4,66	24
				poika	3,80	3,98	4,00	4,35	20
				ka.	3,90	4,13	4,05	4,52	44
		Total		tyttö	4,02	4,31	4,04	4,33	73
				poika	3,76	3,92	3,96	4,31	22
				ka.	3,96	4,22	4,02	4,33	95
on		Total (A-C)	ei	tyttö	3,91	4,54	4,17	4,27	31
	poika			3,61	4,30	3,92	4,08	28	
	ka.			3,77	4,43	4,05	4,18	59	
		on		tyttö	3,98	4,60	3,98	4,24	25
				poika	3,83	4,22	3,82	4,08	24
				ka.	3,90	4,41	3,90	4,16	49
		Total		tyttö	3,94	4,57	4,08	4,25	56
				poika	3,71	4,26	3,87	4,08	52
				ka.	3,83	4,42	3,98	4,17	108
	ei	Total (A-C)	ei	tyttö	4,01	4,38	4,10	4,28	105
poika				3,71	4,01	3,86	4,10	71	
ka.				3,89	4,23	4,00	4,21	176	
		on		tyttö	4,03	4,37	4,02	4,56	59
				poika	3,84	4,00	3,92	4,25	47
				ka.	3,95	4,21	3,97	4,42	106
		Total		tyttö	4,02	4,38	4,07	4,38	164
				poika	3,77	4,00	3,88	4,16	118
				ka.	3,91	4,22	3,99	4,29	282

Koulut: A= Teuvan lukio
 B= AOL, KAOL
 C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL

teuva- lainen	koulu- tyyppi	yrittäjä- vanh.	suku- puoli	Faktorit VI-IX				N
				VI Luotta- mus	VII Luovuus	VIII Kommu- nikoint.taito	IX Tekninen asiantuntem.	
Total	A	ei	tyttö	3,84	4,49	4,06	4,08	29
			poika	3,66	4,29	3,95	4,06	24
			ka.	3,76	4,40	4,01	4,07	53
	on	tyttö	3,92	4,54	4,11	4,22	18	
		poika	3,75	4,44	3,93	4,08	12	
		ka.	3,85	4,50	4,04	4,16	30	
	Total	tyttö	3,87	4,51	4,08	4,13	47	
		poika	3,69	4,34	3,95	4,06	36	
		ka.	3,79	4,44	4,02	4,10	83	
	Total	B	ei	tyttö	4,03	4,45	4,22	4,47
poika				3,70	4,03	3,86	4,11	72
ka.				3,84	4,21	4,01	4,26	124
on		tyttö	4,06	4,48	3,93	4,46	40	
		poika	3,91	4,04	3,88	4,13	38	
		ka.	3,99	4,26	3,91	4,30	78	
Total		tyttö	4,04	4,46	4,09	4,46	92	
		poika	3,77	4,04	3,87	4,11	110	
		ka.	3,90	4,23	3,97	4,27	202	
Total		C	ei	tyttö	4,04	4,36	4,04	4,20
	poika			3,61	3,77	3,75	4,16	3
	ka.			4,01	4,33	4,02	4,20	58
	on	tyttö	4,00	4,30	4,05	4,65	26	
		poika	3,76	3,94	3,85	4,38	21	
		ka.	3,89	4,14	3,96	4,53	47	
	Total	tyttö	4,03	4,34	4,04	4,35	81	
		poika	3,74	3,92	3,84	4,35	24	
		ka.	3,96	4,24	4,00	4,35	105	
	Total	Total (A-C)	ei	tyttö	3,99	4,42	4,11	4,28
poika				3,69	4,09	3,88	4,10	99
ka.				3,86	4,28	4,01	4,20	235
on		tyttö	4,01	4,44	4,00	4,47	84	
		poika	3,83	4,08	3,88	4,19	71	
		ka.	3,93	4,27	3,95	4,34	155	
Total		tyttö	4,00	4,43	4,07	4,35	220	
		poika	3,75	4,08	3,88	4,14	170	
		ka.	3,89	4,28	3,99	4,26	390	

Koulut: A= Teuvan lukio
 B= AOL, KAOL
 C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL

Suluissa olevista piste-arvoista on poistettu kyselylomakkeen piste-arvot 3 (en osaa sanoa).

				Faktorit I-V						
teuva- lainen	koulu- tyyppi	yrittäjä- vanh.	suku- puoli	I Tiimi- yrittäjä	II Verkosto- yrittäjä	III Perhe- yrittäjä	IV Alihank.- yrittäjä	V Liikemies- yrittäjä	N	
on	A	ei	tyttö	2,03 (1,76)	2,73 (2,50)	1,63 (1,36)	3,08 (3,09)	2,48 (2,43)	24	
			poika	2,34 (2,23)	2,67 (2,51)	1,96 (1,55)	3,27 (3,37)	3,43 (3,48)	16	
			ka.	2,15 (1,95)	2,71 (2,51)	1,76 (1,45)	3,16 (2,20)	2,86 (2,86)	40	
		on	tyttö	2,14 (2,16)	2,65 (2,60)	1,53 (1,40)	3,03 (3,10)	2,78 (2,75)	16	
			poika	1,90 (1,80)	2,12 (1,55)	2,00 (1,68)	3,14 (3,26)	2,72 (2,71)	11	
			ka.	2,04 (2,01)	2,43 (2,17)	1,72 (1,52)	3,08 (3,16)	2,76 (2,73)	27	
	Total			tyttö	2,07 (2,07)	2,70 (2,54)	1,59 (1,37)	3,06 (3,09)	2,60 (2,56)	40
				poika	2,16 (2,06)	2,45 (2,12)	1,98 (1,59)	3,22 (3,33)	3,14 (3,17)	27
				ka.	2,11 (1,98)	2,60 (2,37)	1,75 (1,47)	3,12 (3,18)	2,82 (2,81)	67
	ei	A	ei	tyttö	1,73 (1,55)	2,80 (2,62)	1,90 (1,44)	2,68 (2,45)	2,96 (2,93)	5
				poika	2,42 (2,49)	2,54 (1,94)	1,39 (1,49)	2,68 (2,99)	3,14 (3,36)	7
				ka.	2,14 (2,10)	2,65 (2,24)	1,60 (1,47)	2,68 (2,76)	3,06 (3,16)	12
on			tyttö	1,50 (1,34)	3,16 (3,45)	1,50 (1,33)	3,30 (3,22)	3,20 (3,60)	2	
			poika	2,73 (2,54)	2,50 (1,50)	2,75 (1,75)	4,00 (4,66)	3,40 (4,00)	1	
			ka.	1,91 (1,74)	2,94 (2,80)	1,91 (1,54)	3,53 (3,70)	3,26 (3,73)	3	
Total			tyttö	1,66 (1,49)	2,90 (2,90)	1,78 (1,41)	2,85 (2,67)	3,02 (3,12)	7	
			poika	2,46 (2,49)	2,54 (1,86)	1,56 (1,53)	2,85 (3,20)	3,17 (3,45)	8	
			ka.	2,09 (2,02)	2,71 (2,38)	1,66 (1,48)	2,85 (2,95)	3,10 (3,28)	15	
on		B	ei	tyttö	1,00 (1,00)	1,66 (1,66)	1,00 (1,00)	1,80 (1,50)	1,60 (1,25)	1
				poika	2,50 (2,15)	2,80 (2,72)	1,93 (1,82)	3,16 (3,26)	2,72 (2,32)	11
				ka.	2,38 (2,05)	2,70 (2,60)	1,85 (1,75)	3,05 (3,10)	2,63 (2,20)	12
	on		tyttö	1,85 (1,66)	2,61 (2,77)	1,53 (1,47)	3,22 (3,47)	2,65 (2,15)	7	
			poika	2,75 (2,57)	2,45 (2,34)	2,85 (2,76)	3,53 (3,49)	3,18 (3,13)	12	
			ka.	2,42 (2,22)	2,51 (2,50)	2,36 (2,28)	3,42 (3,48)	2,98 (2,81)	19	
	Total			tyttö	1,75 (1,58)	2,50 (2,63)	1,46 (1,41)	3,05 (3,19)	2,52 (2,02)	8
				poika	2,63 (2,37)	2,62 (2,49)	2,41 (2,31)	3,35 (3,38)	2,96 (2,81)	23
				ka.	2,40 (2,15)	2,59 (2,53)	2,16 (2,08)	3,27 (3,34)	2,85 (2,60)	31
	ei	B	ei	tyttö	2,23 (2,09)	2,68 (2,65)	1,75 (1,53)	3,18 (3,37)	2,49 (2,38)	51
				poika	2,54 (2,39)	2,66 (2,47)	2,13 (2,06)	3,06 (3,08)	2,79 (2,71)	60
				ka.	2,40 (2,25)	2,67 (2,56)	1,96 (1,82)	3,11 (3,23)	2,65 (2,56)	111
on			tyttö	2,30 (2,21)	2,57 (2,36)	1,90 (1,70)	3,06 (3,09)	2,58 (2,54)	33	
			poika	2,55 (2,49)	2,70 (2,60)	2,62 (2,50)	3,07 (3,22)	2,88 (2,94)	26	
			ka.	2,41 (2,33)	2,63 (2,46)	2,22 (2,06)	3,06 (3,15)	2,71 (2,72)	59	
Total			tyttö	2,26 (2,14)	2,64 (2,53)	1,81 (1,63)	3,13 (3,26)	2,53 (2,44)	84	
			poika	2,54 (2,42)	2,67 (2,51)	2,28 (2,15)	3,06 (3,13)	2,81 (2,61)	86	
			ka.	2,40 (2,28)	2,65 (2,52)	2,05 (1,90)	3,10 (3,20)	2,67 (2,61)	170	

Koulut: A= Teuvan lukio

B= AOL, KAOL

C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL

Suluissa olevista pistearvoista on poistettu kyselylomakkeen pistearvot 3 (en osaa sanoa).

				Faktorit I-V						
teuva-	koulu-	yrittäjä-	suku-	I Tiimi-	II Verkosto-	III Perhe-	IV Alihank.-	V Liikemies-	N	
lainen	tyyppi	vanh.	puoli	yrittäjä	yrittäjä	yrittäjä	yrittäjä	yrittäjä		
on	C	ei	tyttö	1,76 (1,56)	2,00 (1,85)	1,25 (1,00)	2,83 (3,09)	1,63 (1,38)	6	
			poika	1,10 (1,10)	1,00 (1,00)	1,00 (1,00)	1,20 (1,20)	1,00 (1,00)	1	
			ka.	1,66 (1,49)	1,85 (1,73)	1,21 (1,00)	2,60 (2,82)	1,54 (1,33)	7	
		on		tyttö	1,89 (1,76)	2,33 (1,50)	2,25 (1,50)	3,10 (3,16)	3,00 (3,33)	2
				poika	2,52 (2,52)	2,50 (2,33)	2,50 (2,50)	3,40 (4,00)	3,40 (3,66)	1
				ka.	2,10 (1,92)	2,38 (1,83)	2,33 (1,77)	3,20 (3,44)	3,13 (3,44)	3
	teuval/C/tyttö	Total		tyttö	1,79 (1,61)	2,08 (1,76)	1,50 (1,12)	2,90 (3,11)	1,97 (1,87)	8
				poika	1,81 (1,67)	1,75 (1,75)	1,75 (1,75)	2,30 (2,60)	2,20 (2,33)	2
				ka.	1,80 (1,62)	2,01 (1,76)	1,55 (1,23)	2,78 (3,01)	2,02 (1,96)	10
	ei	C	ei	tyttö	1,93 (1,72)	2,34 (2,18)	1,83 (1,70)	3,04 (3,08)	2,25 (2,10)	49
poika				2,71 (2,08)	3,16 (3,50)	3,75 (4,50)	3,50 (4,00)	2,40 (1,50)	2	
ka.				1,96 (1,72)	2,37 (2,21)	1,91 (1,76)	3,06 (3,10)	2,26 (2,09)	51	
		on		tyttö	1,86 (1,73)	2,19 (2,01)	2,02 (1,92)	2,96 (3,10)	2,07 (1,97)	22
				poika	2,60 (2,63)	2,52 (2,50)	3,42 (3,50)	3,51 (3,58)	2,54 (2,40)	20
				ka.	2,20 (2,15)	2,34 (2,23)	2,67 (2,67)	3,22 (3,32)	2,29 (2,16)	42
ei-teuval/C/tyttö		Total		tyttö	1,91(1,72)	2,29 (2,12)	1,89 (1,77)	3,01 (3,08)	2,20 (2,05)	71
				poika	2,61 (2,60)	2,58 (2,55)	3,45 (3,55)	3,50 (3,60)	2,52 (2,35)	22
				ka.	2,07 (1,92)	2,36 (2,22)	2,26 (2,18)	3,13 (3,21)	2,27 (2,12)	93
on		Total	A-C	tyttö	1,94 (1,70)	2,55 (2,34)	1,54 (1,28)	2,99 (3,04)	2,29 (2,18)	31
	poika			2,36 (2,16)	2,66 (2,52)	1,91 (1,62)	3,15 (3,25)	3,07 (3,01)	28	
	ka.			2,14 (1,91)	2,61 (2,42)	1,72 (1,45)	3,07 (3,13)	2,66 (2,56)	59	
		on		tyttö	2,04 (1,99)	2,62 (2,56)	1,59 (1,43)	3,09 (3,20)	2,76 (2,65)	25
				poika	2,35 (2,19)	2,30 (1,28)	2,44 (2,23)	3,35 (3,40)	2,98 (2,96)	24
				ka.	2,19 (2,08)	2,46 (2,28)	2,01 (1,83)	3,22 (3,30)	2,87 (2,81)	49
		Total		tyttö	1,98 (1,83)	2,58 (2,44)	1,56 (1,35)	3,03 (3,11)	2,50 (2,33)	56
				poika	2,36 (2,17)	2,50 (2,26)	2,16 (1,87)	3,24 (3,32)	3,03 (2,99)	52
				ka.	2,16 (1,99)	2,54 (2,35)	1,85 (1,61)	3,13 (3,21)	2,75 (2,67)	108
	ei	Total	A-C	tyttö	2,07 (1,89)	2,53 (2,43)	1,80 (1,63)	3,09 (3,19)	2,40 (2,28)	105
poika				2,53 (2,39)	2,66 (2,45)	2,10 (1,97)	3,03 (3,08)	2,81 (2,75)	69	
ka.				2,25 (2,09)	2,58 (2,44)	1,92 (1,77)	3,07 (3,15)	2,56 (2,47)	174	
		on		tyttö	2,10 (1,99)	2,44 (2,26)	1,93 (1,78)	3,03 (3,10)	2,40 (2,34)	57
				poika	2,58 (2,55)	2,62 (2,53)	2,96 (2,89)	3,28 (3,40)	2,74 (2,73)	47
				ka.	2,31 (2,24)	2,52 (2,38)	2,39 (2,29)	3,14 (3,24)	2,56 (2,51)	104
		Total		tyttö	2,08 (1,93)	2,50 (2,37)	1,85 (1,68)	3,07 (3,16)	2,40 (2,30)	162
				poika	2,55 (2,46)	2,64 (2,48)	2,45 (2,35)	3,13 (3,23)	2,78 (2,74)	116
				ka.	2,27 (2,14)	2,56 (2,41)	2,10 (1,97)	3,09 (3,19)	2,56 (2,48)	278

Koulut: A= Teuvan lukio
 B= AOL, KAOL
 C= KOLA, JUKÄTAOL,MAOL

Suluissa olevista pistearvoista on poistettu kyselylomakkeen pistearvot 3 (en osaa sanoa).

teuva- lainen	koulu- tyyppi	yrittäjä- vanh.	suku- puoli	Faktorit I-V					N	
				I Tiimi- yrittäjä	II Verkosto- yrittäjä	III Perhe- yrittäjä	IV Alihank.- yrittäjä	V Liikemies- yrittäjä		
Total	A	ei	tyttö	1,98 (1,73)	2,74 (2,52)	1,68 (1,37)	3,01 (2,98)	2,56 (2,52)	29	
			poika	2,36 (2,31)	2,63 (2,37)	1,79 (1,53)	3,09 (3,25)	3,34 (3,45)	23	
			ka.	2,15 (1,98)	2,69 (2,46)	1,73 (1,45)	3,05 (3,09)	2,91 (2,93)	52	
		on	tyttö	2,07 (2,07)	2,71 (2,69)	1,52 (1,39)	3,06 (3,11)	2,83 (2,85)	18	
			poika	1,97 (1,87)	2,15 (1,54)	2,06 (1,69)	3,21 (3,38)	2,78 (2,81)	12	
			ka.	2,03 (1,99)	2,48 (2,23)	1,74 (1,52)	3,12 (3,22)	2,81 (2,83)	30	
	Total	tyttö/A	2,01 (1,86)	2,73 (2,59)	1,62 (1,38)	3,03 (3,03)	2,66 (2,65)	47		
		poika/A	2,23 (2,16)	2,47 (2,07)	1,88 (1,58)	3,13 (3,25)	3,15 (3,23)	35		
		ka./A	2,10 (1,98)	2,62 (2,37)	1,73 (1,47)	3,07 (3,14)	2,87 (2,89)	82		
	Total	B	ei	tyttö	2,21 (2,07)	2,66 (2,63)	1,74 (1,58)	3,15 (3,33)	2,48 (2,35)	52
				poika	2,53 (2,35)	2,68 (2,51)	2,10 (1,98)	3,07 (3,11)	2,78 (2,66)	71
				ka.	2,39 (2,23)	2,67 (2,56)	1,95 (1,81)	3,11 (3,21)	2,65 (2,53)	123
on			tyttö	2,22 (2,11)	2,58 (2,43)	1,83 (1,66)	3,09 (3,15)	2,59 (2,48)	40	
			poika	2,62 (2,52)	2,62 (2,51)	2,69 (2,59)	3,22 (3,31)	2,97 (3,01)	38	
			ka.	2,41 (2,30)	2,60 (2,47)	2,25 (2,12)	3,15 (3,23)	2,78 (2,74)	78	
Total		tyttöB	2,21 (2,09)	2,62 (2,54)	1,78 (1,61)	3,12 (3,26)	2,53 (2,41)	92		
		poikaB	2,56 (2,51)	2,66 (2,51)	2,31 (2,13)	3,12 (3,18)	2,84 (2,78)	109		
		ka./B	2,40 (2,26)	2,64 (2,58)	2,07 (1,93)	3,12 (3,22)	2,70 (2,61)	201		
Total		C	ei	tyttö	1,91 (1,70)	2,30 (2,14)	1,77 (1,62)	3,02 (3,08)	2,18 (2,02)	55
				poika	2,17 (1,59)	2,44 (2,25)	2,83 (2,75)	2,73 (2,60)	1,93 (1,25)	3
				ka.	1,92 (1,69)	2,31 (2,14)	1,82 (1,66)	3,00 (3,06)	2,17 (1,99)	58
	on		tyttö	1,86 (1,73)	2,20 (1,97)	2,04 (1,88)	2,97 (3,10)	2,15 (2,06)	24	
			poika	2,59 (2,61)	2,52 (2,50)	3,38 (3,44)	3,50 (3,60)	2,58 (2,46)	21	
			ka.	2,20 (2,13)	2,35 (2,20)	2,65 (2,61)	3,22 (3,33)	2,35 (2,24)	45	
	Total	tyttöC	1,89 (1,71)	2,27 (2,08)	1,85 (1,70)	3,00 (3,09)	2,17 (2,03)	79		
		poikaC	2,54 (2,52)	2,51 (2,48)	3,31 (3,38)	3,40 (3,51)	2,50 (2,35)	24		
		ka./C	2,04 (1,89)	2,33 (2,17)	2,19 (2,09)	3,10 (3,15)	2,25 (2,11)	103		
	Total	Total A-C	ei	tyttö/ei	2,04 (1,85)	2,53 (2,41)	1,74 (1,54)	3,07 (3,15)	2,38 (2,26)	136
				poika/ei	2,48 (2,33)	2,66 (2,47)	2,05 (1,85)	3,07 (3,13)	2,88 (2,82)	97
				ka./ei-y	2,22 (2,04)	2,59 (2,43)	1,87 (1,68)	3,07 (3,15)	2,59 (2,43)	233
on			tyttö/yr	2,08 (1,99)	2,49 (2,35)	1,83 (1,67)	3,05 (3,13)	2,51 (2,43)	82	
			poika/yr	2,50 (2,43)	2,51 (2,33)	2,79 (2,66)	3,30 (3,41)	2,82 (2,81)	71	
			ka./yrit	2,27 (2,19)	2,50 (2,34)	2,27 (2,14)	3,16 (3,26)	2,66 (2,61)	153	
Total		tyttö	2,05 (1,90)	2,52 (2,39)	1,77 (1,59)	3,06 (3,14)	2,43 (2,32)	218		
		poika	2,49 (2,37)	2,60 (2,41)	2,36 (2,18)	3,17 (3,26)	2,86 (2,82)	168		
		ka.	2,24 (2,10)	2,55 (2,40)	2,03 (1,86)	3,11 (3,19)	2,61 (2,54)	386		

Koulut: A= Teuvan lukio
 B= AOL, KAOL
 C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL

**Opiskelijademografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset
faktoreiden I-V suhteen
Nelisuuntainen varianssianalyysi.**

	Faktorit I-V									
	I Sinnik- kyys		II Yritys- kriittisyys		III Innova- tiivisuus		IV Tieto		V Itsekkyyks	
	F	p %	F	p %	F	p %	F	p %	F	p %
teuvalaisuus	.26	ns.	1.13	ns.	.03	ns.	.27	ns.	.55	ns.
koulutyyppi	.85	ns.	2.92	ns.	1.52	ns.	3.25	*	.54	ns.
yrittäjävanhemm.	.02	ns.	12.89	***	6.91	**	.44	ns.	.00	ns.
sukupuoli	26.75	***	17.66	***	.60	ns.	32.97	***	1.01	ns.
teuvalaisuus/ koulutyyppi	.56	ns.	.66	ns.	2.68	ns.	.36	ns.	1.84	
teuvalaisuus/ yrittäjävanhemm.	1.93	ns.	.71	ns.	.02	ns.	5.22	*	4.01	*
teuvalaisuus/ sukupuoli	3.15	ns.	1.29	ns.	3.77	ns.	6.02	*	2.87	ns.
koulutyyppi/ yrittäjävanhemmat	.42	ns.	1.31	ns.	.01	ns.	1.05	ns.	1.78	ns.
koulutyyppi/ sukupuoli	1.98	ns.	.85	ns.	1.80	ns.	7.68	***	1.77	ns.
yrittäjävanhemm./ sukupuoli	.00	ns.	.34	ns.	.46	ns.	1.04	ns.	3.73	ns.
teuvalaisuus/koul. tyyppi/yritt.vanh.	.610	ns.	.34	ns.	.76	ns.	2.63	ns.	.89	ns.
teuvalaisuus/koul. tyyppi/sukupuoli	.90	ns.	.19	ns.	1.57	ns.	2.72	ns.	.57	ns.
teuval./yritt.vanh./ sukupuoli	.64	ns.	.18	ns.	1.55	ns.	2.22	ns.	1.55	ns.
koulu/yritt.vanh./ sukupuoli	.36	ns.	2.74	ns.	2.08	ns.	.47	ns.	1.16	ns.
teuval./koulu/ yritt.vanh.*sukup.	7.49	***	4.47	**	1.35	ns.	10.51	***	3.10	*

Riippuva muuttuja: faktoripistemäärä

Taulukko 17

**Opiskelijademografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset
faktoreiden VI-IX suhteen
Nelisuuntainen varianssianalyysi.**

	Faktorit VI-IX							
	VI Luottamus		VII Luovuus		VIII Kommuni- kointitaito		IX Tekninen asiantuntemus	
	F	p %	F	p %	F	p %	F	p %
teuvalaisuus	.00	ns.	4.07	*	.05	ns.	.02	ns.
yritt.vanhemm.	1.72	ns.	1.29	ns.	.67	ns.	4.42	*
sukupuoli	18.42	***	38.26	***	8.38	**	10.14	**
teuvalaisuus/ yritt.vanhemm.	.52	ns.	.67	ns.	3.94	*	2.06	ns.
teuval./koulu/ yritt.vanh./sukup.	1.33	ns.	3.20	*	3.57	*	.15	ns.

Riippuva muuttuja: faktoripistemäärä

TAULUKKO 16 Opiskelijademografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset faktoreiden I-V suhteen (nelisuuntainen varianssianalyysi)

	I Sinnik- kyys		II Yritys- kriittisyys		III Innova- tiivisuus		IV Tieto		V Itsekkyys	
	F	p	F	p	F	p	F	p	F	p
koulutyyppi	.85	ns.	2.92	ns.	1.52	ns.	3.25	*	.54	ns.
yrity.vanhemm.	.02	ns.	12.89	***	6.91	**	.44	ns.	.00	ns.
sukupuoli	26.75	***	17.66	***	.60	ns.	32.97	***	1.01	ns.
teuvalaisuus/ yrity.vanhemm.	1.93	ns.	.71	ns.	.02	ns.	5.22	*	4.01	*
teuvalaisuus/ sukupuoli	3.15	ns.	1.29	ns.	3.77	ns.	6.02	*	2.87	ns.
koulutyyppi/ sukupuoli	1.98	ns.	.85	ns.	1.80	ns.	7.68	***	1.77	ns.
teuval./koulu/ yrity.vanh./sukup.	7.49	***	4.47	**	1.35	ns.	10.51	***	3.10	*

Riippuva muuttuja: faktoripistemäärä

TAULUKKO 16 Opiskelijademografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset faktoreiden I-V suhteen (nelisuuntainen varianssianalyysi).
Pistearvoista on poistettu kyselylomakkeen pistearvot 3 (en osaa sanoa).

	Faktorit I-V									
	Sinnik- kyys		II Yritys- kriittisyys		III Innova- tiivisuus		IV Tieto		V Itsekkyys	
	F	p	F	p	F	p	F	p	F	p
koulutyyppi	.85	ns.	2.92	ns.	1.52	ns.	3.25	*	.54	ns.
yrity.vanhemm.	.02	ns.	12.89	***	3.44	*	.44	ns.	.00	ns.
sukupuoli	26.75	***	17.66	***	.60	ns.	32.97	***	1.01	ns.
teuvalaisuus/ yrity.vanhemm.	1.93	ns.	.71	ns.	.02	ns.	5.22	*	4.01	*
teuvalaisuus/ sukupuoli	3.15	ns.	1.29	ns.	3.77	ns.	6.02	*	2.87	ns.
koulutyyppi/ sukupuoli	1.98	ns.	.85	ns.	1.80	ns.	7.68	***	1.77	ns.
teuval./koulu/ yrity.vanh./sukup.	7.49	***	4.78	***	1.35	ns.	10.51	***	3.10	*

Riippuva muuttuja: faktoripistemäärä

Taulukko 18

LIITE 11

Opiskelijademografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset
faktoreiden I-V suhteen
Nelisuuntainen varianssianalyysi.

	Faktorit I-V									
	I Tiimi- yrittäjä		II Verkosto- yrittäjä		III Perhe- yrittäjä		IV Alihankin- tayrittäjä		V Liikemies- yrittäjä	
	F	p	F	p	F	p	F	p	F	p
koulutyyppi	3.65	ns.	5.74	**	4.51	*	.29	ns.	10.44	***
yrittäjävanhemm.	.32	ns.	.51	ns.	14.60	***	1.21	ns.	.93	ns.
sukupuoli	21.11	***	.05	ns.	44.13	***	1.60	ns.	18.08	***
teuvalaisuus/ yritt.vanhemm.	.36	ns.	.05	ns.	.66	ns.	.32	ns.	4.22	*
teuvalaisuus/ sukupuoli	.03	ns.	.00	ns.	.85	*	.86	ns.	1.67	ns.
koulutyyppi/ sukupuoli	1.07	ns.	1.41	ns.	3.54	*	.89	ns.	.12	ns.
teuvalaisuus/koul. tyyppi/yritt.vanh.	.34	ns.	1.01	ns.	1.06	ns.	3.90	*	2.94	ns.
teuvalaisuus/koul. tyyppi/sukupuoli	3.25	*	.94	ns.	3.06	*	2.80	ns.	.63	ns.

Riippuva muuttuja: faktoripistemäärä

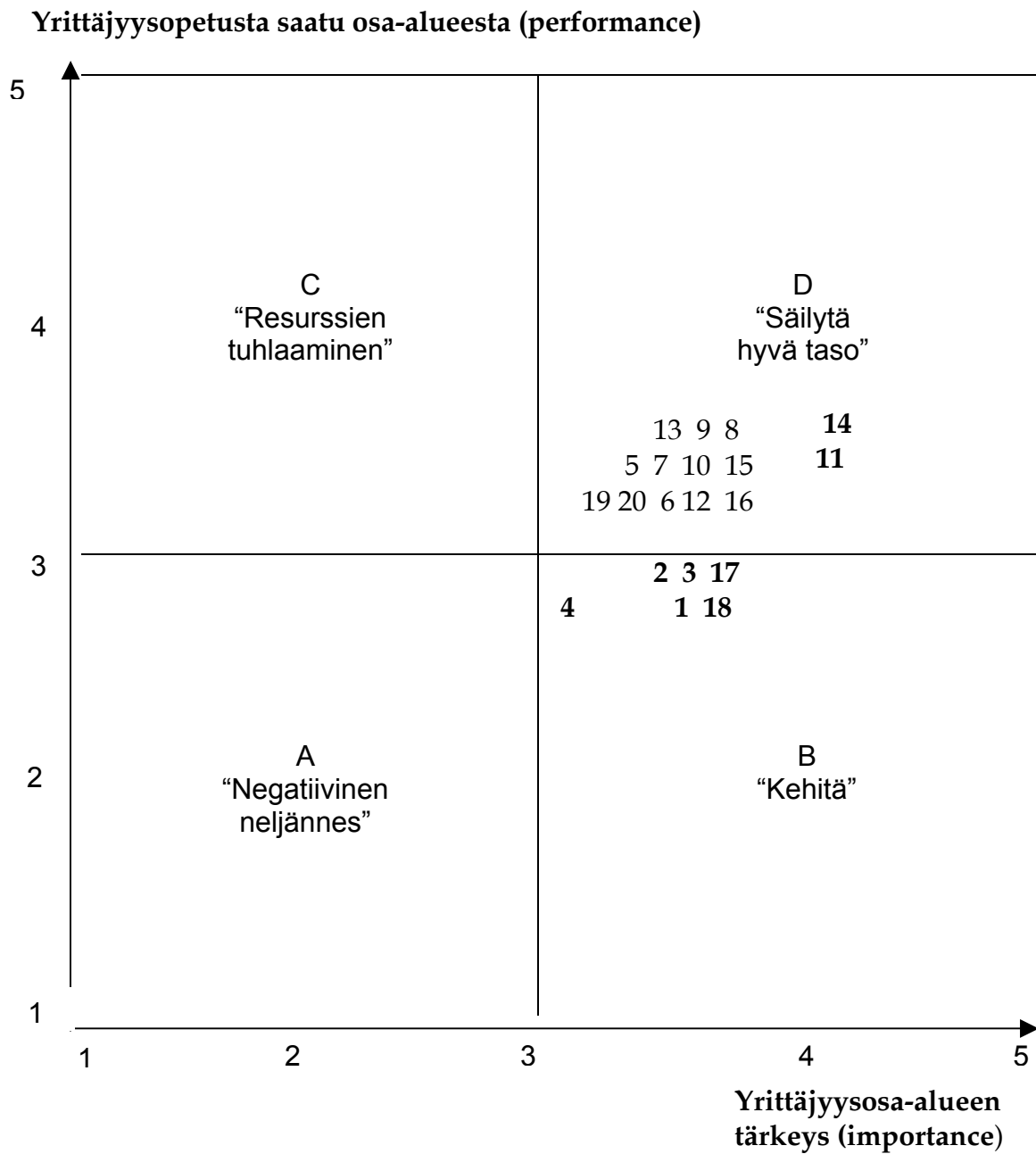
Taulukko 18

Opiskelijademografisten tekijöiden omavaikutus sekä yhdysvaikutukset
faktoreiden I-V suhteen
Nelisuuntainen varianssianalyysi.

Pistearvoista on poistettu kyselylomakkeen pistearvot 3 (en osaa sanoa)

	Faktorit I-V									
	I Tiimi- yrittäjä		II Verkosto- yrittäjä		III Perhe- yrittäjä		IV Alihankin- tayrittäjä		V Liikemies- yrittäjä	
	F	p	F	p	F	p	F	p	F	p
koulutyyppi	3.65	ns.	3.65	*	6.17	**	.29	ns.	10.44	***
yrittäjävanhemm.	.32	ns.	.51	ns.	14.60	***	1.21	ns.	.93	ns.
sukupuoli	18.03	***	.05	ns.	44.13	***	1.60	ns.	18.08	***
teuvalaisuus/ yritt.vanhemm.	.36	ns.	.05	ns.	.66	ns.	.32	ns.	4.22	*
teuvalaisuus/ sukupuoli	.03	ns.	.00	ns.	.85	*	.86	ns.	1.67	ns.
koulutyyppi/ sukupuoli	1.07	ns.	1.41	ns.	3.54	*	.89	ns.	.12	ns.
teuvalaisuus/koul. tyyppi/yritt.vanh.	.34	ns.	1.01	ns.	1.06	ns.	2.52	oir.	2.94	ns.
teuvalaisuus/koul. tyyppi/sukupuoli	2.17	oir.	.94	ns.	1.78	oir.	2.80	ns.	.63	ns.

Riippuva muuttuja: faktoripistemäärä

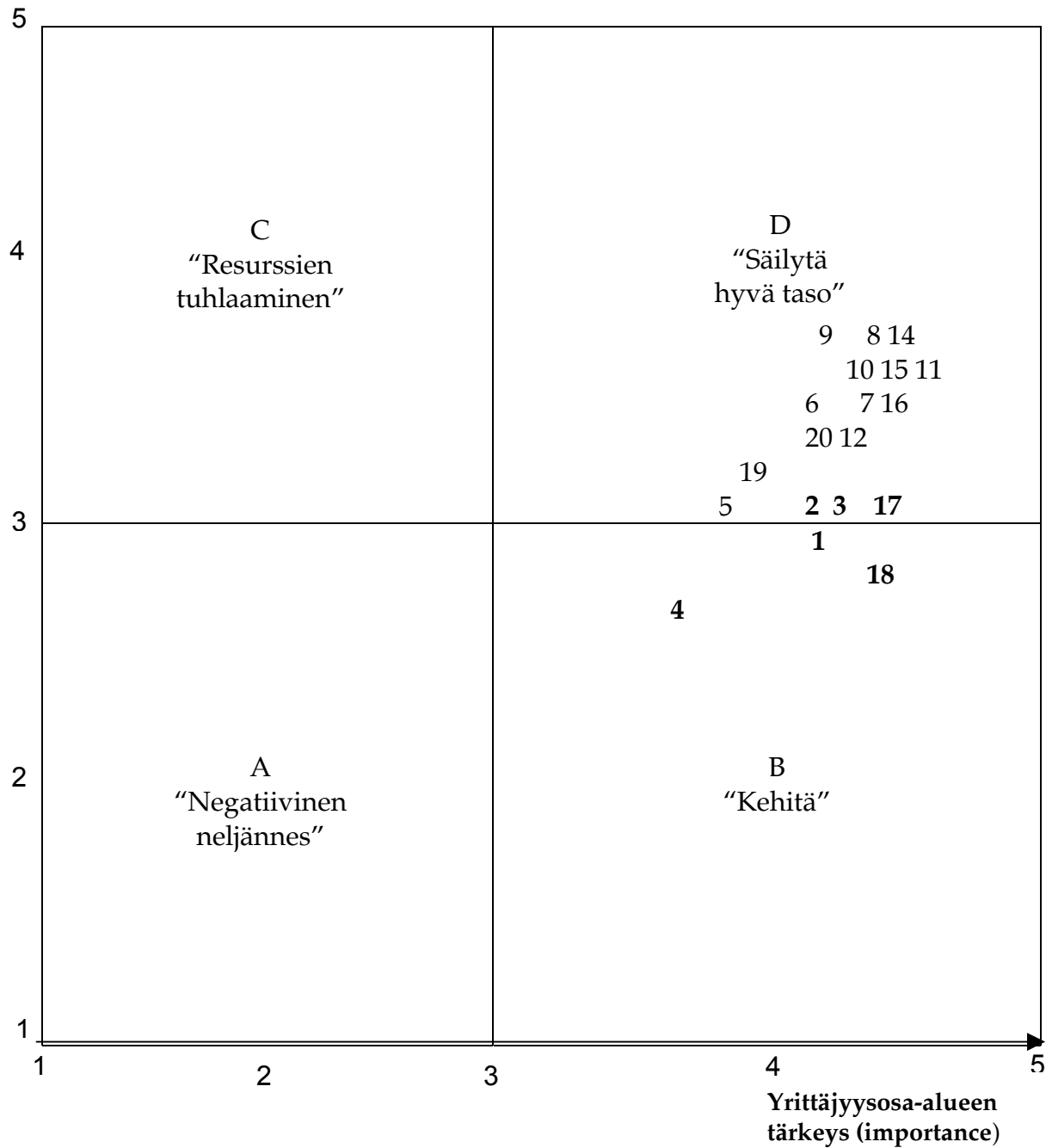
KUVIO 31 Opiskelijoiden suhtautuminen yrittäjyyteen opetuksessa (tärkeys/saatu yrittäjyysopetus).

6.5 Opiskelijoiden suhtautuminen yrittäjyyteen opetuksessa

Väittäjäpari	t-arvo	p-luku	hajonta
17	13.94	.000	.85 – 1.07
18	14.22	.000	.90 – 1.08
4	6.60	.000	.72 – 1.03
1	10.96	.000	.72 – 1.03
2	10.19	.000	.72 – 1.03
3	12.34	.000	.72 – 1.03
19	9.29	.000	.82 – 1.13
20	12.14	.000	.82 – 1.13
12	9.10	.000	.82 – 1.13
16	9.14	.000	.82 – 1.13
6	7.97	.000	.82 – 1.13
5	9.00	.000	.85 – 1.14
7	8.65	.000	.85 – 1.14
15	11.27	.000	.85 – 1.14
13	6.43	.000	.85 – 1.05
9	6.24	.000	.85 – 1.05
8	8.89	.000	.95 – 1.05
14	11.75	.000	.85 – 1.08
11	9.14	.000	.85 – 1.08

Yrittäjyysopetusta saatu osa-alueesta (performance)

KUVIO 31 Opiskelijoiden suhtautuminen yrittäjyyteen opetuksessa (tärkeys/saatu yrittäjyysopetus).
 Pistearvoista on poistettu kyselylomakkeen pistearvot 3 (en osaa sanoa).
 Tämä analyysi on liitteen seuraavana sivuna (liite 12/4)

Kuviosta 31 voidaan nähdä, että väittämäparit (taulukko 12) 17 (johtaminen: yrityksen ohjaus, strategiat; $t= 12.15$; $p= .000$) ja 18 (johtaminen: esimiestyö, organisointi; $t= 11.91$; $p= .000$) kaipaavat opiskelijoiden mielestä erittäin merkittävästi enemmän opetusaikaa ja resursseja.

Kehittämistä vaativat myös väittämäparit 4 (yrittäjyys ja kapitalismi yhteiskunnallisena ilmiönä; $t= 4.81$; $p= .000$), 1 (innovatiivisuus ja yrittäjyys yhteiskunnassa; $t= 8.81$; $p= .000$), 2 (pienyrittäjäsektorin merkitys ja rakenne; $t= 8.16$; $p= .000$) sekä 3 (verkostuminen ja yritysytteistyö; $t= 11.10$; $p= .000$).

Väittämäparit 19 (voiton käsite ja voiton merkitys; $t= 7.10$; $p= .000$), 20 (riskin käsite ja riskinotto; $t= 8.63$; $p= .000$), 6 (yritysten kilpailuedun ja -kyvyn käsitteet; $t= 6,17$; $p= .000$), 12 (perheyrittäjyys yrittämisen muotona; $t= 7.53$; $p= .000$), 16 (laskentatoimi: kirjanpito, kustannuslaskenta jne.; $t= 7.40$; $p= .000$) sijoittuvat juuri ja juuri D-alueelle, mutta kaipaavat niin ikään merkittävästi lisäopetusta.

Väittämäparit 5 (paikallisen yrittäjäkulttuurin merkitys ja luonne; $t=7.14$; $p= .000$), 7 (yritysten ydinosaamisen merkitys ja rakenne; $t= 7.89$; $p= .000$), 10 (sisäinen yrittäjyys ja yritteliäisyys; $t= 8.32$; $p= .000$) sekä 15 (markkinointi: markkinointikeinot jne.; $t=8.00$; $p= .000$) ovat nuorten mielestä myös huonosti opetettuja asioita tärkeyteen nähden, vaikka ovatkin D-alueella.

Parhaiten näyttävät selviävän opiskelijoiden mielestä väittämäparit 13 (yrityksen perustaminen ja eri yritysmuodot; $t=6.14$; $p= .000$), 9 (yrittäjyysominaisuudet ja yrittäjätyypit; $t= 5.60$; $p= .000$) sekä 8 (liikeidean käsite ja liikeideasuunnittelu; $t= 8.40$; $p= .000$). Näiden muuttujaparien osalta opetusta on saatu opiskelijoiden mielestä eniten, joskaan ei riittävästi.

Väittämäparit 14 (luovuus ja yrittäminen; $t=9.58$; $p= .000$) ja 11 (tiimityöskentely ja ryhmädynamiikka; $t= 8.35$; $p= .000$) sijoittuvat suhteellisen hyvin D-alueelle, mutta opiskelijoiden mielestä ne tarvitsisivat kuitenkin merkittävästi enemmän lisäopetusta, koska opiskelijat ovat pitäneet asioita hyvin tärkeinä (korkeimmat pistearvot; väittämäparin 14 ka.= 4.43 ja väittämäparin 11 ka.=4.37) ja opetusta on saatu "vain" tasolla (ka. 3.58-ka. 3.59). Toisaalta on huomattava, että opiskelijoiden mielestä kuitenkin opetusta on kyseessä olevassa asiassa saatu lähes eniten.

Yhteenvetona voidaan todeta, että yleisesti ottaen tärkeitä yrittäjyysopetukseen kuuluvia osa-alueita on opiskelijoiden mielestä hoidettu suhteellisen hyvin. Suurin osa (17/20) eli 85 % opetusaiheista sijoittuu hyvälle D-alueelle. Toisaalta on todettava, että saatu opetus näidenkin osa-alueiden osalta painottuu välille (3.01-3.73) eli opetusta ei ole saatu opiskelijoiden mielestä riittävästi. Väittämäpareista (3/20) eli 15 % sijoittuu kehittämistä vaativalle B-alueelle. Erityisesti väittämäparit 18 (johtaminen: esimiestyö, organisointi), 4 (yrittäjyys ja kapitalismi yhteiskunnallisena ilmiönä) sekä 1 (innovatiivisuus ja yrittäjyys yhteiskunnassa) kaipaavat opiskelijoiden mielestä erittäin merkittävästi lisäpanostusta opetukseen. Lisää opetusta pitäisi myös opiskelijoiden mielestä saada väittämäparien 2 (pienyrittäjäsektorin merkitys ja rakenne), 3 (verkostuminen ja yritysytteistyö) ja 17 (johtaminen: yrityksen ohjaus, strategiat) osalta. *Väittämäparit sijoittuivat B-sektorin ja D-sektorin rajalle.*

Opiskelijoiden mielestä ehkä kaikkein eniten kuitenkin tarvitsivat opetusta väittämäparit 14 (luovuus ja yrittäminen) ja 11 (tiimityöskentely ja ryhmädynamiikka). Uudessa t-testissä, jossa kohta 3 (en osaa sanoa) poistettiin, tulos oli sama. Ne sijoittuvat suhteellisen hyvin D-alueelle, mutta opiskelijoiden mielestä ne tarvitsivat kuitenkin merkittävästi enemmän lisäopetusta, koska opiskelijat ovat pitäneet asioita hyvin tärkeinä eli ne ovat saaneet korkeimmat pistearvot.

Pattern Matrix^a

	Factor									
	1,000	2,000	3,000	4,000	5,000	6,000	7,000	8,000	9,000	
K26	,724	-,013	,027	,035	,089	,017	,125	-,024	,077	
K25	,722	,029	-,013	,068	,126	,052	,065	-,117	,080	
K45	,645	,011	,004	,056	-,144	-,082	,061	,059	,016	
K43	,634	-,031	,068	,195	-,005	,035	,053	-,025	-,334	
K29	,617	-,017	,076	-,057	-,024	,009	,075	-,071	,018	
K23	,602	-,024	,011	-,007	-,141	-,206	-,055	-,015	,112	
K31	,596	-,153	,001	,047	-,188	-,082	,033	-,130	-,007	
K44	,594	-,030	,017	,105	-,175	-,027	,047	-,057	,013	
K24	,569	-,045	,045	,064	-,074	-,076	,026	,006	,108	
K46	,569	,052	,013	,105	-,066	,033	,140	,079	,047	
K28	,565	-,062	,018	-,007	-,102	-,189	,063	-,105	,155	
K42	,562	-,055	,056	,236	-,109	,104	,091	,010	-,280	
K16	,515	-,013	,013	-,043	,009	-,098	,345	,008	-,043	
K30	,499	-,017	,007	-,065	-,318	-,236	,012	-,081	,133	
K27	,498	,089	,039	,081	-,005	-,280	,097	-,014	,014	
K10	,487	-,043	-,028	,026	,030	-,300	-,109	-,004	,038	
K6	,487	,035	,074	,034	,159	-,017	,160	-,101	-,084	
K36	,485	,034	,060	,129	-,065	-,047	,182	-,075	-,099	
K52	,402	,019	,040	,210	,088	,070	-,045	-,293	-,030	
K9	,388	,025	-,058	,041	,178	-,321	,074	-,051	,119	
K21	,322	-,096	,047	,112	-,038	-,310	,286	,133	,095	
K22	,311	-,087	,043	,145	-,057	-,266	,003	,034	,173	
K48	,307	,009	-,039	,275	-,122	-,134	-,092	-,265	,262	
K73	,035	,631	-,103	-,053	-,108	,052	,000	-,058	-,081	
K70	,028	,566	-,089	-,088	,000	-,032	-,001	-,112	-,135	
K78	,087	,556	-,091	-,005	-,005	-,001	-,040	-,112	,059	
K87	-,080	,544	-,055	-,033	-,053	-,053	-,006	-,108	-,042	
K83	,115	,532	,016	,132	,073	,035	-,141	,164	-,024	
K74	-,060	,524	,035	,012	-,116	-,075	-,008	,116	-,016	
K66	-,051	,501	,003	-,149	-,145	,051	,018	-,042	,180	
K68	-,085	,484	-,125	,027	,003	,035	,121	-,017	-,006	
K84	,119	,474	,100	,077	-,038	-,019	-,218	,149	,053	
K64	-,025	,473	,041	-,041	-,101	,067	-,003	,003	,024	
K67	-,123	,345	,049	-,111	,203	-,165	,110	-,124	,052	
K76	,054	-,216	,624	,011	-,016	,113	,002	,021	,096	
K89	-,113	,094	,552	-,039	-,013	-,107	,129	-,079	-,218	
K75	-,030	,021	,549	-,087	-,014	-,048	-,016	,079	-,024	

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

Pattern Matrix^a

	Factor									
	1,000	2,000	3,000	4,000	5,000	6,000	7,000	8,000	9,000	
K81	,009	-,062	,516	,044	-,014	-,023	,089	-,054	-,010	
K80	,114	-,106	,512	-,116	,064	,080	-,006	-,123	,078	
K91	,029	-,056	,509	-,075	,044	-,064	,096	-,096	-,084	
K79	-,037	-,054	,507	,082	-,138	,130	-,019	,028	,103	
K90	-,037	-,083	,491	-,038	-,066	-,111	,033	-,153	-,078	
K63	,091	-,078	,455	,000	,091	-,165	-,013	,009	-,059	
K65	,023	,015	,453	,145	,006	-,064	-,064	,023	-,232	
K82	-,056	,062	,414	,007	-,060	-,175	,049	,053	-,039	
K72	,106	,058	,408	,080	,030	,055	-,043	-,009	,108	
K77	-,137	,018	,385	,053	-,196	,116	,097	,117	,170	
K62	,122	-,056	,373	-,120	,080	-,143	-,107	-,187	-,015	
K71	,032	,018	,359	-,019	,113	,049	-,006	,082	,084	
K88	,023	-,170	,357	,070	-,030	,064	,051	-,239	,072	
K69	,061	,043	,341	-,015	-,210	,063	-,037	,132	,037	
K86	,054	,270	,288	,137	,104	-,025	-,061	,130	,116	
K85	-,008	,171	,207	,068	,037	-,002	-,072	-,106	-,131	
K60	,064	,048	-,041	,796	,005	-,004	,053	,041	-,031	
K59	,030	-,038	,021	,732	-,054	,025	,093	-,018	,022	
K58	-,078	,025	-,044	,696	,148	-,117	,156	-,037	,017	
K61	-,052	,035	-,020	,599	-,048	-,155	,091	-,095	-,024	
K55	,076	-,019	,002	,540	-,173	-,103	-,116	-,015	,050	
K53	,078	-,170	,113	,508	,040	,032	,014	-,164	,027	
K54	,048	-,144	,038	,485	-,105	,030	-,022	-,063	,036	
K35	,249	-,100	,087	,265	-,243	-,040	,161	-,038	-,164	
K39	,058	,090	,000	-,087	-,723	-,042	-,015	-,055	-,005	
K38	,056	,085	-,069	-,002	-,674	-,032	,082	-,095	-,043	
K41	-,155	,071	,038	,097	-,616	,033	-,049	,008	,038	
K37	,150	,118	-,030	-,003	-,549	-,082	,090	,002	,027	
K40	-,006	,076	,040	,062	-,499	-,180	,101	-,184	-,053	
K34	,227	-,039	,020	,156	-,339	,002	,255	,022	-,122	
K12	,153	-,071	-,020	,012	-,279	-,277	,062	,022	,052	
K8	-,077	,014	-,001	,109	-,046	-,664	-,018	,049	,068	
K13	-,011	,063	-,011	-,040	-,049	-,541	,083	-,047	-,039	
K7	,049	-,037	,085	,156	-,059	-,521	-,005	-,005	-,044	
K20	,172	,016	,040	,070	-,151	-,487	,095	,062	,168	
K15	,339	-,054	-,052	,182	,130	-,409	-,161	,078	-,113	
K14	-,259	-,187	,031	-,140	-,025	-,328	,045	-,065	,024	

Extraction Method: Principal Axis Factoring.
 Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

Pattern Matrix^a

	Factor									
	1,000	2,000	3,000	4,000	5,000	6,000	7,000	8,000	9,000	
K18	-,004	-,072	,061	,193	-,003	-,063	,677	-,018	-,065	
K11	,283	-,095	,073	,072	-,072	,010	,488	,037	,008	
K19	,267	,010	,016	,118	-,013	-,012	,457	-,062	,109	
K17	,233	,006	,005	,087	,062	-,004	,442	-,148	,147	
K32	,415	-,022	,069	,006	-,077	,008	,437	,168	,069	
K33	,346	-,022	,027	-,005	-,166	-,011	,419	,110	-,024	
K51	,037	,163	,019	,122	-,108	,104	,069	-,536	-,012	
K50	,112	,063	,048	,265	-,116	-,046	-,010	-,468	,039	
K47	,269	-,025	,066	,265	-,146	,042	-,051	-,384	,115	
K49	,044	,050	,025	,233	-,315	-,267	-,080	-,362	,128	
K57	,015	-,035	,020	,339	,084	-,170	,042	-,132	,409	
K56	,011	,077	-,010	,332	,056	-,118	,048	-,054	,344	

Extraction Method: Principal Axis Factoring.

Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 17 iterations.

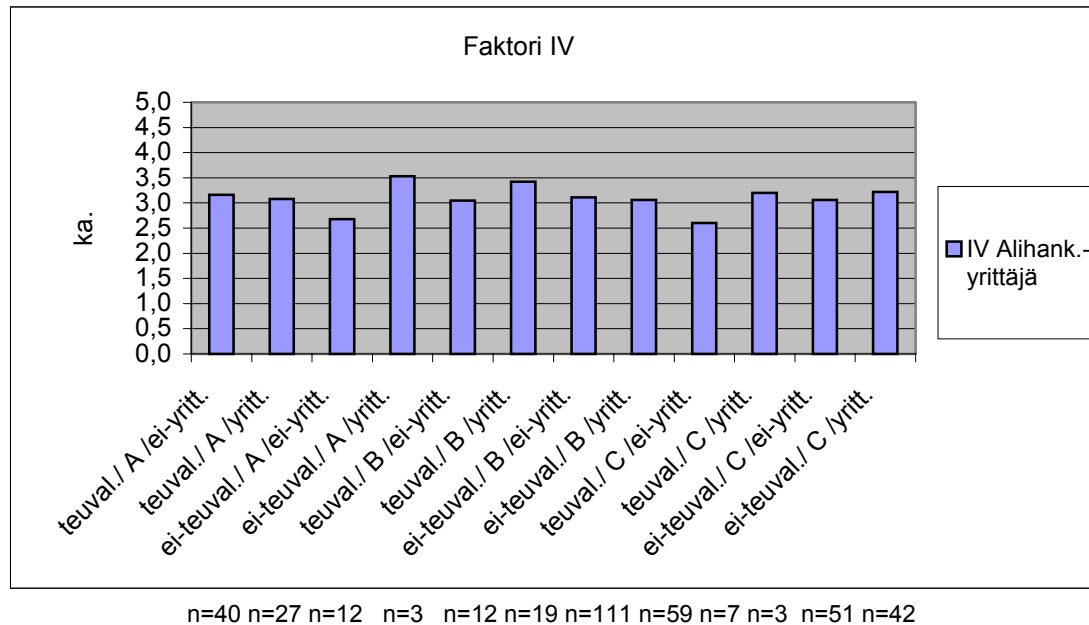
Pattern Matrix^a

LIITE 14

	Factor				
	1,000	2,000	3,000	4,000	5,000
K162	,781	-,012	-,004	,057	-,028
K168	,779	,014	,056	,085	,043
K167	,763	-,128	,066	,259	-,095
K165	,753	,242	-,103	,082	-,117
K166	,721	-,091	-,013	,396	-,182
K171	,717	-,120	,182	-,042	,136
K169	,708	,076	-,009	,038	,036
K160	,708	,140	-,041	-,252	,039
K161	,700	,121	-,024	-,346	,106
K163	,698	-,049	,038	,046	,137
K159	,680	-,003	,028	-,091	,156
K158	,678	-,110	,136	,059	-,059
K170	,642	,040	,028	-,069	,201
K164	,603	-,064	-,084	,164	,144
K175	,600	,274	,059	-,103	-,036
K174	,571	,180	,042	-,052	,120
K172	,570	-,066	,245	,093	,025
K157	,440	,335	,082	-,208	-,063
K173	,427	,168	,039	-,023	,251
K155	,002	,615	,125	,139	,080
K156	,079	,613	,055	-,124	-,057
K154	,050	,556	-,015	-,008	,104
K152	,065	,505	,062	,141	,241
K150	-,020	,486	,138	,159	,125
K151	-,077	,456	,033	,236	,242
K148	,022	,070	,784	,105	-,093
K149	-,012	-,063	,690	-,085	,198
K147	-,032	,148	,664	,077	-,237
K176	,257	-,037	,533	-,123	,137
K146	,099	,248	,060	,464	,090
K139	,165	-,096	,088	,390	,206
K145	,049	,180	,044	,332	,158
K144	,156	,224	-,101	,298	,194
K143	,025	,186	,115	,293	-,063
K138	,091	,009	,040	-,072	,682
K140	,129	,096	-,055	,057	,587
K142	-,007	,163	-,029	,129	,495
K141	,053	,091	,304	,062	,407
K153	,067	,314	,188	,081	,341

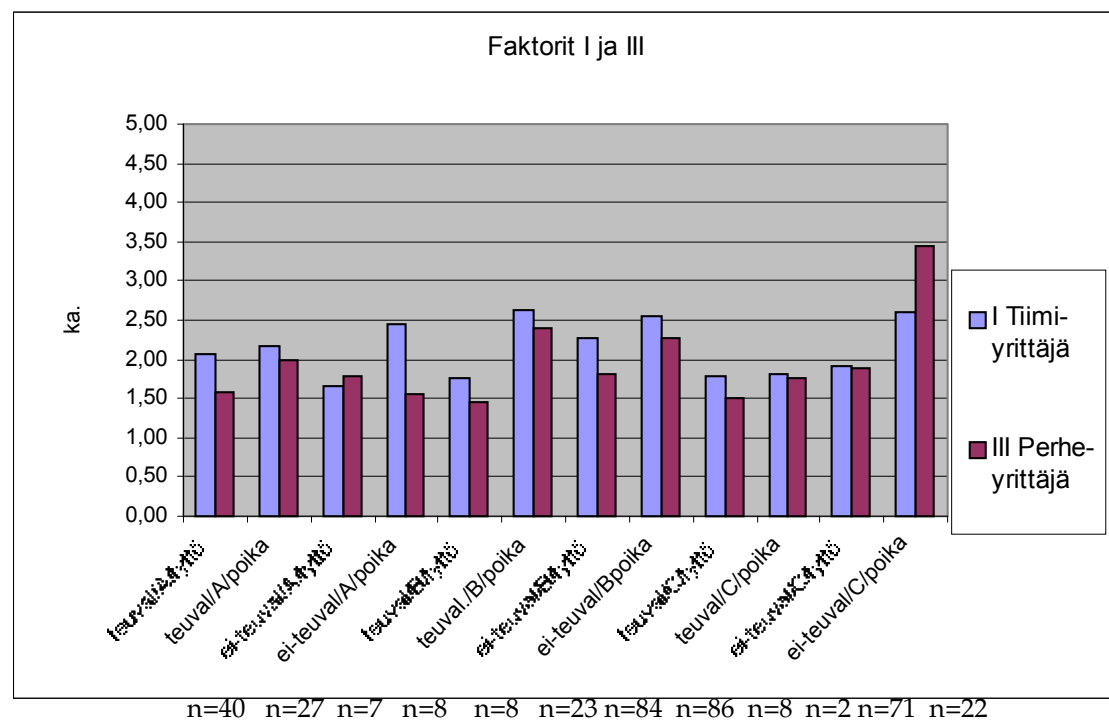
Extraction Method: Principal Axis Factoring.
 Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.
 a. Rotation converged in 23 iterations.

LIITE 15/KUVIO 1

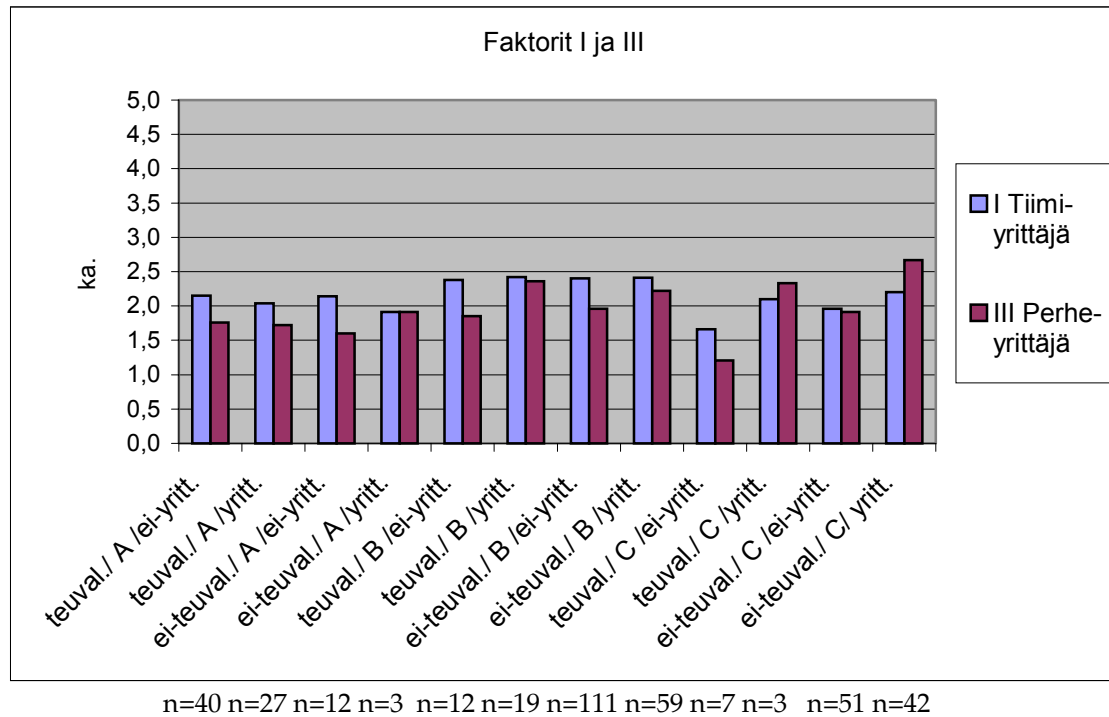
Teuvalaisuuden, koulutyyppin ja yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan yhdysvaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa faktoriin IV (A= Teuvan lukio; B= AOL, KAOL; C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL)

LIITE 15/KUVIO 2

Teuvalaisuuden, koulutyyppin ja sukupuolen yhdysvaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa faktoreihin I ja III (A= Teuvan lukio; B= AOL, KAOL; C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL)

LIITE 16/KUVIO 1

Teuvalaisuuden, koulutyypin ja yrittäjä-/ei-yrittäjätaustan yhdysvaikutus pistearvoina (ka.) suhtautumisessa faktoreihin I ja III (A= Teuvan lukio; B= AOL, KAOL; C= KOLA, JUKÄTAOL, MAOL)

6.2 Teuvalaisten ja ei-teuvlaisten näkemuserot suhtautumisessa yrittäjäominaisuuksiin

Ominaisuus	t-arvo	p-luku	haj/teuval. - haj/ei-teuval.
Luovuus	1.97	.050	.64 - .77
Kunnostautuminen	-1.90	.058	.81 - .93
Reippaus	-1.71	.088	.81 - .93
Kokeilunhalu	1.92	.056	.66 - .82
Kekseliäisyys	2.21	.028	.74 - .78
Stressinsieto	2.87	.004	.74 - .90
Rohkeus	1.80	.072	.70 - .83
Riskinotto	1.98	.052	.70 - .83
Yritteliäisyys	1.64	.100	.70 - .83
Häikäilemättömyys	2.31	.021	1.06 - 1.08
Sisu	2.30	.022	.61 - .79
Alhainen moraali	-2.85	.005	.93 - 1.02
Yrittäjät ovat esimerkillisiä kansalaisia	3.63	.000	.81 - .95
Yrittäjät menevät siitä, missä aita on matalin	-1.83	.068	.91 - 1.21
En sijoittaisi yritystoimintaan penniäkään	1.84	.066	.91 - 1.21
Pienyrityksille annetaan liikaa	-1.98	.048	.91 - 1.21
Ei ole oikein ansaita rahaa muiden työllä	-2.56	.011	.92 - 1.19
Pienyritykset tuhlaavat resursseja	-1.65	.098	.86 - 1.03
Pienyritykset ovat rasite yhteiskunnalle	-2.37	.019	.86 - 1.03
Yrittäjät ovat mahdollisuuksien näkijöitä	1.73	.083	.80 - .88
Yrittäjät ovat tärkeitä saattaessaan liikkeelle yhteiskunnan resursseja	1.91	.066	.80 - .88
Ilman riskinottoa yritys talouselämä ei toimisi	1.98	.048	.84 - .92
Hyvinvointimme perustuu yrittäjien toiminnalle	2.03	.043	.84 - .92
Itsensä työllistäminen	-2.71	.007	.96 - 1.03